CHRESTOMATHIA
SANSKṚITA,

QUAM
EX CODICIBUS MANUSCRIPTIS, ADHUC INEDITIS,
LONDINI EXSCRIPSIT,
ATQUE
IN USUM TIRONUM
VERSIONE, EXPOSITIONE, TABULIS GRAMMATICIS
etc.
ILLUSTRATAM EDIDIT

OTHMARUS FRANK
PHILOSOPHIAE PROFESSOR

MONACHII
TYPOGRAPHICE AC LITHOGRAPHICE
OPERA ET SUMTIBUS PROPRIIS
MDCCCXX.

DHṚITARĀSHTRAE SERMO

ex

MAHĀBHĀRATO

excerptus

cum

NĪLAKANTHAE SCHOLIIS

et

expositione.

PRAEFATIO

Quanquam alibi de operis hujus articulis loquuturus sim pluribus, et hic tamen eorum me quam necessariam oportet rationem reddere. Ac locorum quidem, quos ex codicibus Mss. sanskritis hic edo, nec ullus adhuc typis impressus est, nec versio vulgata. Quae enim ex Mahābhārato persica aut aliis orientis linguis innotuerunt, huc qui referat, puto neminem.

Dhritarāshtrae autem sermone, qui Mahābhārati exordium, quod hic loco posui secundo, consequitur nullo versu intermedio, auctor ipse epitomen exhibet operis sui genuinam ac scribendi consilium indicat. Utrumque descripsi Londini ex praestantiori exemplari, quod in bibliotheca perillustris Societatis Indiae orientālis octo voluminibus in folio magnis adservatur, ubi favit clarissimus D. *C. Wilkinsius*, qui et alias me semper cum libris tum consiliis humanissime adjuvit. A me scriptum contuli cum exemplis melioribus, uno, societati regiae e G. Jonesii libris donato, in domicilio doctissimi *Lee*, altero clarissimi *H. T. Colebrookii*, qui et aditum mihi concessit quotidie liberum ad bibliothecam suam, quae aliquot millia Mss. sanskritorum optimorum, non casu congestorum sed delectu, continet, et ex his etiam plura, ut domi iisdem uti possem, commodavit. Utraque exempla et in Nīlakanthae scholiis, quae slokae cuivis subjunxi, fere prorsus congruunt. Varietatem alicujus momenti quamvis suo loco notavi.

Verum majoris momenti videntur loci sequentes, generis paene ignoti, ex *Sankarae Ātshārjac* et *Anandae* operibus desumti. Sankara floruit *Sringagiri* sub Karnatikae coelo ardenti ante mille et

quod excurrit, annos, philosophus Hindorum acutissimus et inter Vaedarum interpretes princeps longe celeberrimus, quem et G. Jonesius jam laudavit ut „incomparable, very judicious and most learned" (Asiat. Res. IV. 161. 164). Discipulus fuit *Govindanāthae*, qui *Gaudāpāda* doctore usus fuerat. Quoniam et ideam et cultum Śivae commendasset, factum est, ut ipse ceu Dei hujus metamorphosis praedicaretur, e. c. in libro, cui titulus: *Śankara pradurbhāva*, i. e. Śankarae (Śivae) manifestatio. Quum vero etiam Vishńi cultores, qui, hodie in India meridionali frequentiores, ad Bauddhas ac Dshainas magis accedunt, in ipso perhibeant Vishńum adparuisse, quin et nunc idem aetatibus valde diversis vixisse putetur; argumento est, unde ejusdem et studium omnes Vaedarum cultores conjungendi probatur, et maxima, qua gaudebat, aestimatio. Ipse, qui et Sannjasarum ordinem fundavit, omnibus, qui Vaedas rejiciunt, non Bauddhis solum et Dshainis sed etiam Nastikis (qui non quidem Deum negant at Dei existentiam) et Tshārvākis vehementer adversatus est. Adhuc juvenis fuisse videtur, quum sub *Amarū* nomine ślokarum centuriam, *Amarūśatakam*, scriberet. Auctor fuit etiam, hymni in laudem uxoris Śivae; porro ślokarum sexaginta octo, quibus titulus *Ātmabodha*, spiritus scientia, etc.

Opus vero ejusdem maximum ac per omnem Indiam longe celeberrimum est commentarium, *Bhāshjum*, in quo principales inprimis ac difficillimas interpretatur Vaedarum partes, et singula propemodum earundem verba explicat. Hoc opere non intellecto vix unquam vere intelligi posse videtur literarum indicarum pars major ac praestantior, philosophia Hindorum, ac universa eorum in mythis et artis monumentis sapientia. Quare et in India hoc Bhāshjum suos nactum

est commentarios plurimos. E primariis autem Vaedarum partibus eam Upanishadem consilio elegi, quae sub Vṛihadāraṅjaki nomine Jadshurvaedae adnumerata et in ipso laudatur Mani Dharmaśāstro. Nam neque Upanishadum extat ulla, quae cum Śaṅkarae bhāshjo tot interpretes acceperit, neque ullius ita collectos inveni interpretes, ut iu claris. *Colebrookii* bibliotheca eos, qui ad *Vṛihadāraṅjakum* spectant. Quare ut primum me necessariis praeparaveram subsidiis, accessi ad opus hoc, ut quod ad totius literaturae indicae fundamentum et summam pertinere intelligerem. Ad hoc enim me potissimum vocatum sensi, hujus studii certum prosequuturus finem ac quae in re tam copiosa ac abundanti, nisi tum a me fierent, diutissime putarem infecta manere, ea quidem primo facturus. Ac codice Mss. usus sum meliori, qui olim *G Ionesii*, hodie in bibliotheca societatis regiae Londini adservatur. (V. Catal. Nro. 30.) Quod descripsi, cura magna contuli cum alio c., quem clariss. Colebrookius mihi commodavit. At licet hic literis bengalicis, daevanāgaricis ille seriori tempore exaratus sit, ambo tamen in paucis differe vidi. Exempli nāgarici scriptor in fine addit: *Jādriśam pustakaṇ drishtvā tādṛiśaṇ likhitam majā, jadi śuddham aśuddham vā mama dosho na dījatae*, i. e. Qualem librum vidi, talem scripsi, si pure (bene est); sin impure, mihi culpa non condonatur. In Śaṅkarae vero commentariis Anandae *ṭīkam* (expositionem) praetuli, quia et interpres reliquis praestantior videbatur, et exemplum ejusdem, licet Londini unicum, notae tamen inveni melioris. His sane et illis, quae in primo chrestomathiae articulo ex *Nīlakaṇṭha* adtuli, et ex *Kullūkabhaṭṭae* interpretatione, quae *Mani* extat, meliori, in altera proferam, methodi specimina praebentur, qua in diversis aetatibus ac generibus literarum indicarum indici usi sunt interpretes. Hos

vero domesticos ad opera Hindorum praecipua intelligenda necessarios existimo, ac, quoniam ab iisdem cum linguae maxime excultae tum critices ac interpretationis etiam leges suo modo perspiciuntur ac observantur, quin singularibus docentur libris, nec ad nostrum sine illis morem exigenda opera puto et literas indicas.

Ex Śaṅkarae autem et Anandae locis hic editis jam aliquo modo perspiciendum, philosophiam indicam haud esse eam, quae hoc nomine apud nos partim laudari solet partim refelli. Illa autem ut tandem vere, non ex meris vulgi notionibus aut vitiosis concipiatur fontibus, summopere exoptandum. In ea sane, quemadmodum a Śaṅkara ex ipsis vaedis profertur, lucem et sensum habent omnis Hindorum mythos et religio, quae quidem per universum literarum, morum ac monumentorum indicorum quin et aliorum orbem latissime patent. Neque enim tam foecunda mythorum universitas nisi tam sublimis ac vera Hindorum philosophia fuisset, neque hujus ea contemplandi altitudo et evidentia, nisi et hanc fertilem mythorum regionem ampliter excoluissent, aut producere aut tam diu conservare potuisset tantam et tam longe lateque diffusam literaturam, sapientiam antiquam ac religionem. Quoties vero hac in re difficili hallucinari quis debeat, qui verbi, quod non unius est significationis, maxime vulgarem semper praeferat, alibi pluribus monstrabo exemplis. At optime novi in auctoribus meis varia nimis brevia, alia non satis connexa aut obscura, quin quaedam sibi, ut videtur, opposita; in versione quoque mea, ut ut perfectam eam reddere studuerim, aliqua non satis propria, concisa ac certa. Subinde studio plures congessi significationes, adnotationibus meis in fine operis earundem sensum amplius explicaturus. Caeterum comparationes quasvis, ut hoc loco incongruas, omisi. In

omni enim genere sive etymologico et grammatico sive mythologico ac philosophico nisi ideis certis ducibus integri formarum junctarum orbes comparentur, et in similibus monstretur, quae dissimilia sint et particularia, magna quidem rerum omnium nascetur mixtio ac unitas confusa, unde, quod lubet, finxeris; idea autem formarum singularium vera ac distincta exsurget omnino nulla.

Verum ut hoc opus sacrae Hindorum scripturae et linguae ipso usu facilius addiscendis serviret, non omittendum existimavi, quod quidem in Chrestomathia sanskrita locum habere possit. Quare tabulam praemisi, in qua indicis literarum signis subjeci cognita, solum, ubi discrimen notandum, virgulis aut punctis distincta. De ordine, vi et congruentia eorundem alio loco dicturus hic paucia defungar. Omnes fere germanice sunt pronuntiandae. अ, quae in medio et fine vocum non scribitur, omni consonanti, quae virgulam in fine non habet adpensam, ut inhaerens ac cognata legitur. In vocalibus *ṛi* et *ḷri* spiritus liberius est emittendus, quam in *r* et *l* fieri solet; *ṇ* vero per nasum efferendum; *sh* ut nunc germanicum *sch*; *v* ut *w*; *ś* magis palato; *s* dentibus; *h* fere gutture ut spiratio fortis; omnes in linea *ť* usque *ń* literae, lingua palati partem, gutturi proximam, premente; quare *ď* et *ďh* fere ut *r*; reliquae vero *n*, ut earum quamvis quisque etiam non monitus ante lineae suae literas ex naturali oris habitu pronuntiat, itaque aliter *aṅg* aliter *aǹtsh*; loco *c* posui *k*. etc.

Tabulae subjeci viginti paginis legendi exercitium, versibus nāgaricis scripturam cognitam adjungens. Haud raro tamen in hac metri caussa retinui nexum vocalium, quas, ut sensum magis distinguerem, in sequentibus separavi. Quare advertendum: vocales aequales plures breves aut longas ut longam, e. c. ut *ā* scribi *a* et *a*, vel *a*

et ā, vel ā et ā; diversas vero, e. c., *a* et *i* ut ae, *a* et *ae* ut *ai*, *a* et *u* ut o, *a* et o ut *au*, *a* et *ṛi* ut *ar* etc.

Caeterum orthöepiae tabula, quam ex clarissimi Wilkinsii grammatica desumsi, ita constructa est, ut, si vocalem in linea perpendiculari sinistima quamcunque cum aliqua in linea suprema transversa conjungas, synthesin utrarumque habeas in angulo, qui ex litera utraque ductus est, e. c. उ in linea perpend. si cum इ in transversa, वि in earundem angulo.

Ex iis, quae pro grammatica praeparavi, subjunxi tabulam, in qua literarum cognatio itaque prima linguae elementa exhibentur, quae ex Pāṅini sūtris alio loco tradam. Ex eadem literarum conversiones in etymis ac grammatices formis concipiendae. Eam intuenti cuivis facile patet, literarum positiones respondere aliquo modo ordini, quo loquelae organa sunt disposita; e. c. In अ spiritu, qui e pectore procedit, simplicissimo, omuis formae capaci processum fieri in guttur; इ in palati loco positum, in labiorum vero उ, itaque a क gutturis usque ad म labiorum directionem exprimi, qua omnes sonorum modi ac rationes comprehenduntur etc.

In margine pagiuarum ab 1 usque 21 literarum compositarum formas in simplices resolvi.

Locos vero sequentes ex praemissis solum reddidi per signa nunc cognita, absque sriptura nāgarica, in quam quippe quivis illa facile convertere poterit. Hanc enim conversionem maxime necessariam inprimis facilem certamque, ut absque ambiguitate fieri possit, efficere studui.

Quo declinationum et conjugationum consensus et diversitas uno intuitu concipiantur, quoque, quale in iisdem systema et

quae sint similitudines cum aliis, quivis peritus facile dijudicando par sit, tabulis duabus earundum subjunxi complexum. Exemplis pluribus componendis spatium deerat, regulae vero paucae sufficiunt. Personae conjug., quas hic per 3. 2. 1. notare malui, in grammaticis sanskritis ordine inverso nuncupantur *prathama, madhjama, uttama.*

Superest, ut dicam, cur, quae ante tres annos conspectu et specimine lithographice impresso promisi, tam sero et forma haud prorsus reddam eadem. Ac quum in opere sine typis indicis edendo nec subscriptionibus adjuvarer, nam his literis communio publica adhuc est nulla, nec bibliopola pacto staret, ego vero et aliis subsidiis essem destitutus, reliquum erat unicum, ut, quantum possem, proprios impenderem sumtus et operam, ne, quae impensis regiis ac difficultatibus tantis a me superatis comparata fuerant, prorsus supprimerentur, ipseque in studiis indicis persequendis desponderem animum. Itaque et rei amore ductus et vocatus ad hoc nihil non faciendi consilium coepi, ut ea in usum communem converterem, ad quae per Regis augustissimi munificentiam comparanda ante septem annos Parisios et Londinum missus fueram, ubi, ut mandatum, scientiam non solum sed et libros sanskritos optimos comparandi implerem, omnem lapidem movi, itaque effici, ut bibliotheca regia acciperet libros, qui in nulla certe Germaniae alia congesti invenirentur. — At qui latine scriberet, lithographus non erat nisi aut pretio nimio, aut ineptus, aut non semper idem. Typographiam ergo cum lithographia ita jungere statui, ut charta typis latinis juste impressa transferretur in lapidem, et in hoc impresso literae indicae a me scriberentur. Ad hunc finem ipse comparavi machinas, typos latinos, lapides, typographum etc., ac utramque imprimendi rationem discendo et adhibendo effeci, ut opus hoc integrum nunc, quale est, quinquaginta novem lapidibus sit im-

pressum. In novo autem hoc imprimendi genere dici non potest, quae difficultates semper novae mihi occurrerint, ac quantum temporis et operae in iisdem superandis non quidem sine taedio, at, quum nimis jam processeram, debuerim consumere. Hoc autem inde didici, illam imprimendi rationem, si sumtus, *meis* paulo majores, et quis his solum rebus addictus adhiberentur, magnopere posse perfici, eoque modo fontes, quos bibliotheca regia possidet, usui communi aperiri. Ego vero hoc modo fui coactus, ut et speciminis ante 3 annos emissi formam et aliquatenus materiam mutarem, et editio operis, licet jam ante 18 menses magnam partem impressum fuerit, tam longo tempore protraheretur, itaque exhaurirentur sumtus, ut, quod paraveram, ceu partem operis primam edere statuerem, reliqua cum notis dissertatione, glossario etc. parti secundae reservans, quam, si primae superi faveant, promptius editurus sum.

Imago Solis indica in fronte operis posita simulacrum est statuae, quae in curia perillustris Societatis Indiae orientalis adservatur, et de qua agam in opere de mythis et monumentis indicis. Plurima in hoc genere maxima cura Londini collegisse, atque animadversionibus illustrasse D. *F. V. Ekenstam* magni ingenii virum Suecum, amicum mihi carissimum et quam maxime colendum, hic praeterire non possum.

Scribebam Monachii XVI. Calend. Septembris MDCCCXX.

CONSPECTUS PARTIS PRIMAE.

* In fronte est solis imago indica.

DHṚITARĀSHTRAE

SERMO.

जयत्सुपाण्डुपुत्त्रेषुश्रुत्वासुमहदप्रियं ।

Dshajatsu Pāńduputtraeshu śrutvā sumahadaprijaṇ

दुर्योधनमतंज्ञात्वाकर्णस्यशकुनेस्तथा ॥१॥

Durjodhanamataṇ dshn̊ātvā Ḱarńasja Śakunaes tathā, 1.

धृतराष्ट्रश्चिरंध्यात्वासंजयम्वाक्यमब्रवीत ।

Dhṛitarāshtraś tshiraṇ dhjātvā Saṇdshajam vākjam abravīt.

शृणुसंजयसर्वम्मेनचासूयितुमर्हसि ॥२॥

Śrińu, Saṇdshaja! sarvam, mae na tshā 'sūjitum arhasi. 2.

श्रुतवानसिमेधावीबुद्धिमान्प्राज्ञसंमतः ।

Śrutavān asi, maedhāvī, buddhimān, prādshn̊asaṇmatah-,

Literarum compositarum analysis.

त्सु=त+स+उ. ण्डु=ण+ड+उ. त्त्रे=त+त+र+ए. श्रु=श+र+उ.
त्व=त+व. र्यो=र+य+ओ. ज्ञ=ज+ञ. र्ण=र+ण. स्य=
स+य. स्त=स+त. ष्ट्र=ष+ट+र. श्च=श+च. ध्य=ध+
य. म्व=म+व. क्य=क+य. ब्र=ब+र. शृ=श+ऋ.
म्म=म+म. द्ध=द+ध. न्प्र=न+प+र..

नविग्रहेमममतिर्नचाप्रीयेकुलक्षये ॥३॥
Na vigrahae mama matir na tshāprījae kulakshajae. 3.

न मेविशेषःपुत्त्रेषुस्वेषु पाण्डुसुतेषुवा।
Na mae viśaeshah- puttraeshu svaeshu Pāńdusutaeshu vā.

वृद्धम्मामभ्यसूयन्तिपुत्त्रामन्युपरायणाः॥४॥
Vṛiddham mām abhjasūjanti puttrā manjuparājańāh-. 4.

अहंत्वचक्षुःकार्पण्यात्पुत्त्रप्रीत्यासहामि तत्।
Ahaṇ tvatshakshuh- kārpańjāt puttraprītjā sahāmi tat,

मुह्यंतंचानुमुह्यामिदुर्योधनमचेतनम्॥५॥
Muhjantaṇ tshānumuhjāmi Durjodhanam atshaetanam. 5.

राजसूयेश्रियंदृष्ट्वा पाण्डवस्यमहौजसः।
Rādshasūjae śrijaṇ dṛishtvā Pāńdavasja mahaudshasah-.

तच्चावहसनम्प्राप्यसभारोहणदर्शने॥६॥
Tatsh tshāvahasanam prāpja sabhārohańadarśanae, 6.

अमर्षणःस्वयंजेतुमशक्तः पाण्डवान्रणे।
Amarshańah-, svajaṇ dshaetum aśaktah- Pāńdavān rańae,

निरुत्साहश्चसम्प्राप्तुंसुश्रियंक्षत्रियोऽपिसन्॥७॥
Nirutsāhaś tsha samprāptuṇ suśrijaṇ kshatrijo 'pi san. 7.

Literarum compositarum analysis.

ग्र=ग+र. प्र=प+र. क्ष=क+ष. त्त्रे=त+त+र+ए.
स्वे=स+व+ए. ण्ड=ण+ड. द्ध=द+ध. भ्य=भ+य. न्त=
न+त. न्यु=न+य+उ. त्व=त+व. ण्य=ण+य. त्पु=त
+प+उ. त्या=त+य+आ. ह्य=ह+य. र्यो=र+य+ओ. श्रि=
श+र+इ. ष्ट्व=ष+ट+व. स्य=स+य. च्च=च+च. म्प्र=म+प
+र. स्व=स+व. न्र=न+र. त्स=त+स. श्च=श+च. प्तु=प+त+उ. त्रि
=त+र+इ.

गान्धार

गान्धारराजसहितश्छद्मद्यूतममन्त्रयत ।
Gāndhārarādshasahitaś tshhadmadjūtam amantrajat.

तत्र यद्यद्यथा ज्ञातं मया संजय तच्छृणु ॥ ८ ॥
Tatra jad jad jathā dshnātan majā, Saṇdshaja! tatsh tshhṛiṅu. 8.

श्रुत्वा तु मम वाक्यानि बुद्धियुक्तानि तत्वतः
Śrutvā tu mama vākjāni buddhijuktāni tatvatah-,

ततो ज्ञास्यसि मां सौते प्रज्ञाचक्षुषमित्युत ॥ ९ ॥
Tato dshnāsjasi māṇ, Sautae! pradshnātshakshusham itjuta. 9.

यदाश्रौषं धनुरायम्य चित्रं विद्धं लक्ष्यं पातितं वै पृथिव्याम् ।
Jadāśraushaṇ dhanur ājamja tshitram viddhaṇ lakshjam, pātitam vai prithivjām,

कृष्णां हृतां प्रेक्षतां सर्वराज्ञां तदा नाशंसे विजयाय संजय ॥ १० ॥
Krishṅaṇ hritām praekshatāṇ sarvarādshnān; tadā nāśaṇsae vidshajāja, Saṇdshaja! 10.

यदाश्रौषं द्वारकायां सुभद्रां प्रसह्योढां माधवीम अर्जुनेन ।
Jadāśraushaṇ dvārakājāṇ Subhadrām prasahjodhām Mādhavīm Ardshunaena,

Literarum compositarum analysis.

न्ध=न्+ध. श्छ=श्+छ. द्म=द्+म. द्य=द्+य. न्त्र=न्+त्+र. त्र=त्+र. म्म=म्+म. च्छृ=च्+छ्+ऋ. क्य=क्+य. द्ध=द्+ध. क्त=क्+त. स्य=स्+य. त्य=त्+य. म्य=म्+य. म्व=म्+व. क्ष्य=क्ष्+य. म्प=म्+प. व्य=व्+य. ष्णा=ष्+णा. म्प्र=म्+प्+र. द्व=द्+व. ह्य=ह्+य.

इन्द्रप्रस्थम्वृष्णिवीरौचयातौतदा॰ ॥११॥
Indraprastham Vṛishńivīrau tsha jātau: · tadā nāsaṇsae (*et reliq. ut supra*). **11.**

यदाश्रौषंदेवराजम्प्रवृष्टंशरैर्दिव्यैर्वारितं
Jadāśraushaṇ daevarādsham pravṛishṫan, śarair divjair vāritaṇ

चार्जुनेन ।
tsha Ardshunaena

अग्निंतदातर्पितंखांडवेचतदा॰ ॥१२॥
Agniṇ tadā tarpitaṇ khāndavae tsha; tadā (*ut supra*). **12.**

यदाश्रौषंजातुषाद्वेश्मनस्तान्मुक्तान्पार्थान्पंच
Jadāśraushaṇ dshātushād vaeśmanas tān muktān pārthān paṇtsha

कुंत्यासमेतान्।
Kuṇtjā samaetān,

युक्तंचैषांविदुरंस्वार्थसिद्धौतदा॰ ॥१३॥
Juktaṇ tshaishāṇ Viduraṇ svārthasiddhau; tadā (*ut supra*). **13.**

यदाश्रौषंद्रौपदींरंगमध्येलक्ष्यम्भित्वानिर्जिताम
Jadāśraushaṇ Draupadīṇ raṇgamadhjae lakshjam bhitvā nirdshitām

अर्जुनेन ।
Ardshunaena,

Literarum compositarum analysis.

न्द्र=न्+द्+र. स्थ=स्+थ. म्वृ=म्+व+ऋ. ष्ण=ष्+ण.
श्र=श्+र. म्प्र=म्+प्+र. ष्ट=ष्+ट. र्दि=र्+द. व्य=व्+य.
र्जु=र्+ज्+उ. ग्न=ग्+न. द्व=द्+व. श्म=श्+म. स्त=स्+त. न्मु=न्+म्+उ. क्त=क्+त. न्प=न्+प. त्य=त्+य.
स्व=स्+व. द्ध=द्+ध. द्र=द्+र. ध्य=ध्+य. क्ष्य=क्ष्+य. म्भ=म्+भ. त्व=त्+व.

शूरान्

शूरान्पांचालान्पांडवेयांश्चयुक्तांस्तदा॰ ॥ १४ ॥
Sūrān Pāntshālān Pāndavaejāns tsha juktāns, tadā (*etc.*). 14.

यदाश्रौषम्मागधानांवरिष्ठंजरासंधंक्षेत्रमध्ये
Jadāśrausham Māgadhānān varishthan Dsharāsandhan kshaetramadhjae
ज्वलन्तं ।
dshvalantan

दोर्भ्यांहतम्भीमसेनेनगत्वातदा॰॥ १५ ॥
Dorbhjān hatam Bhīmasaenaena gatvā; tadā (*etc.*). 15.

यदाश्रौषंदिग्जयेपांडुपुत्रैर्वशीकृतांभूमिपालांप्रसह्य।
Jadāśraushan digdshajae Pānduputtrair vaśīkritān bhumipālān prasahja,

महाक्रतुंराजसूयंकृतंच तदा॰ ॥ १६ ॥
Mahākratun rādshasūjan kritan tsha; tadā (*etc.*). 16.

यदाश्रौषंद्रौपदीमश्रुकंठींसभांनीतांदुःखिताम्
Jadāśraushan Draupadīm aśrukanthīn sabhān nītān, duh-khitām,
एकवस्त्रां।
aekavastrān,

रजस्वलांनाथवतीमनाथवत्तदा॰ ॥ १७ ॥
Radshasvalān, nāthavatīm anāthavat; tadā (*etc.*). 17.

यदाश्रौषम्वाससांतत्रराशिंसमाक्षिपत्कितवोमन्दबुद्धिः।
Jadāśrausham vāsasān tatra rāśin samākshipat kitavo, mandabuddhih,

Literarum compositarum analysis.

श्च=श+च. क्त=क+त. स्त=स+त. ष्ठ=ष+ठ. त्र=त+र.
ध्य=ध+य. ज्व=ज+व. म्भ=म+भ. म्म=म+म. त्व=त
+व. ग्ज=ग+ज. त्त्र=त+त+र. क्र=क+र. स्त्र=स+त+र.
स्व=स+व. म्व=म+व. त्क=त+क. न्द=न+द. द्ध=द
+ध.

दुःशासनो

दुःशासनोगतवान्नैवचान्तंतदा॰ ॥१८॥
Duh-śūsano gatavān naiva tshāntaṇ; tadā (*etc.*). 18.

यदाश्रौषंहृतराज्यंयुधिष्ठिरम्पराजितंसौबलेन
Jadāśraushaṇ hṛitarādshjaṇ Judhishṭhiram parādshitaṇ Saubalaena

अक्षवत्यां।
akshavatjaṇ

अन्वागतम्भ्रातृभिरप्रमेयैस्तदा॰ ॥१९॥
Anvāgatam bhrātṛibhir apramaejais; tadā(*etc.*). 19.

यदाश्रौषम्विविधास्तत्रचेष्टाधर्मात्मनांप्रस्थितानां
Jadāśrausham vividhās- tatra tshaeshṭā dharmātmanāṇ prasthitānāṇ

वनाय।
vanāja.

ज्येष्ठप्रीत्याक्लिश्यतांपांडवानांतदा॰ ॥२०॥
Dshjaeshṭhaprītjā kliśjatāṇ Pāṅḍavānāṇ; tadā (*etc.*). 20.

यदाश्रौषंस्नातकानांसहस्रैरन्वागतंधर्मराजम्वनस्थम्।
Jadāśraushaṇ snātakānāṇ sahasrair anvāgataṇ dharmarādsham vanastham,

भिक्षाभुजांब्राह्मणानांमहात्मनांतदा॰ ॥२१॥
Bhikshābhudshāṇ brāhmaṅānāṇ mahātmanāṇ tadā (*etc.*). 21.

Literarum compositarum analysis.

न्न=न+न. न्त=न+त. ज्य=ज+य. ष्ठ=ष+ठ. म्प=म+प. त्य=त+य. न्व=न+व. म्भ्र=म+भ+र. स्त=स+त. म्व=म+व. त्र=त+र. ष्ट=ष+ट. त्म=त+म. स्थ=स+थ. क्ल=क+ल. श्य=श+य. स्न=स+न. स्र=स+र. ह्म=ह+म.

यदा

यदाश्रौषमर्जुनं देवदेवं किरातरूपं त्र्यम्बकं
Jadāśrausham Ardshunaṇ Daevadaevaṇ kirātarūpaṇ, trjambakaṇ,

तोष्यं युद्धे।
toshjaṇ juddhae,

अवाप्तवन्तम्पाशुपतम्महास्त्रंतदा०॥२२॥
Avāptavantam Pāsupatam mahāstraṇ; tadā (*etc.*). 22.

यदाश्रौषंत्रिदिवस्थंधनंजयंशक्रात्साक्षाद्दिव्यम्
Jadāśraushaṇ tridivasthaṇ Dhanaṇdshajaṇ Śakrāt sākshād divjam

अस्त्रंयथावत्।
astraṇ jathāvat

अधीयानंशंसितंसत्यसंधंतदा०॥२३॥
Adhījānaṇ, śaṇsitaṇ, satjasaṇdhaṇ; tadā (*etc.*). 23.

यदाश्रौषंकालकेयास्ततस्तेपौलोमानोवरदानाच्चदृप्ताः।
Jadāśraushaṇ Kālakaejās tatas tae Paulomāno varadānātsh tsha driptāh-,

देवैरजेयानिर्जिताश्चार्जुनेनतदा०॥२४॥
Daevair adshaejā nirdshitās tsha Ardshunaenā; tadā (*etc.*). 24.

यदाश्रौषमसुराणांवधार्थेकिरीटिनंयांतममित्रकर्शनं।
Jadāśrausham Asurāṅāṇ vadhārthae Kirītinaṇ jāṇtam amitrakarśanaṇ,

कृतार्थंचाप्यागतंशक्रलोकात्तदा०॥२५॥
Kritārthaṇ tshāpjāgataṇ śakralokāt; tadā (*etc.*). 25.

Literarum compositarum analysis.

रू = र् + ऊ. त्र्य = त् + र् + य. म्ब = म् + ब. ष्य = ष् + य. द्ध = द् + ध. प्त = प् + त. न्त = न् + त. म्प = म् + प. म्म = म् + म. स्त्र = स् + त् + र. त्र = त् + र. स्थ = स् + थ. त्स = त् + स. द्द = द् + द. व्य = व् + य. त्य = त् + य. स्त = स् + त. च्च = च् + च. श्च = श् + च. प्य = प् + य. त्त = त् + त.

यदाश्रौषम्वैश्रवणेनसार्द्धंसमागतम्भीममन्यांश्च पार्थान्।
Jadāśrausham Vaiśravaṅaena sārddhaṇ samāgatam Bhīmam anjāṇs tsha pārthān

तस्मिन्देशेमानुषाणामगम्येतदा॰ ॥२६॥
Tasmin daeśae mānushāṅām agamjae; tadā (*etc.*). 26.

यदाश्रौषंघोषयात्रागतानांबंधंगांधर्वैर्मोक्षणंच अर्जुनेन।
Jadāśraushaṇ ghoshajātrāgatānāṇ bandhaṇ Gāndharvair mokshaṅaṇ tsha Ardshunaena

स्वेषांसुतानांकर्णबुद्धौरतानांतदा॰ ॥२७॥
Svaeshāṇ sutānāṇ karṅabuddhau ratānāḥ; tadā (*etc.*). 27.

यदाश्रौषंयक्षरूपेणधर्मंसमागतंधर्मराजेन सूतम्।
Jadāśraushaṇ jaksharūpaeṅa Dharmaṇ samāgataṇ dharmarādshaena sūtam,

प्रश्नान्कांश्चिद्विब्रुवाणांचसम्यक्तदा॰ ॥२८॥
Praśnāṅ kāṇśtshid vibruvāṅāṇ tsha samjak; tadā (*etc.*). 28.

यदाश्रौषंनविदुर्मामकास्तान्प्रछन्नरूपान्वसतः पांडवेयान्।
Jadāśraushaṇ na vidur māmakās tān pratshhannarūpān vasataḥ-Pāṇḍavaejān

Literarum compositarum analysis.

म्व=म्+व. द्ध=द्+ध. म्म=म्+म. श्च=श्+च. स्म=स्+म. स्व=स्+व. श्न=श्+न. न्क=न्+क. द्व=द्+व. क्त=क्+त. स्त=स्+त न्व=न्+व.

विराटराष्ट्रे सह कृष्णायातांस्तदा॰ ॥२९॥
Virāṭarāshṭrae sahakṛishṇajā tāṇs; tadā (*etc.*). 29.

यदाश्रौषम्मामकानांम्वरिष्ठान्धनंजयेनैकरथेन भग्नान्।
Jadāśrausham māmakānām varishṭhān Dhanaṇḍshajaenaikarathaena bhagnān

विराटराष्ट्रे वसता महात्मना तदा॰ ॥३०॥
Virāṭarāshṭrae vasatā mahātmanā; tadā (*etc.*). 30.

यदाश्रौषं सत्कृतां मत्स्यराज्ञा सुतां दत्तामुत्तरामर्जुनाय।
Jadāsraushaṇ sātkṛitām matsjarādshnā sutāṇ dattām Uttarām Ardshunāja

तांचार्जुनः प्रत्यगृह्णात्सुतार्थे तदा॰ ॥३१॥
Tāṇ tsha Ardshunaḥ pratjagṛihṇat sutārthae; tadā (*etc.*). 31.

यदाश्रौषं निर्जितस्याधनस्य प्रव्राजितस्य स्वजनात् प्रच्युतस्य।
Jadāśraushaṇ nirdshitasja, adhanasja, prabrādshitasja svadshanāt, pratshjutasja

अक्षौहिण्यः सप्त युधिष्ठिरस्य तदा॰ ॥३२॥
Akshauhiṇjaḥ sapta Judhishṭhirasja; tadā (*etc.*). 32.

यदाश्रौषम्माधवम्वासुदेवंसर्वात्मना पांडवार्थे निविष्टं।
Jadāśrausham Mādhavam Vāsudaevaṇ sarvātmanā pāṇḍavārthae nivishṭaṇ,

यस्येमांगाम्विक्रममेकमाहुस्तदा॰ ॥३३॥
Jasjaemāṇ Gām vikramam aekam āhus; tadā (*etc.*). 33.

Literarum compositarum analysis.

ष्ट्र=ष+ट+र. ष्णा=ष+ण. ष्ठ=ष+ठ. ग्न=ग+न. त्कृ=त+क+ऋ. त्स्य=त+स+य. त्त=त+त. ह्ण=ह+ण. च्य=च+य.

यदाश्रौषंनरनारायणौतौकृष्णार्जुनौवदतोनारदस्य।
Jadāśraushaṇ naranārājaṅau tau Krishṅārdshunau vadato Nāradasja,

अहंदृष्ट्वाब्रह्मलोकेचसम्यक्तदा०॥३४॥
Ahaṇ drishṭvā brahmalokae tsha samjak; tadā (etc.). 34.

यदाश्रौषंलोकहितायकृष्णंधर्मार्थिनमुपयातंकुरूणां।
Jadāśraushaṇ lokahitāja Krishṅaṇ dharmārthinam upajātaṇ Kurūṅāṇ,

शमंकुर्वाणमकृतार्थंचयातंतदा०॥३५॥
Samaṇ kurvāṅam, akritārthaṇ tsha jātaṇ; tadā (etc.). 35.

यदाश्रौषंकर्णदुर्योधनाभ्यांबुद्धिंकृतांनिग्रहेकेशवस्य।
Jadāśraushaṇ Karṅadurjodhanābhjām buddhiṇ kritāṇ nigrahae Kaeśavasja,

तंचात्मानम्बहुधादर्शयानंतदा०॥३६॥
Taṇ tsha ātmānam bahudhā darśajānaṇ; tadā (etc.). 36.

यदाश्रौषम्वासुदेवेप्रयातेरथस्यैकामग्रतस्तिष्ठमानां।
Jadāśraushaṃ Vāsudaevae prajātae rathasjaikām agratas tishṭhamānām

अर्त्तांपृथांसांत्वितांकेशवेनतदा०॥३७॥
Arttām Prithāṇ sāntvitāṇ Kaeśavaena; tadā (etc.). 37.

यदाश्रौषम्मन्त्रिणम्वासुदेवंतथाभीष्मंशान्तनवंच तेषां।
Jadāśraushaṃ mantriṅam Vāsudaevaṇ tathā Bhīshmaṇ Sāntanavaṇ tsha taeshām

भारद्वाजंचाशिषोनुब्रुवाणंतदा०॥३८॥
Bhāradvādshaṇ tsha āśisho nubruvāṅaṇ; tadā (etc.). 38.

Literarum compositarum analysis.

ष्ण=ष+ण. ष्ट्व=ष+ट+व. ह्म=ह+म. भ्य=भ+य. म्ब=म+ब. त्त=त+त. त्र=त+र. ष्म=ष+म.

यदा

यदाकर्णोभीष्ममुवाचवाक्यंनाहंयोत्स्येयुध्यमाने त्वयीति।
Jadā Karno Bhīshmam uvātsha vâkjaṇ: na ahaṇ jotsjae judhjamānae tvaji iti,

हित्वासेनामपचक्रामचापितदा० ॥३९॥
Hitvā saenām apatshakrāma tsha api; tadā (*etc.*). 39.

यदाश्रौषम्वासुदेवार्जुनौतौतथाधनुर्गाण्डिवम् अप्रमेयम्।
Jadāsrausham Vāsudaevārdshunau tau, tathā dhanur Gāṇḍivam apramaejam,

त्रीण्युग्रवीर्याणिसमागतानितदा०॥४०॥
Trīṇjugravīrjāṇi samāgatāni; tadā (*etc.*). 40.

यदाश्रौषंकश्मलेनाभियतेरथोपस्थेसीदमानेऽर्जुनेवै।
Jadāsraushaṇ kasmalaena abhijatae rathopasthae sīdamānae'rdshunae vāi

कृष्णांल्लोकान्दर्शयानंशरीरेतदा०॥४१॥
Krishṇaṇ lokān darsajānaṇ sarīrae; tadā (*etc.*). 41.

यदाश्रौषम्भीष्मममित्रकर्शनंनिघ्नन्तमाजावयुतं रथानां।
Jadāsrausham Bhīshmam amitrakarsanaṇ nighnantam ādshāv ajutaṇ rathānāṇ,

नैषांकश्चिद्वध्यतेख्यातरूपस्तदा०॥४२॥
Naishāṇ kastshid vadhjatae khjātarūpas; tadā (*etc.*). 42.

Literarum compositarum analysis.

ष्म=ष+म. त्स्य=त+स+य. ध्य=ध+य. ण्य=ण+य. श्म=श+म. घ्न=घ+न. ख्य=ख+य.

यदाश्रौषंचापगेयेन संख्ये स्वयम्मृत्युम्विहितं
Jadāśraushaṇ tsha Āpagaejaena sankhjae svajam mṛitjum vihitaṇ
धार्मिकेण।
dhārmikaena,
तच्चाकार्षुः पांडवेयाः प्रहृष्टास्तदा०॥४३॥
Tatsh tsha akārshuh- Pāṇḍavaejāh- prahṛishtās, tadā (*etc.*). 43.
यदाश्रौषम्भीष्ममत्यंतशूरंहतम्पार्थेनाहवेष्व
Jadāśrausham Bhīshmam atjantaśūraṇ hatam Pārthaena āhavaeshv,
अप्रधृष्यं।
apradhṛishjaṇ
शिखंडिनम्पुरतः स्थापयित्वातदा०॥४४॥
Śikhaṇḍinam puratah- sthāpajitvā; tadā (*etc.*). 44.
यदाश्रौषंशरतल्पेशयानम्वृद्धम्वीरंसादितंचित्रपुंखैः
Jadāśraushaṇ śaratalpae śajānam vṛiddham vīraṇ, sāditaṇ tshitrapuṇkhaih-
भीष्मंकृत्वासोमकानल्पशेषांस्तदा०॥४५॥
Bhīshmaṇ kritvā Somakān alpaśaeshāns; tadā (*etc.*). 45.
यदाश्रौषंशांतनवेशयानेपानीयार्थेनोदितेनार्जुनेन।
Jadāśraushaṇ Śāṇtanavae śajānae, pānījārthae, noditaena Ardshunaena
भूमिम्भित्वातर्पितंतत्रभीष्मंतदा०॥४६॥
Bhūmim bhitvā tarpitaṇ tatra Bhīshmaṇ; tadā (*etc.*) 46.
यदावायुश्चंद्रसूर्यौचयुक्तौकौंतेयानामनुलोमाजयाय
Jadā Vājuś Tshaṇdrasūrjau tsha juktau Kauṇtaejānām anulomādshajāja,

Literarum compositarum analysis.

ख्य=ख+य. स्व=स+व. म्व=म+व. च्च=च+च. ष्म=
ष+म. ष्व=ष+व. ष्य=प+य. स्थ=स+थ. ल्प=ल+प.

नित्यंचास्मान्श्वापदाभीषयन्तितदा।॥४७॥
Nitjaṇ tsha asmān śvāpadā bhīshajanti; tadā (*etc.*). 47.

यदाद्रोणोविविधानस्त्रमार्गान्संदर्शयन्समरेचित्रयोधी।
Jadā Droṅo vividhān astramārgān saṇdarśajan samarae, tshitrajodhī,

नपाण्डवाञ्श्रेष्ठतरान्निहन्तितदा।॥४८॥
Na Pāṅdavān śraeshṭhatarān nihanti, tadā (*etc.*). 48.

यदाश्रौषंचास्मदीयान्महारथान्व्यवस्थितानर्जुनस्य
Jadāśraushaṇ tsha asmadījān mahārathān vjavasthitān Ardshunasja

अंतकाय।
antakāja

संसप्तकान्निहतानर्जुनेनतदा।॥४९॥
Saṇsaptakān nihatān Ardshunaena; tadā (*etc.*). 49.

यदाश्रौषम्व्यूहमभेद्यमन्यैर्भारद्वाजेनात्रशस्त्रेन
Jadāśraushaṃ vjūham abhaedjan anjair, Bhāradvādshaena atra śastraena

गुप्तम्।
guptam

भित्वासौभद्रम्वीरमेकम्प्रविष्टंतदा।॥५०॥
Bhitvā, Saubhadram vīram aekam pravishṭaṇ, tadā (*etc.*). 50.

यदाभिमन्युम्परिवार्यबालंसर्वेहत्वाहृष्टरूपाबभूवुः।
Jadā Abhimanjum parivārja bālaṇ sarvae hatvā hṛishṭarūpā babhūvuḥ-

महारथाःपार्थमशक्नुवन्तस्तदा।॥५१॥
Mahārathāḥ-, Pārtham aśaknuvantas; tadā (*etc.*). 51.

Literarum compositarum analysis.

न्श्व=न+श+व. न्श्र=न+श+र. न्व्य=न+व+य. न्न=न+न. म्व्य=म+व+य. द्य=द+य. क्न=क+न.

यदाश्रौषमभिमन्युंनिहत्यहर्षान्मूढांक्रोशतो
Jadāśrausham Abhimanjuṇ nihatja harshān, mūdhān krośato

धार्त्तराष्ट्रान्।
Dhārttarāshtrān,

क्रोधादुक्तंसैंधवेचार्जुनेनतदा०॥५२॥
Krodhād uktaṇ Saiṇdhavae tsha Ardshunaena, tadā *(etc.)*. **52.**

यदाश्रौषंसैंधवार्थेप्रतिज्ञाम्प्रतिज्ञातांतद्वधाय
Jadāśraushaṇ saiṇdhavārthae pratidshnām pratidshnātāṇ tadvadhāja

अर्जुनेन।
Ardshunaena,

सप्तांतीर्णांशत्रुमध्येचतेनतदा०॥५३॥
Saptāṇ tīrnāṇ śatrumadhjae tsha taena; tadā *(etc.)*. **53.**

यदाश्रौषंश्रांतहयेधनंजयेमुक्त्वाहयान्पाययित्वोपवृत्तान्।
Jadāśraushaṇ śrāntahajae Dhanaṇdshajae muktvā hajān, pājajitvo pavṛittān,

पुनर्युक्त्वावासुदेवम्प्रयातंतदा०॥५४॥
Punar juktvā Vāsudaevam prajātaṇ, tadā *(etc.)*. **54.**

यदाश्रौषम्वाहनेष्वक्षमेषुरथोपस्थेतिष्ठतागांडिवेन।
Jadāśransham vāhanaeshv akshamaeshu rathopasthae tishthatā Gāṇdivaena

सर्वान्योधान्वारितानर्जुनेनतदा०॥५५॥
Sarvān jodhān vāritān Ardshunaena; tadā *(etc.)*. **55.**

यदाश्रौषंनागबलैःसुदुःसहंद्रोणानीकंयुयुधानंप्रमथ्य।
Jadāśraushaṇ nāgabalaih- suduh-sahan dronānīkaṇ jujudhānaṇ pramathja

Literarum compositarum analysis.

ष्ट्र=ष+ट+र. क्त=क+त. ध्य=ध+य. क्त्व=क+त+व.
ष्व=ष+व. थ्य=थ+य.

यातम्वार्ष्णेयंयत्रतौकृष्णपार्थौतदा०॥ ५६॥
Jātam Vārshńaejaṇ jatra tau Kṛishńapārthau; tadā (*etc.*). 56.

यदाश्रौषंकर्णमासाद्यमुक्तम्बध्वाद्भीमंकुत्सयित्वा
Jadāsraushaṇ Karńam āsādja muktam badbād Bhīmaṇ kutsajitvā

वचोभिः।
vatshobhiḥ-,

धनुःकोट्यातुद्यकर्णेनवीरंतदा०॥ ५७॥
Dhanuḥ-kodjā ātudja Karńaena vīraṇ; tadā (*etc.*). 57.

यदाद्रोणःकृतवर्माकृपश्चकर्णोद्रौणिर्भद्रराजश
Jadā Drońaḥ-, Kṛitavarmā Kṛipaś tsha, Karńo drauńir Bhadrarādshaś

चशूरः।
tsha śūraḥ-

अमर्षयन्सैंधवम्वध्यमानंतदा०॥ ५८॥
Amarshajan Saindhavam vadhjamānaṇ; tadā (*etc.*). 58.

यदाश्रौषंदेवराजेनदत्तांदिव्यांशक्तिम्व्यंसितांमाधवेन।
Jadāśraushaṇ daevarādshaena dattāṇ divjāṇ śaktim vjaṇsitām Mādhavaena

घटोत्कचेराक्षसेघोररूपेतदा०॥ ५९॥
Ghatotkatshae rākshasae ghorarūpae; tadā (*etc.*). 59.

यदाश्रौषंकर्णघटोत्कचाभ्यांयुद्धेमुक्तांसूतपुत्रेण
Jadāśraushaṇ Karńaghaṭotkatshābhjāṇ juddhae muktāṇ Sūtaputraeńa

शक्तिं।
śaktiṇ,

Literarum compositarum analysis.

द्य = द् + य. द्भ = द् + भ. म्व्य = म् + व् + य.

यया

ययावध्यःसमरेसव्यसाचीतदा० ॥६०॥

Jajā vadhjah- samarae Savjasātshī; tadā (*etc.*). 60.

यदाश्रौषंद्रोणमाचार्यमेकंधृष्टद्युम्नेनाभ्यतिक्रम्य

Jadāśraushaṇ Droṇam ātshārjam aekan Dhṛishṭadjumnaena abhjatikṛamja

धर्मं।

dharmaṇ

रथोपस्थेप्रायगतम्विशस्तंतदा० ॥६१॥

Rathopasthae prājagatam, viśastaṇ; tadā (*etc.*). 61.

यदाश्रौषंद्रौणिनाद्वैरथस्थम्माद्रीसुतंनकुलंलोकमध्ये।

Jadāśraushaṇ Drauṇinā dvairathastham, mādrīsutaṇ Nakulaṇ lokamadhjae

समंयुद्धेमंडलशश्चरन्तंतदा० ॥६२॥

Samaṇ juddhae maṇḍalaśaś tsharantaṇ; tadā (*etc.*) 62.

यदाद्रोणेनिहतेद्रोणपुत्त्रोनारायणंदिव्यमस्त्रम्विकुर्वन्।

Jadā Droṇae nihatae Droṇaputtro Nārājaṇaṇ divjam astram vikurvan,

नैषामन्तंगतवान्पाण्डवानांतदा० ॥६३॥

Naishām antaṇ gatavān Pāṇḍavānāṇ; tadā (*etc.*). 63.

यदाश्रौषम्भीमसेनेनपीतंरक्तम्भ्रातुर्युधिदुःशासनस्य।

Jadāśrausham Bhīmasaenaena pītaṇ raktam bhrātur judhi Duh-śāsanasja,

निवारितंनान्यतमेनभीमंतदा० ॥६४॥

Nivāritaṇ na anjatamaena Bhīmaṇ; tadā (*etc.*). 64.

यदाश्रौषंकर्णमत्यंतशूरंहतम्पार्थेनाहवेष्व

Jadāśraushaṇ Karṇam atjantaśūraṇ hatam Pārthaena āhavaeshv

अप्रधृष्यं

apradhṛishjan

Literarum compositarum analysis.

ध्य=ध+य. म्न=म+न. स्य=स+य. ष्व=ष+व.

तस्मिन

तस्मिन्भ्रातृणाम्विग्रहेदेवगुह्येतदा॰ ॥ ६५ ॥

Tasmin bhrātṛīṇām vigrahae daevaguhjae; tadā (*etc.*). 65.

यदाश्रौषंद्रोणपुत्रंचशूरंदुःशासनंकृतवर्माणमुग्रं ।

Jadāśraushaṇ Droṅaputtraṇ tsha, śūraṇ Duhśāsanaṇ, Kṛitavarmāṇam ugraṇ

युधिष्ठिरंधर्मराजंजयन्तंतदा॰ ॥ ६६ ॥

Judhishṭhiraṇ dharmarādshaṇ dshajantaṇ; tadā (*etc.*). 66.

यदाश्रौषंनिहतम्भद्रराजंरणेशूरंधर्मराजेनसूत ।

Jadāśraushaṇ nihatam Bhadrarādshaṇ ranae śūraṇ Dharmarādshaena, Sūta!

सदासङ्ग्रामेस्पर्द्धतेयस्तुकृष्णंतदा॰ ॥ ६७ ॥

Sadā saṅgrāmae sparddhatae jas tu Krishnaṇ; tadā (*etc.*). 67.

यदाश्रौषंकलहद्यूतमूलम्मायाबलंसौबलम्पांडवेन ।

Jadāśraushaṇ kalahadjūtamūlam, mājābalaṇ Saubalam pāṇḍavaena

हतंसङ्ग्रामेसहदेवेनपापंतदा॰ ॥ ६८ ॥

Hataṇ saṅgrāmae Sahadaevaena, pāpaṇ; tadā (*etc.*). 68.

यदाश्रौषंश्रांतमेकंशयानंह्रदंगत्वास्तम्भयित्वा

Jadāśraushaṇ śrāṇtam, aekaṇ, śajānaṇ hradaṇ gatvā stambhajitvā

तदम्भः ।

tadambhah-

दुर्योधनम्विरथम्भग्नशक्तिंतदा ॥ ६९ ॥

Durjodhanam viratham, bhagnaśaktiṇ; tadā (*etc.*). 69.

यदाश्रौषम्पांडवांस्तिष्ठमानान्गत्वाह्रदम्वासुदेवेन

Jadāśrausham Pāṇḍavāṇs tishṭhamānān gatvā hradam Vāsudaevaena

सार्द्धं ।

sārddhaṇ

Literarum compositarum analysis.

ह्य=ह्+य. ङ्ग्र=ङ्+ग+र. द्य=द्+य. ग्न=ग+न. न्ग=न्+ग.

अमर्षणांधर्षयन्तःसुतंमेतदा० ॥७०॥

Amarshaṅaṇ dharshajantaḥ- sutaṇ mae; tadā (*etc.*). 70.

यदाश्रौषम्विविधांश्चित्रमार्गान्गदायुद्धेमंडलशश्चरंतं।

Jadāśrausham vividhāṇś tshitramārgāṇ gadājuddhae maṇḍalaśaś tsharaṅtaṇ,

मिथ्याहतम्वासुदेवस्यबुद्ध्यातदा०॥७१॥

Mithjā hatam Vāsudaevasja buddhjā; tadā (*etc.*). 71.

यदाश्रौषंद्रोणपुत्त्रादिभिस्तैर्हतान्पांचालान्द्रौपदेयांश्च सुप्रान्।

Jadāśrausbaṇ droṅaputtrādibhis tair hatān Pāṇtshālān Draupadaejāṇś tsha suprān,

कृतम्बीभत्समयशस्यंचकर्मंतदा०॥७२॥

Kṛitam bībhatsam ajaśasjaṇ tsha karmaṇ! tadā (*etc.*). 72.

यदाश्रौषम्भीमसेनानुयातेनाश्वत्थाम्नापरमास्त्रम्प्रयुक्तं।

Jadāśrausham bhīmasaenānujātaena Aśvatthāmnā paramāstram prajuktaṇ

क्रुद्धेनैषीकमवधीद्येनगर्भंतदा०॥७३॥

Kruddhaena, Aishīkam avadhīd jaena garbhaṇ; tadā (*etc.*). 73.

यदाश्रौषम्ब्रह्मशिरोऽर्जुनेनस्वस्तीत्युक्त्वास्त्रमस्त्रेण शांतं।

Jadāśrausham Brahmaśiro 'rdshunaena, svasti, iti uktvā, astram astraeṅa śāṇtaṇ,

अश्वत्थाम्नामणिरत्नंचदत्तंतदा० ॥७४॥

Aśvatthamnā maṅiratnaṇ tsha dattaṇ; tadā (*etc.*). 74.

Literarum compositarum analysis.

थ्य=थ+य. द्ध्य=द्+ध+य. त्त्र=त+त्+र. त्य=त+य.
म्न=म+न. ह्म=ह्+म. क्त्व=क्+त+व. त्न=त+न.

यदा

यदाश्रौषंद्रोणपुत्त्रेणगर्भेवैराट्यावैपात्यमाने
Jadāśraushaṇ droṅaputtraeṅa garbhae vairādjā vai pātjamānae

महास्त्रैः।
mahāstraiḥ-,

द्वैपायनःकेशवोद्रोणपुत्त्रम्परस्परेणाभिशापैः
Dvaipājanaḥ-, Kaeśavo droṅaputtraṁ parasparaeṅa abhi śāpaiḥ-

शशाप॥७५॥
śaśāpa. 75.

शोच्यागांधारीपुत्त्रपौत्त्रैर्विहीनातथाबंधुभिःपितृभिर्
Śotshjā Gāṇdhārī puttrapauttrair vihinā, tathā baṇdhubhiḥ-, pitribhir

भ्रातृभिश्च ।
bhrātribhiś tsha!

कृतंकार्य्यंदुष्करम्पांडवेयैः प्राप्तंराज्यमसपत्नम्
Kṛitaṇ kārjaṇ dushkaram Pāṇdavaejaiḥ-! Prāptaṇ rādshjam asapatnaṁ

पुनस्तैः॥७६॥
punas taiḥ-! 76.

कष्टंयुद्धेदशशेषाःश्रुतामेत्रयोऽस्माकंपांडवानां
Kashṭaṇ! Juddhae daśaśaeshaḥ- śrutā mae, trajo smākaṇ Pāṇdavānāṇ

चसप्त।
tsha sapta!

द्व्युनाविंशतिराहताक्षौहिणीनांतस्मिन्संग्रामेभैरवे
Dvjunāviṇśatir āhatā akshauhiṅīnāṇ tasmin sangramae bhairavae

क्षत्रियाणां॥७७॥
kshatrijaṅaṇ! 77.

Literarum compositarum analysis.

च्य=च+य. ष्क=ष+क. द्व्यु=द्+व+य+उ.

तमंस

तमस्त्वतीवविस्तीर्णम्मोह आविशतीवमां ।
Tamas tvatīva vistīrṅam, moha āvisati iva mān
संज्ञांनोपलभेसुतमनोविह्वलतीवमे ॥७८॥
Sandshṅān nopalabhae, Suta! mano vihvalati iva mae! 78.

सौतिरुवाच ॥
Sautir uvātsha:

इत्युक्त्वाधृतराष्ट्रोथविलप्यबहुदुःखितः ।
Itj uktvā Dhritarāshtro 'tha vilapja vahuduh-khitah-,
मूर्छितःपुनराश्वस्तःसंजयम्वाक्यमब्रवीत ॥७९॥
Mūrtshhitah-, punar āśvastah- Sandshajam vākjam abravīt; 79.
संजयैवंगतेप्राणांस्त्यक्तुमिच्छामिमाचिरं ।
Sandshaja! Aevan gatae prāṅāns tjaktum itshhāmi, mā tshiran!
स्तोकंह्यपिनपश्यामिफलंजीवितधारणे ॥८०॥
Stokan hj api na paśjāmi phalan dshīvitadhāraṅae! 80.

Literarum compositarum analysis.

स्त्व = स + त + व. ह्व = ह + व. क्त्व = क + त + व. क्य = क + य. स्त्य = स + त + य. ह्य = ह + य. श्य = श + य.

SERMONIS PRAEMISSI
EXPOSITIO
CUM
SCHOLIIS NĪLAKAŃTHAE.

Śloka 1.

जयत्सु *vincentibus*, in casu 7. hic absoluto, masc. plur. partic. praes. verbi activi, e radice जि conj. 1, *vincere* etc. इ rad. secundum regulam conj. mutatur in ए, quod ante vocalem fit अय्, et affixa partic. praes. terminatione अत् facit जयत्. Idem particip. efficitur, si pro अन्ति terminatione pers. 3 plur. praes. act. substituimus अत्.

पाण्डुपुत्रेषु *Pāńḍu filiis*, vocabulum ex ea compositorum classe, in qua nomen subst. sub titulo tatpurusha fingitur e duobus vel pluribus aliis, quae praeter ultimum omnia in forma fere rudi casus cujusvis locum tenere possunt exceptis nomin. et vocativo. पाण्डु in eadem hic est pro casu 6. vel 5. *Pāńḍu* fuit Indiae rex, qui cum *Dhṛitarāshṭra* originem duxerat a *Kuru* rege. Quum *Pāńḍu* loco *Dhṛitarāshṭrae* fratris, qui natu quidem major sed oculis captus erat, aliquamdiu in India septentrionali regnasset, post multas et sapientia et fortitudine subactas regiones deposuit imperium, atque in solitudinem secessit, ut sapientum conversatione uteretur. Ibidem a *Kuntī* et *Mādrī* uxoribus accepit *Judhishṭhiram*, *Bhimasaenam*, *Ardshunam*, *Nakulam* et *Sahadaevam* filios

quinque, ex quinque diis conceptos. Qui, cum, sapientum institutionibus exculti, post patris mortem in patrui aulam cum *Kunti* matre venissent, virtutum rerumque gestarum gloria excelluerunt, et in lusibus et in bellis cum regibus vicinis victoriosi. Nominis illius radix est पड conj. 1 et 10. *movere*, *cumulare*; cui, dum flectitur, ex nasi literis apta inserenda est more verborum plurium, quibus in radicum catalogis इ subjungitur. Eo fit पाण्ड, et, अ affixo, पाण्ड *eunuchus*; vel, si radicis vocalis अ prolongatur, पाण्ड *subflavus*, *albicans* etc. Hic autem voci subjectum est उ, quod ad nomina diversa formanda adhibetur. *Pāńdum*, ut mythos fert, mater ejus, horrore pallida conceperat. पुत्रेषु *filiis*, in casu 7, quocum, quippe substantivo suo, congruit जयत्सु. पुत्र in *Mani* legibus et al. derivatur a *put* infernus et *tra* salvans, liberans. त्र formatur e radice त्रै conj. 1 liberare, redimere, fovere, cui, si diphthongo rejecta affigitur अ, ut solet, agentis significatio tribuitur. Ejusmodi vero nomina raro occurrunt nisi in compositis, e. c. द्विप *qui bis bibit*, i. e. elephas etc. a द्वि bis et पा bibere. In पुत्र est *put* in forma rudi casus 5 loco vel ablativi. Cf. declinat. tab.

श्रुत्वा *audito* vel *postquam audiverat*, praeteriti indef. participium indecl. rad. श्रु conj. 1 *audire*, *intelligere* etc. affixo त्वा V. conj. tab.

सुमहदप्रियं *malignissimum* in casu 2 vel accus. neutr. sing. adjectivi compositi. सु adverb. *admodum*, *bene* etc. a rad. षु conj. 1 *excellere*, *producere*, *movere* etc. महत् *magnum*, *crescens* etc. e rad. मह conj. 1 *crescere* et c. 10 *magnificare* etc., cui affixum est अत् terminatio partic. praes. अप्रिय *malignum*, *odiosum*, *malignitas* etc. e privativo अ et rad. प्री conj. 9 et 10 *placere*, *satisfacere* etc. य affixo et ई mutato cum इ efficitur प्रिय placitum, amatum, favor etc. Adjectiva composita, quae a grammaticis hindicis forma vahuvrībi notantur, fiunt compositione vel substantivorum plurium vel adjectivorum, prae-

posit., negat. etc., quorum fere nullum, praeter nomen in fine, flectitur. Hoc vero cum nomine subst. aut pronomine, etiamsi ipsum non exprimatur, ut genere, numero et casu conveniat necesse est. At notandum, in compositione pro महत् ex regula substitui महा, e. c. महात्मा magnanimus, महेश्वर magnus dominus i. e. *Śiva*, महाबल qui magnae potentiae est. Ante vocem autem, quae aliquid fieri vel transformari indicat, महत् retinetur; e. c. महद्भूतः magnus factus. त् ante literam mollem abit in द्. V. reg. orthoep.

दुर्योधनमतं *Durjodhanae mentem*, cas. 2. neutr. sing. substantivi compositi pro norma tatpurushae, de qua v. pag. 21. दुर्योधन i. e. *male pugnans*, nom. proprium, compositum instar सुमहत् pag. 22. दुर् *male, duriter* etc., fere prorsus contrarium vocis सु significat. V. s. Radix ejusdem est दुष् conj. 4. malum, impurum esse, perdere etc., quo fit दोष malum, vitium. Ex orthoepiae regulis radicis ष् mutari potest cum : visarga; e. c. दुःस्थ i. e. male stans, pauper; visarga vero ante sonantem cum र्, ut दुर्गत i. e. aegre vadens, pauper. Cf. orth. योधन *pugnans, pugna*, rad. युध् conj. 4. pugnare. अन, quod et agentis nomen saepius et actionis format, affixum radicis vocalem una convertit, hic उ in ओ. मत mens, animus, consilium etc. regitur a श्रुत्वा, et derivatur a r. मन् c. 4. et 8. nosse, intelligere, c. 10. inhibere, arcere etc. Partic. praet. त affixo, न् rejicitur. Participium hoc pro substantivo gen. neut. frequenter ponitur, e. c. दत्तं donum; alias ut adj. m. दत्तः f. दत्ता n. दत्तं. In composito मतं etiam casus 2 masc. esse potest vocis मत intelligens etc., quae ejusdem rad. त adsumsit pro न्, e. c. परिमत penitus intelligens. *Durjodhana* *Dhritarāshtrae* et *Gāndhāris* filius fuit, qui inter centum fratres praecipuus omniumque locum tenens, cum invidia arderet propter adplausum populi, quo *Pāndi* filii celebrabantur, exitiosi auctor fuit belli, quod

principale *Mahābhārati* argumentum est. ——— *Nīlakańtha* ad h. l. addit: दुर्योधनमतं जयोमृत्युर्वास्तुनतु राज्यार्द्धं देयमिति, i. e. Durjodhanae mens (erat): "Victoria aut mors, esto. Nonne regni dimidio cedendum (foret)? "

ज्ञात्वा *cognito*, e r. ज्ञा c. 9. nosse, scire etc. et त्वा part. praet. terminatione affixa. V. supra श्रुत्वा quocum eandem formam habet et constructionis vim, utpote quod ad eundem nomin. spectat, de quo infra.

कर्णस्य *Karńae*, nom. prop. in c. 6 vel genit. masc. sing. *Karńa* primus erat *Kuntī* filius, quem, ante quam *Pāńdo* nuberet, per artem magicam conceptum a *Sūrja* i. e. sole, in lucem edidit inauribus aureis splendidum. Eo nomen sortitus est a कर्ण auris, quod कर्ण radicem habet et अ affixum. *Karńa*, qui et अर्कतनय solis filius dictus, Pāńdavarum frater natu maximus, *Ańgae* principatum tenuit, unde appellatus est अंगराज, et a *Tshampa* urbe nomen tulit *Tshampādhipa* i. e. *Tshampae* dominus. Ad nomen hoc et quod sequitur, subaudi मतं mentem, quod compositi supra pars est, hic vero suppletur per particulam तथा, quae infra ponitur.

शकुनेः *Śakunis*, nom. prop. cas. 6. masc. sing. V. declin. nominum in इ. Śakuni idem est cum Saubala (infra śloka 19) et cum Gāndhārarādsha i. e. Candaharis rege (sl. 8). शकुनि quod etiam et vulturem indicum notat et vulgo avem, derivatur a शक conj. 5. compotem, capacem esse, c. 1 timere etc. Visarga vero ante mutam convertitur in स, quo fit शकुनेस्

तथा *similiter*, adverb. e pronomine तद् hoc et था suffixo, quo indicantur modus, ratio, qualitas; ut कथा quomodo? अन्यथा alio modo. तथा hic significat eodem modo quam Durjodhanae affectos Karńae et Śakunis animos, eosque Dhritarāshtrae cognitos.

Śloka 2.

धृतराष्ट्रः *Dhṛitarāshtra*, in c. 1. sing. masc. est nomen pr. factum ex epitheto composito ad formam vahuvrīhi (v. pag. 22. sq.), quod, ut Durjodhana substantive, ponitur in nominativo, ad quem, quae adhuc exponuntur, respiciunt. Nomen hoc, quod compositum est ex धृत et राष्ट्र, significat eum, a quo imperium tenetur. धृत partic. pr. *tentum* est a r. धृ c. 1. et 10. tenere, possidere et त suffixo. राष्ट्र subst. m. et n. *regnum* a r. राज c. 1. regnare, lucere, affixo त्र quo formantur nomina instrumenti, vasis etc. Sic शास्त्र est, quidquid legem continet, sive sententia sit sive liber, a शास् regere, praecipere; पात्र patera, a पा bibere. ज ultima radicis, dum haec formatur, convertitur in ष, unde त sequens fit ट, V. conjug. et orthoep. Nominativi visarga propter palati literam sequentem exprimitur per श्, quo fit धृतराष्ट्रश् Haec compositionis ratio, quae partic. passivo etiam agentem notat, frequens est et notatu digna: sic धूतपाप is, a quo peccata excussa sunt. Dhṛitarāshtra *Vitshitravirjae* filius fuit natu major et Pāńdi frater, caecus in lucem editus; quippe quem *Ambika* mater ejus oculis formidine clausis concepisse fertur. Ipse *Kuravarum* pater habitus, patruus autem et tutor fuit Pāńdavarum, qui Pāńdo fratre mortuo qua ipse qua per Durjodhanam filium imperium capessiverat. Id vero accidisse Hindi credunt in fine Dvaparajugae vel aetatis tertiae, quae praesentem, ultimam, praecessit, i. e. ante 5000 ann.

चिरं *diu, longo tempore*, adverbium e rad. चि c. 5 et 10. colligere, cum रं affixo et terminatione cas. 2. sing. neut., qua adverbia multa cum simplicia tum composita formantur. चिरं etiam in casibus, si 1. et 8. excipias, reliquis, licet non eodem in omnibus sensu, adverbii tamen vim habet.

ध्यात्वा *reputato*, partic. indecl. e rad. ध्यै c. 1. reputare, meditari, versare secum in animo; cui additum est त्वा (v. p. 22. et 24), quo, ut aliis quibusdam affixis, e. c. ता fut., त partic. praet. etc., radicis ऐ convertitur in आ. *Nîlakáṅtha* in h. l. habet: वृत्तमर्थमनुस्मृत्य versatam rem recordatus.

संजयम् (ad) ***Saṇdshajam***, nom. prop. m. sing. c. 2. Vox est composita ex सम् *cum*, praepositione, qua etiam, quae in conjunctione est, perfectio indicatur, et जय *victoria*, a जि v. p. 21. affixo अ, quod इ in ए mutari postulat. In compositione hac, quae ad formam tatpurushae (p. 21.) facta est, subaudi सन्. Siquidem ponitur pro संजयसन् qui cum victoria est. Saṇdshaja, cui Dhṛitarâshṭra verba fecit, fuit ex numero *Pauráṅikarum*, qui, antiquitatis periti, nomen traxerunt a gravioribus, quas divulgarunt, mythistoriis. *Puráṅa* enim sunt antiquitatis historiae. In Mahābhārati initio śl. 1. Saṇdshaja, qui operis hujus vates, dicitur; लोमहर्षणपुत्र उग्रश्रवाः सौतिपौराणिको नैमिषारण्ये. Lomaharshaṅae filius, aures teretes habens, Sauti (a Suta oriundus) Pauráṅika in Naimishae solitudine etc.

वाक्यम् *sermonem*, c. 2. sing. neutr. a r. वच् conj. 1. 2. et 10. dicere, loqui; in qua, dum literae ultimae, in क mutatae, य abstractorum affigitur, vocalem produci oportet. Crebra est ejusmodi conversio, ubi in fine radicum, dum flectuntur, pro palati literis ponuntur, quae respondent, gutturis. Sic etiam वक्ति dicit, उक्त dictum etc. Casus 2. hic pendet a verbo sequenti.

अब्रवीत् *loquutus est*, pers. 3. sing. praet. verbi act. e rad. ब्रू c. 2. loqui, dicere paefixo praeteriti augmento अ. Verbi hujus ea est anomalia, quae in formae activae praes. singulari, in 3. et 2. pers. praeteriti atque in 3. sing. imperativi literam ई ante terminationes inseri postulet, qua, quod alioqui ante vocalem in उव mutatur, उ radicis ut

in primis imperativi personis, convertitur in अव; sic अब्रवीत् pro अब्रूत्. Construitur autem more verborum caussalium, petendi, capiendi et aliis cum duobus accusativis, uno rei altero personae..

Integra sententia haec est: Intellecto Durjodhanae animo, propter Pāńdavarum victorias malignissimo eodemque Karńae et Śakunis cognito, postquam diu secum reputaverat Dhritarāshtra ad Sandshajam sermonem loquutus est. Vernacule: Da Dhritarāshtra bey den Siegen der Söhne des Pāńdu den höchst neidischen Sinn des Durjodhana erkannt, den des Karńa und Śakuni derselben Art vernommen, hat er nach langer Besinnung die Rede zu Sandshaja gesprochen.

शृणु *audi*, 2. pers. sing. imperat. a r. श्रु (cf. p. 22.), quae per anomaliam in activi et medii praesenti, praeterito, conjunctivo et imperativo रु mutat in शृ, et in temporibus iisdem et modis instar verborum conjugationis 5. assumit नु cujus न ob शृ, quae praecedit, literam fit ण.

संजय *Sandshaja!* c. 8. sing. cf. p. 26.

सर्वं *totum*, omne, in c. 2. sing. neutr. pronominale, quod regitur a शृणु praec.

मे *mihi*, c. 4. sing. pronominis अस्मद् ego, a r. अस् *esse* et affixo मद् quo, utpote radice ipsa notatur gaudere, inebriari, dormire stupidum esse. Siquidem Hindus sui ipsius qua separati solum conscientiam pro arrogantis dementia habet et somno. Cf. tab. decl. मे quod ad Dhritarāshtram spectat, pendet a verbo seq.

नच *neque*, sive न *non* च *et*.

असूयितुम् *exprobrare*, vituperare, vilipendere, est infinitivus verbi, quod vel ab असूया calumnia timoris derivatur, vel ab असु periculum, metus etc.. ubi ut plura, quae ex nominibus formantur, verba य affixo flectitur. Ejusmodi verba, ut solent alia plura, in quibusdam conjugationis formis ante terminationes इ admittunt (v. conjug. tab. मृ)

quo fit असूयितुम्. Construitur autem hic cum c. 4. vel dat. qui praecedit, alias cum praep. अभि ante, coram, quae accus. regit. V. infra.

अर्हसि *dignus es*, (qui mihi nou exprobres, vel, mihi exprobrare te dignum non foret) pers. 2. sing. praes. act. a r. अर्ह् posse, decere, oportere etc. *Nîlak.* ad h. l. मदीयंप्रज्ञाचक्षुष्टं दूषयितुंनार्हसि, meum divinationis oculum vituperare te indignum foret.

Śloka 3.

श्रुतवान् *doctus*, initiatus, in Vaedis versatus, c. 1. sing. m. particip. praet. act., cujus forma rudis affixo तवत् terminatur; casus vero 1. m. sing. aff. तवान् c. 2. तवंतम् et sic porro, ut कुर्वत् in tab. declin. Foemininum habet श्रुतवती, cujus declinatio, si श्रुतवतीः casum 2. plur. excipias, eadem est, quae कुर्वती, nisi quod hujus anusvara vel न् in illo prorsus omittatur. Hoc etiam observandum in duali neutrius, quod, श्रुतवत्, caeterum plane ut कुर्वत् flectitur. Radix श्रु (cf. p. 22. et 24.) significat audire et discere, unde et Vaedae, libri Hindorum sacri, frequenter nominantur श्रुति *auditio*, a r. श्रु et ति abstractorum affixo.

असि *es*, 2. pers. sing. praes. verbi substantivi a r. अस् esse. V. t. conj.

मेधावी *ingeniosus*, in casu 1. sing. masc. epitheton formatum e मेधा ingenium, acumen etc. (a r. मेध् conj. 1. intelligere, immolare, comitari) et affixo विन्, quo possidendi nomina adjectiva ex substantivis fiunt, ut मायाविन् magicus, magus a माया, sic f. rud. मेधाविन्, in c. 1. m. sing. मेधावी, in c. 2. मेधाविनं, in c. 3. मेधाविना. In reliquis casibus terminationes communes vel simpliciter formae rudi affiguntur, vel, ut in dualis cas. 3—5. et pluralis c. 3—6.,

omisso anusvāra vel न्, litera formae rudis. Foem. c. 1. मेधाविनी easdem per omnes numeros casuum terminationes habet ac श्रुतवती supra. Neutrum vero in c. 1. et 2. sing. मेधावि, du. मेधाविनी, pl. मेधावीनि, in caeteris a masculino suo non differt, atque cum neutro nominum in इ desinentium, fere convenit. V. tab. decl.

बुद्धिमान् *sapiens*, in c. 1. m. sing. a बुद्धि ratio, intellectus, intelligentia, sapientia, e r. बुध्, c. 1. et 4. intelligere, nosse, ac ति, quod ad formanda abstracta radicibus adjicitur, et cujus त् hoc loco a ध् praecedenti conversum vel in द्, quod aspirationem illius adsumendo tollit, vel, quod eodem redit, in ध्, quod eam extinguit. मत् e rad. मन् participium praesentis (cf. p. 23) ad plura ex conscientia nomina possidendi fingenda usurpatur, et in casu 1. m. fit मान्, in c. 2. मंतं, in c. 3. मता; atque ita reliqui casus plane regulares sunt, dum modo in du. c. 1. 2. 8. et pl. 1. 8. न् vel anusvara ante त् inseratur. Foemininum autem मती et neutrum मत् si म् ponas pro व्, de reliquo per omnes numeros et casus prorsus flectitur ut वती et वत् iu श्रुतवती et श्रुतवत्, q. v. supra.

प्राज्ञसंमतः *inter sapientes aestimatus*, casus 1. sing. masc. vocis, quae ad vahuvrīhi formam composita est. प्राज्ञ quidem i. e. praescius, sagax, praesagus, sapiens, derivatur a praepp. प्र pro, prae, ante, ac आ ad, apud, et a r. ज्ञा c. 9. scire (p. 24.), quae in locum आ finalis adsumit agentis affixum अ (p. 22.). संमतः aestimatus, a praep. सम् cum, et rad. मन् nosse. V. p. 23.

Nīlak. ad h. l. habet: तत्र हेतुः श्रुतवान् अधीती बुद्धिमान् पाठतोर्थतश्च ग्रंथधारकः मेधावी ऊहापोहकुशलः ॥ अतएव प्राज्ञानां संमतः ॥ i. e. ratio in eo, quia doctus es (Sandshaja!) multae lectionis (*vel*, qui literarum studia absolvisti अधीती) sapiens legendo et studendo (*vel*, qui sensum eorum, quae legisti, assequu-

tus es अर्थितः), libros servans, ingeniosus in perscrutando (ऊह्), investigandi peritus, itaque etiam inter sapientes aestimatus.

विग्रहे *in disjunctione*, bello, pugna, c. 7. m. sing. विग्रह्, quod ut काल in tab. inclinatur, formatum est ex praep. वि, quod crebro locum negationis tenet, cuique latinum *ve* — et *dis* — respondet, ut in वैचित्य vesania, vecordia, ac radice ग्रह् c. 1. 9. et 10. capere, sumere, cum अ subjecto, quo plurima variae significationis nomina finguntur.

मम *mei* c. 6. sing. pronom. V. p. 27 et tab. decl.

मतिः *animus*, mens, c. 1. f. sing. a r. मन् et abstractorum affixo ति, quo radicis न् eliditur. V. p. 23. et 28. Visarga post इ mutatur in, र् si sonans sequatur; quo fit मतिर्. Verbum substantivum अस् hic अस्ति, et alias saepissime subaudiendum. Sic hoc in loco: non in pugnam mihi est animus; vel: disjunctio non est mihi in animo.

नच *neque*, non quidem. V. supra.

आप्रीये *delector*, pers. 1. sing. praes. medii, ex praep. आ ad, apud, et rad. प्री conj. 4., quae in activo et medio य praefigit terminationibus praesentis, praeteriti, conjunctivi et imperativi.
Nílak. id explicat verbis: नैवप्रीतिमानास्मि Non equidem gaudio affectus sum.

कुलक्षये *in familiae ruina*, est casus 7. nominis ad tatpurushae formam compositi ex कुल n. familia (quod radicem कुल् conj. 1. necessitudine vel familiae vinculo conjungere, et अ subnexum habet) atque ex क्षय m. ruina, lapsus defectio, destructio, cujus radix est क्षि c. 1. dilabi, consumi, deficere etc. Dum huic अ subjungitur, इ convertitur in ए, quod ante vocalem fit अय्.

Śloka 4.

मे *mihi.* V. p. 27.

विशेष: *disjunctio*, discrimen, c. 1. m. sing. a praep. वि, quae, opposita praepositioni सम् *cum*, separationem, disunionem etc. indicat (v. supra), et शिष् c. 7. distinguere, definire, describere, determinare qualitatibus singularibus, quae, quum per omnia, si separatim sumantur, caput mortuum efficiant, radici शिष् in c. 10 sensum relinquendi vel deserendi tribuunt, et in c. 1. significationem occidendi. Eidem adnexum est अ converso इ in ए. Quo etiam fit विशेषण sub conditione existens sive determinatum, वैशेषिका: dialecticorum genus in India, quibus ab auctore et *Aulukium* nomen est; etc.

पुत्रेषु *in filiis* (inter filios), c. 7. V. p. 22.

स्वेषु *propriis*, a स्व proprius, e r. सु producere, parere, (cf. p. 22.) et अ affixo. Nam, quae fecimus ipsi, ea nostra putamus.

पाण्डुसुतेषु *in Pāńdi filiis* (inter P. f.) in c. 7. m. pl. vox composita ex पाण्डु ut pag. 22. et सुत genitus, natus, filius, a सु parere, gignere cum त participii praet. pas. adjuncto.

वा *vel*, particulae *ve*—, quae vocibus subnectitur, respondet. Sensus hic: neve mihi discrimen inter proprios filios et Pāńdi genitos.

वृद्धम् *senem*, aetate provectum; c. 2. sing. m. participii praeteriti, a r. वृध् c. 1. increscere, quae, ex ratione supra allata, त participii subjecto fit वृद्ध.

मां *me*, c. 2. sing. pron. अस्मद् de quo p. 27. Accusativus hic regitur ab अभि coram, praep. sequenti, quae hunc casum postulat.

असूयन्ति *despiciunt* pers. 3. pl. praes. activi V. p. 27.

पुत्रा: *Filii*, c. 1. pl. m. V. p. 22.

मन्युपरायणा: *discordiae addicti*, in c. 1. pl. m. adjectivum, quod respicit ad पुत्रा:, conjunctum ad vahuvrīhim. V. p. 22 sq. मन्यु m. contumacia, ira, rixa, libido, malignitas; a r. मन् c. 10. obsistere, inhibere, cf. p. 22., cui additum यु ligare, miscere, separare, contemnere,

ut in अहंयु superbus, arrogans, ab अहं ego et यु. परायणा studium, retentio, obtemperatio, propensio, a पर aliu·, diversus et अयन n. via, semita; hinc परायणा proprie, itio in via alterius, ut परतन्त्र dependens a तंत्र norma etc., et मन्युपरायणा libidinis obtemperatio, irae addictio adjective autem मन्युपरायणः contumaciae addictus.

Śloka 5.

अहं *ego.* V. p. 27 et t. decl.

तु *vero,* autem, etiam etc. particula.

अचक्षुः *caecus* (connivens), c. 1. m. sing. epitheton compositum ex negat. अ et चक्षुष oculus, a r. चक्ष c. 2. loqui, cui subjectum est उष, quo nomina varia terminantur. Cf. p. 22. sq.

कार्पण्यात् *ex imbecillitate indulgenti,* c. 5. sing. neutr. a rad. कृप c. 1. indulgentem, c. 10. imbecillum se praebere; quod subjecto अन fit कृपण imbecillus, miser; etc. addito autem य abstractorum, unde prima syllaba conversa producitur, habetur कार्पण्य.

पुत्त्रप्रीत्या *per amorem erga filios,* in c. 3. foem sing. (declin. ut बुद्धि in tab.). Vocis secundum tatpurusham (p. 21.) compositae pars prima est पुत्त्र (p. 22.) altera प्रीति amor, deliciae, quae dependet a प्री amare, delectari (cf. p. 22.) et ति affixo nominum abstractorum.

सहामि *sustineo,* pers. 1. sing. praes. activi a षह् c. 1. sustinere, tolerare, ferre.

तत् *ideo,* propterea; particula.

Nîlak. ad h. l. अचक्षुः कार्पण्यात् । आंध्येनदीनत्वात्पुत्त्रप्रीत्यावतत्सहामिसहे o caecus, connivens, ex indulgentia; per caecitatem quae ex imbecillitate oritur, itaque amore in filios sustineo etc.

मुह्यंतम् *vesanientem*, participii praes. sing. casus 2., qui regitur a praep. अनु *post.* Radix verbi est मुह् vesanire, stultum, dementem, turbatum esse, conj. 4. V. p. 21. et tab. decl.

च *et.*

अनु *post*, secundum, sequendo. Praepositio.

मुह्यामि *insanio*, perturbatus sum, pers. 1. sing. praes. e r. मुह्, de qua supra.

दुर्योधनम् *Durjodhanam*, c. 2. sing. V. p. 23.

अचेतनम् *amentem*, vecordem, in c. 2. m. sing. adjectivum ab अ privativo et चेतना foem. sensus, mens, cogitatio, e r. चित् conj. 1. mentis compotem, expergitum esse, conj. 10. cogitare, recordari, percipere, etc., cui adjectum est अन, et vocalis इ conversa in ए, eadem vi ac in योधन p. 23. अचेतन formatum est ad vahuvrihim ut दुर्योधन, सुमहत्, अप्रिय, अचक्षु supra. Explicatur autem a Nīlakaṅtha per अल्पबुद्धि exiguus animi.

Śloka 6.

राजसूये *in Rādhasūja*, i. q. in sacrificio regio; c. 7. sing. m. vel n. nominis compositi (p. 21.) ex राजन् rex, a r. राज् p. 25. et affixo अन्, cujus न् finale in compositione hujus nominis omitti oportet. राज hic locum tenet casus sexti राज्ञः. Altera nominis pars, सूय, sacrificium singulare, caeterum id significat, quod in lucem edendum, producendum etc. Derivatur autem a r. षू conjj. 2. 4. et 6., cujus sensus ab eo radicis षु p. 22. non est diversus, et य participii fut. passivi adjuncto.

श्रियम् *adparatum*, copiam, opulentiam, c. 2. foem. sing., cujus casus 1. est श्रीः, reliquorum autem terminationes aeque communes sunt (v. tab. decl.), si ante eas, quae vocali incipiunt, इय् substitueris loco ई. In

casibus vero 4—7. singularis et 6. pluralis etiam duplici modo inclinatur, uno regulari, ut dictum, altero secundo nominum foem. generis, quae in इ desinunt. Rādshasūja sacrificium fuit Hindis maxime solemne, quod gravi quadam occasione data caesar aut rex ipse ingenti sumtu ac magnificentia instituit regibus etiam vicinis assistentibus.

दृष्ट्वा *viso*, quum viderat, particip. indecl. (cf. p. 22. 24. 26.) a r. दृश् conj. 1. videre. श् palati ante त् adnexum fit ष्, quo त convertitur in ट. Cf. p. 25.

पाण्डवस्य *Pāndavae* (Pāndo geniti) in c. 6. m. sing. patronymicum formatum affixo अ, quo उ mutatur cum अव्. Nomen istud Ardshuna gerit cum quadam excellentia.

महौजसः *propter magnam virtutem splendidi*, adjectivum, quod genere, numero et casu nomini praecedenti respondet. Compositum vero est e महा (cf. p. 3.) et ओजस् n. lux, splendor, virtus, a r. ओज् conj. 10. potentem esse, virtute praestare, cum अस् subjecto in morem plurium nominum. Haec vero, quae in अस् desinunt, inclinantur in masc. et foem. terminationibus declinationum communibus, nisi quod अस् in sing. c. 1. vertatur in आः, et in du. ac pl. in ओ ante terminationes quae a भ् exordiuntur.

तत् *ideo*, itaque, quapropter etc.

च *et*, adeo.

अवहसनं *derisionem*, irrisionem, c. 2. neutr. sing. a praepos. अव deorsum, de—(in compositione), hinc etc. et rad. हस् conj. 1. ridere, subjecto अन. V. p. 23.

प्राप्य *accepto*, vel quum nactus esset, (irrisionem sibi contraxisset); participium praeteriti indecl., quod autem radici य subjiciendo formatur nonnisi praepositione aliqua eidem addita. Itaque hoc verbum ortum ex प्र pro, prae etc., r. आप् conj. 5. habere tenere et य affixo.

सभारोहणदर्शने *ascendendo et intuendo in aula*, iu c. 7. n. sing. vocabuli compositi pars prima est सभा f. aula, palatium, coetus, quod hic casus 7. सभायां locum tenet, a praep. सह vel सम् cum, una, et radice भा conj. 2. lucere, spleudere, (unione lux); altera pars est रोहण ascensus, a r. रुह् conj. 1. ascendere, apparere, provenire etc., adjecto अन ut p. 23.; tertia denique दर्शन inspectio, a r. दृश् conj. 1. videre, intueri, cujus ऋ, adjiciendo अन convertitur in अर् . V. l. c. Integra vox ad duplicem formam composita est; nempe रोहणदर्शन ad eam, quam conjunctionem, d v a n d v a m, dicunt, quaque nomina substantiva ejusdem casus, omissa eorundem copula, ita conjunguntur, ut ultimum vel iu numero singulari generis neutrius ponatur, vel in alterutrius generis duali aut plurali, rcliquis, quae praecedunt, nominibus, in forma plerumque rudi, certo tamen ordine, praemissis. Sic रोहणदर्शन ascensus et contemplatio, इन्द्राग्नी Indra et Agni, ब्रह्मविष्णुशिवाः Brahma, Vishńu et Síva. Dictum vero vocabulum hic denuo compositum est alteri सभा ad normam t a t p u r u s h a e. V. p. 21. Sensus est: postquam Durjodhana in Rādshasūjae sacrificio inspexerat magnificum Pāńdavae virtute magna pollentis adparatum, itaque irrisionem sibi contraxerat ascendendo et intuendo in aula, etc., de qua in Mahābhārat. initio: विमानप्रतिमां तत्र मयेन सुकृतां सभां । पाण्डवानामुपहृतां स दृष्ट्वा पर्यतप्यत ॥ तत्रावहसितश्चासीत्। i. e. ad formam currus coelestis a Titanum artifice (mago मयेन q. e. शिल्पिना दैत्यानां) magnifice constructum palatium, a Pāńdavis possessum ipse cum vidisset, totus exarsit. Atque hic eidem irrisum fuit, etc.

Śloka 7.

अमर्षणः *impatiens* (furiosus,) c. 1. m. sing. a privativo अ et rad. मृष conjj. 1. 4. et 10. tolerare, pati, ignoscere, quae formata est ut दर्शन, quod praecedit. Cf. p. 23. Subaudiendum hic: factus est. Nīlak. ad h. l. अशान्त inquietus, implacatus.

स्वयं *ipse*, virtute propria, indecl. ex स्व proprius et य addito. V. supra śl. 4.

जेतुम् *vincere*, infinitivus a rad. जि quam formando इ in ए mutat. V. p. 21. et tab. conj.

अशक्तः *impotens* vincendi, superando impar, c. 1. m. sing. ex privativo अ et r. शक् conj. 5. posse, parem, capacem esse, affixo participii त, quo verba intransitiva significationem activam retinent, ut Latinorum deponentia. Forma compositionis est vahuvrīhi, sed et tatpurushae adnumeratur.

पाण्डवान् *Pāndavas*, c. 2. m. pl. V. p. 22. et 32.

रणे *in praelio*, c. 7. m. sing. a r. रण conj. 1. ire, sonare, subjecto अ.

निरुत्साहः *contentioni impar*, viribus exercendis ac intendendis, in casu 1. m. sing., vox composita ex praepos. निर् extra, sine, (opposita नि in) et उत्साह virium intentio, fortitudo, a praep. उत् sursum, supra, et सह् conj. 4. ferre, posse, vel षह् conj. 1. 4. et 10. sustinere, pati, affixo अ et radicis अ producto. Compositio facta est vel ad vah. vel ad tatpurusham, pro plenius dicto उत्साहायाशक्तः. Sed निरुत्साहः etiam simpliciter potest denotare eum, qui sine contentione est. Subaudi अभूत् fuit vel factus est.

च *et*.

संप्राप्तुम् *in potestatem suam redigere*, subjicere, infinitivus, qui

dependet a निरुत्साहः, i. e. viribus exerendis subigendi impotens, vel simpliciter: qui vires non exerit ad devincendum. Vocabulum ortum ex praepp. निः et प्र ac radice आप्, v. supra.

सुश्रियं *fortunatum*, felicem, in c. 2. m. sing. Vox haec, quae cum praeced. construitur, ad vahuvrîhim composita est ex सु valde (p. 22.) et श्री fortuna secunda, felicitas p. 33. sq., ut सुप्रजाः is, qui bonam habet progeniem, a प्रजा progenies, (cf. p. 32), सुवचाः eloquentia instructus, a वचस् vox, sermo; sic सुश्रीः felicitate, fortuna secunda fruens. Nîlak. ad h. l. सुश्रियं शोभनाश्रीर्यस्यतंयुधिष्ठिरं। संप्राप्तुम् वशीकर्त्तुम् ad felicem i. e. cujus splendida fortuna, eumque Iudhishthiram devincendum sive in potestatem redigendum. पाठ्यांतरेस्पष्टोऽर्थः sic manifestus lectionis sensus.

क्षत्त्रियः *unus ex Kshattris*, sive militibus, i. e. ex secundo Hindorum ordine, qui et militaris et regius est; c. 1. m. sing. a r. क्षद् conj. 1. tegere, defendere, felicem, splendidum esse, affixo त्र, cf. p. 25., unde क्षत्त्र is, a quo (regnum) defenditur, et in locum अ finalis substituto इय, fit क्षत्त्रिय ad Kshattrarum ordinem spectans; ut यज्ञिय ad sacrificium pertinens, a यज्ञ sacrificium etc.

अपि *etsi*, quamvis, etiam; particula.

सन् *qui est*, in c. 1. m. sing. participium praes. verbi अस् conj. 2. esse. Sensus est: quamvis ex ordine bellatorum sit.

Śloka 8.

गांधारराजसंहितः *cum Gāndhārae rege consociatus*, foedere junctus, in c. 1. m. sing. vox composita. गाधारराज (ad tatpurusham) rex Gāndhārae est Śakuni, de quo p. 24. sq. 33. et infra Derivatur nomen hoc a radice गन्ध् c. 10. quaerere, cupere, petere, ire,

movere etc., quae adsumendo अ fit गन्ध m. odor, aroma, cognatio, superbia, parvum; et, producendo radicis अ, गान्ध odorum plurium copia, odoramentum. Reliquum autem vocis आर ortum ex ऋ conj. 3. ire, conj. 1. attingere etc., quod, अ sub finem addito, conversum producitur. Hinc गान्धार (odores spargens etc.) septem tonorum unus in musica. De Gāndhāri matre Durjodhanae et de Gandharbis, musicis coelestibus, v. infra. Unde vero Candahar regio, quae inter Persidem et Indiam septentrionalem sita est, nomen istud acceperit, longius perquirere, hic supersedendum ducimus. De altera vocis hujus parte राज rex v. supra. Ultimae autem सहितः vel, ut nobis videtur, धा conj. 3. tenere, fulcire, servare, radix est, cujus praeteriti passivi participium per anomaliam est हित; vel हि conj. 5. ire, increscere, limitare, quae eodem participio ex regula utitur. Praepositio सह cum, vel per apocopen स, radici priori tribuit sensum cohaerendi, conjungendi etc. सहित vero cum गांधारराज ad vahuvrihim conjungitur.

छद्मद्यूतम् *lusum dolosum*, doli, in c. 2. sing. n. substantivum compositum ad tatpurusham. छद्मन् n. in compositione छद्म, dolus, fraus, occultatio, radicem habet छद् conj. 1. et 10. tegere, celare, abscondere, cui subjectum est मन्, quo ex radicibus pluribus nomina formantur. द्यूत lusus, participium praet., quod frequenter substantivi vicem implet, a r. दिव् conj. 4. ludere etc., quae, त participii admittendo, इ व्, prout videtur, contra regulam, mutat in ऊ vel यू, quo fit द्यूत loco दिवित vel दिव्त, quod orthoepiae repugnaret.

अमन्त्रयत *consuluit*, clam deliberavit, convenit (cum eo) pers. 3. sing. praeteriti activi, a r. मन्त्र् conj. 10. clam loqui, consulere, cui nasi litera inserenda. V. p. 22. Consuluit fraudulentum aleae lusum, quo integrum regnum sortiretur.

तत्र *in hoc*, ibi, adverbium ortum ex तद् hoc et त्र subjecto, quo,

quae casus septimi locum tenent, adverbia loci ex pronominibus et pronominalibus plurimis formantur. Sic सर्व्वत्र ubique, a सर्व्व totus, omnis, अन्यत्र alibi, ex अन्य alius, etc.

यद् *quid*, c. 1. u. sing. pronomen, quod declinatur ut तद् *in* tab. declinationum.

यत् *quare*, indecl. cognatum voci priori. Vel यद्यद् quidquid.

यथा *quomodo*, indecl. a यद् affixo था. V. p. 24.

ज्ञातं *cognitum*, c. 1. n. sing. participii a radice ज्ञा. V. ibid.

मया *a me* (per me,) c. 3. sing. pronom. अस्मद् *ego*. V. tab. decl.

संजय *o! Sandshaja!* V. p. 26.

तद् *hoc*, c. 1. n. sing. pronominis.

शृणु *audi*. V. p. 27.

Hunc ślokam Nilakańtha sic interpretatur: तत्रतस्मिन्द्यूतेमंत्रितेसतिर्यैपश्चाद्यद्यज्जातंजयाशाप्रतिरोधकंतत्सर्वंमयानिगद्यमानंशृणु ॥ लोकद्वयहितज्ञानाभावेपिमूढाःलौकिकवृत्तार्थस्मृतिमात्रेणास्वात्मानंतुर्वन्ति इतिधृतराष्ट्रोक्तिव्याजेनदर्शयति h. e. ibi, in hoc ludo consulto improbe (सतिर्यै modo clandestino, perfido ac injusto), posteaque quid, quare eveniat, quo victoriae spes obstruatur, hoc, totum a me inspectum, audi. In natura scientiae rerum, quae mundo altero servatae sunt, hallucinantes, quo cursus mundani rationem recordantur, momento spiritum proprium laedunt. Ita ex Dhritarāshtrae sermone manifestum facit.

Śloka 9.

श्रुत्वा *audito*. V. p. 22.

तु *vero*.

मम *mei*. V. supra.

वाक्यानि *sermones*, verba c. 2. neutr. pl. V. p. 26.

बुद्धियुक्तानि *rationi consentaneos*, sapientiae congruentes. Adjectivum hoc, quod spectat ad substantivum praecedens, componitur ex बुद्धि, de quo v. p. 29. et युक्त conjunctum, a radice युज् conj. 7. jungere, unire, meditari etc., त participii adjecto, quo palati literae in eas, quae ipsis respondent, gutturis convertuntur. Cf. p. 26. et a. I.

तत्त्वतः *ex principiis*, quod ad essentiam rerum; adverbium formatum ex तत्त्व n. essentia, principium, elementum, interius reī, et subjecto तः, quo adverbia maximam partem cum ablativi significatione finguntur ad originem modumque rerum indicandum. Sic आदितः ab initio, ततः ab hoc, धर्मतः justo modo etc. तत्त्व vero derivatur a तद्, quo cum pronomen *hoc* exprimitur tum in Vaedis plerumque, primum *esse*, prima mundi anima, naturalis conditio, primum Brahm., etc. (a तन् conj. 8. extendere, pandere, etc.), ac त्वं, quod et abstracti affixum est et ipse casus primus sing. pronominis युष्मद् tu. Locus hic ita reddi posset: intellecto autem verborum meorum, quae sapientiae congruunt, sensu ac vi interna, etc.

ततः *inde*, a तद् hoc et तः. V. articulum, qui praecedit. Ex orthoepia visarga mutatu est in आ.

ज्ञास्यसि *cognosces*, pers. 2. sing. futuri indef. a radice ज्ञा. V. supra p. 24.

मां *me*, c. 2. sing. pronominis.

सौते *o! Sauti!* in c. 8. sing. masc. (V. in I. decl. कवि), सौति patronymicum Sandshajae (p. 26.), derivatur a सूत, q. e. ex primo et secundo Hindorum ordine oriundus, filius regius etc., hic vero nomen proprium. Radicem habet षू (cf. p. 22. et 33.), et त participii praet. subjectum. Quaedam enim patronymica formantur इ suffixo, quo prima nominis vocalis vel simpliciter vel conversa producitur. Infra śl. 67.

Sandshaja ipse Sūta compellatur, śloka autem 78. vocatur Sauti.

प्रज्ञाचक्षुषं *providendo caecum*, me, qui, quae necessario eventura sunt, providens, conniveo; in c. 2. masc. sing. adjectivum compositum ex प्रज्ञा f. providentia, scientia, quod casus sexti locum hic implet (cf. p. 29.), et अचक्षुष् caecus, de quo v. p. 32. Verum etiam legi posset चक्षुषं, ubi sensus foret: oculo praescio, providentiae, instructum.

इति *ita*, sic, particula, quae frequenter occurrit, indicans congruentiam, adsensum, causam, finem etc.

उत *annon?* particula interrogandi, dubitandi etc. Vel इत्युत ita etiam; nec aliter.

Nīlakanṭha ad h. ślokam: श्रुत्वेति केचित्तु प्रज्ञाचक्षुषमिति विशेषणादनागतार्थकथनं धृतराष्ट्रेण क्रियते ० . cognito etc.; At quidam: Providendo caecum (se dicit). Hac determinatione a Dhṛitarāshṭra fit narratio rerum, quae nondum acciderunt.

Metrum ślokarum 9. praemissorum, quibus praedictionis sequentis praefatio fit, maxime usitatum in purāṇis, śāstris aliisque operibus, a n u s h ṭ u b h dicitur, cujus śloka continet versus duos, versus autem caesuram unam habet, vel duo p ā d s sive quadrantes (unde t s h a t u s h p ā d dicitur), pād vero quodvis octo syllabas, quarum in quovis quadrante quintam brevem esse oportet, sextam longam, septimam vero alternis longam et brevem, sive quarum ante ultimam in pāde primo et tertio ponendus est bacchius, in secundo et quarto amphibrachys, post primam vero pādi syllabam nunquam anapaestus aut tribrachys, nec post eam in secundo et quarto pāde amphimacer. Quod autem ad primam cujusvis pād syllabam et ultimam, idem est, sive breves sint sive longae. Praedictionis vero sequentis metrum vocatur t r i s h ṭ u b h, cujus śloka 44. syllabis absolvitur, sive duobus versibus aut 4. pādis; horum autem quodvis 11. syllabis. Quatuor pādorum quodvis desinit.

in duos bacchios, ac secundam et quartam longam habet, pad autem secund. et quart. quoque tertiam. In quovis śloka primi pādi initium et quart pad integrum repetuntur.

Śloka 10.

यदा *quum*, quando, quoniam; particula conjungens sive adverbium temporis, ortum ex pronom. यद् quod, et दा affixo ejusmodi adverbiorum; ut सर्ब्बदा semper, अन्यदा alio tempore, तदा tunc temporis etc.

अश्रौषं *audivi* (cognoverim, provideam) pers. 1. sing. praet. indef. activi, ubi radicis श्रु vocalis उ ex regula convertitur in औ. Nīlak. ad h. l, तत्राश्रौषमिति भूतार्थलुङ्प्रयोगानुपपत्तेः i. e. hoc in loco, audivi, praeteritum indefinitum (quod Grammatici per लुङ् indicant) denotat id, quod futurum sit. Alia enim ejusdem acceptio inepta foret. Ex his Nīlakanthae verbis patet illius temporis significatio. Nam quae aliquando eventura sunt, a Dhṛitarāshṭra ut facta narrantur, atque ut talia per tempus indefinitum describi solent, quod ob id ipsum, quia non de certo facto praeterito, sed de eo est, quod fieri possit vel eventurum sit, in comparatione tempus praesens verbi sequentis adsciscit, quoniam cum eo, quod est, comparatur

धनुः *arcum* c. 2. sing. neutr. a r. धन् conj. 1. sonare, strepere, affixo उष् ut in चक्षुष् p. 32.

आयम्य *intenso* (adducto arcu), praeteriti participium indecl., quod formatur ex praepositione आ ad, radice यम् conj. 1. tendere, sistere, cohibere, continere, restringere, refrenare, et य adjecto. V. प्राप्य p. 34.

चित्रं *variegatum*, pictum, varium, in c. 2. neutr. sing. adjectivum ortum a radice चित्र् conjugationis 10. variis coloribus pingere, cui additum अ.

विद्धं *fissum* c. 2. neutr. sing. participii praet. a radice विध् conj. 6. findere, dividere, regere etc. affixo त participii. Cf. p. 29. et 31.

लक्ष्यं *scopum*, metam, signum, in c. 2. neutr. sing. substantivum, ad quod, quae praecedunt, spectant. Radix ejusdem est लक्ष् conj. 1. et 10. videre, observare, distinguere, designare, य affixo participii futuri, unde लक्ष्य quod conspiciendum est.

पातितं *dejectum*, c. 2. neutr. sing. participii in forma, quae effectionem una denotat, ad लक्ष्यं respicit, derivatum a पत् conj. 1. cadere, movere, in forma effectionis पाति facere, ut quid cadat, i. e. dejicere, cui participii praet. त subnexum est.

वै pro particula ad explendum habetur; hic quidem reddi posset per *sane*, *vere* etc.

पृथिव्यां *in terra*, c. 7. sing. foem. subst. पृथिवी a r. पृथ् conj. 10. projicere, affixo इवी, vel a r. प्रथ् c. 1. et 10. projicere, celebrare, र converso in ऋ. In Vaedis terra artificis mundi opus celebre dicitur et insigne.

कृष्णां *Krishńam*, in c. 2. sing. foem. nomen proprium Draupadis i. e. Drupadis filiae, quae postea Pāńdavarum uxor communis facta est. कृष्णः generis masculini et celeberrimae Vishńi metamorphosis nomen est et Ardshunae ac Vjāsae. Radix autem ejusdem कृष् conj. 1. attrahere, allicere, ad se rapere ut magia fascinando animos vel magnete trahendo ferrum; conj. 6. lineas, sulcos ducere arando terram. Radici subjectum est न more plurium nominum et foeminini आ.

हृतां *captam*, acceptam: c. 2. sing. foem. participii praet. pas.; a r. हृ conj. 1. capere etc. त subnexo.

प्रेक्षतां *inspectantium*, c. 6. m. plur. participii praesentis, a praepos. प्र pro et r. ईक्ष् conj. 1. videre, percipere. Cf. tab. decl. Participium hoc spectat ad nomen, quod sequitur.

सर्व्वराज्ञां *omnium regum*, c. 6. m.plur., subaudi **पुर्व्वतः** coram, quod construitur cum genitivo; i e. coram inspectantibus omnibus regibus. Nomen istud compositum est ex **सर्व्व** omnis et **राजन्** rex. (cf. p. 27, et 25.). Hoc, quum declinando vocalem ultimam **अ** modo producat, modo, ut et alias **न** finale, prorsus omittat, e. c. in **राज्ञां**, caeterum terminationibus utitur plane communibus.

तदा *tum*, tunc, adverbium ex **तद्** hoc et **दा** temporis affixo. V. supra **यदा**, quod si verteret: Ex illo tempore, quo cognovi etc., **तदा** interpretans omittere posset.

न *non*.

आशंसे *spero*, desidero; pers. 1. sing. praes. verbi medii, quod ortum ex rad. **शस्** conj. 1. quae cum praep. **आ** ad, spem indicat et desiderium etc., ac declinata literam nasi insertam habet, ut **पड्** p. 22.

विजयाय *victoriae*(ex victoria), in c. 3. sing. masc. substantivum, quod regitur a verbo praecedente, et derivatur a praep. **वि** (v. p. 30.), quae conjuncta est cum **जय** victoria, et cujus radix **जि** vincere. V. 21. et 26.

संजय .: *Sandshaja!* V. p. 26. sq.

* Nilakantha ad h. sl. habet: पुलाकन्यायेनपरप्राबल्यंनिश्चितेप्राक्तापिबलवतासहप्रसंगनंकुर्व्वंतिधृतराष्ट्रपुत्रस्तुजयाशाविरुद्धकेषुअनेकेषुनिमित्तेषुदृष्टेष्वपितानजहौ अहोमोहस्यमाहात्म्यमितिवर्णयत ॥ अर्थाद्भारतार्यंचसंगृह्णातियदाश्रौषंधनुरितिआदिभिःसप्तषष्ट्याश्लोकैः। प्रेक्षताम्प्रेक्षमाणानां। ताननादृत्यलक्ष्यंपातितंतथैवद्रुपदेनप्रतिज्ञातत्वात्। विजयाय विजयार्थं। तदा तदारभ्यनाशंसे। आशांनकरोमि ॥१०॥ i. e. Qui virtute egregiori demonstrata ac stabilita viraginem sortitus est, eo sane heroe hujus conjunctionem efficiunt. Dhritarāshtrae autem filius, post-

quam caussas spei plurimas, quas vincendi habuerat, abscissas vidisset, eandem non abdicavit; vah! magnum dementiae animum hoc modo exhibens! Auctor vero ex proposito Bhārati causam 67. ślokis complectitur, quae incipiunt verbis यदाश्रौषं. Coram inspectantibus; nulla eorum ratione habita: metam dejectam; hoc quidem modo, Drupade agnoscente ac consentiente (quia filiam ea conditione promiserat): victoriae caussa. Tunc, ex hoc tempore inchoando non spero, (in victoria) spem nullam pono. —— In Mahābārata poemate Pāńdavarum cum Draupade conjunctio maximi momenti est. In ejusdem loco praecedenti dicitur: समवायेततोराज्ञांकन्यांभर्त्तृस्वयंवरांप्राप्तवानर्जुनः कृष्णांकृत्वाकर्मसुदुष्करं ॥ i. e. Regum in coetu Kṛishńam puellam, quum ipsa optione sua maritum deligeret, Ardshuna post res difficillimas egregie gestas assequutus est. Rāmam simili modo Sītam nactum legimus. Cf. Rāmājańae I. 54. Idem vero factum eundemve mythum, qui per omnem antiquitatem diffusus videtur, latius patere notum est. De sensu autem Dhṛitarāshṭrae, cujus verba interpretamur, pauca addimus. Ipse, qui, dum hic loquitur, non quidem vincendi omne desiderium, sed spem amiserat, noluit videri fratrum bellum sua culpa fovisse, quod foedum foret. Quare se coecum innoxiumque ductum asserit, nec impedire amplius posse, Saṇdshajae lamentatur, quae in fatis ipse familiae suae eventura cognoverat. Quae dum recenset singula, totidem Mahābhārati capitum argumenta, victoriae spem evanuisse repetens queritur. Quum vero, cui obsistere nequeat, invitum patientemque se ferre pluries confirmat, ita temperata est ejus oratio, ut non sontis sed fato insuperabili cedentis verba audiamus.

Śloka 11.

यदाश्रौषं *quum* (vel, ex illo tempore quo) *cognoverim.* V. supra p. 42. et 44.

द्वारकायां *in Dvāraka,* c. 7. foem. sing. est nomen urbis, in peninsulae Gudsharatensis parte extrema sitae, quae Kṛishńae tum maxime sedes erat regia, quum a Dsharasanda rege, Mathura, provinciae Dehli, pulsus fuerat; nunc vero a peregrinantibus religionis caussa frequentatur. In annalibus autem indicis assertum legimus, Kṛishńae Dvārakam post mortem ejus a mari esse absorptam. Nomen illius derivatur a द्वार porta (ex radice द्वृ conj. 1. inhibere, retinere) affixo क, quo formantur adjectiva nomina pertinendi, respiciendi, referendi, possidendi; subaudi नगरी foem. urbs. Dvāraka etiam अब्धिनगरी oceani urbs nuncupatur.

सुभद्राम् *Subhadram* (optimam), in c. 2. sing. nomen proprium ab epitheto composito ex सु valde, bene, etc. (cf. p. 22. 37. etc), rad. भद्र conj. 1. gaudere, laetari, placere (et conj. 10.) felicem esse, ac र, quod ad plurima diversae significationis nomina ex radicibus formanda usurpatur. Hinc सुभद्रा valde placens, jucundissima, admodum felix, maxime pulchra.

प्रसह्य *violenter,* per vim, praevalendo, in declin. ex praepos. प्र pro, prae, rad. सह् conj. 4. valere, posse, ferre, ac य affixo. Hinc participium indeclinabile, cui plane respondet, praevalendo. Nīlak. ad h. l. पटून्‌प्यभिभाव्य bellatores etiam audacter et perite dimicantes superando.

उढाम् *absportatam,* ablatam, raptam, vel uxorem ductam, casus 2, foem. sing. participii praet., cujus radix est वह् conj. 1. ferre, auferre, transportare; त autem partic. subjecto, quod cum finali ह् pro regula abit

in उ, initialis semivocalis व ex more quorundam verborum convertitur in उ vocalem, quae ipsi respondet.

माधवीं *Mādhavim*, in c. 2. foem. sing. patronymicum pro माधववंशजां Mādhavae familia natam. Mādhava autem et Vishńu nominatur a Madho daemone, quem cecidit. V. infra śl. 33. Mādhavī eadem est, quae Subhadra supra, Kṛishńa soror.

अर्जुनन *per Ardshunum*, c. 3. sing. masc nominis proprii; (v. p. 21. sq.) a r. ऋज् conj. 1. fortem, constantem esse, movere. उ subjecto eadem fit adject. ऋजु rectum, verum etc., addito autem न, vocalem primam una convertendo, अर्जुन efficitur, Ipse, Pāńdavarum praecipuus, plura gerit nomina, ut पाण्डुनन्दन Pāńdi voluptas, कौन्तेय Kuntis filius, ऐन्द्रिय et इन्द्रसुत Indrae natus, कर्णजित् Karńae victor etc. Cf. śl. sqq. et Haematshandrae Kosham

इन्द्रप्रस्थं *Indraprastham;* in c. 2. masc sing. nomen propr. regionis ac urbis Indrae, compositum ex इन्द्र m. Indra, qui Svargae vel coeli inferioris rex est etc., et प्रस्थ m. et n. regio sublata, elevata, montis planum et latus inclinatum. इन्द्र vero derivatur a r. इद् conj. 1. cum splendore magno apparere, potestatem supremam habere; quae nasi literam admittit, ut पठ् (p. 23.); et र affixo (p. 46.): प्रस्थ autem a praep. प्र pro, prae et ष्ठा conj. 1. stare, morari etc., subjecto अ, quo radicis आ eliditur (cf. p. 22. et 29.). Indraprastha cum pro Dehli regione tum pro Mēru montis mythici latere accipitur. Cum Indra autem et Ardshuna et Kṛishńa cognatione dicuntur conjuncti. Nam Vishńu est इन्द्रानुज vel इन्द्रावरज Indrae frater junior. Eidem tamen Svargae regi Árdshuna et Kṛishńa adversantur: q. v. infra ślokis seqq. Nīlakańtha Indraprastham dicit सौहर्दां Sauharddam, i. e. amicitiae regionem, a सुहृद् amicus, dilectus.

वृष्णिवीरौ *duos heroes a Vṛishńi oriundos*, in c. 2. masc. dual. vocabulum compositum ex वृष्णि nomine proprio, quod etiam denotat virtutis nobilitatem, fascinationem, inhibitionem, continentiam, a r. वृष् conj. 1. et 10. virtute pollere, cobibere, fascinare, concipere, spargere. Cf. śl. 56. वीर heros, fortis, est a r. वीर् conj. 10. fortem, heroem (virum) esse, addito अ in fine. Nilak ad h. l. वृष्णिवीरौ रामकृष्णौ महत्यपराधे येन सौहार्द्दं गतौ तत्र कास्माकं जयाशेति भावः i. e. duo heroes a Vṛishńi oriundi sunt Rāma (Balarāma, Kṛishńae frater) et Kṛishńa; qui magnam laesionem (violationem) commiserunt, propter quod Sauhārddam profecti sunt; hoc quae nostrorum victoriae spes? Hic sensus. Alio Mahābhārat. loco, nempe Bhagavadgītae X. 37. Kṛishńa de se dicit: in Vṛishńium stirpe Vāsudaeva sum, in Pāńdavarum Dhanańdshaja, i. e. Ardshuna, वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पाण्डवानां धनंजयः।

यातौ *profectos*, c. 2. m. dual. participii praet. a r. या conj. ire, attingere, त subjecto.

तदा *tum* etc. ut p. 44.

Śloka 12

यदाश्रौषं *quum cognoverim* etc. ut supra p. 42.

देवराजं *Deorum regem* c. 2. sing. masc. nomen compositum. देव deus, genius, classis inferioris divinitas vel numen, a r. देव् conj. 1. ludere, jocari, subnexo *, vel a r. दिव् conj. 10. petere, desiderare, conj. 1. amore delectari, conj. 4. ludere, mercari, splendere, gaudere, etc., ubi अ addendo इ convertitur in ए. De राज rex v. supra. Deorum vero rex est Indra.

* passi.

प्रवृष्टं *pluentem*, eum, quum plueret, in c. 2. sing. masc. particip. praet., quod respicit ad accusativum praecedentem. Compositum autem est ex praep. प्र pro, rad. वृष् conj. 1. pluviam fundere, spargere etc. (v. p. 48.) et त subjecto, quod propter radicis ष mutatur in ट. Nil. प्रवृष्टंवर्षणा प्रवृत्तं pluendo profusum, praeversum.

शरैः *sagittis*, in c. 3. pl. m. a r. शॄ conj. 9. laedere etc. affixo अ.

दिव्यैः *coelestibus*, in c. 3. pl. m. adjectivum, respondens voci praecedenti, et formatum a दिव् foem. coelum (rad. v. p. 48.) addendo य adtributionis.

वारितं *inhibitum*, c. 2. sing. masc. participii praet. in forma effectionis वारि a r. वृ conj. 1. et 10. claudere, tegere, operire, retardare etc., cui त participii subjectum est.

अग्निं *Agnim*, ignis deum, c. 2. m. s. a r. अङ्ग् conj. 10. notare, signare etc. affixo नि, quo ङ eliditur, vel a r. अग् conj. 1. movere. Uno ex multis Agnis nominibus, धनंजय per quem ex opibus est victoria, etiam Ardshuna nuncupatur. V. infra. śl. 23. De hoc deo (a quo Vaedarum primus nempe Ṛigvaeda sic exorditur: अग्निमीलेपुरोहितं यज्ञस्यदेवम्॰ Agnim veneror pontificem maximum, sacrificii deum etc.), id solum hic addimus, quod pro mytho indico cum per inferiora tum per superiora pervadat numina, et sensus replendo itaque vincendo illuminet: unde Kaṇdarpa (sensuum Cupido) radio, qui emissus est ex oculo in fronte Śivae posito, Anaṅga, incorporalis, effectus.

तदा *itaque*, igitur, tunc temporis. Cf. p. 44. et 42.

तर्पितं *satiatum*, placatum, c. 2. s. m. participii praet. a r. तृप् conj. 1. 5. 6. et 10. placare, satisfacere, placere, illuminare, adjecto त.

खांडवे *Khāṅḍava*; in c. 7. s. m. nomen proprium silvae, a r. खड् conj. 1. et 10. frangere; unde inserta nasi litera खाण्ड pars, fragmentum etc. Cf. p. 22.

Śloka 13.

जातुषात् *ab exstructo ex lacca*, resina; c. 5. s. n. adjectivi, quod spectat ad sequens substantivum. Derivatum est a जतु n., quod idem ac लाक्षा lacca, subjecto ष, quo vocalis prima producitur; जतु vero a r. जट् conj. 1. massam, coagulum formare, irretire etc. Nil. लाक्षामयात् idem.

वेश्मनः *a domo* (domo, quae ex lacca fuit exstructa); c. 5. s. n. a radice विश् conj. 6. intrare, subjecto मन्, quo इ convertitur in ए. Caeterum वेश्मन् in singularis cas. 1. 2. et 8. habet वेश्म, c. 3. वेश्मना et sic porro terminationes eidem adhibentur communes, nisi quod, more plurium generis neutrius nominum, pro c. 1. 2. et 8. in du. formetur वेश्मनी in pl. vero वेश्मानि, ac न् omittatur in du. c. 3—5. et in pl. c. 3—5. et 7. Cf. p. 28. 29. et al.

तान् *hos*; c. 2. pl. m. pronominis तद् (v. tad. decl.), quod hic ut alibi frequenter articuli demonstrativi loco est.

मुक्तान् *liberatos*, elapsos; c. 2. pl. m. participii praet. a r. मुच् conj. 6. liberare, in libertatem vindicare etc. त juncto च् palati abit in क् gutturis. Cf. p. 26.

पार्थान् *Pārthas*, principes, i. e. Pāndavas; c. 2. pl. m. patronym. a पृथा nomine Kunti matris eorum. Ponendo अ in loco आ primae syllabae ऋ mutatur in आ. Cf. p. 40. et al. Radix nominis est पृथ्, de quo p. 43. Idem Ardshunae tribuitur cum quadam excellentia śl. 44., alibi vero etiam soli, igni et aquae. V. Medinī Kosham. Cognata eidem sunt nomina पृथु magnus, princeps, पार्थिव qui ex ordine Hindorum secundo militari ac regio est, et alia.

पञ्च *quinque*, numerale indecl. a rad. पञ्च् conj. 1. manifestare, patefacere, revelare, explicare, dilucidum facere, maturare, coquere, conj. 10. extendere, diffundere etc. subjecto अ. Cf. p. 21. seq.

कुन्त्या *a Kunti;* in c. 3. s. f. nomen proprium matris Pāndavarum (cf. p. 21.); compositum ex कु et अन्त. कु particula est, qua notatur malum, culpa, nefas, peccatum, vitium, nequitia, deminutio, obstaculum, atque etiam substantivum foem., quod significat terram. अन्त vero finem, limitem, terminum, mortem indicat. In compositione autem अ eliditur; itaque affixo ई efficitur कुन्ती, i. e. ea, per quam est mali finis; praeter alias hujus nominis significationes.

समेतान् *comitatos,* eos quibuscum Kunti consociata est; in c. 2. pl. m. particip. praet. compositum ex praepp. सम् cum, आ ad, apud, et इत a rad. इ conj. 2. ire.

युक्तं *junctum,* c. 2. s. m. participii praet. a r. युज् c. 7. jungere, unire etc. त affigendo ज् palati vertitur in क् gutturis. V. supra.

एषां *eorum,* Pāndavarum, cum iisdem; c. 6. m. pl. pronominis इदम् id. V. tab. decl.

विदुरं *Viduram,* in c. 2. m. s. nomen proprium consiliarii Pāndavarum, ex adjectivo, quod peritum ac sapientem indicat; a r. विद् conj. 2. nosse, conj. 7. investigare etc. et उर subnexo. Hoc et aliis quibusdam radicibus additum nomini tribuit, quod illis denotatur. Accusativus vero hic atque in plurimis hisce ślokis pertinet ad पदाश्रौषं quum cognoverim. Idem fuit Pāndi frater.

स्वार्थसिद्धौ *in re propria perficienda,* ad res proprias bene gerendas; in c. 7. s. f. vox comp. ex स्व proprium (p. 34.), अर्थ m. res, caussa, sensus, opes etc., et सिद्धि f. perfectio, cujus radix est षिध् conj. 1. perficere, perfectum reddere, conj. 4. perfectum fieri etc. De ति affixo abstr. v. p. 29. अर्थ autem est a r. अर्थ् conj. 10. quaerere etc.

Śloka 14

द्रौपदीं *Draupadim*, c. 2. s. f. patronymicum filiae Drupadis (v. p. 45.), cujus nomen द्रुपदि derivatur a द्रु m. arbor, quod radicem habet द्रु conj. 1. solvi, liquescere, fluere etc., et a पद् m. et n. pes, vel a पद vestigium, indicium, signum etc., quorum radix est पद् conj. 4. et 10. ire, vadere, conj. 1. stare. Cf. Asiat Res. T. XI. 149. seq. ed. in 8.

रंगमध्ये *in medio campi*; c. 7. s. n. vocis compositae ex रंग m. campus, pugnae campus, locus aciei (रणाक्षिति apud *Mēdinem*, युद्धः apud *Haematshandram*) a r. रंग् conj. 1. ire, movere etc., et ex मध्य n. medium.

लक्ष्यं *metam*, c. 2. n. s. V. p. 46.

भित्त्वा *findendo*, frangendo; particip. praet. indecl. a r. भिद् conj. 7. findere, dividere frangere.

निर्जितां *expugnatam*, victoria acquisitam c. 2. s. f. participii praet. a praep. निर् ex et r. जि vincere, praevalere. V. p. 21. et al.

शूरान् *fortes*, heroes, c. 2. pl. m. a r. शूर् conj. 10. fortem, strenuum esse, conj. 4. firmiter stare, fixum manere.

पाञ्चालान् *Pāntshālenses*; in c. 2. pl. m. patronymicum et nomen incolarum regionis excultae. पञ्चाल derivatur a पञ्च quinque (v. p. 50.) et अल, quod multis nominibus fingendis inservit.

पाण्डवेयान् *Pāṅdavas*, c. 2. pl. m. patronym. a पाण्डु affixo एय, quo multa patronymica formantur. Cf. p. 21. 22. et 34. श palati litera sibilans post न् inserta propter palati mutam sequentem, ut ष ante cerebri mutam et स ante dentium mutam, si न् praecedat.

युक्तान् *junctos*, c. 2. pl. m. particip. a r. युज् V. p. 51. स् additum prout paulo ante monuimus.

Nilak. ad h. l. केवलाअप्यस्माकमजेया: पाण्डवा: किमुत पांचालै रतिशूरै: समेता इतिभाव: i. e. unici, meis sane insuperabiles Pāndavae, quid quaeso? ita cum Pāntshālis heroibus consociati? Hic est sensus.

Śloka 15.

मागधानां *Māgadhensium* c. 6. pl. m.; i. e. incolarum Magadhae regionis, quae Baharae meridionalis, vel, ex quo latius patuit, Anugangae nomen accepit. An *Magadha* vox derivanda ab ea *Magus*, itaque a r. मह् (v. p. 22.) vel मच् conj. 1. tenere, exaltare, aut potius a मुच् (v. p. 50., unde मुक्ति et मोक्ष liberatio, felicitas), ea fusius disquirendi hic non est locus. Cf. As. Res. IX. 32. sqq. VIII. 244. W. Jonesii Opp. T. I. p. 304. sq. ed. Lond. 1799.

वरिष्ठं *principem*, caput, imperatorem; in c. 2. m. s. superlativus adjectivi वर delectus, excellens, destinatus, cui negotium mandatum est, a r. वर् conj. 10. deligere, vel वृ conj. 5. et 9. idem. इष्ठ additur ad superlativa formanda. वरिष्ठ etiam ponitur pro superlativo vocis उरु, quod magnum amplumque denotat.

जरासंधं *Dsharāsandham*, in c. 2. s. m. nomen propr. regis Indiae antiqui ac potentis, qui et fundator imperii Māgadhensis habetur. Compositum est hoc nomen ex जरा f. senecta a r. जॄ conj. 1. 4. 9. et 10. senescere, decidere etc. et संधा f. status, a praep. सम् cum et r. धा conj. 3. tenere, sustinere. Unde fit जरासंध qui in statu senectae est. Fuit hic (ut Madhu p. 47.) unus ex novem Krishnae sive Vishni hostibus, quem ipse cum Balarāma fratre suo unitus tandem

Patalipurae in partes scindi jussit. In Haematsh. III. 363. dicitur मागधेश्वरः Magadhae dominus, et in Trikandae II. 8. 23. वार्हद्रथिः in magno curru bellator. Cf. As. Res. T. V. 281. VI. 508. IX. 80. 91. sq.

क्षेत्रमध्ये *in medio campi*, in c. 7. s. n. vox composita ex क्षेत्र campus, corpus etc. a r. क्षि conj. 6. inhabitare etc., quae त्र (v. p. 25.) assumendo इ convertit in ए. Cf. p. 52.

ज्वलन्तं *fulgurantem*, inflammantem, c. 2. s. m. participii praes. a r. ज्वल् conj. 1. fulgere, ardere, inflammare etc., cui subjectum est अत्, v. tab. conj. et decl.

दोर्भ्यां *brachiis* (duobus), c. 3. du. m., cujus forma rudis est दोष brachium, quae nonnisi vocalem augendo ex radice दुष् conj. 4. (p. 23.) formatur; casus vero primus दोः, 2. दोषं, 3. दोषा etc. Sed ष mutatur in र ante terminationes, quarum litera prima est भ्.

हतं *caesum*, c. 2. m.particip. praet. a r. हन् conj. 2., cui त affigendo न radicis eliditur. Cf. p. 23.

भीमसेनेन *a Bhīmasaena*, vel simpliciter, a Bhīma; in c. 3. s. m. nomen propr. unius ex Pāndavis (p. 21.), compositum ex भीम n. terror, vel mfn. terrificus, terribilis, quod et Sivae nomen est, a r. भी conj. 3. timere, horrere, addito म, quo multa ex radicibus nomina formantur; et ex सेन, quod et in genere f. सेना exercitum ac copias denotat, et nominibus additum unius virtutem, quae harum potentiae comparatur. Bhīma quidem, Vento patre genitus (मरुत्पुत्त Marutis filius), cum ingens robore tum factis fortibus immanibusque celebratus et Gangae cursum prope Haridvāram direxisse fertur. Nuncupatur quoque नागबल Nāgabala, elephanti robore instructus, वृक lupus, दरः terror, किर्मीरजरसन्धहिडिम्बजित् victor Kirmīrae rakshasae, Dsharasandhae et Hidimbae. Varia adhuc Indiae septentrionalis loca ab ipso nomen gerunt, ut Bhīmaghora, Bhīmatshulla etc., quin

et colossum Bamianensem Bhīmae imaginem esse Hindi asserunt. Sed et गुणाकार nomen habet, i. e. coqui Pāńdavarum fratrum suorum, quando in regno Virāťae morabantur. De Ghaťotkatsha rākshasa, Bhīmae filio, qui Barbarikae pater dicitur, v. infra śl. 59. Barbarikam autem in Vishńi doctrina secreta initiatum fuisse perhibent. V. Trikāńdaek. II. 8. 15. et Haematshandrae III. 37. Cf. As. Res. T. VI. 458. 508. 136. VI. 465.

गत्वा *profecto*, quam primum ad ipsum accesserat, participium praeteriti indecl. a radice गम् conj. 1. ire, movere. Affixo त्वा radicis म् eliditur.

Nīlak. ad. h. l. ज्वलन्तं भासमानं दोर्भ्यामेव न शस्त्रेण inflammantem, fulgentem, minas jactantem; brachiis solum, absque armis.

S'loka 16.

दिग्जये *regionibus occupatis*, in provinciae formam redactis c. 7. s. m. vocabuli compositi. दिश् f. regio mundi, spatium, provincia etc. in compositione et quibusdam casibus literam sibilantem ultimam mutat in eam gutturis, quae sequenti consentanea est. Radicem habet दिश् conj. 6. monstrare, indicare, signare, abundanter dare. De जय v. p. 21. 26. Ejusmodi compositio frequens, sic रोगजय morbi depulsio.

पाण्डुपुत्रैः *a Pāńdi filiis*, c. 3. pl. m. V. p. 21. sq.

वशीकृतान् *in potestatem redactos*, potestati subjectos; in c. 2. pl. m. participium praet. compositum ex वशी et कृत. वशी forma indeclinabilis ficta est ex वश m. voluntas, arbitrium, potestas a r. वश् conj. 2. velle, optare, desiderare, et अ subjecto. Ejusmodi formae, quae oriuntur mutando ultimam vocum, si sit अ, आ vel इ, in ई, si उ,

in उ, si ऋ, in री, nunquam non copulantur cum verbis अस् esse, भू fieri, कृ facere, ut novum rei vel personae adtributum, statum, proprietatem aut rationem exprimant.

भूमिपालान् *terrarum principes*, custodes, servatores, altores vel etiam bellatores regios, idem ac भूपान् Kshattrios, in c. 2. pl. m. nomen compositum ex भूमि f. terra (item ac भू foem., a r. भू conj. 1. fieri, existere, conj. 10. adipisci, cogitare, meditari, purificare miscere, de quo alibi) et ex पाल a r. पाल् conj. 10. conservare etc. Cognatum भूमि est भूमन् m. (in casu 1. भूमा abundantia, copia) quod a बहु multum derivatur, hoc autem a r. बह् conj. 1. increscere.

प्रसह्य *praevalendo*, etc. V. p. 46. Nil. दण्डेनैव नतु भेदादिना acie ad lineam continuam instructa, non autem divisione aliisve modis, qui in libris Hindorum de arte bellica explicantur, e. c. भोगेन columnis, मण्डलेन circulo, असंहतेन forma falcata etc.).

महाक्रतुं *sacrificium magnum*, in c. 2. s. m. substantivum compositum cum adjectivo suo, quae forma, valde frequens, K a r m a d h ā r i vocatur. De महा v. p. 22. sq. क्रतु vero derivatur a r. कृ conj 5. caedere, violare et तु subnexo, quo plurima ex radicibus nomina formantur, quae vid. in Siddhanta Kaumudi p. 191. b.

राजसूयं *Rādshasūjam*. V. supra śl. 6. कृतं factum, a r. कृ conj. 8. facere. Cf. p. 55.

Śloka 17.

अश्रुकण्ठीं *obmutescentem*, ipsam, cui vox singultibus in gutture suppressa, in c. 2. s. f. adjectivum, quod respicit ad Draupadim, compositum ad formam vahuvrīhi ex अश्रु sono expers (a priv. अ et श्रु p. 27. sq.), quod audiri nequit, obmutescens, ac subst. कण्ठ mfn. guttur,

cujus foem. काठी vel काठा, radix autem est काण् conj. 1. sonare in primis in adflictatione, ac ठ subjectum. Siddhanta Kaum. p. 192. b.

सभां *in coetum*, c. 2. s. f. V. p. 35. Nam verba movendi aliquo, ut sequens, secundum loci casum postulant.

नीतां *ductam* in s. f. participii praet. casus 2., qui cum adtributis sequentibus pertinet ad द्रौपदीम् nomen subst., quod regitur a यदाश्रौषं ab initio ślokae. Radix verbi est णी conj. 1. ducere.

दुःखितां *sollicitam*, afflictam, metu mali affectam, malo perturbatam, violentia confusam; in c. 2. s. f. part. pr. compositum ex दुर् male (cf. p. 23.) et खित a r. खै conj. 1. cura affici, affligi, dolere, deplorare.

एकवस्त्रां *una veste indutam*, in c. 2. s. f. adjectivum compositum ex एक unus, numerali, quod et pronominalibus adnumeratur, et वस्त्र n. vestimentum, pannus.

Hoc a वस् conj. 2. tegere, velare, annexo त्र p. 25.; एक autem derivatur ab इ nomine Kāmadevae et irae, vel ई, quod cum idem significat, tum Lakshmis (quae naturae dea) nomen est, atque etiam cogitationem, perceptionem, conscientiam denotat. इ quippe aut ई (a r. इ conj. 2. ire, vel ई conj. 2. desiderare, ire, pervadere) adtributionis क subjecto ex usu frequenti mutatur in ए.

Cf. Trikandae et Maedinis Koshas.

रजस्वलां *eam, quum in menstruis esset*, in c. 2. s. f. adjectivum a रजस् n. menstrua mulieris, pulvis florum, trium naturae qualitatum (गुना) media, scil. adfectus; cujus radix est रञ्ज् conj. 1. amore adfectum esse, colorare, tingere etc., अस् subjecto. बल vero diversis additur nominibus ad notandam copiam ac plenitatem, quam quia rei alicujus possideat. Derivatur autem a बल् conj. 1. et 10. firmare, roborare, sustinere, nutrire, dare etc.

नाथवतीम् *maritatam*, viro (5. viris) nuptam, in c. 2. s. f. adjectivum, formatum ex नाथ m. maritus, vir, dominus, affixo वत् (m. वान् f. वती n. वत्), quod ad multa nomina possidendi usurpatur. नाथ vero radicem habet नाथ् conj. 1. nobilem, generosum esse, adspirare, secundare, petere, turbare, dolore adficere etc.

अनाथवत् *instar non nuptae*, adverbium, quod resqicit ad नीतां componitur autem ex अनाथ maritum non habens (a privat. अ et नाथ) et ex वत्, quod ad similitudinem exprimendam vocibus affigitur.

Nilak. ad h. śl. पतिव्रताकोपात् पाण्डवानांक्षोभाच्च नष्टाजयाशेत्यर्थः i. e. Mulieris a maritis suis vindicatae indignatione ac ira Pāńdavarumque perturbatione destructa est victoriae spes.

Śloka 18.

वाससां *pannorum* (vestimenti Draupadis), c. 6. pl. n. nominis subst. वासस् pannus, vestis, a r. वस् (v. supra), cujus अ, subjiciendo अस्, producitur.

तत्र *ibidem*. V. p. 38. sq.

राशिं *cumulum*, acervum, multum, c. 2. s. mf., a r. राश् conj. 4. sonare, strepitum facere.

समाक्षिपत् *coacervavit*, conjecit, congessit, pers. 3. s. praeteriti, a praepp. सम् cum, आ ad, apud et a r. क्षिप् conj. 4. et 6. jacere.

Nilak: वाससां आचित्य । महिमत्वात् द्रौपद्याः नास्माकं जयः i. e. conjectis vestimentis, propter magnitudinem Draupadis, nulla meorum. victoria.

कितवः *procax*, protervus, nequam, petulans, c. 1. s. m. nomen compositum ex किम् *quid?* et तव *tui* (c. 6. s. pronominis युष्मद्) i. e. quae tua sponsio? quid deponis? Quaestio lusori temerario

usitata ut nomen ita quaerentis inclinatur. Hinc Nîlakańthae कितवः est आक्षिकः धूर्त्तः aleator fraudulentus. Verum etiam denotat omnem procacem, dissolutum etc.

मन्दबुद्धिः *infatuatus*, mente turbatus, animi insipientis; in c. 1. s. m. adjectivum compositum ex मन्द stupidus inebriatus etc., quod radicem habet मद् conj. 1. stupidum esse, inebriari etc. (cf. p. 27. et 22.) et ex बुद्धि, de quo vid. p. 29.

दुःशासनः *Duh-sâsana*, c. 1. s. m. nominis proprii, ab epitheto composito ex दुर् (v. p. 23.) et शासन n. imperium, jussum, praeceptum vel imperans (a शास् conj. 2. imperare, jubere, regere etc., cui additum अन v. p. 21.). Verbo tenus: qui mali imperii est. De Duh-s'âsana cf. s'l. 64. et 66.

गतवान् *adsequutus*, potitus, qui adtigit, pervenit (ivit); c. 1. s. m. participii praeter. act., quod fictum est ex r. गम् (v. p. 55.), et ad Duh-s'âsanam respicit.

न एव च *neque tamen*, et nihilo minus non; tres particulae. V. supra.

अन्तं *finem*, propositum; c. 2. s. m. a r. अत् conj. 1. ligare, limitare, claudere, includere etc., quae, dum formatur, more plurium literam nasi adsumit. Cf. p. 22. et al.

Constructio hujus s'lokae est: Quum cognoverim, qui Duh-s'âsana procax ac infatuatus Draupadis vestimenta conjecerit, neque tamen ad finem pervenerit, nulla mihi amplius ex victoria spes.

S'loka 19.

हृतराज्यं *regno privatum*, eum, cui imperium ademtum, c. 2. s. m. adjectivi, quod pertinet ad nomen sequens. Componitur in modum

धृतराष्ट्र, de quo supra p. 25. हृत particip. praet. pass. radicem habet हृ conj. 1. capere, eripere, auferre etc. (cf. p. 43.); राज्य n. regimen, radicem राज् et य abstractorum subnexum.

युधिष्ठिरं *Judhishthiram*, c. 2. s. m. nomen proprium, quod notat in pugna firmum, fortem; compositum ex युधि (in casu 7. vocis युध् f. bellum, praelium, a r. युध्; q. v. p. 23.) et स्थिर stabilis, constans, a radice ष्ठा conj. 1. stare, morari etc., cujus आ, ut alias fieri solet, eliditur, subjecto इर adtributionis etc. Integri vocabuli compositio ad tatpurushae quidem classem (p. 21.) pertinet; attamen non formam rudem retinendo, sed admittendo casus 7. terminationem, prout nomina solent, quae in consonantem vel अ desinunt; e. c. अप्सुयोनि ex aquis natus, दिविज in coelo genitus. Judhishthira post Karńam (p. 24.) genitus कर्णानुज, Pāńdavarum frater natu maximus, fuit धर्मपुत्त्र filius Dharmae, qui deus est religionis, virtutis, justitiae seu complexionis omnium, quae congruunt, naturae et spiritus legum. Hinc et अजमीढ vocatur, i. e. emissus ab aeterno अज, qui non natus est. अज autem nomen est Vishńi, Śivae, Brahmae, et Kamadaevae. Cf. Trikandae II. 8. 14. Haematah. III. 371. As. Res. IX. 88. sq.

पराजितं *devictum*, superatum; c. 2. s. m. participii praet., qui spectat ad vocem praec. Componitur ex praep. परा *de—*, *re—* et r. जि. V. p. 21.

सौबलेन *a Saubala*; c. 3. s. m. nominis propr. Śakunis regis Ghāndhārae, patronymicum, a सुबल (ut द्रौपदी p. 52.) formatum, quod componitur ex सु valde etc. (p. 22.) et ex बल fortis, robustus, validus, firmus, a r. बल्. V. p. 57. 24. 37. et infra śl. 68.

अक्षवत्यां *in aleae lusu*, in c. 7. s. f. nomen subst. formatum ex अक्ष alea et वती, quo addito varia nomina generis foeminini finguntur, ut वान् masculini et वत् neutrius. De hoc lusu v. p. 38.

अन्वागतं *consociatum*, comitantibus eum, vel, quem emigrantem prosequuti sunt; c. 2. s. m. participii praet. pass., qui respicit ad Judhishṭhiram, quem, quia lusu regnum amisserat, in solitudinem secedere, ibique in annos duodecim commorari oportuit. V. ś́l. 8. Vox est composita ex praepp. अनु post et आ ad, apud, qua posteriori praefixa गम् ire (v. supra) verbum veniendi efficitur. Nilakaṅtha illam interpretatur per अनुगतं omittendo आ.

भ्रातृभिः *fratribus*, c. 3. pl. m. nominis भ्रातृ quod deducitur a r. भृ conj. 9. sustinere, nutrire, vituperare, reprehendere etc. et तृ subnexo, quo illius ऋ mutatur in रा. Inclinatur vero in casus ut पितृ in tab. decl.

अप्रमेयैः *haud comparandis*, eximiis; in c. 3. pl. m. adjectivum, quod spectat ad substantivum praec. Deducitur autem a privativo अ, praep. प्र prae, ante, et r. मा conj. 2. 3. et 4. mensurare, metiri, cujus participium futuri pass. in य, ut omnium, quae in आ vel in diphthongum desinunt, formatur ponendo ए in locum finalis. Ex dictis प्र et मा componitur प्रमा f. exemplum etc., unde sensus vocabuli illius satis patet.

Śloka 20.

विविधाः *varias*, plures; in c. 2. pl. f. adjectivum, a praep. वि (v. p. 31.), radice विध् conj. 6. dividere, separare, et अ subjecto; refertur ad substantivum, quod sequitur.

चेष्टाः *contentiones*, studia, conatus etc. c. 2. pl. f. nomin. subst. a r. चेष्ट् conj. 1. contendere, studere, conari, niti etc., cui additum आ, quo multa foeminini generis nomina finguntur. Nil. चेष्टाः वाह्वी क्षणाद्याः studia, spectacula et alia.

धर्मात्मानां *virtutis spiritu animatorum*, qui religionis spiritu pleni, excitati erant; in c. 6. pl. m. adjectivum compositum ex धर्म m. et n. virtus (v. p. 60.), et आत्मन् m. spiritus. Radix primi est धृ conj. 1. 6. et 10. firmiter tenere, fortem firmumque stare etc., quae म adsumendo ut aliae - - ऋ convertit in अर्. Hinc धर्म proprie est mensura virtutis, cui excolendae persona quaevis individua per naturam suam par est, et qua, cuivis propria, exercenda ut teneatur atque ligetur oportet. Inde diversae hujus vocabuli significationes deducendae. आत्मन् vero efficitur ex r. अत् conj. 1. perpetuo movere, ligare, cui मन् (p. 50.) affigendo अ producitur. Unde आत्मन् *qui semper se ipsum spirat*; atque hic hujus vocis sensus primitivus est. Quare Deus primus (Kamadaeva, Brahma) आत्मभू nuncupatur, nempe: qui a se ipso sive a spiritu est. Principium autem vitae etiam in quovis animali ac planta ut omnis anima ac mens aut quod *ipsum* स्वं vel personam cujusvis propriam dicimus, आत्मन् est. Cf. Trikandae I. 1. 113 sq. et al.

प्रस्थितानां *profectorum*, in c. 6. pl. m. partic. praet., a praep. प्र pro, ultro, porro, et a r. ष्ठा conj. 1. stare (p. 47. et 60.), in quo pro त participii इत addito आ eliditur.

वनाय *in deserta*, solitudinem, eremum, in c. 4. s. n. a r. वन् conj. 1. vel 10. calefacere, sonare, servire etc.

ज्येष्ठप्रीत्या *amore in maximum natu*; c. 3. s. f. subst. compositi ex superlativo ज्येष्ठ natu maximus, optimus, a r. ज्या conj. 9. aetate provehi, senescere etc. ac इष्ठ superl. affixo. De reliq. v. p. 32.

क्लिश्यतां *in angustia versantium* c. 6. pl. m. participii praes., quod spectat ad nomen seq. Radix ejusdem est क्लिश् conj. 4. et 9. angustia laborare, dolore angi, molestiam habere. Draupadi vero in primis excitavit maritum suum seniorem, ut rupto pacto ignominioso ante 12 annos exactos deserta relinqueret. Cf. As. Res. X. 430.

Śloka 21.

स्नातकानां *aqua purificatorum*, eorum qui lavando puri, studiis, literis initiati sunt, c. 6. pl. m. adjectivi, a r. ष्णा conj. 2. lavando purificare, abluere etc. क subjecto multa adjectiva formantur.

सहस्रैः *millibus*, c. 3. pl. m. vel n. Neutrius enim generis sunt omnes numeri a centum शत et ultra, qui centum excedunt, si कोटिः f. centum millia excipias; masc. simul sunt शत 100, सहस्र 1000 etc.; foem. solum omnes a 20 usque 90. In illo सह est praep. cum, una et सृ radix conj. 1. 3. et 10. movere, extendere, diffundere etc.

अन्वागतं *consociatum*. V. supra p. 61.

धर्मराजं *Dharmarādsham*, justitiae regem, i. e. Judhishṭhiram (v. supra), c. 2. s. m. epitheti compositi ex धर्म (v. supra) et राजन् (cf. p. 33.), quod in compositione न् finale amittit.

वनस्थं *in desertis commorantem*, in c. 2. s. m. adjectivum compositum ex वन et स्थ, de quibus supra.

भिक्षाभुजां *mendicando viventium*, c. 6. pl. m. adjectivi comp. ex भिक्षा f. mendicatio, beneficium, a r. भिक्ष् conj. 1. mendicare, cui आ foem. additum (v. supra), et ex भुज् conj. 7. alere, nutrire, sustentare, edere, frui etc. Edens vero sustentans etc. ipsa radice notatur, sine ulla ejusdem mutatione. भिक्षाभुज् idem est ac भिक्षु unus ex quarto Brāhmanum ordine religioso, alias संन्यासी dictus, a संन्यास, quod est काम्यानाङ्कर्मणां न्यासं actionum desiderabilium levatio ac servatio (repositio in uno, interno).

ब्राह्मणानां *Brāhmaṅum*, in c. 6. pl. m. nomen sapientum, quibus Hindorum ordo primus constituitur. Inclinatum est a ब्रह्मन् n. (in c. 1 ब्रह्म) Deus, scientia, veritas, cognitio vera, devotio etc., vel m.

(in c. 1 ब्रह्मा) creator etc., quod derivatur a वृह् conj. 6. laborare, niti, contendere, conj. 1. et 10. sonare, loqui, increscere, magnum esse, lucere etc., cujus ऋ, adjecto मन्, conversum est in अ. In ब्रह्मन् vero subnexo अ, quo tribuitur possessio alicujus, conjunctio, cognatio cum aliquo etc., अ primum producitur. Unde ब्राह्मणाः principio significat cum deo cognatum atque conjunctum.

महात्मनां *magnanimorum*, eorum, qui magni animi vel qui spiritu magni sunt; in c. 6. pl. m. adjectivum compos. ex महत् (v. p. 22. sq.) et आत्मन् v. p. 62.

Nilak. ad h. l. ब्राह्मणानुग्रहादपितेषामेवजयमित्याह॥ यदाश्रौषंस्नातकानामितिद्वाभ्यां॥ स्नातकाः समापितविद्याव्रताः i. e. Brāhmanum quidem comitatu ac favore (societate et auxilio) eorum sane victoriam indicat; unde dicit: quum cognoverim ablutorum etc.; qui vero duplicis generis erant (उभयस्नातकाः). Nam purificatis aqua hic denotantur illi, a quibus absoluta sunt cum spectationis probationisque tempus, (व्रतस्नातकाः) tum literarum vaedicarum studia (विद्यास्नातकाः).

Śloka 22.

देवदेवं *Deorum deum*, in c. 2. s. m. Śivae nomen compositum. V. p. 48.

किरातरूपं *in Kirātae speciem transformatum*, c. 2. s. m. adjectivi compositi ex किरात nomine gentis barbarae pastorum venatorumque, qui in montibus Indiae septentrionalis prope Kailāsam degere dicuntur, et रूप n. forma, habitus, species, figura, pulchritudo, vel adject. mfn. similis a r. रूप conj. 10. formare, figurare pulchriorem reddere etc. किरात vero, quod etiam pumilionem, pygmaeum

(अल्पतनु) denotat, derivatur a r. कॄ conj. 6. dissipare, dispergere, disjicere etc. vel conj. 9. violare, laedere, subjecto अत qui vadit etc., a r. अत q. v. supra. किरातरूप etiam significare potest Kirātam pulchrum, formosum. किराती vero et पार्वती Sivae uxor et गंगा vocantur. Ardshuna autem non ante severas religionis exercitationes peractas et ante superatum in pugna Sivam Kirātam ab hoc telum contra Durjodhanam accepit. Argumentum hoc operis est indici singularis किरातार्जुनीय, cujus auctor भारवी, quodque in praestantissimis Hindorum poematibus numeratur. Typis editum fuit primo Kalkuttae 1814 cum मल्लिनाथ commentario. Cf. Maedin. I. As. Res. III. 319. sqq. VIII. 337. sqq. X. 408. sq.

त्र्यम्बकं *tribus oculis instructum*, in c. 2. m. s. epitheton Sivae, qui tertium in fronte oculum habet, compos. ex त्रि tres et अंबक n. oculus (Trikaṅd. II. 6. 30., ubi oculus etiam dicitur देवदीप lampas divina) ab अंब conj. 1. movere etc., cui subjectum adtributorum क.

तोष्यं *eum* (Ardshunam), *quum* (Sivam) *delectando parem se praestaret*; in c. 2. s. m. participii fut. pass. forma, quae crebro et alios admittit significatus, e. c. alicujus paris, capacis, habilis, apti, compotis etc.; hic vero et activi vim habet, a r. तुष conj. 4. delectare, delectari, gaudere. Vel: Sivam delectandum, dantem Pāsupatum.

युद्धे *in pugna*; c. 7. s. n. participii praeteriti, quod frequenter substantivi locum tenet. Cf. p. 23. 29. et 31.

अवाप्तवन्तं *adeptum*, consequutum, participii praet. indefin. act., a praep. अव ab, deorsum, ultro etc. et r. आप conj. 1. et 10. acquirere, conj. 5. occupare, possidere. Vox haec spectat ad Ardshunam.

पाशुपतं *Pāsupatum*, c. 2. s. n. telum, armorum genus, a Siva sic dictum. Nam पशुपति (a पशु m. animal quodvis, equus etc., ac पति m. dominus) animalium dominus, hujus dei nomen est, qui et

Kuberae dominus, cujus servi capita habent equina. Ejusmodi derivatorum inclinatio frequenter fit addito in fine अ, quo eliditur vocalis ultima, ea vero primae syllabae producitur. पशु radicem habet पश् conj. 1. et 10. ligare, cohibere, vincire, tangere, ire, cui affixum est उ; पति autem r. पत् conj. 1. 4. et 10. nobilem, opulentum esse, movere etc. Cf. Rāmājanae II. 43. 5. Accusativus hic regitur a participio praeced.

महास्त्र *telum magnum*, potens, c. 2. s. n. subst. compos. ex महत् (v. p. 22.) et अस्त्र telum, armorum omne genus, a r. अस् conj. 4. jacere, jactare, torquere, mittere etc., addito त्र instrumenti. Cf. p. 25. Vocabulum hoc fictum ad formam frequentem, quae, quum adjectivum cum substantivo suo conjungit, Karmadhāra dicitur, praecedentis est adpositio. Cf. p. 56.

Ślokae huic plures accusativi difficultatem aliquam adferre videntur. Sensus est: Quum cognoverim Ardshunam Paśupato, telo, potitum, quippe qui in pugna par esset delectando deorum deum, tribus oculis instructum, dum in Kirātae habitu appareret; etc. Ardshuna plura a diis arma contra Durjodhanam accepit, in quibus a Śiva unum, alterum ab Indra. Armorum ejusmodi coelestium denumerationem satis longam v. in Rāmājanae I. 26. Nīlakaṅtha ad h. l. habet चतुर्भिर-र्जुनस्यामानुषी शक्तिर्दर्शिता quatuor (ślokis a 22. usque 25.) Ardshunae potentia vires humanas excedens demonstratur. Cf. p. 47. 49. In Haematshandrae III. 372. sqq. Ardshunae sexdecim nomina occurrunt in Trikaṅdae II. 8. 16. alia adhuc tria, inter quaa शब्दभेदी sonum dividens.

Si *avāp* in sensu dandi sumatur, cum duobus accusativis constructum refertur ad Śivam.

Śloka 23.

त्रिदिवस्थं *in coelo commorantem*; in c. 2. s. m. adjectivum, quod spectat ad vocem seq., compositum ex त्रिदिव n. coelum et स्थ stans, morans etc. a r. ष्ठा ut supra. In त्रिदिव vero conjuncta sunt त्रि tres et दिव coelum, a दिव् v. p. 48. Trinum Hindis est coelum ut Deus trinus.

धनंजयं *Dhanandshajam* i. e. Ardshunam, c. 2. s. m. nominis propr., quod epithetum compositum est ex धन n. substantia, res, opes (a r. धन् conj. 2. proferre fruges, frumentum, orizam, conj. 1. sonare) et जि, (v. p. 22. et 26.), quod in compositione nasi literam inseri postulat, ut quaedam aliae radices, de quibus v. Siddhanta Kaumudi 180. b. Cf. supra p. 49.

शक्रात् *a Śakra*, c. 5. s. m. nominis Indrae, a r. शक् conj. 5. esse parem, aptum, capacem, conj. 4. ferre, conj. 1. timere, dubitare; cui र subjectum, quo multa ex radicibus nomina finguntur, quae v. in Siddh. Kaum. 194. a.

साक्षात् *coram*, in coram, ab ipso, ante oculos, in conspectu; adverbium compositum ex स, pro सह, cum, in cujus loco in compositione plerumque ponitur, et अक्ष n. sensuum organum, oculus etc. subjecto आत् signo casus 5. sing., quo et indeclinabilia formantur.

दिव्यमस्त्रं *telum coeleste*, cf. p. 49. et 66. Hujus teli nomen est गांडिव, unde Ardshuna गांडीवी dictus. Cf. śl. 40. et 55. infra.

यथावत् *quatenus*, quantum, quoad; adverbium compos. ex यथा (a यद् quod, et था v. p. 24.) ac वत्, quo fiunt similitudinis rationisque indeclinabilia. Cf. p. 25.

अधीयानं *accipientem*, (vernacule, *überkommend*), discentem; c. 2. s. m. partic. praes. verbi medii; a praep. अधि super, sursum, et r. इ conj. 2. ire, quae alias, si cum अधि copulatur, hujus praepositionis इ producto, vim habet studendi, discendi etc.

शंसितं *celebratum*, c. 2. s. m. participii praet. a r. शंस conj. 1. celebrare, praedicare, laudare, dicere etc. Nil. प्रशस्यं praedicandum.

सत्यसंधं *veritati conjunctum*; in c. 2. s. m. adjectivum compos. ex सत्य n. veritas, verum, prima mundi aetas (a सत् quod est, verum, rectum, sapiens, etc., addito य abstractorum). et संधि f. unio, junctio, vel संधा f. promissio, fides (a सं cum et धा conj. 3. tenere, servare). Nil. अवितथप्रतिज्ञं eum, qui fidem non fallit.

Śloka 24.

कालकेयाः *Kālakaejae* (gigantum genus), c. 1. pl. m. patronymici a कालका matre Daitjarum, sive Titanum, quod derivatur a काल tempus, Śiva, Jama, mors, nigrum etc., hoc autem a r. कल conj. 1. numerare, ratiocinari, computare conj. 10. etiam jactare. क subjecto efficiuntur verba pertinendi, respiciendi, continendi; patronymica vero एय addito generis plerumque foeminini verbis in अ, इ, उ, vel in easdem literas productas, quae vero omnes eliduntur. Cf. p. 52. Ob praedicentis sensum in hoc śloka, neglecto constructionis nexu, nominativus positus est pro accusativo, quare et demonstrationis ते additum.

ततः *exinde*, deinde, itaque, tum etc. Cf. p. 40.

ते *hi*, pronom. तद्. Cf. p. 50.

पौलोमानः *Paulomānae*, c. 1. pl. m. a patronymico पुलोमन्, qui hoc nomen gessit a matre पुलोमा sive शची, Indrae uxore.

वरदानात् *eximio munere*, dono favoris prospero, in c. 5. s. n. substantivum compos. ex वर m. favor, gratia, mn. destinatio, electio, adducendi facultas, mfn. v. p. 53. et दान n. donum, munus, a r. दा conj. 1. et 3. dare vel a r. दान् conj. 1. dare.

दृप्ताः *gavisi*, c. 1. pl. m. participii praet., quod spectat ad nominativum praeced., a r. दृप् conj. 4. gaudere, superbire, conj. 1. et 10. lucere.

देवैः *diis*, c. 3. pl. m. V. p. 48.

अजेयाः *non vincendi*, invicti, insuperabiles, c. 1. pl. m. a privativo अ et participio fut. pass. verbi जि vincere. Cf. p. 21. 61. et 65.

निर्जिताः *expugnati*, c. 1. pl. m. Cf. p. 52.

Śloka 25.

असुराणां *Asurarum*, deorum infernorum, c. 6. pl. m. a r. अस् conj. 4. jactare (cf. p. 66.), conj. 2. esse, conj. 1. lucere. capere, et उर subnnexo, qno multa nomina efficiuntur; vel ab अ privativo et सुराः dii superi, cujus radix est सुर् conj. 6. magnificum, splendidum esse, lucere; vel a सु (p. 22.) addito र. Asuri, qui deorum infernorum primum constituunt ordinem, sunt filii Ditis (दितिसुताः vel दैत्याः), ipsi dii priores पूर्वदेवाः, superorum sive Surarum hostes सुरद्विषः, Śukrae vel Kavis discipuli शुक्रशिष्याः etc., et दानवाः dicuntur a दनु matris nomine, ac primi numerantur inter deos infernos, quibus Śiva praeest, in quibus sunt नागाः serpentes, तडितः fulgura, वह्नयः ignes, देवयोनयः Deorum origines, तनिताः extensi, diffusi, aestum patientes, कुमारान्ताः a juvene rege caesi, vel, quibus a regis filio mors. कुमारः vero cum quadam excellentia nuncupatur कार्त्तिकेयः Śivae filius, alias, in sermone

theatrali, regis filius juvenis, qui regni haeres est, aut successor destinatus et socius imperii.

वधार्थे (Asuras) *caedendi caussa*, subigendi consilio, in c. 7. s. m. vox composita ex वध superatio etc. a r. वध् conj 1. caedere, concidere et अर्थ m. caussa, finis, propositum, consilium, sensus, petitio, res, etc. a r. अर्थ् conj. 10. petere, quaerere etc.

किरीटिनं *Kiritinem*; i. e. cristatum in c. 2. s. m. epithetum Ardshunae, a किरीट mn. crista, apex, insigne diademati vel tiarae impositum, et इन् adtributionis affixo. किरीट autem derivatur a कृ conj. 6., spargere (e. c. margaritas, gemmas, flores), dispergere, et कीट a r. कीट conj. 10. ligare, pingere etc. किरीट Ardshunae cum Agni communis erat.

यान्तं *euntem*, profectum; c. 2. s. m. participii praes. activi a r. या conj. 2. ire, consequi.

अमित्रकर्शनं *inimicos conterentem*, c. 2. s. m. adjectivi compositi ex अमित्र hostis et कर्शन conterens, obtritus, a r. कृश् conj. 4. conterere, comminuere. deminuere, extenuare, अन subjecto (p. 23). अमित्र vero deducitur a privativo अ et मित्र n. amicus, socius, m. sol, a r. मिद् conj. 1. ex amore voluptatem capere, intelligere, caedere, sacrificare etc., cui त्र subjectum. Cf. p. 25.

कृतार्थं *eum, quum propositum adsequutus esset* (a quo propositum peractum est), c. 2. s. m. adjectivi compos. ex particip. praet. pass. कृत factum, peractum, a r. कृ, et ex अर्थ, de quo supra. Cf. p. 25.

च अपि *atque etiam*, adeo, quoque.

आगतं *reversum*, c. 2. s. m. participii praet. a praep. आ ad, qua radici गम् conj. 1. ire veniendi sensus tribuitur.

शक्रलोकात् *ex Jndrae mundo*, in c. 5. s. m. substantivum compositum ex शक्र Indrae nomine (v. supra) et लोक m. mundus, a r.

लोक् conj. 1. videre, adspicere, conj. 10. lucere, fulgere, loqui etc. vel a r. लोच् ejusdem significationis. Mundus Indrae est coelum inferius.

Śloka 26.

वैश्रवणेन *cum Vaiśravaṅa*, in c. 3. s. m. patronymicum Kubaerae, a patre ejus विश्रवस् Muni celebri, cujus vocalis prima conversa augetur, dum अ in fine additur. Munis nomen vero denotat celebratum, et derivatur a praep. वि, quae indicat distinctionem, diffusionem etc. (q. v. supra), et श्रवस् n. auditus, auris, a r. श्रु (v. p. 22.), cui अस् subnexum. Casus autem tertius regitur a praepositione seq. सार्द्धं. Vaiśravaṅa saepius nuncupatur कुबेर, qui abscondita movet, occulta urget (alias कुवेर deformis); गुह्यकेश्वर deorum occultantium dominus (Śiva est गुह्यगुरु arcanorum doctor et filius Śivae, Karttikaeja गुह् celans); त्र्यम्बकसख Śivae amicus, vel ईशसखि idem; मनुष्यधर्मा a quo hominibus Dharma (cf. p. 62.); पुण्यजनेश्वर gentium purarum dominus; यक्षराज् Jaksharum (daemonum) rex; किन्नरेश dominus Kinnararum i. e. musicorum historicorumque coelestium (किन्नर idem ac किम्पुरुष qualis homo?); नरवाहन cujus vehiculum est homo; इच्छावसु a quo desiderii copia; धनाधिप vel धनेश्वर opum, substantiarum divitiarumque dominus; श्रीद copiam et prosperitatem impertiens; धनद opes tribuens etc. Haud raro conjungitur cum Śiva et Śrī abundantiae et prosperitatis dea, quibuscum, inferior tamen illis, in कैलास montis Maeru regione septentrionali, (ipse in अलका urbe magnifica, in पुष्पक throno floribus ornato) sedem habet. Sic Rāmāj. I. 1. 37. sq. श्रीमद्भिस्तैस्त्रिभिः सार्द्धं चित्रकूटोऽराजत अधिष्ठितो यथा मेरुः श्रीवैश्रवणशङ्

कैरै: i. e. Tshitrakūta mons his tribus (Rāma. Lakshmaṅa et Sīta) resplenduit, ut Maeru, qua sedes Śaṅkarae (i. e. Śivae), Vaiśravaṅae et Śrī. Ipse est उत्तरदेशपति mundi regionis septentrionalis dominus, et frater regis Sailanensis, qui Rakshasarum (generis gigantum) imperator fertur. Adhuc cum Durga colitur. Sed alibi plura hac de re, quamque rationem ad Kubaeram Kabiri Samothracii habere possint.

सार्द्धं *cum*, a स (pro सह) cum, अर्द्ध pars, dimidium, et म् casus secundi affixo; quo multa indeclinabilia efficiuntur. अर्द्ध radicem habet ऋध् conj. 4. et 5. increscere.

समागतं *comitatum, consociatum*, c. 2. s. m. participii praet. a praepp. सम् cum, आ ad et r. गम्. Cf. p. 61. etc.

भीमं *Bhīmam*, c. 2. s. m. nominis proprii. V. p. 54.

अन्यान् शच पार्थान *aliosque Pārthas*, i. e. Pāṅdavas, c. 2. pl. m. Cf. p. 50. et 52.

तस्मिन्देशे *in regione* c. 7. s. m. a pron. तद्, quod et hic articuli demonstr. loco est (v. p. 50.), et r. दिश् p. 55.

मानुषाणां *hominum*, c. 6. pl. m. patronym. a मनु Manu, qui, Brahmae filius hominumque progenitor, primam his legem scripsit (radix ejusdem est मन् p. 23. unde et मनस् mens), et ष subjecto, quo vocalis prima augetur.

अगम्ये *inaccessa*, in ea, quae aditui non patet, c. 7. s. m. respicit ad देशे, a priv. अ. r. गम् ire et य partic. futuri. V. p. 55. et 65.

Śloka 27.

घोषयात्रागतानां in *Ghoshajātram profectorum*, in c. 6. pl. m. adject. compos. ex घोषयात्रा pastorum regio (?) et आगत.

Kuravarum peregrinatio, quam religionis servandae ac demonstrandae virtutis caussa susceperunt. Cf. p. 61.

बन्धं *captivitatem*, vincula, c. 2. s. m. a r. बध् conj. 9. et 10. ligare, vincire, cui अ subjectum.

गान्धर्बैः *Gāndharbis* (qui Dhārttarāshṫras coeperunt), in c. 3. pl. m. nomen propr. compos. ex गन्ध (v. p. 37. sq.) et अर्ब् conj. 1. ire, violare. Gāndharbae dicuntur semidei, qui, Kubaerae servorum instar, equinis instructi capitibus, in mundo Indrae musici sunt coelestes; verum etiam verbi divini investigatores, manes quoque; quin et sol hoc nomine compellatur. De Gāndharbarum gente cf. As. Res. VIII. 369. sqq. The seven towns of the Gandharvas full of men and women. This is a peculiar tribe of the Gandharvas, called *Agńejas*, fire men, or rather artificers by fire, very strong and of mighty deeds. They are the servants of the Cuverss or Guhjas, whose principal employment is to explore the bowels of the earth in search of wealth. Ib. 373.

मोक्षणं *liberationem* (ab Ardshuno cum Pāńdavis effectam), c. 2. s. n. a r. मोक्ष् conj. 1. et 10. liberare, vindicare, jactare etc., cui additum अन. Cf. p. 23.

स्वेषां सुतानां *filiorum propriorum* (meorum), c. 6. pl. m. V. p. 31.

कर्णबुद्धौ (*in*) *Karńae sapientia*, c. 7. s. f. vocabuli compositi. Cf. p. 24. et 29.

रतानां *confisorum*, gavisorum, c. 6. pl. m. particip. praet. a r. रम् conj. 1. ludere, jocari, quiescere etc.

Nīl. ad h. śl. habet: वल्कलधारिभ्यः पाण्डवेभ्यः॥ स्वैश्वर्यप्रकाशयितुम्वत्सांकन व्याजेन घोषयात्रागतानांधार्त्तराष्ट्राणांयैर्मत्सुता बद्धाः तेषामपि जेतॄन्नमत्सुता

जेतुं शक्ता इत्यर्थः i. e. a Pāndavis, qui animalium pellibus induti erant; ut sub bestiarum habitu suam in Dhārttarāshtras, Ghoshajātram profectos potestatem superiores ostenderent. Victores, adeo horum (Gandharbarum), quibus filii mei ligati sunt, vincendo filii mei impares. — (Arbor. cortice, ut Ramaj. II. LVII. 11. sq. LXV 37 – ?).

Sloka 28.

यक्षरूपेण *in Jakshae forma*, in c. 3. s. n. subst. compositum ex यक्ष et रूप. V. p. 64. यक्ष nomen semideorum, quorum Kubaera rex est, यक्षराज, et ipse Jaksha dictus, derivatur a यक्ष conj. 10. colere, adorare, venerari, servire; cui affigendo अ efficitur यक्ष serviens (deo superiori Mahādaevae).

धर्म्मं *Dharmam*, c. 2. s. m. nomen propr. Jamae, qui mortis infernorumque rex atque judex manium et Judhishthirae pater est. Cf. p. 60. et 62.

समागतं *comitatum*, c. 2. s. m. particip. praet., quod respicit ad nomen praec. Cf. p. 72. 61. et 51.

धर्मराजेन सूतं *justitiae regis filium*, i. e. Judhishthiram in c. 2. s. m. vocabulum, quod in tatpurusha ex tribus aliis ad exprimendum determinati nominis sensum ita compositum est, ut praeter ultimum etiam secundum sit inclinatum, quo fit exceptio a regula formam vocum praecedentium rudem postulante. De धर्म v. p. 62., de राजन p. 33. 25. et 63. Dharmarādsha vero idem est ac Dharma. सूत autem filius, natus, derivatur a षू producere etc., de quo v. p. 22. et 33.

प्रश्नान् *quaestiones*, c. 2. pl. m. a r. प्रछ् conj. 6. interrogare, scire velle etc., cujus छ्, dum ei न subjicitur, convertitur in श.

कांश्चित *quascunque*, certas; c. 2. pl. m. a pronomine किम् quis? (in c. 1. m. कः ut सः etc. pronominis तद्, q. v. in tab.) et चित् subnexo, quo pronomini किं omnibusque ejusdem formis sensus plerumque tribuitur infinitus. De litera श inserta v. supra.

विब्रुवाणां *exponentem*, solventem, respondentem, dilucidantem, c. 2. s. m. particip. praes. medii a r. ब्रू conj. 2. loqui, cum praepos. वि, qua distinctio, separatio etc. denotatur.

सम्यक् *perspicue*, plane, perfecte, omnino; adverb. compos. ex praep. सम् cum, quae ante r. अंच् conj. 1. et 10. perspicue loqui, adorare, movere etc., adsumta इ fit समि. सम्यंच् vero in neutrius casu 1. et 2. habet सम्यक्; casus autem secundus crebro adverbiorum locum tenet.

Sensus est: quum cognoverim, qui Dharma speciem Jakshae indutus Judhishṭhiram comitaretur, et certas quaestiones plane explicaret, etc. Nīl. addit धर्मानुग्रहादपितेषामेवजय इत्याह A Dharmae favore eorum (Pāṇḍavarum) sane victoria.

Śloka 29.

न विदुः (quod) *non scirent*, nescirent, pers. 3. pl. praeteriti remot. activi, quod in hoc verbo cum praesentis significatione usurpatur a r. विद् conj. 2. scire, putare etc. Hic śloka ejusdem constructionis est ac decimus octavus.

मामकाः *mei* (i. e. Dhārttarāshṭrae) c. 1. pl. m. pronominis possessivi, quod formatum est ex casu 6. (मम) pronom. अस्मद् ego et क possidendi affixo, quo vocalis prima producitur. Vernacule: Die meinigen.

तान्प्रछन्नरूपान् *hos transformatos*, forma aliena celatos, c. 2. pl. m., cum pronomine sive articulo demonstrativo तान् (cf. p. 50.) adjectivum compositum in vahubrīhi (ut धृतराष्ट्र p. 25.) ex प्रछन्न dissimulatos et रूप forma, species etc. प्रछन्न participium praet. indef. pass. derivatur a praep. प्र pro, prae, et r. छद् conj. 1. et 10. tegere, occultare etc.

वसतः *commorantes* c. 2. pl. m. particip. praes. act. verbi वस् conj. 1. et 10. morari, manere, habitare, incolere etc.

विराटराष्ट्रे *in Virātae regno*, Indiae septentrionalis parte montana (विराटराष्ट्रेगोग्रहे), in c. 7. s. n. vox composita ex विराट nomine proprio et राष्ट्र (v. p. 25.). विराट idem ac मत्स्य राजा, de quo infra, derivatur a praep. वि et r. रट् conj. 1. et 10. loqui.

सह *cum*, praep., quae regit casum 3. seq.

कृष्णाया *Krishńa*, in c. 3. s. f. nomen proprium, quod v. p. 43

तान् *eosdem*, hos, c. 2. pl. m. pronominis.

Nīl. ad h. sl. कृष्णायाद्रौपद्या॥वेदनेपुनर्द्वादशवर्षाणि वनवासस्त्रयदशप्रछन्नचर्येति प्रतिज्ञानात् cum Krishńa, i. e. cum Draupadi. In opinione (Dhārttarāshtrarum, pro eo, quod intellexerunt,) adhuc duodecim anni mansionis in silva tredecim, in quibus eorum vitae ratio (चर्या vernacule Wandel, observantia) occulta. Ita ex conventione cum Pāńdavis.

Śloka 30.

मामकानांवरिष्ठान् *meorum imperatores, principes.* V. p. 75. et 53.

धनंजयेनएकरथेन *ab Ardshuna, quum uno belli curru instructus esset,* c. 3. s. m. धनंजय v. p. 67. एकरथः qui uno belli curru instructus est, adjectivum compos. ex एक unus et रथ m. belli currus, a r. रम् conj. 1. ludere, quiescere, vel रा conj. 1. ire, cum थ subjecto, quo ultima nasi litera eliditur. एकरथेन etiam ut substantivum in karmadhāra compositum accipi potest et verti: cum uno belli curru.

भग्नान् *fractos,* in c. 2. pl. m. participium praet. pass. a r. भञ्ज् conj. 7. frangere, contundere, comminuere etc. Subjecto autem न, ut crebro fit, pro ज, palati litera mutatur in respondentem gutturis et ea nasi eliditur.

वसता महात्मना *a commorante magnanimo* c. 3. s. m. Cf. p. 76. et 64.

Śloka 31.

सत्कृतां *vere perfectam,* eximiam, numeris omnibus absolutam, in c. 2. s. f. adjectivum compos. ex सत् quod est (particip. praes. verbi अस् esse), verum eximium, excellens, etc. et ex particip. कृत. V. p. 37. 56. et 68.

मत्स्यराज्ञासुतां *Matsjarādshae filiam,* per Mats. genitam, in c. 2. s. f. adject. compos. ex मत्स्यराज्ञा et participio praet. सुत natus (q. p. 74. 31. 22.), in foem. सुता nata. मत्स्यराज्ञा in casu 3. pro forma rudi, ut p. 74. componitur ex मत्स्य m. piscis (a r. मद्, q. v. p. 59.) et राजन्, q. v. p. 33. 25. 44. 63. etc.

दत्तां *datam,* in c. 2. s. f. participium praet. pass. a r. दा conj. 3. et 1. dare.

उत्तरां *Uttaram*, in c. 2. s. f. nomen proprium, quod Virátae filia gessit. उत्तरः (in foem. उत्तरा) superior, altus, septentrio, excellens, optimus, Virátae filius etc., derivatur a praep. उत् supra et तर transiens, perficiens, etc. a r. तृ conj. 1. trajicere, tranare, transmeare, perficere, absolvere, cui अ subjiciendo ऋ vertitur in अर.

अर्जुनाय *Ardshunae*, c. 4. s. m. तां च eamque c. 2. s. f. अर्जुनः *Ardshuna*, c. 1.

प्रत्यगृह्णात् *accepit*, p. 3. s. praet., a praep. प्रति erga, contra, pro, re—, et a r. ग्रह् conj. 9. capere, accipere. Cf. tab. conjug.

सुतार्थे *pro filio*, filii caussa, c. 7. s. m. V. p. 70. etc.

Sensus est: quum cognoverim, Uttaram, eximiam Matsjarādshae filiam, Ardshunae datam (esse), quam et Ardshuna pro filio suo accepit etc.

Nīl. ad h. l. मत्स्यराज्ञाविराटेनसमागतानेधेरंनित्यत्वात् i. e. propter formae mutationem, in qua (occulti) cum Viráta, Matsjarādsha, conjuncti erant, etc.

Śloka 32.

निर्जितस्य *devicti*, casus 6. s. m., qui, cum tribus sequentibus conveniens, ad युधिष्ठिरं spectat. Cf. p. 52. 21. etc.

अधनस्य *opibus privati*, adject. compos. ex priv. अ et धन V. p. 67.

प्रव्राजितस्य *expulsi*, in exsilium ejecti, particip. praet. pass. verbi, in forma effectionis, व्राजि, a r. व्रज् conj. 10. relinquere, deserere etc., cum praep. प्र pro, prae etc.

स्वजनात् *patria*, gente propria, c. 5. s. m. vox compos. ex स्व

(p. 31.) et जन persona, gens, a r. जन् conj. 3. generare, producere, cui अ subjectum.

प्रच्युतस्य *colligentis*, ipsius, qui paravit, a quo conflatum est, in c. 6. s. m. participium praet. verbi compos. ex praep. प्र et r. च्यु conj. 1. movere etc.

अक्षौहिण्यः *Akshauhines*, in c. 2. pl. f. vocabulum, in quo conjunguntur अक्ष m. rota, vehiculum etc. (a r. अक्ष् conj. 1. colligere, occupare) et ऊहिनी f. collectio, a r. ऊह् conj. 1. perquirere etc. (unde व्यूह m. exercitus), cui additum adtributionis इन्, in foem. इनी. Akshauhini, quae exercitum integrum constituit, 109350 peditum, 65610 equitum, 21870 curruum et 21870 elephantum copiis efficitur.

सप्त *septem*, indecl. a r. सप् conj. 1. connectere, penitus intelligere, addito त participii praet. Cf. infra śl. 49. et 77.

युधिष्ठिरस्य *Judhishṫhirae*, c. 6. s. V. p. 60.

Nīl. ad h. śl. निर्जितत्वादिनाऽत्यंतपराभूतस्यापि सप्ताक्षौहिणीसम्पत्तेर्दैवानुकूल्यात्तेषामजय्यत्वं दृढमित्यर्थः i. e. Ex comparatione septem Akshauhinum, quas (Judhishṫhira), quippe praeter modum omnino devictus, ob superationem hanc quaeque exinde consequuta sunt, fatis obtemperando (दैवानुकूल्यात् ordinationi divinae morem gerendo) collegit, aucta est (Pāńdavarum) vis invicta (conditio insuperabilis). Hic est sensus.

Śloka 33.

माधवं *Mādhavam*, i. e. Madhi victorem, in c. 2. s. m. epitheton Vishńi sive Kṛishńae, quo nominatur a मधु daemone, quem cecidit. Cf. p. 47.

वासुदेवं *Vāsudaevam*, in c. 2. s. m. Krishnae patronymicum a patre ejus वसुदेव, qui filius fuit Anakadundubhae. वसुदेव autem significat deum Vasavarum, qui, octo numero, deorum superorum ordinem constituunt, quem terra वसुधा, वसुन्धरा sustinet ac fovet, unde ipsi et Vasumatis nomen est. वसु vero, quod denotat et Vasavarum unum et ignem, lucis radium, substantiam, aurum, gemmam, thesaurum etc., derivatur a r. वस conj. 10. desiderare, caedere, habitare, occidere, conj. 2. tegere, etc. Vasavae praesunt sideri धनिष्ठा i. e. delphino, in quo quum sol et luna ad septentrionem se vertunt, temporis ratio incipit, qua Vaedae utuntur.

सर्वात्मना *Universi spiritu*, c. 3. s. m. subst. compos. ex सर्व omne, universum, totum et आत्मन् spiritus (p. 62.).

पाण्डवार्थे *Pāndavarum caussa*, in re Pāndavarum, c. 7. s. m. vocis compos. ut p. 70. etc.

निविष्टं *penetratum*, intus pervasum, c. 2. s. m. participii praet. pass. a praep. नि in et r. विश् conj. 6. intrare etc. Addito त radicis श् mutatur in ष, unde त ipsum in ट. Cf. p. 34. 25. et al.

यस्य *cujus*, spiritus, c. 6. s. m. pronominis यद् qui, in casu 1. यः; et sic porro ut सः declinatur. V. tab. decl.

इन्द्राद्यविक्रमं *potentiam Indrae et reliquorum, quibus Indra praeest, deorum*, in c. 2. s. m. subst, in tatpurusha compositum ex इन्द्र Indra (p. 47.), आद्य mfn. prior, primus, initialis, principalis, et विक्रम m. potestas, vis magna, fortitudo, a praep. वि dis— et r. क्रम conj. 1. et 4. gradi, progredi, ingredi. इन्द्राद्याः compositum in dvandva (p. 35.), exemplum praebet formulae valde frequentis, ubi in loco membrorum nominandorum ponitur vox principalis cum subnexo vocabulo आद्य vel, quod idem est, आदि, per quod, ut per *etc.* reliqui enumerationis articuli denotantur, quos ex orationis con-

textusque sensu suppleri oportet. Sic नमोब्रह्मादिभ्यः honos omnibus diis, quorum primus est Brahma, vel, adoratio Brahmae et reliquis. आदि m. vero deducitur a r. दा dare et praep. आ ad, apud, quae दा radici addita, accipiendi sensum tribuit. इ autem subjecto radices दा et धा, praepositioni conjunctae, आ amittunt.

विक्रमं एकं *potentiam unicam*, c. 2. s. m. एक unus, solus, eximius, principalis, diversus, alius etc. Cf. p. 57.

आहुः *dicunt*, p. 3. pl. praes. a verbo defectivo आह्, quod cum praeteriti remot. terminationibus in tertiis personis et dualis ac pluralis secundis, ubi solum usurpatur, praesentis significationem habet.

Pro यस्येन्द्राद्या in codicibus mss. etiam legitur यस्येमांगां; quin et Nilakańtha utramque lectionem explicat: इमांगां पृथ्वीं॥यस्यएकंविक्रमंपदमात्रमाहुः। यस्येंद्राद्या इति पाठे विक्रमम्पराक्रममेकम साधारणं i. e. hanc bovem Prithvim (v. p. 43. गो etiam notat Sarasvatim deam matrem etc.). — Cujus unam potentiam loci (vestigii) momentum dicunt. Si vero legatur: Superorum, quorum princeps Indra etc., tunc: potentiam, hostes superandi vim unam (unicam), singularem (ajunt).

Notandum hic, Indram regem esse in sensuum coelo (इन्द्र etiam vim vitalem significat, et इन्द्रिय sensum, semen), Vishńum vero उपेन्द्र dici, i. e. eum, qui post Indram natus est.

Śloka 34.

नरनारायणौ *Naram et Nārājanam*, in c. 2. du. m. vocabulum in dvandva (p. 35. compositum ex duobus nominibus, नर m. homo, humanitas, genus humanum, spiritus dei, et नारायण, quod Vishńi epitheton. नर derivatur a नॄ conj. 1. et 9. ducere, regere,

cui subjecto अ ex ऋ fit अर्; नारायण vero a नर et आयन adveniens, pervadens, adventus etc.; hoc autem a praep. आ, quae verbo eundi इ conj. 2. veniendi sensum tribuit, et अन् (p. 23.). Adsumto आयन vocalis prima in नर producitur. Eodem vero आयन et patronymica, in gradu plerumque secundo, formantur. Unde नारायण etiam hominis filium denotat. Sed aliam hujus nominis derivationem praebet Mani Dharmaśâstr. I. 10., ubi नाराः aquae dicuntur, quas परमात्मन् qua Brahma primum produxit et habitavit, ac आयनं sedes, commoratio, locus, ubi quis versatur, motus etc.; unde नारायणः is, cui sedes in aquis, motus super aquas, in aquis versatus etc. V. infra. In *Hitopadaeśa* (p. 66. ed. Lond.) नारायणः dicitur सृष्टिस्थितिप्रलयहेतुः auctor creationis, perseverantiae, et interitus. Cf. infra śl. 63.

तौ कृष्णार्जुनौ *ipsos (hos) Krishńam et Ardshunam*, c. 2. du. m. तौ pronomen est pro articulo demonstr., ut p. 50. Vox seq. componitur in dvandva (v. p. 35.) ex कृष्ण (v. p. 43.) et अर्जुन (p. 47.).

वदतः *dicentis*, indicantis, in c. 6. s. m. particip. praes. act. a r. वद् conj. 1. dicere, loqui, declarare, adserere. Subaudi मुखात् ab ore.

नारदस्य *Nāradae*, in c. 6. s. m. nomen propr. Munis ac Rishis, qui poemate (purāńa) singulari celebratur, quemque Brahmae et Sarasvatis (सरस्वत्याः) prolem dicunt atque ex septem rerum creatarum dominis ac progenitoribus unum, eximium etiam astronomum, musicumque, qui वीणाम् citharae genus invenit, oratorem quoque et legislatorem, heroem insuper deorumque nuntium ac Krishńae amicum etc. Derivatur a नार, ut supra, et दः (in compositione) qui dat, a r. दा.

अहं दृष्ट्वा *ego, quum viderim,* अहं v. p. 32. 27. etc., दृष्ट्वा p. 34.

ब्रह्मलोके *in Brahmae mundo,* in c. 7. s. m. vox composita ex ब्रह्मन् (v. p. 63. sq.) et लोक (p. 70. sq.), qua indicatur coelum superius.

च सम्यक् *vere perspicue,* adverb. (v. p. 75.) vel unite, in uno motu.

Sensus est: Quum cognoverim, Naram et Nārājanam ipsos (eosdem esse) Krishn̂am et Ardshunam ex ore Nāradae adserentis: quin ego eosdem perspicue vidi in Brahmae mundo.

Śloka 35.

लोकहिताय *pro mundi* (hominum) *salute,* in c. 4. s. n. nomen compos. ex लोक (p. 70. sq.) et हित conservatum, conservatio, salus etc., quod deducitur a r. धा conj. 3. tenere, sustinere, fovere, etc., cujus partic. praet. pass. est हित. De hujus vero participii usu v. p. 23.

कृष्णं शमार्थिनं *Krishn̂am pacis cupidum,* pacificatorem, c. 2. s. m. Adjectivum componitur ex शम m. pax, quies (a r. शम् conj. 4. quiescere, ad tranquillitatem pervenire etc. conj. 1. placare, tranquillum reddere etc.) et अर्थिन् cupidus, avidus, petens (ab अर्थ p. 70. et इन् subnexo).

उप यातं *eum, qui adiit* (accessisse), in c. 2. s. m. particip. praet. a praep. उप prope, ad, apud, juxta etc. et यात a r. या conj. 2. ire, obtinere.

कुरूणां *Kuravarum,* c. 6. pl. m. pro c. 2. कुरून् (ad) Kuravas, qui etiam regitur a praep. उप. कुरवः sunt Kuri, Hindorum regis

posteri, alias et hic inprimis Dharttarāshṫrae solum (cf. p. 25.), licet et Pāṅdavis ab eodem ortis. Regnum illius situm erat in India septentrionali, qua ad occidentem vergit, et Kuravarum campus कुरुक्षेत्र, sive immensa camporum spatia, ubi proelium commiserunt cum Pāṅdavis, prope Thanasaram ac Hastinapuram urbes, in provincia Dehliensi, sub meridiana Hindorum linea. Ibidem adhuc plurima loca Hindis sacra. Kuru vero, qua una ex principalibus mundi partibus, Mahādvīpis (insulis magnis), aut unus ex novem Varshis, regionem mundi maxime septentrionalem constituit. Derivatur autem कुरु a r. कुर् conj. 6. sonare, cui उ subnexum, vel a कॄ conj. 6. disjicere, conj. 9. violare etc., ubi उ addito et radicis ॠ mutatur in उ.

शमं कुर्वाणं *pacem conciliantem*, eum, ut pacem faceret; शम v. supra. कुर्वाणं est in c. 2. s. m. participium praes. medii, a r. कृ conj. 8. facere.

अकृतार्थं *propositum non adsequutum*, proposito non peracto, quin ad propositum sibi finem pervenire potuerit, in c. 2. s. m. adjectivum in vahubrīhi compos. ex privativo अ, कृत participio praet. et अर्थ. Ad verbum अकृतार्थः is, a quo non factum est propositum.

यातं *profectum*, decedentem, c. 2. s. m. particip. praet. a r. या q. v. supra.

Śloka 36.

कर्णदुर्योधनाभ्यां *a Karṅa et Durjodhana*, in c. 3. du. m. vox composita ex कर्ण (p. 24.) et दुर्योधन (p. 23.).

बुद्धिं कृतां *rationem* (viam) *initam*, consilium initum, excogitationem factam, in c. 2. s. f. V. p. 29. et al.

निग्रहे *in comprehensione*, inclusione, inhibitione, c. 7. s. m. subst. a praep. नि in et r. ग्रह्. V. p. 78.

केशवस्य *Kaeśavae*, in c. 6. s. m. epitheton Krishńae, a केश m. caesaries, et addito व, quo nomina possidendi finguntur. Idem vocabulum vero etiam derivatur a nominibus क Brahmae ईश Śivae et व Vishńi, qui trinitatem त्रिमूर्त्ति i. e. triplicem spiritus divini formationem sive trinas formas constituunt. Cf. As. Res. XI. 126. sq. क denotat, praeter Brahmam, animam, solem, ventum, caput, aquam, gaudium etc. a r. कम् conj. 1. desiderare, amoris auctorem esse etc.; ईश praeter Śivam dominum etc. a r. ईश् conj. 2. potentem, nobilem esse etc. et व qui movet, a r. वा conj. 2. movere, flare, caedere, conj. 10. servire, felicitatem consequi etc., cui dum उ additur, eliditur आ.

तं च आत्मानं बहुधा *eumque se* (spiritum) *multiformiter*, multimode. Cf. p. 62. बहुधा derivatur a बहु multum, (hoc a बह् conj. 1. increscere, addito उ) et धा quod subnexum vocabulis, quibus numerus indicatur, distributionis adverbia fingit. Nil. ad h. बहुधा विश्वरूपेण multimode, sub universi forma.

दर्शयानं *monstrantem* (ostendisse) c. 2. s. m. particip. praes. verbi medii in forma effectionis, a r. दृश् conj. 1. videre.

Sensus est: Quum cognoverim, a Karńa et Durjodhana initum consilium, Kaeśavam comprehendendi, et hunc se ipsum (spiritum) multiformiter (sub universi specie) ostendisse.

Śloka 37.

वासुदेवे प्रयाते *Vāsudaeva discedente*, c. 7. s. m., quum Vāsudaeva proficisceretur. प्रयात est partic. praet., quod hic et alias saepe pro praesenti usurpatur, a praep. प्र et r. या. V. supra.

रथस्य *belli currus*, c. 6. s. m. V. p. 77. Casus 6. regitur ab अग्रतस् infra.

एकां *solam*, unam, c. 2. s. f. Cf. p. 57. et 81.

अग्रतस् *a fronte*, in antica parte etc., adverb. derivatum ab अग्र n. frons, pars antica, culmen, extremitas (etiam adjective mfn. principalis etc.). et तस् adverbiorum subjecto. Cf. p. 40. अग्रतस् construitur cum c. 6., ut omnia adverbia, quae situm, positionem, directionem, unius rei ad alteram indicant, si terminantur affixis आ, एन, रि, अस, तस्, तात्.

तिष्ठमानां *stantem*, c. 2. s. f. particip. praes. medii verbi a r. ष्ठा conj. 1. stare, morari, quae ante terminationes praesentis, praet., conjunctivi indef. et imperativi convertitur in तिष्ठ.

अर्त्तां *adflictam* c. 2. s. f. particip. praet. a r. अर्द् conj. 1. dolore adficere, cui त additum, observata orthoepiae regula.

पृथां *Pritham*, in c. 2. s. f. nomen propr. Kuntis, Pāndavarum matris, unde Pāndu dictus माद्रीपृथापतिः Madris et Prithae maritus (Trik. Saeshae II. 8. 13.). Vishnu qua terrae maritus dicitur पृथु, unde पृथ्वी terra nominatur. Cf. p. 50. 43.

सांत्विताम् *recreatam*, tranquillatam, solatio fruentem, c. 2. s. f. particip. praet. a r. षान्त्व् conj. 10. solatium praebere etc.

केशवेन *a Kaesava*, c. 3. s. m. V. p. 85.

Śloka 38.

मन्त्रिणां *consiliarium*, Vāsudaevam, in c. 2. s. m. adject. a r. मत्र् conj. 10. consiliari, arcano loqui, inserta न (p. 22.) et subnexo इन् (p. 70.).

भीष्मं *Bhīshmam*, in c. 2. s. m. herois indici nomen propr., quod *terribilem* significat. Derivatur a r. भी conj. 3. timere, terreri, in forma effectionis भीषि terrere, cui adjectum est म eliso इ. Bhīshma fuit filius Gangae (inde dictus गांगेयः, गंगजः etc. ut Karttikaeja) ac Santani, cui et Vitshitravīrja, Pāńdi pater, filius fuit. Eidem adhuc Maghae mensis die octava aquae libantur.

शांतनवं *Śāntani filium*, in c. 2. s. m. patronymicum Bhīshmae a शंतनु. V. supra.

भारद्वाजं *Bhāradvādsham*, in c. 2. s. m. nomen propr. Munis.

आशिषः *prosperitatis precationes*, c. 2. pl. f. substantivi आशिस्, quod deducitur a praep. आ, ad et r. शास् conj. 1. et 2., quae cum आ conjuncta vocalem suam convertit in इ.

अनुब्रुवाणं *pronuntiantem*, c. 2. s. m. particip. praes. medii, a r. ब्रू p. 26. et praep. अनु post, secundum, cum, sequendo etc. Hoc participium respicit cum ad Bhāradvādsham tum ad Bhīshmam, qui precationes pronuntiarunt, et cum duobus accusativis construitur.

Śloka h c sic reddi potest: Quum cognoverim, eorum (Pāńdavarum) consiliario, Vāsudaevae, etiam (adeo) et a Bhīshma, Śantani filio, et a Bhāradvādsha prosperitatis precationes esse factas (pronuntiatas); etc.

Śloka 39.

यदा कर्णः भीष्मं उवाच वाक्यं *Quum Karńa ad Bhīshmam verba diceret.* यदा v. p. 42., वाक्यं p. 26. उवाच pers. 3. s. praet. remot, *dixit*, quod cum duobus accusativis conjungitur, deductum est a r. वच् conj. 1. et 2. dicere, loqui, quae in praet. rem. cum

literam duplicatam tum, ante vocalem, radicis व convertit in उ. Idem valet de radicibus वद् loqui, वस् morari etc., वप् texere etc., वह् ferre etc., वश् velle etc.

नअहं योत्स्ये *non ego dimicabo* pers. 1. s. futuri indef. medii a r. युध p. 23. ध् radicis ante स् terminationum affixarum mutatur in त्.

युध्यमाने त्वयि *dimicante te* c. 7. s. m. युध्यमान est particip. praes. medii. Cf. p. 21. In aliis cod. mss. est जीवमाने त्वयि *te vivente.*

हित्वा *derelinquens*, derelicto, particip. praet. indecl. a r. हा conj. 3. derelinquere, आ per anomaliam converso in इ.

सेनां *exercitum*, c. 2. s. f. Cf. p. 54.

अपचक्राम *decessit*, pers. 3. s. praet. rem. activi, a praep. अप sub, de—, etc. et r. क्रम् p. 80. च अपि *quin etiam.*

Integer ergo śloka hic est: Quum Karńa ad Bhīshmam verba diceret: Non dimicabo ego te dimicante (vivente), quin et exercitum derelinquens decederet; etc.

Nil. ad h. l. sic: स्वपूथ्यकलहोपिपराजयावहइत्या हु यदाकर्णाइति quin ob propriam injuriam pugnando victoriam deseruit. Unde dictum: Quum Karńa etc.

Śloka 40.

वासुदेवार्जुनौ तौ *utrumque hunc Vāsudaevam et Ardshunam*, c. 2. du. m. Cf. p. 80. 47. et 50.

तथा धनुः *eodem modo* (praeterea) arcum. तथा v. p. 24., धनुः c. 2. s. n. p. 42.

गांडिवं *Gāndivam*, in c. 2. s. mn. nomen proprium arcus celebris (de quo v. p. 67.) derivatum a गांडि vel गांडी, quo et arcus praestantia, et quod corporis partem, in primis genas, adficit, notatur. Radix nominis est गाडि conj. 1. esse partem corporis, genam etc., unde गाडि m. gena. व autem voci subjecto relatio conjunctiove rei cum alia exprimitur.

अप्रमेयं *eximium*, c. 2. s. n., quod refertur ad धनुः. V. p. 61.

त्रीणि उग्रवीर्याणि *tres potentias acres*, vehementes, fortes, c. 2. pl. neutr. Vocabulum ultimum in Karmadhāra compositum est ex उग्र mfn. acer, acerbus, iracundus, m. Śiva, n. ira (a r. उच् conj. 4. convenire, conjungi, quae ङ adsumto palati literam mutat in eam gutturis,) et ex वीर्य्य n. robur, fortitudo, splendor, animal etc. a वीर fortis, hero etc. (hujus radix est वीर conj. 10. esse fortem) et य abstractorum affixo.

समागतानि *consociatas*, particip., quod spectat ad vocem praeced. V. p. 72. 74.

Śloka 41.

कश्मलेन *stupore*, animi deliquio, in c. 3. s. m. subst. a r. कश conj. violare, laedere, etc., ac मल subjecto, sive ab अल, ante quod म inseritur. Nil. hanc vocem interpretatur मोहेन mentis perturbatione etc. a r. मुह. V. p. 33.

अभियते *attacto*, correpto, perculso; in c. 7. s. m. particip. praet. pass., quod spectat ad Ardshunam, a praep. अभि coram etc. et r. यम conj. 1. ligare, cohibere, arcere, cessare. त participii addito म eliditur.

रथोपस्थे *instante in belli curru*, c. 7. s. m. adjectivi in vahubrîhi compositi, ex रथ (p. 77.) et उपस्थ instans, a praep. उप cum, prope etc. et r. ष्ठा.

सीदमाने *sidente*, in c. 7. s. m. particip. praes. medii a r. षद् conj. 1. vel 6. sidere, considere, cedere etc., quae inclinata mutatur in सीद्.

शरीरे *in corpore*, c. 7. s. n. subst. a r. शॄ conj. 9. laedere, deficere, labi, decrescere etc. et ईर subnexo, quo nomina possidendi formântur.

I. e.: Quum cognoverim Kríshnam Ardshunae, dum hic in belli curru stans, animi deliquio correptus, consideret, mundos in corpore monstrantem etc. Vel potius a षष् sex, ut alibi.

Śloka 42.

भीष्मं अमित्रकर्षनं *Bhishmam inimicos conterentem*, c. 2. s. m. V. p. 87. et 70.

निघ्नन्तं *concidentem*, in c. 2. s. m. particip. praes. activi, quod respicit ad Bhíshmam, et derivatur a praep. नि in etc. et r. हन् conj. 2. caedere, occidere etc. in pers. 3. pl. praes. घ्नन्ति caedunt, unde participium praes. formatum.

आजौ *in praelio*, c. 7. s. f. substantivi आजि a praep. आ ad, apud etc. et r. अज् conj. 1. ire, movere, jactare, vituperare etc., cui इ subjectum.

अयुतं *decem millia*, (दशसहस्राणि) c. 2. s. n. a priv. अ et युत, cujus radix यु conj. 2. jungere, miscere, separare etc. रथानां *belli curruum*, v. supra.

न एषां कश्चित् वध्यते *nec eorum aliquis caeditur.* Cf. p. 75. 70. etc.

ख्यातरूपः *nominis claritatem consequutus*, qui celebratus, genere aut factis clarus, inclytus armis esset, in c. 1. s. m. adjectivum in Vahubrīhi compositum (v. p. 25.) ex ख्यात particip. praet. pass. a r. ख्या conj. 2. loqui, describere, celebrare etc. et रूपः, q. v. p. 64. 74. et 76.

I. e.: Quum cognoverim, a Bhīshma, hostes conterente, decem millia in praelio concidi, quin tamen inter eos aliquis caedatur nominis claritate florens. —— Eadem constructionis ratio saepius occurrit, e. c. śl. 29. 31. 43. etc., ubi res futura nunc tempore praesenti nunc praeterito enuntiatur.

Śloka 43.

आपगेयेन *a Gañgae filio*, Bhīshma, in c. 3. s. m. patronymicum ab आपगा f. qua aquae movent, i. e. Gañga. Haec autem vox derivatur ab आपस् n. aquae (cui r. est आप् conj. 5. occupare, possidere etc. et अस् affixum) ac ग, qui movet, it, in foem. गा, a गम् conj. 1. ire. एय nominibus adjecto, quo आ eliditur, patronymica formantur. V. p. 52. Cf. p. 87.

संख्ये *in proelio*, c. 7. s. n. subst. a praep. सं cum et r. खे conj. 1. violare, laedere, fodere etc. (an ख्या conj. 2.?). Eadem voce et numeri indicantur.

स्वयं *ab ipso*, ipsius (v. p. 36.). मृत्युं mortem c. 2. s. mn. a r. मृ conj. 6. mori, e vita excedere, et यु affixo insertaque त्. Cf. मन्यु p. 31. sq.

विहितं *designatam*, praestitutam (mortem) in c. 2. s. n. partic. praet. pass., quod respicit ad vocem praec. Derivatur a वि dis—et हित a r. धा conj. 3. tenere etc. Cf. p. 83. Nil. प्रकाशितं declaratam.

धार्मिकेण *justo*, bono, probo, in c. 3. s. m. adjectivum, quod spectat ad Gañgae filium, a धर्म (cf. p. 62.) et इक, quo ad possessiva formanda nominibus subjecto horum vocalis prima producitur.

तद् च *idque*, मृत्युप्रापकं द्वारं eamque mortis (prolatae) consequendae rationem. Nil.

अकार्षुः *perfecerunt*, pers. 3. pl. praet. remot. a r. कृ facere. Nil. कृतवंतः facientes.

प्रहृष्टाः *laetati*, laeti, in c. 1. pl. m. participium praet. spectans ad Pāńdavas a praep. प्र prae, pro et हृष्ट a r. हृष conj. 4. laetari, gaudere.

I. e.: Quum cognoverim, a justo Gańgae filio in pugna sui ipsius mortem praestitutam, eamque a Pāńdavis laetis effectam; etc.

Śloka 44.

अत्यंतशूरं *summe fortem*, heroem fortissimum, c. 2. s. m. Bhīshmae epitheton compositum ex अत्यंत mfn. infinitus, multus, extremus, summus (a praep. अति supra, ultra et अन्त finis, limes, mors etc., cui radix est अत conj. 1. ligare, claudere, (उ cf. p. 22.) अ subnexo), ac शूर, v. p. 52.

हत *caesum*, vulneratum, in c. 2. s. m. particip. praet. pass., quod respicit ad Bhīshmam, a r. हन्, q. v. p. 54. 90. पार्थेन *ab Ardshuna* v. p. 50.

आह्वेषु *provocationibus in pugnam*, in imperiis bellicis, in proeliis, c. 7. pl. m. substantivi, quod deductum a praep. आ ad, apud et r. ह्वे conj. 1. provocare in pugna, lacessere, vel, ut aliis placet, a हु conj. 3. sacrificare immolare, dare, devorare.

अप्रधृष्यं *invictum*, insuperabilem c. 2. s. m. particip. fut. pass. a priv. अ, praep. प्र pro, prae et r. धृष् conj. 1. et 10. superare, impatientem esse, conj. 5. esse audacem, impavidum, conj. 10. vim ligare, potentiam vincire, neutrius partis seu medium quem facere Cf. p. 65.

शिखंडिनं *Śikhańdem*, in c. 2. s. m. nomen proprium, quod significat cristatum. Derivatur autem a शिखंड crista, hoc vero a शिखा f. (a r. शि conj. 5. acuere?) lucis radius, flamma, pavonis crista, crista ex capillis facta vel cirrus in capitis tonsi vertice relictus, ramus; unde शिखिन् cristatus nomen est ignis, pavonis, galli, sagittae, arboris etc., Karttikaejae autem शिखिवाहनः pavone vectus, Agnis vero शिखावत्. Cf. p. 70.

· पुरतस् *coram*, ob oculos, adverb. a पुर, quod radicem habet पुर् conj. 6. praecedere, anteire etc., et cui additum तस्. Cf. p. 40.

स्थापयित्वा *dum statueret*, Śikhańde coram statuto, particip. praet. indecl. a r. ष्ठा in forma effectionis स्थापि, ut दापि facere, ut detur, a दा dare; ज्ञापि notum facere a ज्ञा nosse; आपि ab इ ire; लापि a ली liquescere; अर्पि a ऋ ire, etc.

I. e.: Quum cognoverim, Bhīshmam, heroem fortissimum, in pugna provocando ac imperando invictum, superatum ab Ardshuna, dum Śikhańdem coram eo sisteret; etc. — Ut ratio, ubique fere mythica, hic notetur, id solum addendum: et Agnem (ignis deum, Dhanańdshajam) Hindis esse कृपीट योनि aquae originem et Bhīshmae, a Gańga nati, ab Ardshuna (Dhanańshaja cf. p. 49. 67.) devicti, sitim ab eodem aqua extingui.

Śloka 45.

शरतल्पे *in sagittarum lecto*, c. 7. s. mn. subst. compos. ex शर m. sagitta (a शॄ conj. 9. violare, laedere) et तल्प mn. lectus a तल conj. 1. vel 10. fúndare, stabilire (unde तल fundus, solum), et प conservans.

शयानं *cubantem*, in c. 2. s. m. particip. praes. medii a r. शी conj. 2. cubare, quiescere, dormire.

वृद्धं वीरं *senem heroem*, in c. 2. s. m. V. p. 31. et 89.

सादितं *depressum*, demersum, submersum, in c. 2. s. m. particip. praet. pass. a r. षद (p. 90.) sidere, mergi, in forma effectionis सादि submergere etc.

चित्रपुंखैः *variis sagittis* (infixis, vulneribus); c. 3. pl. m. subst. compos. ex चित्र varius (p. 42.) et पुंख sagittae pars pinnata.

सोमकान् *Somae posteros*, lunae progeniem in c. 2. pl. m. patronymicum a सोम Luna, cujus radix est षु conj. 5. movere, commovere, agitare. excitare, succum florum subjecto igne elicere, exprimere, liquorem educere (cf. p. 22.). Affixo म radicis उ conversum producitur. क vero nomina pertinendi etc. finguntur.

अल्पशेषान् *paucos reliquos*, restantes, in c. 2. pl. m. adjectivum compositum ex अल्प mfn. paucus parvus, et शेष mn. reliquum, residuum. Cf. p. 31.

I. e.: Quum cognoverim Bhīshmam, heroem senem, postquam ex Somae posteris paucos reliquerat, sagittarum lecto cubantem, depressum, multis quippe sagittis confixum; etc.

Śloka 46.

शान्तनवे शयाने पानीयार्थे *Śāntanava* (Bhīshma) *jacente, aquae sitiente,* c. 7. s. m. Cf. p. 87. 94. पानीय n. aqua, mfn. bibendum, potabile quid vel aptum potui, est particip. fut. pass. a r. पा conj. 1. bibere et अनीय subjecto. V. p. 65.

नोदितेन अर्जुनेन *ab Ardshuna* arcessito, adducto; c. 3. s. m. नोदित particip. praet. pass. a r. णुद् conj. 6. mittere, in forma effectionis. I. e. ab Ardshuna, ad quem, ut veniret, missum fuerat.

भूमिं *terram* etc., c. 2. s. f. Cf. p. 56. 52. 49. 38. sq.

I. e.: Quum cognoverim, Bhīshmae, dum, aquae sitiens, jaceret, satisfactum ab Ardshuna, qui, arcessitus, terram idcirco fiderat; etc. Nīlakańtha hujus rei momentum in eo ponit, quod terrae fissio factum sit naturae modum excedens, अलौकिकंकर्म. (opus supramundanum).

Śloka 47.

वायुः *Vāhu,* in c. 1. s. m. nomen propr. aeris ventique dei, a r. वा conj. 2. movere, flare, conj. 10. servire, felicitatem acquirere, cui यु subnexum. Cf. p. 31. sq.

चन्द्रसूर्य्यौ *Tshandra et Sūrja,* in c. 1. du. m. nomen in dvandvae forma compositum ex चन्द्र m. Lunae deus (etiam aqua, aurum, camphora, a r. चद् conj. 1. lucere, splendere, laetari, hilarem esse, quaerere, (इ), unde et चन्द् luna; hic vero eidem affixum est र) et ex सूर्य्य m. solis deus, a r. सुर् conj. 6. essa illustrem, gloriosum, lucere etc., cui य adjiciendo उ producitur. Cf. p. 69.

तौ युक्तौ (quum) *etiam juncti* (essent), c. 1. du. m. V. p. 51. 53.

कौन्तेयानां *Pāndavarum*, in c. 2. pl. m. patronymicum a Kunti Pāndavarum matre. Cf. p. 51. 21.

अनुलोमजयाय *consociatorum* (congruentium et rerum et amicorum) *victoriae*, in c. 4. s. m. vocabulum compos. अनुलोमन् quod secundum pilorum directionem est, unde congruens, rationi alterius consentaneum, concors; derivatur a praep. अनु post, secundum, et लोमन् pilus, crinis; hoc vero a r. लू conj. 9. abscindere, amputare, ac मन् subjecto. Cf. p. 26.

Vel potius legendum अनुलोमौ:, quod respicit ad nominativos praecedentes; ubi sensus est: Quum et Vāju atque Sūrja et Tshandra ambo conjuncti Pāndavarum victoriae faventes etc. Cui etiam consentaneum est, quod Nīlakantha addit: वायोरानुलोम्यं दक्षिणापृष्टवाहित्वं चन्द्रसूर्य्ययोर्लाभः स्थानस्यात्वेन। शक्रसूर्य्याविति पाठे शक्रस्यानुकूल्यं परेषां सैन्येऽशनिपातादि i. e. Vāji concordia in dextris et a tergo (ex meridie et occasu) auxilium ferendo (flando); quae per Tshandram et Sūrjam occupatae, stationum obtenta possessione. Si vero legatur: Sakra et Sūrja (Indra et sol); Sakrae favor in hostium exercitum fulmina jactando etc. adparet.

नित्यं *perpetuo*, semper, a praep. नि in ac त्य adjecto. Casus 2. neutr. sing. hic, ut solet, in adverbii loco ponitur.

अस्मान् *nostros*. V. अहं pronom. in tab. decl.

श्वापदाः *adgressiones ferinae*, bestiarum rapacium, in c. 1. pl. f. subst. compos. ex श्वन् m. (in c. 1. श्वा) canis, et आपद् f. impetus, calamitas, fortuna adversa, a praep. आ ad et r. पद् conj. 4. et 10. movere, ire. In uno codd. mss. legitur श्वादयः i. e. canes cum aliis bestiis; quam lectionem et Nīlakantha explicat per श्वापदाश्वा

कपिक्रोष्ट्रापदैः ab adgressione canibus, simiis et thoibus (Schakalis) facta. Cf. p. 80. sq.

भीषयन्ति *terrent* (terreant), pers. 3. pl. praes. a r. भी in forma effectionis भीषि. V. p. 87.

Alias śvāpada etiam omnis bestia rapax.

Śloka 48.

द्रोणः *Drona*, in c. 1. s. m. nomen propr. a r. द्रुण् conj. 6. ire, inclinare, caedere, quae अ adsumto उ convertit in ओ. Drona alibi etiam dicitur Ātsbārja, ut śl. 61., i. e. magister, doctor, quo quippe et Pāndavae et Kuravae rei militaris praeceptore usi sunt; porro nuncupatur Kīrtibhādsh i. *e.* nominis famam consequutus etc. Ipse est Pater Aśvatthāmnae, de quo śl. 73.

विविधान् अस्त्रमार्गान् *varios armis decertandi modos*; c. 2. pl. m. V. p. 61. अस्त्र n. telum v. p. 66. मार्ग via, ratio etc. est a r. मार्ग् conj. 1. et 10. movere, quaerere, venari.

निदर्शयन् *demonstrans*, evolvens, exhibens, c. 1. s. m. particip. praes. a praep. निर् ex et r. दृश्. V. p. 34. sq.

समरे *in proelio*, c. 7. s. m. a praep. सम् cum *et* r. ऋ conj. 3. movere, 5. laedere, 1. consequi, attingere, cui अ subjectum, quo ऋ mutatur in अर्. Vel a स (= सह्) + मृ.

चित्रयोधी *mirum in modum pugnans*, in c. 1. s. m. epitheton compos. ex चित्र (v. p. 42.) et योधिन् a युध् (v. p. 23.), cui additum इन्. Cf. p. 70.

श्रेष्ठतरान् *optimates*, principales, primarios; c. 2. pl. m. adject. in comparativo superlat. श्रेष्ठ, — a श्र, pro प्रशस्य bonus, et इष्ठ, q. v. p. 53., — cui accessit तर comparativorum terminatio. श्र vero derivatur a r. श्री conj. 1. et 10. satisfacere etc. Cf. p. 33. et 37.

निहंति *caedit*, pers. 3. a. praes. a praep. नि in et r. हन्.

Śloka 49.

अस्मदीयान् *nostrates*, in c. 2. pl. m. adject. a pron. अस्मद् ego et ईय subjecto, quo pertinendi, possidendi etc. nomina adjectiva finguntur.

महारथान् *magnorum belli curruum praefectos;* in c. 2. pl. m. vocabulum compos. ex महत् et रथ. Cf. p. 56. et 77.

व्यवस्थितान् *stationem tenentes*, dispositos stantes; in c. 2. pl. m. particip. praet. verbi derivati a praepp. वि dis — et अव deorsum, de — ac r. ष्ठा.

अन्तकाय *ad internecionem*, in c. 4. s. n. subst. ex अन्त (v. p. 92.) et agendi nominum क subjecto.

संसप्तकान् *conjunctos*, c. 2. pl. m. adject. a praep. सं et verbi सप् (p. 79.) particip. praet., cui additum क.

निहतान् *caesos*, c. 2. pl. m. a praep. नि et r. हन्.

Śloka 50.

व्यूहं *aciem*, exercitum c. 2. s. m. subst. a praep. वि et r. ऊह् q. v. p. 70.

अभेद्यं *impenetrabilem*, non perrumpendam, c. 2. s. m. particip. fut. pass. a priv. अ et r. भिद्. Cf. p. 52. 65.

अन्यैः *per alios*, in c. 3. pl. m. pronom. a r. अन् conj. 2. et 4. spirare, vivere, cui अ subjectum. Discrimen enim ex spiritu et vita oritur.

भारद्वाजेन *per Bhārādvādsham* c. 3. s. m. (p. 87.). अत्र *hic*, isto in loco. adverb. a pron. अदस् istud et त्र loci adverbiorum affixo.

शस्त्रेन *telo*, c. 3. s. n. a r. शस् conj. 1. caedere, occidere, et त्र instrumenti subjecto गुप्तं *tectam*, in c. 2. s. m. particip. praet. pass. a r. गुप् conj. 1. tegere, celare, protegere, conservare etc. भित्वा *perrumpendo*, acie perrupta. V. p. 52.

सौभद्रं *Saubhadram*, in c. 2. s. m. patronymicum Abhimanji, qui filius fuit Ardshunae et Subhadris, quae Krishnae soror, de qua v. p. 46. et śl. sq. infra.

वीरं एकं प्रविष्टं *heroem, solum irruentem*, penetrantem, prorumpentem, in c. 2. s. m. Cf. p. 48. 57. 81. प्रविष्ट particip. praet. deducitur a praep. प्र pro, prae et विश् intrare. Cf. p. 50. 34. etc.

I. e.: Quum cognoverim, qui Saubhadra heros, postquam aciem, aliis impenetrabilem, qua telo a Bhāradvādsha tecta est, perruperit, in eam, solus mediam irruat; etc.

Śloka 51.

अभिमन्युं *Abhimanjum*, in c. 2. s. m. nom. propr. filii Ardshunae, a praep. अभि ante, coram et मन्यु de q. v. p. 31. sq. Nominis hujus sensus cognatus videtur ei, qui est in अभिमान m. superbia, arrogantia, cognitio, laesio, petitio etc.

परिवार्य *postquam circumdederunt*, particip. praet. indecl. a praep. परि circa, circum et r. वृ conj. 1. et 10. claudere, includere, cohibere etc.

बालं *juvenem*, in c. 2. s. m. adpos. nominis Abhimanji a r. बल् conj. 10. sustinere, nutrire, firmare, corroborare, figere, etc.

सर्वे *omnes*, in c. 1. pl. m. pronominale. हत्वा *ceciderunt*, particip. praet. indecl. a r. हन्. हृष्टरूपाः *laetitiae ac irrisionis speciem habentes*, in c. 1. pl. m. adject. compos. ex particip. praet. हृष्ट a हृष् conj. 1. irridere, deludere, etc. (cf. p. 92.) et रूप (p. 64.).

बभूवुः *Juerunt*, facti sunt, pers. 3. pl. praet. remot. a r. भू v. tab. conjug. महारथाः *magnorum belli curruum duces.* Cf. p. 98.

अशक्नुवंतः (Ardshunam caedendo) *impares*; in c. 1. pl. m. particip. praes. act. a r. शक् conj. 5. parem, capacem, aptum esse praefixo अ privativo. Subaudi हंतुम्.

I. e.: Quum magnorum belli curruum duces circumdederint Abhimanjum juvenem, eoque caeso omnes laetitiae et irrisionis speciem habentes Pārtham caedendo impares fuerint; etc. Nīl. ad h. ál.: तेनार्जुनकोपाग्नेःअत्यंतंप्रदीपनान्नास्माकंजयाशेत्यर्थः i. e.: Hinc ab immenso splendore ignis, quo Ardshunae ira exarsit, nulla spes nostris ex victoria.

Śloka 52.

निहत्य *caeso* (Abhimanjo), partic. praet. indecl. a नि in et r. हन्.

हृषान् *hilares ac irridentes*, in c. 2. pl. m. ut seq. मूढान् *dementes* (particip. praet. a r. मुह्, q. v. p. 33.) et क्रोशतः clamorem tollentes (a r. क्रुश् conj. 1.), quae tria adjectiva sunt sequentis patronymici धार्त्तराष्ट्रान् Dhārttarāshtras, a Dhṛitarāshtra deducti.

क्रोधात् *furore*, ira, c. 5. s. m. subst. a r. क्रुध् conj. 4. irasci etc.

उक्तं *dictum*, in c. 2. s. n. particip. praet. pass. a r. वच् conj. 1. et 2. dicere, loqui, quae त adsumendo palati literam convertit in congruam gutturis et semivocalem in vocalem.

सैंधवे *Saindhavae*, in c. 7. s. m. nomen propr. a सिन्धु, quod nomen est Indi fluminis et regionis adjacentis, maris etc. e r. स्यन्द् conj. 1. fluere etc. Casus 7., in Saindhava, prope Saindhavam, hic locum tenet secundi.

I. e.: Quum cognoverim, Dhārttarāshtras Abhimanjo caeso deridentes, vesanos, clamorem edentes, et qui . Ardshuna, furore commotus dixerit Saindhavae; etc.— Nil. ad h. śl. सैन्धवे जयद्रथे उक्तं अद्यैनं न हनिष्यामि चेदग्निम्प्रवेक्ष्यामि इति प्रतिज्ञातं॥ मूढान् अनेन स्वेषां क्षय एव भविष्यतीति जयोऽप्ययं पराजय एवेत्यजानंतः i. e.: Saindhavae Dshajatrathae (qui curru triumphali vectus, ab Ardshuna) dictum: **Hodie nisi hunc cecidero, Agnem incursurus sum**, jusjurandum datum. —— Vesanos; id quippe proprio ipsis exitio erit. Haec sane victoria ipsa strages fuit. Sic Adshānanta.

Śloka 53.

सैंधवार्थे *quod spectat ad Saindhavam*, propter Saindh. Cf. p. 70. et 78.

प्रतिज्ञां प्रतिज्ञातां *jusjurandum juratum* (jurejurando per ignis numen promissum), in c. 2. s. f. प्रतिज्ञा subst. promissum, fides, votum, a praep. प्रति erga, contra, adversus, etc. et r. ज्ञा conj. 9. cognoscere, agnoscere, ubi in locum आ rad. positum आ, subst. foem. terminatio. प्रतिज्ञातां vero est particip. praet. pass., quod congruit cum subst. praecedente.

तद्वधाय *in caedem ejusdem*, (eundem a se caedendum, se eum interemturum). c. 4. s. m. subst. in tatpurusha compositi ex तद् hic, is et वध m. caedes, a r. वध् q. v. p. 70.

सप्तां *dire dictum* (votum, sacramentum), in c. 2. s. f. particip. praet. pass., quod derivatur a r. सप् conj. 1. et 4. maledicere, jurare, conviciari, dira precari etc., ac respicit ad प्रतिज्ञां.

तीर्णां *servatum*, (votum) solutum, in c. 2. s. f. particip. praet. pass. a r. तॄ conj. 10. perficere, absolvere, trajicere, tranare etc., quae, more radicum in ॠ desinentium, न pro त participii adsumendo ॠ mutat in ईर्.

शत्रुमध्ये *in hostium medio*, c. 7. s. n. subst. compos. ex शत्रु m. hostis, inimicus et मध्य n. medium.

I. e. Quum cognoverim jusjurandum ab Ardshuna Saindhavae datum, se eum interemturum, juratumque ab eodem servatum in medio hostium; etc.

Śloka 54.

श्रान्तहये *equo fatigato*, fesso, sing. (pro pl.) m. in c. 7., hic absoluto substantivum in Karmadhāra compos. ex श्रान्त particip. praet. (a r. श्रम् conj. 4. defatigari) et हय equus a r. हय् conj. 1. movere, ire.

मुक्त्वा *postquam solverat* (cum equum equo tum omnes loris ac armis), abjunctis equis. particip. praet. indecl. a r. मुच् conj. 6. liberare, solvere etc. हयान् *equos*, c. 2. pl.

पाययित्वा *quum* (illis) *potum praebuisset*; praticip. praet. indecl. a r. पा conj. 1. bibere, in effectionis forma पायि.

उपवृत्तान् *eos, quorum curam gessit*; in c. 2. pl. m. partic. praet. pass. a praep. उप apud. prope, cum, et r. वृत् conj. 4. servire, conj. 1. versari etc.

पुनस् *rursum*, denuo, adverb. युक्त्वा *quum junxisset*, partic. praet. indecl. Cf. p. 51.

प्रयातं *profectum*, in c. 2. s. m. particip. praet., quod respicit ad Dhanandshajam, a praep. प्र et r. या, q. v. p. 48. Constructum autem est cum accusativo Vāsudaevae, ad quem ille ivit.

Śloka 55.

वाहनेषु अक्षमेषु *vehiculis invalidis*, equis (elephantibus) lassatis etc. in pl. n. casu 7. seu absoluto. वाहन subst. derivatur a r. वह् conj. 1. vehere, portare, fluere etc., cui cum ad actionis nomen formandum adjicitur अन, vocalis producitur.

रथोपस्थे v. p. 90. तिष्ठता *stante*, in c. 3. s. m. particip. praes. activi a r. ष्ठा, q. v. p. 86. गाण्डिवेन *ope Gandivae*. Cf. p. 89.

सर्वान् योधान् वारितान् *omnes bellatores rejectos*, cohibitos, in c. 2. pl. m. Cf. p. 23. et 99.

I. e.: Quum cognoverim, ab Ardshuna, dum equis lassatis in curru instaret, ipso stante, Gāńdivae ope. omnes bellatores (impugnantes) repulsos; etc.

Śloka 56.

नागबलैः *elephantum agminibus*, viribus, elephantibus validis, in c. 3. pl. m. subst. compos. ex नाग m. elephas, serpens, Naga semideus sub specie serpentis, etc. (a r. नज् conj. 1. pudere, erubescere, cujus vocalis, subjecto अ, producitur, et ultima palati convertitur in congruam gutturis), ac ex बल m. robur, firmitas, vires, mfn. validus, potens, etc. a r. बल् conj. 10. roborare etc. Cf. p. 99.

सुदुःसहं *difficillime sustinendum*, in c. 2. s. m. adject. compos. ex सु (p. 22.), दुर् (p. 23.) et सह mfn. a r. सह्, q. v. p. 46.

द्रोणानीकम् *Dronae exercitum*, aciem, bellum etc. in c. 2. s. m. subst. compos. ex द्रोण (p. 97.) et आनीक exercitus, acies, bellum, a r. अन् conj. 2. et 4. spirare, vivere, cui ईक subnexum.

युयुधानं *proeliatum*, quum pugnasset (Vārshńaeja contra Dronae exercitum); in c. 2. s. m. particip. praet. medii a r. युध्, q. v. p. 23.

प्रमथ्य *postquam perturbasset*, confusa (acie), particip. praet. indecl. a praep. प्र et r. मथ् conj. 1. confundere, turbare, agitare etc. यातम् *profectum*, spectat ad nomen seq. Cf. p. 48.

वार्षोयं *Vārshńaejam*, in c. 2. s. m. patronymicum Sātjakis bellatoris invicti सात्यक्यपराजितः, qui ad Krishńae familiam pertinet. Cf. śl. 11. As. Res. III. 41. VI. 506.

यत्र *ubi*, quo, ex यद् et त्र. Cf. p. 38. sq. तौ कृष्णपार्थौ *Krishńa et Ardshuna* (erant), in c. 1. du. m. Cf. p. 82.

Śloka 57.

आसाद्य *impetu facto*, oppugnato, partic. praet. indecl. a r. षद् conj. 1. et 10. quae adsumta praep. आ significationem adoriendi accipit.

मुक्तं *liberatum*, partic. praet. pass. V. p. 102. बधात् *a caede*, c. 5. s. V. p. 101.

कुत्सयित्वा *postquam objurgatus fuisset*, partic. praet. indecl. a r. कुत्स् conj. 10. vituperare, despicere, conviciari. वचोभिः *sermonibus*, verbis, in c. 3. pl. n. a r. वच् (p. 26.) adjectoque अस्.

धनुःकोट्या *arcu extremo*, arcus mucrone, in c. 3. s. f. subst. compos. कोटि arcus extremum, mucro gladii etc. a r. कुट् conj. 10. urere, pungere. आतुद्य *postquam vexasset*, sollicitasset, particip. praet. indecl. a praep. आ et r. तुद् conj. 6. stimulare, cruciare, urgere, exagitare, torquere.

I. e. Quum cognoverim, Bhīmam postquam verbis objurgatus fuisset a Karńa et arcus mucrone vexatus, in heroem (Karńam) impetu facto a caede liberatum; etc. Nil. ad h. śl. कर्णमासाद्यापिवधान

मुक्तं अप्राप्तमृत्युंभीमंयदाश्रौषमित्यन्वयः ॥ आतुद्य सर्वतोव्यथयित्वावचोभिर्मनसाकुत्सयित्वामूढऔदरिकेत्यादिशब्दैर्निन्दित्वोपेक्षितमितिशेषः i. e.: Bhîmam, dum Karńam impugnasset, a caede vindicatum; nec mortem nactum quum cognoverim etc. Haec sermonis cohaerentia. Vexatum, ex omni parte sollicitatum. Sermonibus, in mente objurgatum; dum conviciis urgeretur: Vesane! ventribus operam dans! (coque, ventrium curam gerens!) et aliis ejusmodi verbis increpitum, itaque despectum, contumeliis atque ignominiis adfectum. Sic reliqua. Cf. p. 54. sq. Si pro औदरिक, ab उदर venter, adoptetur lectio औदनिक, ab ओदन oryza cocta, idem est ac सूपकार qui conficit intinctum, embamma, eliquamen sive condimenta, unde coquus dictus.

Śloka 58.

कृतवर्मा *Kritavarma*, in c. 1. s. m. herois nomen propr., quod perfecte cataphractum denotat, compos. ex कृत particip. praet. pass (r. कृ) factum, perfectum, absolutum, aptum, etc. ac ex वर्मन् n. lorica, cataphracta a r. वृ conj. 1. et 10. tegere etc., cui मन् affigendo ऋ convertitur in अर्. Cf. p. 38. 25.

कृपः *Kripa*, in c. 1. s. m. nom. propr. sapientis, qui Dronae levir fuit, a r. कृप v. p. 32. Kripa et Vjâsa nuncupatur, qui Vaedarum ac Purânarum auctor habetur; Kripi vero Dronae uxor unde Aśvatthâma vel Drauńi genitus कृपीसुत. V. Trik. II. 8. 19. Cf. p. 97. śl. 73. etc.

द्रौणिः *Drauńi*, Dronae filius, in c. 1. s. m. patronym. ex numero eorum, quae उ subjecto vocalem primam convertèndo producunt. Cf. śl. 53.

भद्रराजः *Bhadrarâdsha*, in c. 1. s. m. nomen pr. herois, cujus etymon v. p. 46. 33. et 25. शूरः v. p. 52.

अमर्षयन् *passi sunt*, pers. 3. pl. praet. act. a r. मृष् conj. 10. (etiam 1. et 4.) ferre, tolerare, indulgere, condonare.

सैन्धवं v. p. 100. वध्यमानं *caedi*, ut caederetur, in c. 2. s. m. particip. praes. pass., quod respicit ad Saindhavam, a r. वध्, q. v. p. 70.

Nil. अमर्षयन् अमर्षाणां सहनं कृतवन्तः अशक्त्या i. e. pertulerunt, inviti patientiam exercentes ex imbecillitate.

Śloka 59.

देवराजेन *ab Indra*, in c. 3. cf. p. 48. दत्तां *datam* q. v. p. 77. दिव्यां *coelestem*. in c. 2. s. f. v. p. 49. 67. शक्तिं *hastam ferream*, in c. 2. s. f. a शक्, q. v. p. 36. व्यंसितां *aversam*, a Mādhava depulsam, hebetatam, inefficacem factam in c. 2. s. f. partic. praet. pass. a praep. वि et r. अंस् conj. 10. dividere, partiri.

घटोत्कचे *in Ghaṭótkatsha*, in c. 7. s. m. nom. pr. (q. v. p. 55.) compos. ex घट urceus testaceus magnus; qui nititur, vires intendit, etc., cujus r. est घट् conj. 1. quaerere, contendere, conj. 10. unire, laedere, splendere, loqui, et ex उत्कच, quod deducitur ab उत् praep. sursum, supra (p. 78.), multum, magnum etc. ac कच् conj. 1. ligare, lucere, murmurare.

राक्षसे *in Rākshasa*, voc. praec. appos. patronymicum a रक्षस् nomine gigantum, quod derivatur a r. रक्ष् conj. 1. servare, custodire, protegere, cui अस् subjectum. Eidem अ in fine addendo vocalis prima producitur.

घोररूपे *in eo, qui atrocis, horribilis formae*, aspectu terribilis fuit; adject. quod respicit ad subst. praec., compos. ex घोर horrendus etc. a r. घुर् conj. 6. terroris clamorem edere, et ex रूप, q. v. supra.

Nil. ad h. śl. व्यंसितां। व्ययऽकृतां माधवेन कर्णस्यापि धियः प्रवर्त्तकेन॥ घोररूपे इति घटोत्कचस्यापि वधत्वेन तद्वधेनापि कृष्णास्य हर्ष एव न क्षतिरिति भावः

i. e. aversam, laedendo imparem factam a Mādhava, quippe qui Karńae intellectum praevertit. —— Corpore atroci; quo vero Ghatótkatsha caedendus erat. Nam ex ejusdem caede gaudium Krishńae non vero clades.

Śloka 60.

कर्णघटोत्कचाभ्यां *a Karńa et Ghatótkatsha*, c. 3. dn. m. युद्धे *proelio comisso*, in c. 7. s. n. partic. praet. pass., pro subst. a r. युध्. Nil. युद्धे क्रियमाने.

मुक्तां *missam*, vibratam c. 2. s. f. partic. praet. pass. a r. मुच्. शक्तिम् *lanceam*, hastam.

सूतपुत्रेन *a Sūrjæ filio*, i. e. a Karńa; in c. 3. s. m. vocab. compos. ex सूत nomine Surjae etc. Cf. p. 40. 41. 21. sq. Karńa etiam nuncupatur Ghatótkatshae occisor घटोत्कचान्तक Trikańda II. 8. 19.

यया *per quam*, in c. 3. f. s. pronom. यद्.

वध्यः *caedendus*, partic. fut. pass. a r. वध्. I. e.: qua Karńa Ardshunam caedere voluit.

समरे *in proelio*, c. 7. s. m. a praep. स cum et r. ऋ conj. 3. movere, conj. 5. violare etc.

सव्यसाची *Savjasātshi*, in c. 1. s. m. nomen Ardshunae, quod ab Indra accepit (cf. p. 47.), compos. ex सव्य mfn., quod est a sinistra, item a dextra, porro contrarium (a सु nobilem, magnum esse etc., cf. p. 22.), et ex साची maritus Satshis (सची vel सचि) i. e. Indra, qui ab uxore etiam सचीपति nuncupatur. Hujus radix est षच् conj. 1.

spargere, conspergere, rigare, perfundere, unire, sociare etc. सव्य vero est वामप्रतीप in Maedin. k.

Nil. ad h. sl. अर्जुनस्यावध्यत्वेसिद्धेकाजयाशेतिभावः i. e.: Quum Ardshunae vis invicta ac conditio insuperabilis perfecte demonstrata sit, quae victoriae spes? Hic sensus.

Śloka 61.

आचार्य्यं *praeceptorem*, doctorem, magistrum, in c. 2. s. m. Dronae epitheton (cf. p. 97. Trikand. II. 8. 9.) a praep. आ ad, apud et a r. चर् conj. 10. investigare, probare, dijudicare, dubitationem tollere, certum facere etc., conj. 1. movere, ire, agere, cui subjiciendo particip. fut. pass, य vocalis producitur. Hinc आचार्य्य exercendum, peragendum; unde et is, qui, quae exerceri oportet, antiquos mores et consuetudines religionis, legis, etc. (आचार) ac harum perfecte exercendarum rationem novit et docet, Âtshârja nominatur.

धृष्टद्युम्नेन *a Dhrishtadjumna*, qui frater Draupadis (p. 52.) in c. 3. s. m. nom. pr. compos. (cf. p. 25.) ex धृष्ट particip. praet. pass. a धृष्, q. v. p. 93., ex द्युम्न n. res, substantia, divitiae a r. दिव् conj. 4. (q. v. p. 48., unde etiam द्युति lux, splendor, द्युमणि lucis gemma i. e. sol etc.) et ex म्न (in compos.) studens, exercens etc. a r. म्ना conj. 1.

अभ्यधिक्रम्य *quum migrasset*, non servasset, violasset, particip. praet. indecl. a praepp. अभि ante, coram, अधि supra, trans et r. क्रम् p. 80. धर्मं.

प्रायगतं *fame voluntaria se conficientem*, in c. 2. s. partic. praet. compos. ex गत et प्रायः m. mors, quae fit fame voluntariâ, sive quam quis a cibo omni se abstinendo sibi adfert, abundantia, frequentia, a praep. प्र pro, prae et r. अय् conj. 1. ire, movere, प्राय in compos. similitu-

dinem denotat, प्रायस् indecl. maximam partem, paene, fere, frequenter, in universum, vulgo.

विशस्तं *discissum*, in c. 2. s. m. partic. praet. pass. a praep. वि et r. शस् conj. 1. caedere etc.

I. e.: Quum cognoverim, Dronam Âtshârjam solum (dum depositis armis secesserat) fame voluntaria morientem, a Dhrishtadjumna in belli curru, virtutem migrando, scissum (neglectis omnibus Judhishthirae monitis contrariis); etc.

Nil. प्रायगतंमरणार्थमनशनंप्रायस्तत्र गतंतदर्थे निश्चलंस्थितंविशस्तंछिन्नं i. e. fame voluntaria se conficientem; dum caedis factae caussa cibo omni abstineret, ac in mortis hujus voluntariae genus procederet; itaque e statu egressum. —— Discissum, dissectum.

Śloka 62.

द्वरथस्थं *currui duplici* (bigae?) *instantem*, in c. 2. s. m. adjectiv. compos. ए in द्वे ortum ex इ subjiciendo in fine अ.

माद्रीसुतं *a Mâdre natum*, in c. 2. s. m. adject. compos. माद्री (v. p. 21.) deducitur a मद्र m. laetitia, hilaritas, gaudium, cui ई addendo अ primum producitur et alterum eliditur; मद्र vero a r. मद् conj. 1. gaudere, laetari etc. et र subnexo.

नकुलं *Nakulam*, in c. 2. s. m. nom. pr. (v. p. 21.), ad quod reliqui hujus ślokae accusativi spectant, a r. कुल (q. v. p. 30.), cui न negatio praeposita.

लोकमध्ये *in medio exercitu*, c. 7. s. n. subst compos. ex लोक et मध्य. Cf. p. 83. 70. 54. 52. समं *parem*, aequalem, a r. षम conj. 1.

sollicitum, aegrum esse, etc. सम postulat casum 3. illius, cui quid simile dicitur. युद्धे *in pugna*, v. p. 107.

माण्डलग्रास *gyros ducendo*, in gyri forma, adverb. deductum a subst. मंडल n. circulus, orbis, gyrus, discus, quaedam sciei forma, certus jaculatorum genus inclinantium status, etc., cujus radix est मड् (इ) conj. 1. circumdare, cingere, ambire, includere etc. ग्रास autem frequenter vocabulis subjicitur ad formanda adverbia rationis cum arithmeticae tum geometricae omnisve quantitatis. चरंतं *moventem*, in c. 2. s. m. partic. praes. verbi. चर्. Cf. p. 108.

Nil. द्रौणर्निकृष्टत्वमुक्तं Draunis natura locusque inferior adsertus.

Śloka 63.

Hujus ślokae expositio jam patet ex paginis 90. 92. 54. 105. 81. 82. 49. 66. 50. 51. 59. 34. et śl. 20. etc. Hoc solum addendum, नारायण et adjective accipi posse pro eo, quod a Narajana datum est, ad eumve pertinet, विकुर्वन् vero in particip. praes. act. a verbo कृ facere, cum praep. वि di — dis — sensum habere dimittentis, jaculantis etc. Cf. p. 56. et 84. Integer autem śloka totidem verbis transfertur: Quum Drońa occiso, Drońae filius nārājanicum telum coeleste jactans, nec usque ad hos) Pańdavas perveniens (horum terminum non adtingens) etc.

Śloka 64.

पीतं रक्तं *potum sanguinem*, in c. 2. s. n. रक्तं subst. factum ex particip. praet. pass. a r. रञ्ज् p. 57. Cf. p. 26. 54. भ्रातुः *fratris*, adpositio Duh-śasanae, qui Durjodhanae frater erat. Cf. p. 59. et 61. युधि

in bello v. p. 60. निवारितं *inhibitum* a praep. नि in et वृ q. v. p. 49. 99. et 103. अन्यतमेन *ab eorum alio*, ab aliquo in c. 3. s. m. superlativus pronom. अन्य.

I. e.: Quum cognoverim, a Bhīmasaena potum in pugnae campo sanguinem Duh-śāsanae, qui (Durjodhanae) frater (et a Bhīma trucidatus fuit), nec a quopiam Pāńdavarum Bhīmam impeditum; etc.

Śloka 65.

Cf. śl. 44. pp. 92. sqq. 24. 52. 72. 61. 30. 48. देवगुह्ये *deorum mysterio*, adject. compos. ex देव (p. 48.) et गुह्य partic. fut. pass. occultandum, mysterium, a r. गुह् occultare, tegere, celare. In bello quidem fratrum, cujus ratio et diis (inferioribus) ipsis arcana, et a diis occultata. Nīl. देवगुह्ये पार्थानां कर्णेन सोदर्यत्वाज्ञानात् प्रवृत्ते विग्रहे युद्धे i. e. deorum mysterio: Karńa quippe rationem Pārtharum sane reverendam ignorando (longius) processit — in pugna facta. — Pāńdavae ad Kuruvas in eadem fere sunt ratione, quam ad Asuras Surae, illorum victores.

Śloka 66.

Cujus sensus est: Quum cognoverim, et Dronae filium, Duh-śāsanam fortem, ac Kṛitavarmam ardentem omnes devictos a Judhishthira, justitiae rege etc. Ad expon. cf. p. 105. 89. 63. etc. Nīl. युधिष्ठिरं द्रोणपुत्रादीन् जयन्तमित्यन्वयः Judhishthiram vincentem Dronae filium et reliquos. Haec est constructio.

Śloka 67.

मद्रराजं *Madrarādsham*, nom. pr. Śaljae. Ad vocabulum hoc et seqq. cf. p. 109. 36. 74. etc. सदा (idem ac सर्वदा) *semper*. omni tempore Cf. p. 44. संग्रामे *in proelio*, c. 7. m. a सं et r. ग्रह capere (?). Cf. p. 97. स्पर्द्धते *vincere cupit*, ad pugnam lacessit, a r. स्पर्द्ध conj. 1. ferociter aliquem appetere, ad pugnam provocare, etc.

Śloka sic reddi potest: Quum cognoverim, o Sūta! Madrarādsham, in bello heroem, qui vero Krishńam in pugna perpetuo vincere cupit, caesum* a Dharmarādsha (Judhishthira); etc.

* caedendum.

Śloka 68.

कलहद्यूतमूलं *eum, qui auctor est lusus* (fraudulenti) *harmoniam turbantis*, unde bellum exarsit; in c. 2. s. m. adject. compos. कलह m. dissidium, dissensus, bellum, pugna, fraus, dolus, violentia, caedes etc. deductum a कल m. sonus jucundus etc., cujus radix est कल conj. 1. numerare, ratiocinari, sonare, mittere, accipere, ligare etc., et a ह in compos. quod destruit, cujus r. est हन्. द्यूत v. p. 38. मूल n. radix origo etc. a r. मूल conj. 1. radicari, radices agere, crescere, fundari, etc.,

मायाबलं *virtute magica instructum*, adject. compos. माया naturae vitaeque scientia, magice, praestigiatrix etc., a r. मा conj. 2. 3. et 4. mensurare (Māja, per quam rebus mensura fit), ab aliis deducitur a negat. मा, unde Māja ipsa negatio. Cf. p. 60. et 57.

सहदेवेन *a Sahadaeva*, Pāńdava, nom. prop. compos. ex praep. सह cum, vel सह m. virtus, potentia etc. ac देव deus. V. p. 21. etc. पापं *scelestum*.

I. e.: Quum cognoverim Saubalam improbum auctorem lusus, unde bellum exarsit, praestigiis potentem, caesum in proelio a Śahadaeva Pāńdava; etc. Nil. पुनर्द्यूतप्रसंजनेनापि जयाशा नास्तीति भावः i. e. quin et lusus strategemate adhibito nulla victoriae spes.

Śloka 69.

श्रान्तं *defatigatum* v. p. 102. एकं *solum* p. 57. 81. शयानं *cubantem* p. 94. ह्रदं *lacum*, stagnum profundum, m. c. 2., qui regitur a verbo seq. गम्, a r. ह्राद् conj. 1. sonare, tonare. गत्वा *quum iverit* v. p. 55. स्तम्भयित्वा, *quum se communiverit*, firmaverit, (aquas) munitionem sibi fecerit, particip. praet. indecl. in effectionis forma, a r. ष्टम्भ् vel स्तम्भ् conj. 1. figere, stabilire, defendere, unde dependet casus seq.

तदम्भः *ejus aquam*, in c. 2. s. n. ab अम्भस्, cujus radix est आप् conj. 5. occupare, possidere etc., quae अस् admittendo mutatur.

विरथं *eum, qui absque belli curru est*, adject. a praep. वि et subst. रथ. भग्नशक्तिं *eum, cujus hasta est fracta*, adject. compos. ex particip. praet. pass. भग्न, q. v. p. 77., et शक्ति, p. 106.

I. e.: Quum cognoverim Durjodhanam, belli curru amisso fractaque hasta, ad lacum profectum (fugisse), ejusdem aquas munitionem sibi fecisse, cubantem, fatigatum, solum; etc. —— Nil. भग्ना शक्तिर्मन्त्रोत्साहादिजं सामर्थ्यं यस्य i. e. fracta ei lancea, cujus ratio habilia orta ex consiliis, contentionibus etc.

Śloka 70.

Cf. pp. 86. 103. 72. 36. 93. 27. 31. etc. —— I. e.: Quum cognoverim, Pāńdavas adstantes cum Vāsudaeva accessisse ad lacum, ubi furiosum debellaverunt filium meum; etc. —— Nil. प्रच्छन्नोऽपि परैरदृश्

चेद्दैवात्कालान्तरेऽपि जायाशा स्यात् सापि नास्तीत्याह। यदाश्रौषं। अमर्षणां अशक्तस्यातितिक्षोर्मरणमेव श्यम् भावीतिभावः i. e.: Etiamsi occultatus, aliis non visus, quamvis ex fato ad tempus quidem spes muliebris sit, ea certo nulla est. Hinc dicit, quum cognoverim etc. Implacabilem; impotentis autem ac inermis mors necessaria in fatis.

Śloka 71.

Cf. pp. 61. 97. 42. गदायुद्धे *in pugna, clavis commissa*; a गदा f. clava, fustis, a r. गद् conj. 10. tonare, etc. Cf. p. 107. 108. et 110. मिथ्या *injuste*, inique, turpiter; adverb. a r. मिथ् conj. 1. caedere, ingenii prompti et acris esse, etc. बुद्ध्वा *cum scientia*, c. 3. s. f. a बुद्धि q. v. p. 29.

I. e.: Quum cognoverim, eundem, dum in pugna, clavis commissa, per gyros ingrederetur varias atque mirandas vias (pugnandi rationes), turpiter caesum conscio Vāsudaeva; etc. Nil. मिथ्याहतं नाभेरधः प्रहारात् कपटेन हतं तस्मिन्हते जयाशा नास्ति मूलोच्छेदादिति भावः॥ दुष्कर्मकारिणो दुर्योधनस्य दारेषु कश्चिन्महानुभावः॥ पुत्रमपि नोत्पादयिष्यति॥ अतस्तद्द्वारा जयाशा नास्तीति भावः i. e.: inique caesum, eo quod infra umbilicum invaderetur (quod clava pugnantibus lege prohibitum, a Bhīma vero factum, frangendo clava Durjodhanae femur, cui Draupadem violenter imposuerat, ac caput ejusdem pedibus obterendo), fraude occisum; quo caeso victoriae spes nulla est, stirpe quippe eradicata. Hic sensus. An vero in uxoribus Durjodhanae malefactorum auctoris magna quaepiam fiducia ponenda? Filium quidem haud producet. Quare, quae inde efficeretur, victoriam sperandi occasio nulla habetur. Ea loquentis mens est.

Śloka 72.

द्रोणपुत्त्रादिभिः तैः *His, quorum dux Dronae filius*, vel, Dronae filio et reliquis c. 3. pl. m. Cf. pp. 80. sq. 97. 52. supra et Mani Dharmaśāstr. II. 19. सुप्तान् *dormientes*, c. 2. pl. m. a r. स्वप् conj. 2., quae, dum, ut radices variae solent, र in fine adsumit, semivocalem in vocalem solvit. बीभत्सं *nefandum*, reprehensione dignum, vitiosum, in c. 2. s. n. adject. a r. बध् conj. 1. vituperare, reprehendere etc. in desiderii forma, qua vero eidem ac aliis quibusdam radicibus desiderationis vis minus aperta inesse videtur. अयशस्यं *infame*, indignum c. 2. s. n. adject. a priv. अ et subst. यशस् n. fama, honor, claritas, celebritas, gloria, laus, cui adtributionis य subjectum. यशस् vero derivatur a r. अश् conj. 5. occupare, pervadere, possidere et अस् adnexo.

I. e.: Quum cognoverim ab iisdem, quorum dux Dronae filius, Pāntshālas et Drupadis stirpem in somno caesos: facinus nefandum atque infame commissum; etc.

Śloka 73.

भीमसेनानुयातेन *ab eo, quem Bhīmasaena insequutus est*, in c. 3. s. m. adject. compos. Cf. pp. 48. 61. अश्वत्थाम्ना *ab Aśvatthāma*, in c. 3. s. m. nom. pr., quo adpellatus Dronae filius sapiens et fortis, compositum ex अश्व m. equus, स्था stare et मन् affixo. अश्व vero derivatur ab अश् pervadere (v. supra), cui additum व. अश्वत्थ m. vocatur ficus religiosa.

परमास्त्रं *telum eximium*, in c. 2. s. n. vox comp. ex परम (a r. पृ conj. 10. complere etc., unde subjecto अ fit पर praestans etc., cui म additum) et अस्त्र. प्रयुक्तं *emissum*, a praep. प्र et r. युज् conj. 7. jungere, adhibere etc. क्रुद्धेन *ab irato*, in c. 3. s. m. particip. a r. क्रुध्

conj. 4. irasci etc. ऐषीकं *Aishikam*, in c. 2. s. m. nomen pr. a r. इष conj. 1. movere, ire, accedere, et इक subjecto, quo ए mutatur in ऐ. Aishika etiam armis magicis adnumeratur. Rāmājańae I. 26. 19.

अवधीत् *cecidit*, pers. 3. s. praet. indef. a r. वध् quae cum accusativis duobus hic construitur. येन *qua*, c. 3. s. m. pron. यद्. गर्भं *ventrem*, in c. 2. s. m. a r. गृ conj. 1. spargere vel गॄ conj. 6. glutire, devorare, quae radices भ adsumendo vocales convertunt.

I. e.: Quum cognoverim ab Aśvatthama irato, dum Bhimasaena ipsum insectaretur, telum eximium conjectum, quo Aishikam in ventre vulneravit; etc. Nil. अनुयातेनहंतुमनुद्रुतेन dum Bhima eum insequitur, i. e. eum occisurus currit ruitque. Aśvatthama et acinace a Mahādaeva accepto Dhṛishtadjumnae dormientis caput amputavit.

Śloka 74.

ब्रह्मशिरः *Brahmasiram*, Brahmae caput, c. 2. s. n. nom. propr. teli, quod Rāmājańae I. 26. 9. उग्रम् dicitur. Cf. p. 89. 63. 64. शिरस् deductum a r. शॄ conj. 9. violare, laedere, deficere etc. et अस subnexo, quo ॠ convertitur in इर्. स्वस्ति *bene est*, salus sit, adverb. precatio prosperitatis, compos. ex सु bene et अस्ति est. इति *ita*, particula, qua quae praecedunt, verba ut alterius adferri saepissime indicatur. उक्त्वा *precatus*, particip. praet. indecl. a r. वच्, व converso in उ. शान्तं *hebetatum*, inhibitum, particip. praet. a r. शम conj. 1. sedare, compescere, delere, tollere etc. मणिरत्नं *gemmam eximiam*, in c. 2. s. n. subst. compos. ex मणि mf. gemma a r. मण conj. 1. sonare, cui इ additum, et ex रत्न n. gemma, vel mfn. praestans in suo genere. Si hoc pro substantivo sumatur, vertendum: gemmas varias.

I. e.: Q. cogn. Brahmasiram telum telo hebetatum ab Ardshuna postquam bene precatus esset, atque gemmam praestantem ab Aśvatthāma traditam; etc.

Ś l o k a 75.

वैराट्या *divellendo*, dirumpendo, in c. 3. s. f. a वि et r. रद् conj. 1. eruere dentibus, ut apri terram solent, proscindere etc. वै enimvero, certe, revera, et particulis expletivis adnumeratur. पात्यमान *dejecto*, respicit ad गर्भे in c. 7. s. m. particip. praes. pass. a r. पत् conj. 1. movere, cadere. महास्त्रैः *armis potentioribus*, in c. 3. pl. n. compos. द्वैपायनः *Dvaipājana*, in c. 1. s. m. nomen pr. Vjāsae compos. vel ex द्विप m. elephas aut द्वीप mn. insula et आयन q. v. p. 82., vel ex द्वि et पायन deducto a पा bibere in caussae forma et अन subnexo, quo vocabuli vocalis prima conversa producitur. द्विप autem et द्वीप utrumque denotat, bis bibens; द्वीप vero etiam derivatur a द्वि duo et ईप, quod, ut alias solet, loco अप, aqua, positum est. — केशवः *Krishńa*, in c. 1. V. p. 85. परस्परेण *alternis*, alternatim, alter post alterum, deinceps, in c. 3. s. vocabulum compositum ex पर remotus, alius, praestans, subsequens, inimicus etc. (cf. p. 115.) bis posito et स् inserta. अभि *coram* praep. jungitur cum c. 2. द्रौणिपुत्रं. शापैः *detestationibus*, maledictis, in c. 3. pl. m., a r. शप् conj. 1. maledicere, exsecrari, detestari etc., unde et sq. शशाप *exsecratus* est (uterque Krishńa et Dvaipājana) in pers. 3. s. praet. remot.—

I. e.: Qu. cogn., qui, postquam viscera a Dronae filio armis potentibus eruta itaque dejecta essent, Dvaipājana et Kaeśava uterque alternatim Dronae filium maledictis execratus sit; etc.

Nil. ad h. l. अग्रिमश्लोकत्रयेण स्वीयस्यापि अश्वत्थाम्नोऽतिजुगुप्सितकर्मत्वात् मणिहीनत्वात् बहुशापग्रस्तत्वाच्च दुर्योधनक्षेत्रेषु पुत्रजननद्वारा राज्यलाभरूपा जयाशंसापि नास्तीति सूच्यते यदा शशाप तदा नाशंसे विजयायेत्यंतिमश्लोके पूर्वानुकर्षेणान्वयः i. e.: In

praecedentium ślokarum (73—75.) triga indicatur, ob Aśvatthāmae, qui a Dhṛitarāshtrae partibus stetit, agendi modum summe detestandum, ob statum, in quo ipse gemma ammissa positus fuit, atque ob maledicta multa ab eo devorata, nullum amplius desiderium sive spem esse victoriae, quae sobolis ex Durjodhanae uxoribus producendae auxilio ad regnum recuperandum vim habeat.— Quum exsecratus sit, ideo non est mihi spes ex victoria.— Itaque in ultimo śloka ab effectu ejus, quod ex prioribus trahitur, fit orationis nexus.

Śloka 76.

शोच्या *miseranda*, in c. 1. s. f. particip. fut. pass. a r. शुच conj. 1. dolere, miserari. गांधारी *Gāndhārī*, Durjodhanae mater; in c. 1. s. f. V. p. 37. Idem nomen est unius ex Dsbainarum deabus. पुत्रपौत्रैः *a filiis et nepotibus*, in c. 3. pl. m. vocab. compos. पौत्र filii filius, deductum est a पुत्र, उ convertendo in औ. V. p. 22. विहीना *destituta*, in c. 1. s. f. particip. praet. pass. per anomaliam formatum a r. हा conj. 3. derelinquere etc. et praep. वि. तया v. p. 24. बन्धुभिः *a propinquis*, conjunctis cognatione aut affinitate, in c. 3. pl. m. subst. a r. बन्ध conj. 10. ligare, उ subjecto. पितृभिः *parentibus*, item. पितृ pater deducitur vel a r. पि conj. 6. movere, addito तृ, quo agendi nomina formantur, vel a r. पा conj. 2. conservare, cujus आ, in sanskrito etiam, recurrit in linquis cognatis, e. c. graeca, lat., german. etc. कार्य्य *opus*, quod faciendum est, in c. 1. s. n. particip. fut. pass. a कृ facere. दुष्कर *difficille factu*, vel quod male fit, a दुर् et कृ. Cf. pp. 23. 34. 36. sq. 60. असपत्न *haud impugnatum*, inoffensum, (regnum) adject. a priv. अ et सपत्न inimicus, quod derivatur a praep. स pro सह cum et r. पत conj. 1. movere, cadere, conj. 4. magnum, potentem esse, cui न subnexum. पुनः *iterum*, adverb. तैः *his*.

I. e.: Miseratione digna Gāndhāri, destituta filiis et nepotibus, propinquis etiam parentibus et fratribus. Factum facinus difficile factu (male factum); a Pāndavis iisdem recuperatum regnum, quod nemo amplius impugnat! Nil. addit: शोच्यागांधारीअहंतुतामपिशोचन् शोच्यतर इतिभावः॥ यद्वागांधार्येवशोच्यानत्वहं मुदासीनत्वात्तनमेविशेषइतिप्रागुक्तः॥ अत: पाण्डवानांजयोऽपिममैवजयइतिभावः i. e.: Miseranda Gāndhāri; ego vero ejus quidem misertus, miseratione tamen dignior. Vel quare Gāndhāri solum miseranda, non autem ego? An quia medius sum neutri parti magis favens? Nam nullum mihi discrimen etc., ut supra dictum (śloka 4.). Quare licet Pāndavarum ait, etiam mea est victoria.

Śloka 77.

कष्टं *ah!* heu! pro! interj. adv. ceu c. 2. s. n. participii praet. pass. a r. कष् conj. 1. laedere, caedere, interficere, destruere. दश *decem* in c. 1. pl. a r. दश् conj. 10. loqui, lucere, videre etc. affixo अन्. शेषा: *relicti*, c. 1. pl. m. a r. शिष् conj. 10. relinquere. श्रुता: *auditi*, cogniti, in c. 1. pl. m. partic. praet. pass. a श्रु q. v. p. 22. et 42. मे *mihi*. त्रय: *tres*, c. 1. pl. m. a r. त्रै q. v. p. 22. अस्माकं *meorum*, c. 6. pl. pron. अस्मद्. सप्त *septem* v. p. 79. द्व्यूनाविंशति: *duodeviginti*, in c. 1. s. f. numerale card. compos. ex द्वि duo, ऊना minus (a r. ऊन् conj. 1. minuere), et विंशति viginti. आहता *caesi*, in c. 1. s. f. particip. praet. pass. a r. हन् praefixa praep. आ ad, usque; vel आ interjectio est dolorem indicans. अक्षौहिणीनां *Akshauhinium*, c. 6. pl. Cf. p. 79. तस्मिन संग्रमे *in hoc bello*, v. p. 97. भैरवे *terribili*, in c. 7. s. m. adject. a r. भी (q. v. p. 54.) et रु subjecto, unde भीरु, in quo, dum अ eidem additur, ई convertitur in ै et उ in अव्. Cf. p. 37.

I. e.: Heu! decem in pugna reliquos ego audivi, tres ex nostris et ex Pāndavis septem! Ah! duodeviginti caesae Akshauhines in hoc Kshatri-

jarum bello atroci! —— Nil. ad h. śl. त्रयः कृपोऽश्वत्थामा कृतवर्मा च॥ सप्त कृष्णः सात्यकी पंच पाण्डवास्तु i. e.: Tres sunt, Kṛipa, Aśvatthama, et Kṛitavarma: septem, Kṛishńa, Sātjakī (cf. p. 104.) et quinque Pāńdavae.

Śloka 78.

तमः *caligo* tenebrae, ex tribus naturae qualitatibus ultima (cf. p. 57.); c. 1. n. s. a r. तम् conj. 4. hebetem, obscurum, segnem, tristem fieri etc., cui अस् subjectum. तु *sed*, autem etc. अतीव *supra modum*, immense, adverb. compos. ex praep. अति supra et इव sicut, ita, instar. विस्तीर्णं *diffusum*, extensa (caligo), c. 1. s. n. particip. praet. pass. a r. स्तॄ conj. 9. obducere, inducere, integere etc. Cf. p. 102. मोहः *stupor*, c. 1. s. m. a r. मुह् q. v. p. 33. आविशति *invadit*, pers. 3. s. praes. act. a praep. आ et r. विश्, q. v. p. 50. 99. आ et interjectionem denotare potest. संज्ञां *mentis potestatem*, cognitionem, intelligentiam, c. 2. s. f. a praep. सं cum et r. ज्ञा p. 24. उपलभे *adsequor*, possideo, compos fio, adtingo, pers. 1. s. praes. medii a praep. उप apud, prope, cum et r. लभ् conj. 1. adtingere, consequi etc. सूत *o Sūta!* Cf. p. 40 et 41. मनः *mens*, ratio, c. 1. s. n. subst. a r. मन् conj. 8 et 4. scire, intelligere, cui additum अस्. विह्वलति *labat*, loco movetur, perturbatur, pers. 3. s. praes. act. a praep. वि et r. ह्वल् conj. 1. vacillare, moveri etc. मे *mihi* vel mei.

सौतिः *Sauti*, v. p. 40. उवाच *dixit*, respondit v. p. 87. sq.

I. e.: At caligo immense diffusa obducitur. Ah! stupor quasi invadit me! Mentis potestatem non adaequor! O Sūta! ratio mihi sic labat perturbata! —— Sauti retulit.

Śloka 79.

इति उक्त्वा *postquam ita loquutus esset*, v. p. 116. अथ *sic*, hoc modo, et, etiam, nunc, indecl. विलप्य *quum conquaestus esset*, lamentatus, particip. praet. indecl. a r. लप् conj. 1. loqui, quae cum praep. वि juncta denotat, conqueri, lamentari, deplorare. बहुदुःखितः *graviter afflictus*, c. 1. s. m. compos. ex बहु multum, magnopere, valde vehementer etc. Cf. p. 85. 57. मूर्छितः *sensus stuporem* (animi deliquium) *passus*, c. 1. s. m. particip. praet, a r. मूर्छ् conj. 1. sensibus privari, animo deficere etc. पुनर् *denuo*, p. 102. 118. आश्वस्तः *respirans*, reviviscens, c. 1. s. m. partic. praet. compos. ex praep. आ et r. श्वस् conj. 2. spirare, vivere. Cf. śl. 2.

I. e.: Haec quum dixisset Dhritarāshtra, hoc modo conquestus, gravissime est afflictus, ac animi deliquium passus. Quum denuo respirasset, ad Sandshajam verba loquutus est.

Nīl. ad sl. 78 et 79. तमः शोकावेशाच्चक्षुरावरणाम्बाह्यं मोहः कार्याकार्ययोरप्रतिपत्तिः। अत एव संज्ञाविशेषविज्ञानंनोपलभ्ये विह्वलति शोकेनकुलीभवति अत एव मूर्छितः अन्तः संज्ञाशून्यः i. e.: Tenebrae; unde, ob mentem dolore perturbatam, (caeci) oculum (cum praescium tum conniventem, v. p. 29. et 41.) claudi manifestatur. Stupor, quo quae agenda quaeve ommittenda sint, haud percipiuntur amplius. Inde vero cognitio, qua diversitas distincta est, non adtingitur. Mens labat, i. e. dolore sui fit impos et confusa. Quare autem ipse demens, animi deliquium passus, rationis expers.

Śloka 80.

एवं *ita*, hoc modo. गते *quum evenerit*, quum, quae eventura sint, cognoverim, particip. praet. s. n. c. 7. hic absolut. a r. गम्. प्राणान्

vitam, vitae spiritus, quos Hindi quinque statuunt c. 2. pl. m. a praep. प्र *pro*, qua progressionem denotat, et r. अन् conj. 2. et 4. spirare, vivere. त्यक्तुं *relinquere*, infinitivus a r. त्यज् conj. 1. relinquere, renuntiare, decedere. इच्छामि *desidero*, pers. 1. s. praes. act. a r. इष् conj. 1. v. 6. desiderare, cupere, etc., quae in quibusdam temporibus ac modis dum inclinatur, in इच्छ् convertenda. Cf. p. 90. माचिरं *sine mora*; adverb. compos. ex neg. मा et चिरं q. v. p. 25. स्तोकं *parvum*, exiguum, c. 2. s. n. adject. spectans ad फलं, a r. स्तु conj. 2. laudare. हि *nam*, quia etc. indecl. अपि *etiam*, quidem etc. indecl. Cf. p. 37. पश्यामि *video*, pers. 1. s. praes. act. a r. दृश् conj. 1. videre, quae inclinando mutatur in पश्य्. फलं *fructum*, c. 2. s. n. subst. a r. फल् conj. 1. fructus producere, prosperari, succedere etc. जीवितधारणे *in vita conservanda*, c. 7. s. n. subst. compos. ex particip. praet. जीवित a r. जीव् conj. 1. vivere, et धारण conservatio a r. धृ tenere (cf. p. 62.) in forma causae धार्, cui अन subjectum, q. v. p. 23.

I. e.: Ita quum evenerit (quum quae eventura sint, cognoverim), vitam sine mora relinquere desidero. Nam ne exiguum quidem fructum video in vita conservanda.

MAHĀBHĀRATI

EXORDIUM

cum

versione.

MAHĀBHĀRATI

EXORDIUM.

Oṇ nārājańam namas kṛitja naram tshaiva narottamam daevīm sarasvatīm tshaiva tato dshajam udīrajaet oṇ namo bhagavatae vāsudaevāja oṇ namah- pitāmahāja oṇ namah- pradshāpatibhjah- oṇ namah- kṛishnadvaipājanāja oṇ namaa sarvavighnavinājakaebhjah- ..

1. Lomaharshańaputra ugraśravāh- sautih- paurańikoh- naimishārańjae . śaunakasja kulapatair dvạdaśa- vārshikae satrae ..

2. Sukhāsīnān abhjagatshhad brahmarshīn saṇśitabratān . vinajāvanatoh- bhūtvā kadātshit sūtanandanah- ..

3. Tam āśramam anuprāptaṇ naimishārańjavāsinān . tshitrāh- śrotuṇ kathās tatra parjjabruvan tapasvinah- ..

4. Abhivādja munīna tāns tu sarvān aeva kṛitāndshalih- . apritshhat sa tapovṛiddhim sadbhis taiś tsha abhinanditạh- ..

5. Atha taeshu pavishṫaeshu sarvaeshv aeva tapasvishu . nirdishṫamāsanam bhaedshae vinajāl laumaharshańih- ..

6. Sukhasīnaṇ tatas taṇ tu viśrāntam upalakshja tsha . atha apritshhad ṛishis tatra kaśtshit prastāvajan kathāh- ..

7. Kuta āgamja tae sautae kva tsha ajam vihṛitas tvajā . kālah kamalapatrāksha śaṇsa aetat pṛitshhato mama ..

Versio.

Om! Reverentia (praestita) *Nārājańae* (qui humanitate manifestatur) ac una homini, qui hominum optimus; *Sarasvati* etiam deae, ut victoriam proferat! *Om!* reverentia *Vāsudaevae* felici, item patri magno ac progenitoribus et *Kṛishńae Dvaipājanae* iisque, qui omnia impedimenta amovent.

1. *Sautis, Lomaharshańae* filius, aures teretes habens, *paurańika*, (fuit) in *Naimishae* solitudine, ubi *Śaunaka* cum nobilibus duodecim annorum sacrificium fecit.

2. Ibidem aliquando hic *Sūtae* filius, humilitatis inclinationem faciens, ad Brahmarishes accessit, perfectos meritis, felicitate fruentes.

3. Quum hunc ordinem eorum, qui in *Naimishae* sylva habitant, consequutus esset, ipsi, studii fervore ardentes, enarrarunt historias auditu mirabiles.

4. Salutatis autem sapientibus omnibus, ipse manus componens etiam rogavit studii ardentis progressum; iisdemque justis hilariter acceptus est.

5. Tum inter hos universos, qui purificati studio ardebant, sedem adsignatam, humilitate occupavit *Laumaharshańes.*

6. Deinde vero, quum et ipsum felicitate fruentem, requietum observassent, ibidem aliquis Ṛishis hiſtorias celebrans, ita quaesivit:

7. Unde venisti? *Sautis!* et quo a te hoc tempus acceptum? Tu, qui oculos nymphaeae foliis similes habes, responde hoc quaerenti mihi.

8. Aevam prishto' bravīt samjag jathāval laumaharshanih-, vākjam vatshanasampannas taeshān tsha tshāritāśrajam ..

9. Tasmin sadasi vistīrnae munīnān bhāvitātmanān, sautir uvātsha, dshanamaedshaja(sja)rādsharshaeh- sarpasatrae mahātmanah- ..

10. Samīpae pārthivaendrasja samjak pārikshitasja tsha, krishna-dvaipājanaproktāh- supunjā vividhāh- kathāh- ..

11. Kathitās tsha api vidhivad jā vaiśampājanaena vai, śrutvā ahan tā vitshitrārthā mahābhāratasanśritāh- ..

12. Bahūni samparikramja tīrthānj ājatāni tsha, samantapantshakan nāma punjam dvidshanishaevitam. ..

13. Gatavān asmi tan daesam juddham jatra abhavat purā, kurūnām pāndavānān tsha sarvaeshān tsha mahīkshitān ..

14. Didrikshur āgatas tasmāt samīpam bhavatām iha, ājushmantah- sarva aeva brahmabhutā hi mae matāh- ..

15. Asmin jadshnae mahābhāgāh- sūrjapāvakavartshasah-, kritābhishaekāh- śutshajah- kritadshapjā hutāgnajah-, bhavanta āsanae svasthā bravīmi kim ahan dvidshāh- ..

16. Purānasanhitāh- punjāh- kathāh- dharmārthasanśritāh-, iti vrittan naraendrānām rishīnan tsha mahātmanām ..

Rishaja ūtshuh-,

17. Dvaipājanaena jat proktam purānam paramarshinā, surair brahmarshibhiś tshaiva śrutvā jad abhipūdshitam ..

18. Tasja ākhjānavarishthasja vitshitrapadaparvanah-, sūkshmārthanjājajuktasja vaedārthair bhūshitasja tha ..

19. Bhāratasja itihāsasja punjān granthārthasanjutām, sanskāropagatām brāhmīn nānāśāstropabrinhitām ..

8. Itaque interrogatus *Laumaharshańes* eloquens sermonem dicit omnino verum, quoque universum refugium eorum adtractum est.

9. In hoc magno (secretoque) coetu sapientum, quibus spiritu vita perfecta fuit, *Sautis* ita loquutus est: In *Dshanamaedshajae*, rādsharishis magnanimi sacrificio ad serpentes destruendos instituto,

10. Et proxime *Pārikshitam* kshattrijarum regem a krishńa *Dvaipājana* ad veritatem enarratae sunt historiae sanctissimae variae.

11. Et prolatae etiam illae, quibus providentiae verbum continetur, a *Vaisampājana*. Quum audivissem ego has diversi argumenti, in *Mahābhārato* congestas,

12. Atque multa peregrinatus essem loca et monumenta sacra, in *Samantapańtshakam* regionem puram, a bis genitis (renatis) veneratione cultam

13. Profectus sum, in hanc regionem, bellum ubi accidit olim inter *Kuravas* et *Pańduvas* omnesque kshattrijas.

14. Videndi cupidus (illam) obivi. Inde ad vos huc veni, dominos magistros. Utinam diu vivatis omnes! Brahmo qnippe perfecti a me aestimamini.

15. Qui in hoc sacrificio magnam sortem tenetis; vos *Sūrjae* et purifici *Agnis* splendore lucentes; qui in constituendo ungendoque rege perfecte versamini; sancti (ignes puri); qui precationes consummastis atque *Agnis* sacrificium peregistis; Viri amplissimi! immobilitate in spiritu constantes! Quid potius ego loquar? O! renati!

16. Historias purāńis conservatas, sanctas, ad virtutem augendam coactas? Ita quae acciderunt inter hominum principes, Rishesque magnanimos?

Rishes dixerunt:

17. Quod a Dvaipājana Rishi praestantissimo dictum Purāńum, a Suris et Brahmi Rishibus etiam, ut auditum, venerabundis exceptum est;

18. Hujus libri, historiarum principalis, locorum varietate distincti substantiae vivae (corporis spiritalis) sensum et vim ex mente Njājae docendo utilis, ac Vaedarum virtutibus ornati,

19. Bhārati, Itihāsae compositionem, libri integri formandi caussa factam, puram, sacram, initiantem, brahmanikam, śāstris variis auctam,

20. Dshanamaedshajasja (jān) rādshno vaiśampājana ūktavān, jathāvat sa rishis tushtjā satrae dvaipājanādshnajā ..

21. Vaedais tshaturbhih- sanjuktām vjāsasja adbhuta-karmanah-, sanhitān śrotum ītshhāmah- punjām pāpabhajāpahām ..

Sautir uvātsha,

22. Ādjam purusham īśānam puruhūtam purushtutam, ritam aekāksharam brahma vjaktāvjaktan sanātanam ..

23. Asatsh tsha sadasatsh tsha aeva jad viśvan sadasatparam, parāvarānān srashtāram purānam param avjajam ..

24. Mangaljam mangalam vishnum varaenjam anaghan śutshim, namas kritja hrishīkaeśan tsharātsharagurun harim ..

25. Maharshaeh- pūdshitasja iha sarvalokae mahātmanah-, pravakshjāmi matam punjam vjāsasja adbhutakarmanah- ..

26. Ātshakhjuh- kavajah- kaetshit sampratjātshakshatae parae, ākhjāsjanti tathaiva anja itihāsam imam bhuvi ..

27. Idan tu trishu lokaeshu mahadsh dshnānam pratishthitam, vistaraiś tsha samāsaiś tsha dhārjatae jad dvidshātibhih- ..

28. Alan kritan śubhaih- śabdaih- samajair diviamānushaih-, tshhandovrittaiś tsha vividhair anvitam vidushām prijam ..

29. Nishprabhae 'smin naralokae sarvatas tamasā āvrittae, brihad andam abhud aekam pradshānām vīdsham avjājam ..

30. Jugasja ādau nimittam tan mahad divjam pratshakshatae, jasmin sanśrūjatae satjan dshjotir brahma sanātanan ..

31. Adbhutan tsha apj atshintjan tsha sarvatra samatān gatam, avjaktan kāranan sūkshmam jat tat sad asad ātmakam ..

20. Quam *Vaisampājana* coram *Dshanamaedshaja* rege protulit, ut hic Ṛishis in sacrificio jussu *Dvaipājanae* cum gaudio (dixit),

21. Vaedis quatuor cognatam, Vjāsae mirando opere conservatam indeque collectam audire cupimus, sanctam, qua peccata et timores deleantur.

22. Sautis respondit: Primum *Purusham* (adoro), dominum, multitudinis sacrificio satiatum, a multitudine veneratione cultum, verum, solum immutabilem, Brahmum, visibilem et invisibilem una, sempiternum,

23. Et qui est id, quod non existens, atque etiam id, quod existens una est et non existens; universum existens, non existente superius; primorum et ultimorum creatorem; antiquum, summum, indeclinabilem;

24. Vishńum felicissimum, principem, culpae ac poenae expertem, purum veneratus, sensuum dominum, mobilium et immobilium doctorem, Harem.

25. Praedicabo sensum purum (historiae sanctum), quem habet Vjāsae, maharishis, in omni mundo aestimati, magnanimi opus stupendum.

26. Consentientes narraverunt eundem poetae quidam, alii simul dissentientes contradicunt. Verum tamen celebrabunt alii Itihāsam hunc in terra.

27. Itaque hanc scientiam magnam, tribus mundis fundatam, quae a renatis cum diffusis tum congregatis servatur,

28. Ornâtam verbis dilucidis ac splendidis, veritatibus divino-humanis demonstratis, selectisque vaedarum locis variis expositis instructam, sapientibus dilectam,

29. Proferam, ut luceat in hoc hominum mundo undique tenebris circumfuso.

Magnum ovum extitit, unicum procreatorum semen indeclinabile.

30. In jugi principio signum hoc (quod caussa finalis est,) magnum coeleste eloquitur, quo veritas una omnis auditur, lux, Brahmum aeternum,

31. Ac sane admirabile, imperceptum, ubique aequalitatem iniens, caussa non manifesta, substantia spiritalis viva, id, quod et existens et non existens et spiritale est.

32. Jasmāt pitāmaho dshadshāae prabhur aekah- pradshāpatih- . brahmā asuragurusthānur manuh- kah- paramaeshthj atha ..

33. Prātshtshaetasas tathā daksho dakshaputtrāś tsha sapta vai . tatah- pradshānān patajah- prābhavanta aekavinśatih- ..

34. Purushaś tsha apramaejātmā jan sarva rishajo viduh- . viśvaedaevās tathā ādityā vasavo 'thā aśvināv api ..

35. Jakshāh- sādhjāh- piśātshāś tsha guhjakāh- pitaras tathā . tatah- prasūtā vidvānsah- śishṭā brahmarshisattamāh- ..

36. Rādsharshajaś tsha vahavah- sarvaih- samuditā gunaih- . āpo djauh- prithivī vājur antarikshan diśas tathā ..

37. Samvatsararttavo māsāh- pakshāhorātrajah- kramāt . jatah tsha anjad api tat sarvan sambhūtan lokasākshikam ..

38. Jad idan driśjatae kintshid bhūtan sthāvaradshangamam . punah- sankshipjatae sarvan dshagat prāptae jugakshajae ..

39. Jatharttāv ritulingāni nānārūpāni parjājae . drisjantae tāni tānj aeva tathā bhāvā jugādishu ..

40. Aevam aetad anādjantan bhūtasanhārakārakam . anādinidhanan lokae tshakran samparivarttatae ..

41. Trajas trinśatsahasrāni trajas trinśatsh tshhatāni tsha . trajas trinsatsh tsha daevānān srishṭih- sankshaepalakshanā ..

42. Divah- putroh brihadbhānuś tshakshur ātmā vibhāvasuh- . savitā marītshikah- kah- bhānur āśāvaho ravih- ..

43. Puttrā vivasvatah- sarvae mahjas taeshān tathā varah- . daevabhrāṭ tanajas tasja subhrād iti tatah- smritah- ..

44. Subhrādshas tu trajah- puttrāh- pradshāvanto bahuśrutāh- . daśadshjotih śatadshjotih- sahasradshjotir aeva tsha ..

32. Unde pater magnus genitus est, primo existens, gentium procreatarum dominus, *Brahma*, *Sthānus*, Asurarum praeceptor, *Manus*, spiritus, (sol) in supremo stans.

33. Ante intellectum hoc modo *Daksha* atque septem Dakshae filii. Inde procreatarum gentium (*Pradshā*) domini extiterunt viginti et unus (7 × 3).

34. *Purusha*que spiritu incomparabili plenus, quem omnes Rishes cognoscunt; similiter Viśvaedaevae atque Āditjae, tum Vasi et Aśvines gemini,

35. Jakshae, Sādhjae, Piśātshae, Guhjakae, manesque. Inde prognati sapientes, reliqui Brahmarishes rerum vere existentium principes.

36. Rādsharishesque multi omnibus praediti qualitatibus; aqua, coelum, terra, aer, id quo coelum dividitur a terra, atque mundi regiones;

37 Annus, anni tempora (6), menses, mensis lunaris dimidia, dies noctesque, unum ex ordine post alterum. Et quidquid aliud, sane hoc omne ortum mundi instar.

38. Unde hoc, cernitur quodcunque factum, mobile et immobile iterum componitur totum universum (movens), absoluto jugorum delapsu.

39. Sicut in anni tempore tempori succedente, signa varie indicata, nunc haec, illa nunc in successione cernuntur; eadem est ratio conditionum in jugis et aliis temporis partibus.

40. Ita sane haec, quae nec initium habet nec finem, quaque rerum creatarum comprehensio efficitur, et quae vi aeterni mortem adfert, rota in mundo una se circumvolvit.

41. Triginta tribus millibus, triginta tribus centenis et triginta tribus (36333) deorum creatio summatim distincta est.

42. Coeli filius, magnus sol, oculus, spiritus, lucis fons, savitri radios emittens, caput, potens lucis in mundi spatio vectus, *Ravi*.

43. Filii solis (olim) omnes terreni, inter eos vero princeps *Daevabhrādsh*, cujus filius porro *Subhrādsh* fuisse traditur.

44. A Subhrādsho autem tres filii sunt procreati, qui multum celebrantur, nempe *Daśadshjotis* *Śatadshjotis*, atque *Sahasradshjotis*.

45. Daśa puttrasahasrāńi daśadshjotir mahātmanah- , tato daśa guńās tsha anjae śatadshjotaer iha ātmadshāh- ..

46. Bhūjas tato daśa guńāh- sahasradshjotishah- sutāh- , taebhjo jaṇ kuruvaṇśaś tsha jadūnāṇ bharatasja tsha ..

47. Jajātīkshvākuvaṇśaś tsha rādsharshīńāṇ tsha sarvaśah- , sambhūtā bahavo vaṇśā bhūtasargāh- suvistarāh- ..

48. Bhūtasthānāni sarvāni rahasjaṇ trividhaṇ tshajat , vaedājogah- savidshǹāno dharmo 'rthah- kāma aeva tsha ..

49. Dharmakāmārthajuktāni śāstrāńi vividhāni tsha , lokajātrāvidhānaṇ tsha sarvaṇ tad drishtavān ṛishih- ..

50. Itihāsāh- savaejakhjā vividhāh- srutajo 'pi tsha , iha sarvam anuktāntam uktaṇ granthasja lakshańam ..

51. Vistīrja aetan mahadsh-dshǹānam ṛishih- sańkshipja tsha abravīt , ishtaṇ hi vidushāṇ lokae samāsavjāsadharańam ..

52. Manvādi bhāratan kaetshid āstīkādi tathā ṛirae , tathā uparitsharād adja jae viprāh- samjag dhījatae ..

53. Vividhaṇ sanhitādshǹānaṇ dīpajanti manīshińah- , vjākhjātuṇ kuśalāh- kaeshid granthān dhārajitum parae ..

54. Tapasā brahmatshārjaeńa vjasja vaedaṇ sanātanam , itihāsam imaṃ tshakrae puńjaṇ satjavatīsutah- ..

55. Parāśarātmadsho vidvān brahmarshih- saṇśitabratah- , tadā khjānavarishthaṇ sa kṛitvā dvaipājanah- prabhuh- ..

56. Katham adhjāpajāmi iha śishjān aevam vjatshintajat , tasja tatsh tshintitaṇ dshǹātvā ṛishaer dvaipājanasja tsha ..

57. Tatra ādshagāma bhagavān brahmālokaguruh- svajam , prītjarthaṇ tasja tsha aeva 'rshaer lokānāṇ hitakāmjajā ..

45. Decem filiorum millia habuit Daśadshjotis magnanimus, porro decem generum stirpes diversas hic sibi genitas Satadshjotis.

46. Tum insuper decem stirpes habuit Sahasradshjotis natas. Ab his haec *Kuravarum* gens, et eae *Jadorum* et *Bhāratae*,

47. *Jajātis* etiam et *Ikshvaki* gens atque ea Rādsharishinum undique (diffusorum); (unde) orta multa genera, a quibus stirpes et rami producti, valde dispersi.

48. Genitorum mansiones omnes triplex mysterium conjungit, nempe: virtus scientiae unione et vi exercenda diversisque cognitionibus instructa, fructus (utilitas) atque etiam cupido.

49. Quae autem virtuti, cupidini et fructui propria (consentanea) sunt legum instituta varia, atque idcirco gentium migrantium studium et nisum omnem consideravit Rishis.

50. Itihāsae, qui *Sāvaeji* (sacrificales) nuncupantur, varii Vaedaeque etiam, istic omne, quatenus nondum editum, dictum libri argumentum.

51. Postquam disposuisset magnam hanc scientiam atque composuisset, dixit: „Desideratum sane a sapientibus id, quo in homi- „num genere congestum et digestum tenetur."

52. *Mani* et aliorum Bhāratum aliqui, *Āstikae* etiam et reliquorum nacti sunt; itaque ergo ex recensione superiori, qui hodie Brāhmańae (sunt, acceperunt id) quod integrum verum servatur.

53. Diversam (hanc) sanhitarum scientiam expositionibus illustrant periti, interpretando pares quidam, alii componendo libros.

54. Quando Brahmatshārinis studio ardenti Vaedam aeternum disposuerat, Itihāsam hunc purum fecit *Satjavatis* filius,

55. A *Parāśara* genitus, sapiens Brahmarishis, virtutis exercitiis perfectus. Itaque quum historiarum principalem composuerit Dvaipājana magister,

56. Quomodo doceam nunc, discipulos ut instruxit (ipse), et quidem hujus Dvaipājanae Rishis sensu cognito?

57. Tunc advenit felix Brahmici mundi doctor sua sponte. Ob amorem atque etiam hujus Rishis, homines (mundos) conservandi cupiditatem,

58. Tan̦ drishtvā vismito bhūtvā prāndshalih- pranatasthitah-, āsanan̦ kalpajāmāsa sarvair munigunair vritah- ..

59. Hiranjagarbham āsīnan̦ tasmins tu paramāsanae, parivritja āsanābhjāśae vāsavae jah- sthito 'bhavat ..

60. Anudshnāto 'tha krishnas brahmanā paramaeshthinā nishasāda āsanābhjāśae prījamānah- śutshismitah- ..

61. Uvātsha sa mahātaedshā brahmānam paramaeshthitan̦, kritam majā idam bhagavan kāvjaparamapūdshitam ..

62. Brahman vaedarahasjan̦ tsha jatsh tsha anjat sthāpitam majā, sāngopanishadān̦ tsha aeva vaedānān̦ vistarakrijā ..

63. Itihāsapurānām unmaeshan̦ nirmitan̦ tsha jat, bhūtam bhavjam bhavishjan̦ tsha trividhan̦ kālasandshnitam ..

64. Dsharāmritjubhajavjadhibhavābhavavinistshajah-, vividhasja tsha dharmasja bj āśramānān̦ tsha lakshanan̦ ..

65. Tshāturvarnjavidhānan tsha purānārthan̦ tsha kritsnaśah-, tapaso brahmatsharjasja prithivjāś tshandrasūrjajoh- ..

66. Grahanakshatratarānām pramānan̦ tsha jugaih- saha, ritsho jadshūnshi sāmāni vaedādhjātmam tathā aeva tsha ..

67. Njājasikshātshikitsāś tsha dānam pāśupatan̦ tathā, haetunā aeva saman̦ dshanma divjamānushan̦ sandshnitan̦ ..

68. Tīrthānān̦ tsha aeva punjānān̦ daeśānān̦ tsha aeva kīrttanan̦, nadīnām parvatānān̦ tsha vanānān̦ sāgarasja tsha ..

69. Purānān̦ tsha aeva divjānān̦ kalpānān̦ juddhakauśalam, vākjadshātiviśaeshāś tsha lokajātrākramaś tsha jah- ..

70. Jatsh tshā 'pi sarvagam vastu tatsh tsha aeva pratipāditam, paran̦ na laekhakah- kastshid aetasja bhuvi vidjatae ..

58. Eo viso admiratione et gaudio adfectus, compositis manibus et inclinatione facta steti. Sedem adsignavit in omnibus Munis virtutibus exercitatus.

59. Brahmam autem Sedentem in (hac) sede suprema (throno) quum circumdederit sedi proximus *Vāsava* (Indra), qui adstitit,

60. Jussus tum etiam *Krishńa* (Dvaipājana) a Brahma supremo consedit prope sedem, dilectus, puro amoris igne adridens.

61. Dixit hic magna virtute pollens ad Brahmam supremum: Opus factum a me hoc, Felix! pictura superiori (poesi sublimiori) celebratum.

62. Scientiae quoque mysterium, o Brahma! et quidquid aliud institutum est a me, atque etiam Vaedarum opus late diffusum una cum eo Vaedangarum Upanishadumque,

63. Itihāsarum et Purańarum patefactio, ac quidquid manifestatum; quod fuit, esse debet, et erit, triplex temporis cognitio;

64. Senectutis, mortis, timoris, morbi, vitae, extinctionis definitio et destinatio certa, virtutis quoque variae ac religionis ordinum distinctio,

65. Quatnor etiam generis humani classium dispositio ordinata, et quae *Antiqui* caussa universim omni modo facta sunt; *Tapasique*, *Brāhmatsharjae*, *Prithivis*, *Tshandrae* et *Sūrjae*,

66. Eclypsium constellationumque mensura praescripta, cum *Jugis; Ritshes*, *Jadshūsha*, et *Sāmāna* atque non minus etiam spiritus incorporatus, Vaedis superior eorumque conservator,

67. *Njāja*, *Siksha*, atque medicina, liberalitas, *Pāśupatum* etiam, quin, quae caussae (originis rerum) aequalis est, nativitas divinohumana cognita.

68. Nec non locorum sanctorum purarumque regionum celebritas, fluminum, montiumque, sylvarum ac maris,

69. Et civitatum quoque, divinorum kalparum ac belli scientia, quae in sermonis generibus sunt, distinctiones, et qui hominum migrationis ac vitae progressus et ordo.

70. At verum substantia omnia penetrans, eadem superior, atque etiam *manifestata*, haec a quo describatur, in terra nullus existit.

Brahmā uvātsha .

71. Tapoviśishtād api vai viśishtān munisantshajāt . manjae śraeshthataran tvām vai rahasja dshnānavaedanāt ..

72. Dshanmaprabhriti satjān tae vaedmi gām brahmavādinīn . tvajā tsha kāvjam itj uktan tasmāt kāvjam bhavishjati ..

73. Asja kāvjasja kavajo na samarthā viśaeshanae . viśaeshanae grihasthasja śaeshās traja iva āśramah- ..

74. Kāvjasja laekhanārthāja ganaeśah- smarjatām munae .

Sautir uvātsha .

Aevam ābhāshjatam brahmā dshagāma svan nivaeśanan ..

75. Tatah- sasmāra haerambam vjāsah- satjavatīsutah- . smritamātro ganaeśāno bhaktatshintitapūrakah- ..

76. Tatra ādshagāma vighnaeśo vaedavjāso jatah- sthitah- . pūdshitaś tsha upavishtaś tsha vjāsaena uktas tadānaja ..

77. Laekhako bhāratasja asja bhava tvan ganānājaka . majā aeva protshjamānasja manasā kalpitasja tsha ..

78. Śrutvā aetat prāha vighnaeśo jadi mae laekhanī kshanan . likhato na avatishthaeta tadā sjān laekhako hj aham ..

79. Vjāso 'pj uvātsha tan daevam abuddhvā mā likha kvatshit . om itj uktvā ganaeśo 'pi babhūva kila laekhakah- ..

80. Granthagranthin tadā tshakrae munir gūdhan kutūhalāt . jasmin pratidshnajā prāha munir dvaipājanas tv idam ..

81. Ashtau ślokasahasrāni ashtau ślokaśatāni tsha . aham vaedmi śuko vaetti sandshajo vaetti vā na vā ..

82. Tat ślokakūtam adja api granthitan sudritham munae . bhaettun na śakjatae 'rthasja gūdhatvāt praśritasja tsha ..

Brahma respondit:

71. Equidem ob studii ardentis praestantiam, eamque ex frequenti cum Munibus conversatione ortam, sane ob mysteriorum scientiam tibi cognitam te Vjāsam excellentissimum novi.

72. A nativitate adhuc veridicam tibi esse novi linquam, Brahmum celebrantem; tibi nunc etiam picturae (poesi, scientiae) aptandam. Hinc ita dictum pictura (poema) erit.

73. Ejusmodi poesi describendae poetae impares, quemadmodum describendo *Grihasthae* ordinem tres reliqui ordines.

74. Poeseos scribendae caussa (poesin scribenti) Ganaesa recordandus est, o Munis! Santi dixit: Itaque ergo invocetur. Brahma ivit in propriam mansionem.

75. Tum adloquutus est *Haerambam* (Gańaesam) Vjāsa, Satjavatis filius. Invocatione digna attractus Ganaesa, qui cogitationibus cultorum suorum praeest,

76. Eo advenit, impedimentorum dominus. Quo Vaedavjāsa stetit. Veneratione autem cultus ac in exordio positus a Vjāsa invocatus sic: *Tadānaja*, (hoc instituas et ducas.)

77. Bhārati hujus scriptor (auctor) tu sis, Gańarum ductor! quod quidem a me imaginatur ac profertur.

78. Quo audito respondit obstaculorum dominus: Si calamus meus ne momento quidem ex scribentis manu excidat, tum ego sane scriptor sim.

79. Vjāsa vero dixit: (Sauti) nisi hujus Dei sensum adsequutus sis, nusquam scribas. Itaque, *Om* dicto, Gańaeśa factus est revera scriptor.

80. Libri articulum tum fecit Munis occultatum ob cupiditatis acerrimae impetum, ubi tamen ex concessu (permisso) Munis Dvaipājana hoc prodidit.

81. Octo millia Ślokarum atque octingentos ślokas ego novi, Śuka novit, Sańdsbaja novit, an non?

82. Haec autem ślokarum summa, hodie quidem conjuncta, valde aucta, o Munis! dividi nequit, quia latet sensus et finis ejus occultus;

83. Sarvadshno 'pi gańaeśo jat kshańam āstae vitshārajan • tāvatsh tshakāra Vjāso 'pi ślokān anjān bahūn api ..

84. Adshnānatimirāndhasja lokasja tu vitshaeshṫatah- • dshnānan dshanaśalākābhir naetronmīlanakarakaṇ ..

85. Dharmārthakāmamokshārthaih- samāsavjāsakirttanaih- • tatha bhāratasūrjaeńa nrińām vinihitaṇ tamah- ..

86. Purāńapūrńatshandraena srutidshjotsnāh- prakāśitāh- • nrijudhi kauravanāṇ tsha kṛitam aetat prakāśanam ..

87. Itihāsapradīpaena mohāvarańaghātinā • lokagarbhagṛihaṇ kṛitsnaṇ jathāvat samprakāśitaṇ ..

88. Saṇgrahādhjājavīdsho vai paulomāstīkamūlavān • sambhavaskandhavistārah- sabhārańjavītankavān ..

89. Āranīpūrvarūpādjo viraṫodjogasāravān • bhīshmaparva mahāsākho drońaparva palāśavān ..

90. Karńaparva sitaih- pushpaih- śaljaparva sugandhibhih- • strīparva aishīkaviśrāmah- śāntiparva mahāphalah- ..

91. Aśvamaedho 'mritarasaa tv āśramasthānasaṇśrajah- • mausalah- śrutisańkshaepah śishṫadvidsha nishaevitah ..

92. Sarvaeshaṇ kavimukhjānām upadshīvjo bhavishjati • pardshanja iva bhūtānam akshajo bhāratadrumah- ..

Sūta uvātsha •

93. Tasja vṛikshjasja vākshjamī śaśvat pushpaphalodajaṇ • svādumaedjarasopaetam atshhaedjam amarair api ..

83. Quam autem omniscius Ganaesa momento sedet investigans. Inde vero fecit etiam Vjāsa ślokas alios et quidem multos,

84. Ac scientiam (docuit), quae aperiret oculos mundi, ignorantiae tenebris obcoecati et studiis in diversa tendentis, mores et res gestas hominum narrando,

85. Virtutis, utilitatis, cupidinis et unionis momentis, quae conjunctionibus et disjunctionibus celebrantur, Hoc modo Bhārati sole hominum caligo tollitur (sublata),

86. Purānae luna plena Vaedarum luces illustratae, atque in Kuravarum bello, quo genus humanum implicatum est, haec illustratio perfecta.

87. Itibāsae luce, quae ignorantiam mundo obductam destruit, domicilium, in quo mundi (generis humani) foetus habitat, totum penitus illuminatur,

88. (Itibāsa) qui in summae capite (elenchi libro) seminis instar continetur, per Paulomam in Āstīka radices agit, per generationis stirpem ramos diffundit, palatio et sylvae solitudine moratur,

89. Qui prima specie sylvestris confirmatur articulis (*parvis*), qui *Virāta* et *Udjoga* compellantur, in *Bhīshmae* articulo ramos extendit magnos, in *Dronae* articulo folia emittit,

90. In *Karnae* articulo albis perfectis ornatur floribus, qui in articulo *Saljae* odores suaves spargunt; in *Strium* (mulierum) articulo arma componit (armis requiem dat),

91. In *Aśvamaedhae* articulo amritae (ambrosiae) gustum praebet, et in *Āśramasthana* unionis confugium; in *Mausala* vaedarum summam, in discipulorum et bis genitorum articulis venerationem intimam.

92. Omnibus poetarum principibus vita erit et anima, instar *pardshanjae* (supra tempestates elati) inter ea, quae vivunt, Bhārati arbor aeterna (non destruenda). Sauti dixit:

93. Arboris hujus florum fructuumque ortum perpetuum narrabo. Suavi puroque sapore est instructa, quam ne immortales quidem exscindere poterunt.

94. Mātur nijogad.dharmātmā gāṅgaejasja tsha dhīmatah-. kshaetrae vitshitravīrjasja krishńadvaipājanah- purā . trīn aguīn iva kaurav-jān dshanajāmāsa vīrjavān ..

95. Utpādja dhritarāshṫran tsha pāńdum viduram aeva tsha . dshagāma tapasae dhīmān punar aeva āśramam prati ..

96. Taeshu dshātaeshu vriddhaeshu gataeshu paramāń gatim . abravīd bhāratan lokae mānushae 'smin mahān rishih- ..

97. Dshanamaedshajaena prishṫah- (san) brāhmanaiś tsha sahasraśah- . śaśāsa śishjam āsīnam vaiśampājanam antikae ..

98. Sa sadasjaih- saha āsinah- śrāvajāmāsa bhāratam . karmāntaraeshu jadshnasja bodjamānah- punah- punah- ..

99. Vistāran kuruvanśasja gāndhārjā dhārmaśīlatān . kshattuh- pradshńān dhritin kuntjāh- samjag dvaipājano 'bravīt ..

100. Vāsudaevasja māhātmjam pāńdavānān tsha satjatān . durvrittan dhārttarāshṫrānām uktavan bhagavān rishih- ..

101. Tshaturvinśati sāhasrīn tshakrae bhāratasanhitam . upākhjānair vinā tāvad bhāratam protshjatae budhaih- ..

102. Tato 'dhjarddhaśatam bhūjah- sańkshaepan kritavān rishih. anukramańikādhjājam vritāntānan saparvańām ..

103. Idan dvaipājanah- pūrvam puttram adhjāpajatsh tshhnkan . tato 'njaebhjo 'nurūpaebhjah- śishjaebhjah- pradadau vibhuh- ..

104. Shashṫin śatasahasrāńi tshakāra anjan sa sanhitān . trinśatshtshhatasahasran tsha daevalokae pratishṫhitān ..

105. Pitrjae pantshadaśa proktan gandharvaeshu tshaturdaśa . aekan śatasahasran tu māuushaeshu pratishṫhitan ..

106. Nārado 'śrāvajad daevan asito daevalah- pitrīn . gandharvajaksharakshānsi śrāvajāmāsa vai śukah- ..

94. Ex *(Satjavatis)* matris persuasione et *Gangaejae* (i. e. *Bhishmae*) sapientis Krishna Dvaipājana, virtutis spiritu ductus, in *Vitshitravīrjae* regno olim instar trium ignium kuravas generavit heros.

95. Quumque produxisset *Dhritarāshtram Pāndum* atque etiam *Viduram*, studio et animi ardore profectus est sapiens iterum in solitudinem.

96. His filiis senibus ad iter superius (moksham) profectis magnus Rishi enarravit Bhāratum in hoc hominum mundo

97. Interrogatus millies a *Dshanamaedshaja* et Brāhmanis adsignavit Vaiśampājanae discipulo proxime sedem.

98. Ipse cum adsidentibus considens enarravit Bhāratum, operis intervallis saepius sacrificii admonitus.

99. De *Kuri* familia ramis diffusa, de *Gāndhāris* justa animi temperatione, habitu et vita, de *Kshattri* mente praescia, de *Kuntis* perseverantia constanti plene perfecteque Dvaipājana dixit.

100. De magni in Vāsudaeva animi natura, Pāndavarumque ingenua veritatis indole; de malis Dhritarāshtrae filiorum moribus loquutus est Rishi felix,

101. Bhārati *Sanhitam* in viginti quatuor ślokarum millibus constantem fecit. Hactenus Bhāratum, praeter id, quod a sapientibus dictum, qui, quae intexta sunt, descripserunt.

102. Inde porro Rishi epitomen confecit quinquaginta ślokis majorem, integrorum parborum (articulorum) summae caput.

103. Hoc Dvaipājana docuit primum filium *Śukam*; dein aliis discipulis addictis impertivit Magister.

104. Idem aliam Sanhitam sexaginta centum ślokarum millibus fecit. Triginta centum millia in deorum mundo fundata (edita) sunt,

105. In manium mundo quindecim prolata, inter *Gandharbas* quatuordecim, centies mille autem inter homines editum.

106. *Nārada* praedicavit ea diis, *Daevala* niger (Daevabrahmā) manibus, *Śuka* vero praedicavit Gandharbis, Jakshis et Rakshasis;

107. Asmins tu mānushae, lokae vaiśampājana uktavān, śishjo vjāsasja dharmātma sarvavaedavidān varah- aekam śatasahasran tu majā uktam vai nihodhat ..

108. Durjodhano manjumajo mahā-drumah- skandhah- karnah- śakunis tasja sākhāh-, duhśāsanah- phalapushpae samriddhae mūlam rādshā dhritarāshtro manishī ..

109. Judhishthiro dharmamajo mahādrumah- skandho 'rdshuno bhīmasaeno 'sja śākhāh-, mādrīsutau pushpaphalae samriddhae mūlan krishno brāhma tsha brāhmanās tsha ..

110. Pāndur dshitvā bahūn daeśān buddhjā vikramanaena tsha, aranjae mrigajāśīlo njavasan munibhih- saha ..

111. Mrigavjavājanidhanāt kritshhrām prāpa sa āpadam, dshanmaprabhriti pārthānān tatra ātshāravidhikramah- ..

112. Mātror abhjupapattiś tsha dharmopanishadam prati, dharmasja vājoh- śakrasja daevajoś tsha tathā aśvinoh- ..

113. Tāpasaih saha samvriddhāh- mātribhjām pariraksbitāh, maedjāranjaeshu punjaeshu mahatām āsramaeshu tsha ..

114. Rishibhir jat tadā nītā dhārttarāshtrān prati avajan, śiśavaś tsha abhirūpāś tsha dshatilā brahmatshārinah- ..

115. Puttrāś tsha bhrātaraś tsha imae śishjāś tsha suhridaś tsha vah-, pāndavā aeta itj uktva munajo tarhi tās tatah- ..

116. Tāns tair nivaeditān drishtvā pāndavān kauravās tadā, śishtās tsha varnāh- paurā jae tae, harshātah tshukrusur bhriśan ..

117. Āhuh- kaetshin na tasja aetae tasja aeta iti tsha aparae, jadā tshiram mritah- pānduh- kathan tasja iti tsha aparae ..

107. In hoc autem hominum mundo dixit Vaisampājana, Vjāsae discipulus, virtutis spiritu plenus, inter omnes Vaedarum scientia instructos princeps. Verum centum millia a me dicta sane inspirata.

108. *Durjodhana* discordiarum auctor (est) arbor magna; stirps sive truncus *Karńa*; *Śakuni* constituit ejusdem ramos, *Duh-śāsana* fructus et flores pullulantes, radicem rex *Dhritarāshtra* peritus.

109. *Judhishthira*, ab ipsa virtute et justitia formatus, arbor magna, truncus (ejusdem est) *Ardshuna*; *Bhīmasaena* autem ramos ejus efficit, *Mādris* filii gemini flores et fructus pullulantes, radicem *Krishna Brahmaque* et Brāhmańae.

110. *Pāńdus* superatis multis regionibus sapientia et fortitudine in sylva venationem exercens habitavit cum sapientibus.

111. Ipsi accidit, ut gazellas coeuntes caedendo poenam contraheret: inde a nativitate per omnem vitam Pārtharum (consequutus est) ordo ex (illa patris) vita a providentia divina dispositus,

112. Atque gratia duabus matribus facta, ex virtutis mysterio, a *Dharma*, *Vājo*, *Śakra* atque etiam ab *Aśvinis* diis geminis.

113. Inter ferventes ardore animi et studio simul educati incrementa coeperunt, a matribus duabus conservati fotique in purificatis sylvis et sacris virorum magnorum ordinibus.

114. Quare, quum a Rishibus sponte conducti ad Dhārttarāshtras et infantes, et pulchri cincinnati Brahmatsbārińes;

115. Tunc, „filii, fratresque hi et discipuli dilectique vobis amici, „Pāńdi filii isti" dixerunt Munes.

116. Quos ab his indicatos Pāńdavas quum ita intuerentur Kauravae, ac reliquae civium classes gaudio clamorem ederent;

117. Ajunt aliqui: „Nonne hujus isti, illi hujus, itaque alii? „Quum dudum mortuus Pāńdus, quomodo hujus, itaque alii?"

118. Svāgatan sarvathā dishtjā pāndoh- pasjāma santatim, utshjatā svāgatam iti vātsho srūjata sarvaśah ..

119. Tasminn uparatae śabdae diśah- sarvā ninādajan, antarhitānām bhūtānān nih-svanas tumulo 'bhavat ..

120. Pushpavrishtih subhā gandhāh- śankhadundubhinih-svanāh-, asan pravaeśae pārthānān tad adbhutam iva abhavat ..

121. Tat prītja tsha aeva sarvaeshām paurānān harshasambhavah-, śabda āsīn mahāns tatra divasprik kīrttivaddhvanah-,

122. Tae 'dhītja nikilān vaedāns tshhāstrāni vividhāni tsha, njavasan pāndavās tatra pūdshitā akutohhajāh- ..

123. Judhishthirasja śautshaena prītāh- prakritajo 'bhavan, dhritjā tsha bhīmasaenasja vikramaena 'rdshunasja tsha ..

124. Guruśuśrushajā kuntjā jamajor vinajaena tsha, tutosha lokah- sakalas taeshan śaurjagunaena tsha ..

125. Samavājae tator rādshhān kanjām bharttrisvajamvarām, praptavān ardshunah- krishnān kritvā karma audushkaram ..

126. Tatah- prabhriti lokae 'smin pūdshjah- sarvadhanushmatām, āditja iva duh-praekshjah- samaraeshv api tsha abhavat ..

127. Sa sarvan pārthivān dshitvā sarvāns tsha mahato ganān, ādshahāra ardshuno rādshno rādshasūjam mahākratun ..

128. Annavān dakshināvāns tsha sarvaih- samudito gunaih-, judhishthiraena samprāpto rādshasūjo mahākratuh- ..

129. Sunajād vāsudaevasja bhīmārdshunabalaena tsha, ghātajitvā dsharāsandhan tshaidjan tsha balagarbitan ..

118. „Bene evenit omnimodo (salvete). Evoe! *Pāndi* videmus „sobolem! Dicatur: optime accidit (macti estote!)." Haec verba audita sunt undique.

119. Quo clamore ovantium laeto omnes resonarunt regiones. Ab iis, qui intra urbem morabantur, tumultus trans eam strepens (auditus) ciebatur.

120. Flores sparsi, odores suaves diffusi, concharum ac tympanorum sonitus factus introeuntibus Pārthis, ita, ut stupendum esset.

121. Itaque quum laetarentur, etiam omnium sane civium jubilum ex gaudio ortum increvit, nunc aethera feriens gloriantium clamor.

122. Ipsi Pāndavae, quum universorum vaedarum diversorumque sāstrorum studia absolvissent, hic commorabantur honorati, metus omnis expertes.

123. *Judhishthirae* animo puro delectati fuerunt proceres, *Bhīmasaenae* constantia ac robore et *Ardshunae* fortitudine atque virtute bellica;

124. *Kuntis* obedientia virtutis praeceptori praestita, geminorum obtemperatione et animi humilitate; atque virtutis eorum heroicae qualitatibus diversis gavisus est omnis populus.

125. Quare in conventu regum *Krishnam* virginem, dum maritum sponte sua eligeret, accepit Ardshuna, patrato opere factu difficillimo.

126. Exinde semper a populo honoratus inter omnes sagittarios; quin et in bellis solis instar fuit, cui similis haud videndus.

127. Devictis principibus omnibus et universis gentibus magnis Ardshuna compulit reges ad *Rādshasūjam*, sacrificium magnum.

128. Abundans victu et alimentis praemiisque et muneribus, excellens omnium qualitatum praestantia a *Judhishthira* perfectus est Rādshasūja sacrificium magnum.

129. Postquam ad Vāsudaevae ductum optimum Bhīmae et Ardshunae virtute caedi curaverat *Dsharasandham* et *Tshaidjam* fortitudinis gloria superbientem.

130. Durjodhanah- samāgatshhann arhanāni tatas tatah-, mani-kāntshanaratnāni gohastjaśvadhanāni tsha ..

131. Vitshitrāni tsha vāsānsi prāvārāvaranāni tsha, kanbalādshinaratnāni rānkavāstaranāni tsha ..

132. Samṛiddhāṇ tāṇ tathā dṛishtvā pāndavānāṇ tadā śrijam, īrshjā samutthah- sumahāns tasja manjur adshājat ..

133. Vimānapratimāṇ tatra majaena sukṛitāṇ sabhāṇ, pāndavānām upahṛitāṇ sa dṛishtvā parjatapjat ..

134. Tatra avahasitaś tsha āsīt praskanndann iva sambhramāt, pratjaksham vāsudaevasja bhīmaena anabhidshātavat ..

135. Sa bhogān vividhān bhundshan ratnāni vividhāni, tsha, kathito dhṛitarāshtrasja vivarno harinah- kriśah- ..

136. Anvadshānāt tato djūtaṇ dhṛitarāshtrah- sutaprijah-, tatsh tshhrutvā vāsudaevasja kopah- sambhavan mahān ..

137. Na atiprītamanāś tsha āsīd vivādaṇś tsha anvamodata, djutādīn anajān ghorān vividhāṇś tsha apj upaikshata ..

138. Nirasja viduram bhīshmaṇ dronaṇ śāradvataṇ kṛipaṇ, vigrahae tumulae tasmin dahan kshattram parasparam ..

130. *Durjodhana* accessit visurus collectos hinc inde pro cultu adparatus, gemmas, aurum, quae inde facta, in quovis genere pretiosa, boum elephantum ac equorum copias.

131. Pannos miris picturis variegatos, amicula et tunicas, pelles villosas et stragula pretiosa atque tapetes ex *rańki* lana textos.

132. Concervatam hanc hoc modo ubi viderat Pāńḍavarum abundantiam, invidiam concepit, (et) maxima ejus malignitas apparuit.

133. Ad formam currus coelestis a Maja ibidem magnifice constructum palatium, a Pāńḍavis inhabitatum quum vidisset, totus exarsit.

134. Atque hic eidem irrissum fuit, cum rapido prosiliret gradu, terrore quasi festinans coram *Vasudaevae* oculis instar genere ignobili nati.

135. Idem voluptatibus rebusque pretiosis variis licet frueretur, descriptus tamen *Dhṛitarāshṭrae,* discolor (colore vultus mutato) pallidus et macilentus.

136. Concessit hanc ob caussam ludum Dhṛitarāshṭra amore in filium ductus. Quo audito in Vāsudaeva ira excitata est magna.

137. Neque magnopere delectatus fuit. Ille enim et contentionibus favit et ludis aliisque ejusmodi rebus male gestis, quin vitiis (filiorum) variis indulsit horrendis.

138. Dejectis, *Vidura, Bhīshma, Drońa, Sāradvata* et *Kṛipa* in bellum hoc atque tumultum, alter alterius regnum accendit.

ŚAṄKARAE ĀTSHĀRJAE

PRAEFATIO

ad

JADSHURVAEDAE BṚIHADĀRAṆJAKUM

cum versione

et

ANANDAE

animadversionibus.

ŚAṄKARAE

PRAEFATIO.

Śrigaṅaeśāja namah- Om namo brahmādibhjo brahmavidjāsampradājakarttribhjo vaṅśarishibhjo namo gurubhjo namah- Ushā vā aśvasja itj aevam ādjā vādshasanaejibrāhmaṅā upanishat tasjā ijam alpagranthāvrittir ārabhjatae. Saṅsāravjāvivritsubhjah- saṅsārahaetunivrittisādhanabrahmātmavidjā pratipattajae. Sā ijam brahmavidjā upanishatsh tshhabdavātshjā. Tatparāṅān sahaetoh- saṅsārasja atjantāvasādanād upanipurvasja sadaes tadarthakatvāt. Tādarthjād grantho 'pj upanishad utshjatae. Sā ijan shaḍ adhjājj araṅjae 'nūtshjamānatvād āraṅjakam brihatvat parimāṅato brihad āraṅjakam. Tasja asja karmakāṅḍaena sambandho 'bhidhījatae.

Versio.

Srī Gaṅaeśae reverentia! Om! reverentia *Brahmo* ac **numinibus**, quae Brahmum continet! Traditionum, in quibus scientia brahmica docetur, verarum auctoribus, sapientum stirpe natis reverentia! reverentia spiritus magistris! *Ushā vā aśvasja* etc. Sic prima *Vādshasanaejis* brahmica *upanishad*, cujus haec in parvo libro interpretatio exorditur. Jis, qui desiderant universi liberationem, ut universi in caussa componendi vim efficacem (synthesis perfectionem) in spiritus brahmici (universalis) scientia intelligant. Hanc eandem Brahmi scientiam *Upanishadem* nuncupari oportet. Nam qui eam praeferunt rebus omnibus, universum cum caussa conjunctum (naturale, vivum) ratione aeterna solvunt (in aeternum imergunt); atque praepositionibus *upa* (ad vel *apud*) et *ni* (*in*) haec vocis compositae significatio efficitur. Quamobrem etiam liber upanishad dicitur. Haec, quia in nemore, sex lectionibus repetita est, *āraṅjakam* audit, et ob magnitudinem comprehensionis (ejus, quod comprehendit) *Brihad āraṅjakam*. Inde cum sua actionis parte (latere) *Sambandha* (conjunctus, conjunctio, Gesammtband) nominatur (*Aupanishada*).

Sarvo 'pj ajam vaedah- pratjakshānumānābhjām anavagataeshtānishtaprāptiparihāropājaprakāśanaparah . Sarvapurushānāṇ nisargata aeva tatprāptiparihārajor ishtatvāt dṛishtavishajae tsha ishtānishtaprāptiparihāropājadshñānasja pratjakshānumānābhjām aeva siddhatvān na āgamānvaeshaṅā . Na tsha asati dshanmāntarasambandhjātmāstitvavidshñanae dshanmāntaraeshtānishtaprāptiparihāraetshhā sjāt . svabhāvavādishv adarśanāt . Tasmādsh dshanmāntarasambandhjātmāstitvae dshanmāntaraeshtānishtaprāptiparihāropājaviśaeshae tsha śāstram pravarttatae . Jā ijam proktavitshikitsā manushjae 'sti itj aekaena ajam asti iti tsha aeka itj upakramja asti itj aeva upalabdhavja itj aevam ādinirṅajadarśanād.

Universa quidem haec scientia primitiva (hic vaeda) quam maxime adjumentum dilucidat, quo in opposita voluntate voluntatis effectio (absolutio) est et comprehensio, quod nec sensibus subjicitur, nec ratiocinatione exploratur. In omnibus enim hominibus jam per naturam inest hujus cum effectionis tum comprehensionis voluntas, atque in mundi physici manifestatione percepta, cognitio adjumenti, quo in voluntate voluntatis contrariae adeptio fit et comprehensio, sensibili etiam perficitur et ratiocinando, non autem scrutando *Āgamam* (revelationem). At ubi deficit de *sambandhici* spiritus existentia extra nativitatem (vitam hanc) cognitio, extra eandem in opposita voluntate voluntatis perficiendae et complectendae esse cupido nequit. Nam in sermonibus eorum, qui de natura propria disceptant, non manifestatur. Quare si per auxilium, quo extra nativitatem in contraria voluntate voluntatis effectio est et complexus, distincta sit ea, quae extra nativitatem est, spiritus sambandhici existentia, demum *śāstrum* (lex) prodit. Quae haec est ante dicta in homine dialectica. Ita per unum hic est; itaque unus; ita est libere incipiendo; ita etiam concipiendus. Ita certe ex evidentiae primae demonstratione.

Jatha tsha maranam prāpja itj upakramja jonim anjae prapadjantae sarīratvāja daehinah- Sthānum anjae 'nusanjanti jathā karma jathā srutam iti tsha. Svajaṇ dshjotir itj upakramja tam vidjākarmani samanvarabhaetae. Punjo vai punjaena karmanā bhavati. Dshnapajishjāmi itj upakramja vidshnānamaja iti tsha vjatiriktātmāstitvam. Tatpratjakshavishajam aeva iti tshaen na vādivipratipattidarsanāt na hi daehāntarasambandhina ātmanah- pratjakshaena astitvavidshnānae laukājatikā bauddhās tsha nah- pratikūlās sjur na astj ātmā iti vadanto. Na hi ghatādau pratjakshavishajae kastshid vipratipadjatae na asti ghata iti. Stānvādau purushādidarsanān na iti tshaen na nirūpitae 'bhāvān na hi pratjakshaena nirūpitae stānvādau vipratipattir bhavati. Vainasikās tv aham iti pratjajae dshajāmānae 'pi daehāntaravjatiriktasja nāstitvam aeva pratidtshānatae.

Et quemadmodum morte obita sic libere incipiendo in locum nativitatis progrediuntur alii, ut corpori spirituali incorporentur; alii, *Sthānum* (immotum) sequuntur; utque opus, sic auditum (traditum). Ita quum eam, quae a se ipsa est, lucem, sic libere ingressus est, ipsi una consentaneae exordiuntur et scientia et actio. Nam sanctus sancto fit opere. Docebo scientiam, quomodo libere exordiendo per conscientiam formatus, itaque spiritus naturam externam transscendentis sit existentia. At haec etiam sensibus manifesta. Nequaquam. Non enim disceptantes ex eo, quod sentiunt, idea gaudent. Nam si per sensum cognosceretur existentia spiritus, qui extra corpus est *Sambandhicus*; Laukajatikae et Bauddhae, spiritum existere, negando, nobis minime repugnarent. Nemo enim est, qui in *ghata* (materia prima) et attributis ejus ut si per sensus distingueretur, intelligentiam habeat, *Ghata* non existit (sic). An vero in Sthāno et attributis ejus conspicitur *purusha* (persona) cum qualitatibus ejusdem? Nequaquam. In eo enim, qui forma effictus est externa, non existit. Nam in Sthāno et attributis ejus, qui per sensibile formatus est, non est intelligentia. *Vainasikae* autem, eo quod nascatur *Ego* reflexio (modus subjectivus, abstractus), etiam eum, qui extra corpus diremtionem transscendit, similiter non existere confirmant.

Tasmāt pratjaksbavisbajavailakshańjat pratjaksbān nāstitvaprasiddhas tathā anumānād api srutj ātmāstitvae lińgasja darśitatvāl lingasja tsha pratjakshavishajatvān na iti dshaen na. Dshanmāntara sambandhasja agrahańāt. Āgamaena tv ātmāstitvae 'vagatae vaedapradarśitae laukikalińgaviśaesbaiś tsha tadanusāriño mīnāṇsakās tārkhikāś tsha abam pratjajaṇ lińgāni tsha vaidikānj aeva svam atiprabhavāni iti kalpajanto vadanti pratjaksho 'numaejaś tsha ātmā iti sarvathā apj astj ātmā daehāntarae sambandhī itj aevam pratipattur daehāntaragataeshtánishtaprāptiparihāropājaviśaeshārthinas tadviśaeshavidshnānāja karmakāńdaṇ samārabdhaṇ na tv ātmana ishtánishtaprāptiparihāraetshhā.

Quum hoc, quod sensibus distinctum est, accidens sit et vanum, ex sensibilitate nulla existentiae est agnitio. Eandem vim etiam habet ratiocinatio ad demonstrandam eam, quam śrutis docet, spiritus existentiam. Quod quidem signi demonstratione signique, instar ejus quod sub sensum cadit, manifestantis distinctione effici putant. Hoc vero negamus. Nam Sambandhi, qui extra nativitatem est, comprehensio (idea) hic deficit. *Mīmāṇsakarum* vero et *Tārkikarum* (Logicorum) alia est ratio. Hi enim, postquam imprimis spiritus existentiam revelatam per intelligentiam altiorem investigarunt, atque ex primitiva demonstrarunt scientia (vaeda), demum essentiam ejusdem et vim etiam per signorum mundanorum distinctionem sunt prosequuti. Hi quum *Ego* conscientiam et signa animo forment solum vaedica, quae relationem subjectivam per productionem et existentiam transscendunt (ac comprehendunt), hac mente confirmant: „sensibilis et intelligibilis est „ spiritus." Omni quippe modo, qui extra corpus hoc est, sambandhicus existit spiritus. Itaque ab idea pendet, qui adjumentum hoc distinguere desiderat, quo in eo, quod extra corpus voluntati opponitur, hujus effectio concipiatur et comprehensio. Ut haec distinctio intelligatur, ab aequali et toto incipit operis pars.—Non autem a spiritu est desiderium adipiscendi et comprehendendi cupitum in eo, quod cupito opponitur.

Kāraṅam ātma ṿishajam adshṅānam karttṛibhoktṛisvarūpābhimāna-lakshaṅaṇ tadviparītabrahmātmasvarūpavidshṅanae na apanītam na tu karmaṅā apanaetavjam. Jāvaddhi tatra apanījatae tāvad ajam karma-phalarāgadvaeshādisvābhāvikadoshaprajuktah- śāstravihitapratishiddhā-tikramaeṅa api pravarttamāno manovākkājair dṛishṭādṛishṭanishṭasādha-nāni adharmasaṅdshṅakāni karmāṅj upatshinoti bahuljaena svābhāvika-doshabalījastvat tatah- sthāvarāntā 'dhogatih-. kadātshitsh tshhāstraṛi-tasaṇskārabalījastvam. Tato manaādibhir ishṭasādhanam bahuljaena upatshinoti dharmākhjam. Tad dvividhaṇ dshṅāna pūrvakaṇ kaevalaṇ tsha.

Caussa (instrumentum, fundamentum), unde spiritus sensibus manifestatur, inscientia (irrationabile) est, quae designatur per cupidinem et arrogantiam, qua agens et fruens in propriam fertur naturae formam. Hoc, (quod spiritum sensibus subjicit) per naturae propriae (arrogantis) cognitionem, quae brahmi spiritui opponitur, deductum est et aversum, non autem opere deducendum, Quantum enim per hoc deducitur, tantum, qui amoris proprii et adfectuum, operis fructuum, repugnantiam continet, in naturae arrogantis propriae vitium ac culpam immersus prodit. Quae lege jussa sunt et prohibita, dum transgrediendo in externa procedit, mente, voce et corpore in se colligit opera, quae in viso et inviso ad id, quod cupito opponitur, perficiendum instrumenta, in *adharma* (injusto, vitio) concepta nuncupantur. Quum per copiam majorem (nimietatem) praevaleat naturae propriae arrogantis vitium abundans, inde fit in internum, quod in immobili aeterno est, infernum descensus. Aliquando autem veritatis, quae in Śāstro (lege divina) profertur, puritas et absolutio praevalet. Hinc mente, voce et corpore per copiam majorem praevalentem cupiti perficiendi instrumentum, quod *dharma* (justum, virtus, religio) nominatur, in se congerit. Hic dharma duplex, scientiam sequutus (cui ipsa antecedit) et indivisus (qui est absolutus, unus et totus).

Tatra kaevalam pitṛilokādiprāptiphalam vidshnānapūrvakam daevādibrahmalokāntapraptiphalaṇ. Tathā tsha śāstram ātmajādshī śraejān daevajādshina itjādi smṛitiś tsha dvividham karma vaidikam itj adjāsāmjae tsha dharmādharmajor manushjatvaprāptir itj aevam brahmādjā sthāvarāntā tsha svābhāvikā avidjā ādidoshavato dharmādharmasādhanakṛitā saṇsāragatir nāmarūpakarmāśrajā. Tad aeva idam vjākṛitam sādhjasādhanarūpaṇ dshagat prāg utpattaer avjākṛitam āsit. Sa aesha bīdshāṅkurādivad avidjākṛitah- saṇsāra ātmani krijākārakaphalādhjāropalakshaṅo 'nādir ananto 'nartha itj aetasmād viraktasja avidjānivṛittajae tadviparītabrahmavidja pratipattjarthopanishadā ārabhjatae.

Quare hic indivisus e paterno (manium) mundo etc. fructum fert adeptionis. Scientiam vero sequutus eo, quod in daevarum mundo initium, in brahmi autem habeat finem, adeptionis fructum profert. Itaque śāstrum docet: Qui spiritui sacrificat, eum praecedit, qui sacrificat daevis, etc.; et smṛitis: Duplex est opus vaedicum. In primitiva (absoluta) autem dharmae et adharmae conciliatione et aequalitate est humanitatis absolutio. Hoc modo, quae in brahmo est primitiva, in aeterno immobili composita (ultima, interna), inscientia (irrationabilitas) naturae propriae, unde qui prima in culpa est, pro dharma et adharma perficiendi instrumentum format, eadem constituit universi (aeterni) cursum, in quo vocis figurae et operis refugium sustinetur et mansio. Qua ratione hic mundus, cui ad id, quod absolvi oportet, consummandum apta est instrumenti forma, explicitus, non explicitus fuit ante rerum originem. Idem hoc universum in speciem seminis, sanguinis et reliquorum animantis attributorum, creatum per inscientiam (irrationabile), insignitum in spiritu fructibus qui operum effectione orti sunt, congrue superstructis (eximiis), absque initio est, absque fine nec sensibus subjectum. Itaque igitur ut in eo, qui solutus est ab arrogantia, inscientiae fiat compositio; in upanishade, quae intelligentiae absolutae vim habet et significationem, ea, cui inscientia opposita est, brahmi scientia exorditur.

Asja tv aśvamaedhakarma sambandhividshnānasja prajodshanaṇ jaeshām aśvamaedhacno adhikāras taeshām asmād aeva aśvamaedhavidshānāt tat phalaprāptir vidjajā vā karmańā vā. Taddhā aetal lokadshid aeva itj aevam ādisrutibhjah-. Karmavishajatvam aeva vidshnānasja iti dshaen na. Jo 'svamaedhaena jadshatae ja utshtshainam aevam vaeda iti vikalpaśrutaeh-. vidjāprakarańae tsha āmnānāt. karmāntarae tsha sampādanadarśanāt. Vidshnānāt phalaprāptir asti itj avagamjatae sarvaeshām api karmańām paraṇ karma aśvamaedhah- samashtivjashtiprāptiphalatvāt tasja tsha iha brahmavidjāprārambhae āmnānaṇ sarvakarmańāṇ sansāravishajatvapradarśanārthaṇ tathā tsha darśajishjati phalam aśanājām mṛitjubhāvam. Na nitjānāṇ saṇsāravishajaphalatvam iti tshaen na sarvakarma phalopasaṇhāraś śrutaeh-.

Inde vero sambandhicae de aśvamaedhae opere cognitionis positio et usus. Quibus per aśvamaedham est ipse summus auctor et actor, illis hac de caussa etiam ex asvamaedhae cognitione cum per scientiam tum per actionem efficitur ejus, quem profert, fructus adeptio. Tot modis est etiam mundi hujus victor, ut non minus in primitivis śrutibus docetur. Operis manifestationem ad cognitionem solum pertinere negamus. Quisquis in aśvamaedha sacrificat, altitudinem hac ratione certo cognoscit. Ita constat cum ex institutionis śrute, tum ex studio et recordatione in scientiae determinatione ac exercitio, tum ex intuitu divitiarum ad operis essentiam accumulatarum. A cognitione adeptionem fructus esse concipitur. Omnium itaque operum opus praestantissimum est aśvamaedha. Eo enim et in rerum accumulatione ac magnificentia et in earum compositione consumtioneque foecunditas est adeptionis (absolutio obtinetur). Ac hujus foecunditatis hic in scientiae brahmicae exordio propterea fit recordatio, ut, quae mundi manifestatio operibus sit universis, antea demonstretur. Hoc igitur modo demonstrabit fructum, cibi desiderium esse mortis naturam. At rebus aeternis non convenit foecunditas, qua universum manifestatur? Imo vero opus universum (creatio tota) est fructuum complexio, secundum śrutem.

Sarvaṇ hi patnī sambandhaṇ karma dahājā mae sjād aetāvān vai kāma iti nisargata aeva sarvakarmaṅān kāmjatvaṇ darśajitvā puttrakarmāparavidjānāṇ tsha ajaṇ lokah- pitṛiloko daevaloka iti phalaṇ darśajitvā trjannātmakatāṇ tsha antae upasaṇharáti trajam vā idaṇ nāma rūpam karma iti sarvakarmaṅam phalam vjākṛitaṇ saṇsāra aeva iti. Idam aeva trajam prāg utpattaeh- tarhj avjākṛitam āsīt. Tad aeva punah- sarvaprāṅikarmavaśād vjākrijatae bīdshād iva vṛikshah-. So 'jam vjākṛitāvjakritarūpah- saṇsāro 'vidjāvishajah- krijākārakaphalātmatajā ātmasvarūpatvaena adhjāropito 'vidjajā aeva mūrttāmūrttatadvāsanātmako 'to vilakshaṅo 'nāmarūpakarmātmako advajo nitjasuddhabuddhamuktasvabhāvo 'pi krijākārakaphalabhaedādiviparjajaena avabhāsatae.

Totum enim conjux, opus sambandhicum genitrix mihi sit, eatenus vero cupido. Ex naturae solum indole operibus universis conditionem desiderii inesse, quum demonstraverit; filiique, operis ac diversae scientiae quomodo hic mundus, pitrium mundus isque daevarum; quum fructum demonstraverit; trium etiam ciborum naturam spiritualem in fine complectitur. Triplex sane istud, nomen, figura et opus. Itaque omnium operum fructus explicitus est universum. Hoc quoque triplex est ante rerum ortum. Tunc non explicitum fuit. Idem autem denuo ex ejus, quo omnia animantur, operis voluntate et potentia evolvitur, ut a semine arbor. Ipsum hoc universum, quod formam explicitam habet et non explicitam; quod per inscientiam manifestatur (sensibus subjicitur); cui per spiritualem essentiam fructuum, qui operum effectione producti sunt, a propria spiritus natura formatio altior (concretio) superstructa est; quod animatum est per inscientiam etiam in rerum corporearum et incorporearum mansionibus, ideo accidens et vanum; quod nomine, figura et opere non animatum, quod non anceps, (duplicitatis expers), cui essentia naturalis propria aeterna est, purificata, scita ac liberata, — hoc quidem per oppositionem diversorum fructuum etc., qui operibus producti sunt, (primam) deorsum lucet.

Ato 'smat krijākārakaphalabhaedasvarūpād aetāvad idam iti sādhja-sādhanarūpād viraktasja kāmādidoshakarmmabīdshabhūtāvidjānivṛittajae radshvam iva sarpavidshǹānspanajanāja brahmavidjā arabhjatae. Tatra tāvad aśvamaedhavidshǹanāja.

Unde ex hac natura, quae fructibus diversis, effectione operum productis, propria est ac individua, eatenus hoc (universum). Itaque est e forma (essentia), quam ejus, quod absolvi (perfici) oportet, instrumentum habet; ut, qui ab amore sui et animi perturbationibus liber est, inscientiam eorum, quae ex operis, in cupidine (prima) noxii, semine creata sunt, componat; qua compositione cognitio quasi in catenae serie continua serpens deducatur, exorditur Brahmi scientia. Quae hactenus, ut aśvamaedha intelligatur.

ANANDAE

ANIMADVERSIONES

Om śrīgańaeśāja namah-. Om śrīgurubhjo namah-.

1. Jad avidjāvasād viśvan driśjatae rasanā hi tat. Jadvidjajā tsha taddhānis tam vandae purushottamam..

2. Namas trajjantasandohasarasīruhabbhānavae. guravae parapakshau jad dhvāntadhvansapatījasae..

3. Bhagavat pādapādabdshan dvandvan dvandvanibarhańan. suraeśvarādisad bhangair avalambitam ābhadshae..

4. Brihadārańjakae bhāshjae śishjopakritisiddhajae. Suraeśvaroktim āśritja krijatae njājanirńajah-..

Versio.

Om! *Śrī Gańaeśae* reverentia! Virtutis ac religionis magistris reverentia!

1. Ut ex inscientiae voluntate universum adpareat, eo quidem lingua (verbum est). Per cujus vero scientiam ejusdem relictio (est), hanc praedico ut personam supremam.

2. Reverentia Soli, qui ut nelumbium speciosum e mari, ex vaedarum essentia perfecte educta, ascendit; virtutis magistro, quippe qui tenebras pellendo (componendo) duo latera (duas alas, duale summum) lucidissime enuntiat.

3. Sanctam copulam, lucis basi in aquis effectam, qua oppositio composita, Surarum domini primum existens, undis fundatum adoro.

4. Ut in *Brihadārańjaki* commentario discipuli officium absolvatur, iis, quae a *Suraeśvara* (Surarum domino) dicta sunt, fidendo evidentia (confirmatio) ex *Njāja* efficitur.

Kańvopanisbadvivarańavjādshaena aśaeshām aeva upanishadam śodbajitum kāmo bhagavān bhāsbjakāro vigbnopaśamādisamarthaśisbtātsbārapramāńakam parāparagurunamaskārarūpam mańgalam atsharati. — § Namo brahmādibhja iti. Vaedo birańjagarbho vā brahma tannamaskaraena sarvā daevata namaskritā bhavanti tadarthatvāt tadātmakatvatsb tsha. Aesha hj aeva sarvae daevā iti śrutaeb. Adipadaena paramaeshthiprabhritajo gatjantae jadj api taesbām ukto brahmāntarbhāvas tathā api taeshv anādaranirāsārtham pritbag grahańan. Tsbaturthā namo jogae namah- śabdas trividhab- prahvībhāvavishajabnanu brahmavidjām vaktu kamaena kim itj aetae namas krijantae sā aeva bi vaktavjā itj ata āha — § Brahmavidjā iti. aeshā tatsampradājakakarttritvae vanśabrāhmańam pramāńajati.

§ Ad pag. 151. lin. 1.

ib.

Bhāshji auctor beatus (*Sańkara*), qui quidem integram upanishadem a corruptione, qua per *Kańvae* editionem adfecta erat, liberare desideravit, opus fecit boni nuntium (tractavit consensum omnium), quod cum more insigni ad difficultates etc. amovendas apto exemplare est, tum diversis doctoribus reverentiam exhibet. § *Brahmum* est scientia vel corpus substantiale (foetus aureus). Ipsum quum veneratur, omnes venerantur dii. Ab eodem enim et substantiam habent et spiritum. *Ipse quippe solus omnes dii.* Hoc vaedae docent. Verbo *ādi* omnes *Paramaeshthem* (in supremo stantem) consequentes intelliguntur. Quum enim eorum substantia *in* Brahmo enuntiata sit, eo certe, haec, dum accipitur separatim, sine respectu evelli probatur. Quadruplex est reverentia, quae *namah* dicitur, in *Jogae* (*Njājae*) systemate. Vocabulum *namah* est triplex illius, quod in exclamationem convertitur, manifestatio. An non Brahmi scientiam enuntiandi desiderio? Quid! quod sic illi venerantur. Hanc enim potissimum enuntiari oportet. Unde ait: § Brahmi scientia etc. Ipsa quippe efficit, ut in opere ex veris traditionibus composito, qui ex stirpe brahmańica est, auctoritate ejusdem nitatur.

ib. § Vanśarishibhja iti. Jadj api tatra pautimāshjādajo brahmāntāh- sampradājakarttarah- śrujantae tathā api gururishjakramaena brahmanah- prāthamjam iti tad āditvam iti bhāvah- sampratj aparagurūn namas karoti. — § Namo gurubhja iti. Jadj api brahmavidjāsampradājakarttrantarbhāvād aetae prag aeva namas kritās tathā api śishjānān guruvishajādarātiraekakārjārtham prithaggurunamaskaranan. Jasja daevae parābhaktir itj ādiśrutaer iti. Jad uddiśja mangalam ātsharitau tat paridshhātum pratīkam ādattae.

l. 2.

ib.

ib. § Ushā vā iti. Tshikīrshitājāh- vrittaer bharttriprapantshabhāshjaena āgatārthatvam uktam tad dhi dvajā āha itjādi mādhjandinaśrutim adhikritja pravrittam ijam punar ushā vā aśvasja itjādi kānvaśrutim āśritja iti jatha uddaeśjan nirddiśjati. —

---

§ Licet *Pautimāshja* et ex ordine reliqui, qui in Brahmo stant, auctores verae traditionis hic audiant; tamen, quin Gurorum et Rishium servetur ordo, a Brahmo eminentia; inde *āditvam*, principatus. Hic est sensus. Nunc aliis doctoribus reverentiam exhibet. § Si quidem ob conditionem, quae auctoribus, qui Brahmi scientiam vere tradunt, propria est et essentialis, isti prius veneratione coluntur; discipulorum reverentia, quam magistro separatim exhibent, ob finem praestatur, qui magisterii, quod exercuit, venerationem excedit; cujus in Daeva alius est cultus, ut prima Srutis docet. Quo exhibito (absoluto) ut opus faustum, ab ipso tractatum inde penitus cognoscatur, ejusdem partem sumit.

§ *Ushāvā* etc. In commentario, quo a *Bharttre* interpretationis desideratae expositio ampla et fusa facta est, jam revelati sensus ratio profertur, Enim vero haec duplex, ait, interpretatio. *Mādhjandinae* recensionem Vaedicam retractando, quod proditum est, haec iterum (repetita, nova interpretatio): *Ushāvā asvasja* etc. Itaque *Kanvae* Srute (*Kanvica Vadshasanaejis Sākhā*) innixus, quomodo relinquere oporteat, praecipit.

§ Tasjā iti. Bharttṛiprapañtshabhāshjād visaeshāntaram aha. Alpagrantha iti. — Asjā granthato 'lpatvae 'pi na arthatas tathātvam iti granthagrahańam. — § Āvṛittiśabdo bhāshjavishajah- sūtrānukāribhir vākjāis sūtrārthasja svapadānāṅ upavarńasja bhāshjalakshańasja atra bhāvād iti. Nanu karmakāńdo adhikārińo vilakshańo 'dhikārī na dshñānakāńdae sambhavati arthitvādaeh- sādhārańatvād vairāgjādaeś tsha durvatshanatvāu na tsha niradhikāraṇ śāstram ārambham arhati itj ata āha. — § saṇsāra iti. karmakāńdae hi svargādikāmah- saṇsāraparavaśo narapaśur adhikārī iha tu saṇsārād vjāvṛittim itshhato viraktāhna tsha vairāgjaṇ durvatshaṇ suddhabuddhaer vivaekino brahmalokāntae saṇsārae tatsambhavād.

l. 3. ib. l. 4. ib.

---

§ Ut notam praebeat aliam, externam, qua distinguatur a Bharttṛis expositione fusa et copiosa, parvum dicit librum; § etsi in parva ejusdem externa forma ratio, qua libri argumentum et sensus indicetur, sit nulla. § *Avṛitti* vox commentarium denotat. Per hunc enim ea designatio hic intelligitur, in qua sermonibus, qui auctoris sententias imitando exprimunt, cum harum vis pateat et sensus, tum qui verbis aptis et convenientibus descriptus ad hunc proxime accedat. Nonne actionis latus abstractum in eo, qui ad supremum auctorem et ad actorem (dominum) tendit, accidens est et vanum? Neque fieri potest, ut in scientiae tantum parte idem actor summus obtineatur. Communis enim est eadem cupidinis primae et eorum, quae inde consequuntur, ratio; amoris autem sui et animi perturbationum (si postuletur) solutio, sermo gravis est et severus. Neque vero consentaneum est, ut principium lege fiat, quae a supremo auctore abstracta discedat. § Quare *Saṇsāra*, ait, etc. In actionis enim latere svargae et rationum ejusdem amor, qui a mundi alterius objecti cupiditate et potestate pendet (huic subditus), humano-animalis est, idemque auctor ibidem et actor. Qui vero hic ex mundo liberationem desiderant, sui amore etc. soluti evaserunt. Nec amoris sui liberatio et vacuitas sermo durus. Ea quippe investigatori, qui scientiam dialectice scrutando sibi puram reddidit, in hoc oritur universo, quod in Brahmi mundo est interno.

Uktaṇ hi so 'dbjāmānaṇ tu tatsh tshittam iśvarārpitakarmabhih- vairāgjam brahmalokādau vjanaktj āśu sunirmalam iti. Ato jathā uktaviśishtādhikāribhjo vrittaer ārambhah- sambhavati itj arthah- tathā
ib. api vishajaprajodshanasādhanānām abhāvae tatra āha. — § Sanṣāra-haetv iti. Pramātritāpramukhah- karttritvādir anarthah- sanṣāras tasja haetur ātmā vidjā tannivrittaeh- sādhanaṇ brahmātmavidjā tasjāh-pratipattir apratibaddhājāh- prāptis tadartham vrittir ārabhjatā iti jodshata aetad uktam bhavati. Sanidānānarthanivrittiśāstrasja prajodshanam brahmātmjaikjavidjā tadupājas tadaikjam vishajah- sambandho dshnānaphalajor upājopaejatvam śāstratadvishajājor vishajavishajatvam

---

Dictum est enim: Hic vero demonstrat animum, qui arrogantiam superavit, unde in Brahmi mundo ac statibus ejusdem sensum, qui, per opera, quae a domino (iśvara) consequutus est (quae dominus maturando adjuvit), amoris sui perturbatione solutus, mox quam purissimus evadit et immaculatus. Quare quemadmodum ab his, qui, ut eosdem describendo diximus, ad auctorem et actorem summum tendunt, interpretationis initium exorditur; ita etiam, licet instrumenta ad manifestationis finem perficiendum adhuc desiat, expositio conformis descriptionem incipit. § Unde *Sanṣārahaetu*, ait, etc. Universum per virtutem, qua ipsum est matrix, primam primigenium, archetypum, per creandi potentiam primitivum (principiale), infinitum, ac insensile. Hujus caussa est spiritus. Scientia, quae conceptus ac compositionis ejusdem instrumentum, est spiritus brahmici (universalis) scientia. Hujus intelligentia est adeptio indifferentiae. Quare sic exorditur. Ita hoc ab eo, qui haec conjungit, dictum est. Śāstri finis, qui universum istud insensile cum caussa componere praecipit, scientia est de Brahmi unitate spirituali; hujus scientiae conciliatio ejusdem unitas, manifestatio autem Sambandha. In duobus, scientia et fructu (operis essentialis) ea, quam adjumentum habet, auxiliandi ratio est; in utraque evidentia per legem demonstrata manifestationis demonstratio.

Tadārabhjam śāstram iti prajodshanādishu pravṛittjaṅgatajā uktaeshv api sarvavjāpārāṅām prajodshanārthatvāt tasja prādhānjam uktaṇ hi. Sarvasja aeva hi śāstrasja karmaṅo vā api kasjatshit jāvat prajodshanaṇ na uktaṇ tāvat tat kaena gṛihjata iti tathā tsha sāstrārambhopajikam prajodshanam aeva nāmavjutpādanadvārā vjutpādajati. — § Sā ijam iti. Adhjātmaśāstrae prasiddha sanihitā tsha atra brahmātmaikjavidjā tannishthanan sarvakarmasannjasinan sanidanasja saṅsarasja atjantanāśakatvāt bhavati. — § Upanishatsh tshhabdavātshjā. Upanishadam bho brūhi itj ādjā tsha śrutis tasmād upanishatshtshhabdavātshjatvaprasiddhaer vidjājās tato jathoktaphala siddhir itj arthah-. Kathaṇ tasjās tatshtshhabdavātshjatvae 'pj aetāvān artha upalabhjatae. Tatra āha. — § Upanipurvasja. Asja arthah- shadlṛi visaraṅagatjavasādanaeshv iti smarjatae.

I. 5.

ib.

I. 7.

Hinc exordienda lex. Quum in finibus (usibus, nexibus), qui per productionum membraturam descripti sunt, omnes contentiones substantiam finis et sensum habeant, sequitur finis praedestinatio. Dictum est enim: Sic sane omnis legis operisve cujuscunque finis (usus, effectio) si non sit pronuntiatus, a quo comprehendi poterit? Itaque finis, qui Sāstri initio in auxilio ponitur, etiam demonstratur per nominis derivandi significationem. § *Saejam* etc. In śāstro, quod ad corpus spirituale spectat, perfecte agnita est ibique conservata de spiritus brahmici unitate scientia, quae his, qui ejusdem studiosi (in ea firmati) opera omnia in ipsa componunt, ea ratione efficitur, qua mundum cum caussa conjunctum modo aeterno solverint. § *Upanishad* etc. Eandem Upanishadem sane dixeris. Atque hinc śrutis (Vaeda) principalis ad scientiam pertinet, quae insignis ex ratione agnoscitur, qua upanishadem oportet nuncupari. Unde nominati fructus perfectio. Hic est sensus. Quomodo vero ea, quum hoc nomine sit nuncupanda, in ejusdem etiam sensu intelligatur? Respondit: § *Upanipurvasja* etc. Hoc est: *shad*, nexum cum litera ऌ (qua in radicum catalogis indicatur certa conjugationis regula) usurpatur, ubi denotandum est sidere, mergi, solvi, diffluere, destruere, movere, cedere, etc.

Sadaer dhātor upanipurvasja kvib antasja sahaetu sansāranivarttakabrahmavidjārthatvād upanishatsh tshhabdavātshhjā sā bhavatj uktaphalavatī. Upa śabdo hi sāmīpjam ātaś tsha asati sankotshakae prati viparjāvasjati. Ni śabdaś tsha niśtshajārthas tasmād aekatmjam niśtshitam. Tadvidjā sahaetum sansāram sādajati itj upanishad utshjatae. Uktam hi. Avasādanārthasja tsha avasādād iti. Brahmavidjā aeva tshaed upanishad ishjatae kathan tarhi granthae vriddhās tatsh tshhabdam prajudshjantae na khalv aekasja śabdasja anaekārthatvam njājjam itj āśankja āha. — § Tadarthjād iti. granthasja brahmavidjādshanakatvād upatshārāt tatra upanishattvam itj arthah-. Jathā uktavidjādshanakatvae granthasja kim iti tadā adhjaetrinān sarvaeshan vidjā na bhavati itj āśankja.

ib.

Quum haec copulationis pars per grammatices regulam, quae *Kvip* audit, in forma immutata nominis vjm admittat, eique hic praepositiones *upa* apud, ad, et *ni* in, addantur, hoc autem modo eadem accipiat sensum scientiae brahmicae, per quam mundus cum caussa componitur; Upanishadis nomine nuncupanda est haec eadem, quae, ut dictum, operis fructum profert. Nam *upa* vox propinquitatem exprimit, atque hinc, quum, quod non existit, se concludat (contrahendo impediat, *vel* deficiente obstaculo), adversus idem penetrando (luce et amore) complectendo (cognoscendo) existet possidens et conservans. *Ni* autem vox denotat *niśtshājam* decretum firmum, certum, quo Unius natura spiritualis decreta est et confirmata. Hujus scientia mundum, quo caussa continetur, imergit (componit), itaque Upanishad nuncupatur. Dictum est enim: A substantiae autem immergendae immersione. Si vero Brahmi scientia solum Upanishad desideretur, qua mente periti de libro etiam hanc vocem usurpant? Haud facile enim uno verbo consentanea est multarum significationum ratio. § *Tādarthjāt* etc. sit. Ex eo, quod liber ad scientiam brahmicam per exercitium spirituale generandam aptus sit, upanishadis vim (rationem) habet. Hic sensus. Si vero haec libri utilitas admittatur, ad quid ergo omnium doctorum scientia?

Śravaṅādiparāṅām aeva āraṅjānuvatshanād iti nijamādhītāksharaebhjas tadsh dshanma iti bṛihadāraṅjakanāmanirvatshanapūrvakam āha. — § Sā ijam iti. Bṛihadāraṅjakānuvatshanādinijamādhītavaedāntānām api kaeshāṅtshid vidjānupalambhāt kuto jathā uktāksharaebhjas tadutpattir itj. Ata āha. — § Brihattvād iti. Upanishadantaraebhjo granthaparimāṅātiraekād asja bṛihattvam prasiddham artho 'pi tasja tad asti brahmaṅo. Khaṅḍaikarasasja atra pradipādjatvāt tadsh dshṅānahaetūnāṃ tsha antarangabahirangāṅām bhujasām iha pratipādanād bṛihattvād āraṅjakatvātsh tsha vrihadaraṅjakam. Na tsha aetad asuddhabuddhaer adhītam api vidjām ādadhāti. Kashājae karmabhiḥ paktae tato dshṅānam iti smṛitaer itj arthaḥ.

I. 8.

I. 9.

Quia quibus auditio ejus et studium fuerunt potiora, eum in sylva nuncupando tradiderunt (repetierunt); inde literas injuncto modo legentibus haec generatio efficitur. *Bṛihadāraṅjaki* nomen indicat traditionem libro priorem. § *Saejam* etc. Nisi ex repitita brihadaranjaki traditione etc. hi quoque, qui Vaedāntae ex praescripto studuerunt, quicunque sint, scientiam animo conceperint; unde ex dictis literis haec eadem oriatur? § *Bṛihattvāt* etc. ait. Quum liber complexu superetur ab Upanishadis argumentis, illius magnitudo agnoscitur. Quae quidem ejus significatio est a Brahmo (cujus etiam radix *bṛih* magnum fieri, loqui, lucere). Quoniam hic unius aequalis individui amor potens et sanctus proponendus, hujus vero altioris scientiae fundamenta, quae intra corpus sunt et extra, sensu et potestate auctiori hic traduntur; ideo ex magnitudine et communicatione in sylvis facta dicitur *Bṛihadāraṅjakam* (opus magnum sylvestre). Neque vero huic, qui mali animi (mentis impurae) est, quamvis ipsi det operam, scientiam impertitur. Infusione (eductione) operibus maturata, inde scientia altior (nascitur); secundum smṛitem (ethicam) hic intellectus.

Dshṅānakāṅḋasja viśishṫadhikārjādivaiśishtjae 'pi karmakāṅḋaena nijatapūrvāparabhāvānupapattilabhjasambandho vaktavjah- sa tsha parīkshakavipratipattaeh- aśakjo viśaeshato dshṅātum itj āsaṇkja āha . —

l. 9. § Tasja iti . Pratidshṅātam sambandham prakaṫajitum asiddhapramāṅabhāvānām vaedāntānāṇ sambandhābhidhānāvasānābhāvāt tat pramāṅjam pratipādja paśtshāt taeshāṇ karmakāṅḋaena sambandhaviśaeshavatshauam utshitam iti manvānas tat pramāṅjaṇ sādhajati . — § Sarvopi iti . Pratjakshānumānābhjām itj āgamātiriktapramāṅopalakshaṅārtham . Aesho 'rthah adhjājavidhjupāttah- sarvo 'pi kāṅḋadvajātmako vaedo mānāntarānadhigataṇ jad ishṫopājādi tadsh- dshṅāpanaparas .

§ Pag. 152. l. 1.

Etsi determinato hoc, qui ad supremum auctorem tendit actoremque, et opera sua in eo ponit, scientiae altioris latus distincte descriptum sit; operis tamen latere Sambandha nuncupandus est atque tradendus, quippe quem ex essentia (conditione), quae ab injuncta prima discedit, absque agnitione obtineri oportet. Atqui ex acri circumspicientis judicio hic definite nosci nequit. § *Tasja* etc. ait. Quum scientiae interna scrutantibus (Vaedantis) idea deesset ad nuncupandum Sambandham, quippe qui auctoritatis (evidentiae) essentiam, qua eundem agnitum (promissum) demonstrare possent, nondum perfectam haberent (agnoscerent); post eos tamen, cum proposita erat haec evidentia integra, verbum, quo Sambandha definitur, pronuntiatum est. Itaque contemplans (conscius, in idea) hanc evidentiam prodit perfectam. § *Sarvopi* etc. Conspectu, ait, et ratiocinatione; quo, quam auctoritas Āgamae transcendens vim (sublimiorem) habeat, significatur. Hic sensus per studium decretis providentiae nutritus. Universa quidem haec scientia primitiva (hic vaeda) duorum (cognitionis et actionis) laterum spiritu plena, quod aestimationis (mensurae externae) modis finitis inaccessum, voluntatis nempe universalis auxilium, quaeque ad hoc spectant, docendo praestat.

Tathā tsha adshhātadshhāpakatvāviśaeshāt tuljam prāmānjaṇ kān-dajor iti. Atha vā vaedanam vaedo 'nubhavah- sa tsha śabdae mā-nājogjo rūpādihīnatvād aetad apramaejam iti hi śrutaeh-. Sa tsha ishtānishtapraptiparihāropājas tasja aeva tat tadatmanā svasthānāt satsh tsha tjatsh tsha abhavad itj adi śrutaeh-. Sa tsha prakāśanah-sarvaprakāśakatvāt tam aeva bhāntam anubhāti sarvam iti śru-taeh- sa paro vidjājās tatkārjātītatvād viradshah- para ākāśad itjādi śrutaer aevaṇ rūpo vaedapadavaedanījaś tshidaekarassh- pratjag dhātur aeva sarvo 'pi karjakaranātmakah- prapantshah-. Ātmā seva idaṇ sarvam iti śrutaes. Tathā tsha jathā uktam vastuprakāśajanto vaedān-tā vidhivākjavat pramāṇam iti.

Itaque, quum nullum sit discrimen in ratione incognitum docen-di, aequalis est duorum laterum evidentia. Sic scientia est vere scien-tia primitiva conscia. Per hominis autem mensuram haec in verbo conjungi (cogitari) nequit, quippe quae figura et figurae finitionibus careat. Hoc non praemetiendum (mensurandum); ita quidem Śrutis (Vaedae) habet. Eadem vero (scientia prima conscia) adjumentum est, quo voluntatis (universalis), in voluntate contraria, effectio est et com-plexus. Quum ergo hoc (haec eadem) inde nonnisi per spiritum con-sistat, et existens et derelinquens (componens) factum est, ita Śru-tis. Eademque dilucidat omnia dilucidando. Post hanc splendentem resplendet universum; sic Śrutis. Haec eadem superat scientiam vul-garem, quum eam fine caussali transcendat; libera ab amore sui et ani-mi perturbationibus supereminet luce purissima etc., secundum śrutem. Integre formosa, ante quodvis scientiae punctum scienda, per intellectum unitatis amore potens; ipsa, per quam solum radix reflectitur; universa-lis, quae finis et fundamenti caussalia spiritu plena, revelans et expli-cans. Spiritus est hoc universum, secundum Śrutem. Itaque, ut dictum, qui scientiae primitivae interna penetrarunt (Vaedāntae), ex essentia (substantia) providentiae decretorum instar auctoritatem di-lucidant.

Atha vā pratjakshādinā anavagato jo 'sāv ishṭapraptjādjupājo brahmātmā tasja prakāśanaparah- sarvo 'pj ajam vaedas tasja aeva adshṅātatvāt. Tatra karmakāṅdaṇ karmānushṭhānaprajuktabuddhiśuddhidvārā brahmādhigatāvārād upakārakam. Vividishanti jadshṅaena iti śrutaer dshṅānakāṅdam sākshād aeva tatra upajuktam paramapurushasja aupanishadatvaśravaṅāt sarvae vaedā jat padam āmananti. Iti tsha śrutaes tad juktam karmakāṅdavadsh dshṅānakāṅdasja api prāmānjam iti. Adhikārisaulabhjapratipādanadvārā dshṅānakāṅdaprāmāṅjam aeva

L 2. sphuṭajati. § Sarvapurushāṅām iti. Ajam arthah- sukham mae sjād duh-kam mā abhūd iti svabhāvatah- śāstram vinā sarvaeshām purushāṅām anavatshhinnasukhādimātrābhilāshopalambhāt tanmātrasja tsha amokshatvāt.

Enim vero idem, quod sensibus etc. inexploratum, voluntatis liberae obtinendae adjumentum, Brahmi spiritus est. Hunc universa quidem haec scientia (hic vaeda) maxime dilucidat. Ipse enim solus non cognoscitur. Unde operis (divini) latus, per puritatem mentis ad opus sequendum applicatae, ex eo obtento adjuvat (cooperatur), quod ad Brahmum accedit, (Brahmi contiguum ulterius est). Scire cupiunt per sacrificium, ita Śrutis. Scientiae divinae latus etiam hic nunc hac ratione adjunctum, quoniam homo supremus Aupanishada dicatur, quod nomen omnes Vaedae ex traditione antiqua naurpant. Itaque secundum Vaedas ut operis latus, sic haec, quam scientiae latus habet, auctoritas unitate copulatur. Eodem modo, quo ejus, qui ad summum auctorem tendit et actorem, adeptio eximia proponitur, et ea, quae est in scientiae latere, auctoritas aperitur. § *Sarvapurushāṅām* etc. Hic sensus: Voluptas mihi sit, dolor ne fiat, ita (quisque desiderat) ex propriae naturae essentia. Quoniam absque śāstro omnes homines voluptatis incircumcisae materiam (momentum) obtinendi cupidinem animo concipiunt, neque ab hoc momento liberi sunt.

Tatkāmino dshňānakāṅdādhikāriṅah sulabhatvāt tasmin pramāṇ svārthavishajām ādadhāt kathaṇ tad apramāṅam iti. Nanu vaedasja kārjaparatajā prāmāṅjai kārmakāṅdavat kāṅdāntarasja api kārjaparatajā prāmāṅjam aeshtavjam iti na itj āha. — § Dhṛishtavishajae 'ti. l. 3. Krijākārakaphalae 'ti karttavjatvānām anjatamasmin kārjae samīhitaprāptjadjupājabhūtae vjutpattikālae pratjakshādisiddhae tathā vidhikārjadhijo 'njathā labdhatvāt tatra na āgamo 'nusaṇdhaejah-. Na hi lokavaedajos tad bhidjatae alaukikae tasminn avjutpattiprasaṅgāu na tsha avjutpannāni padāni bodhakāṅj atiprasaṅgāt na tsha brahmaṅj api tuljāvjutpattjanupapattis tasmin brahmatvaena ātmatvaena tsha prasiddhaes tat sāmānjopapattau vidshňānādipadānām vjutpattaeh- sukaratvāt.

Qui vero, libertatis hujus cupidus, ad supremum in scientiae latere auctorem tendit, eandem facile assequitur; ideo in hoc propriae substantiae archetypum continet. Quomodo huic non sit auctoritas (evidentia)? Nonne quum scientia primitiva, finem omnibus praeferendo, auctoritatem habeat; ut in actionis primae parte, ita etiam in ea, qua pars exceditur, si finis anteponatur, auctoritas est postulanda? Minime vero, ait: § *Dhṛishtavishajae* etc. In fructu, quem agens agendo (in mundo) profert. Si officiorum (obligationum) finis quicunque alius captatae adeptionis etc. adjumentum fieret, quod originis tempore perfecte absolutum agnosceretur, (ut temporale) oculis etc. percipiendo; de praedestinationis(legis primitivae) fine obtineretur intelligentia diverso modo; ubi āgamam (doctrinam traditam) nec investigari oporteret nec respici. Enim vero hoc non dividitur duobus, mundo et (vaeda) scientia prima. Nam quum haec sit extramundana (supermundialis, non mundana), eam non ortam esse efficitur. Nec res (signa, verba), quae non sunt ortae, intelliguntur vim earum et consecutionem primam migrando. Neque etiam idea deest, cur in brahmo non sit ortum aequale. Nam in eodem cum per Brahmi tum per spiritus essentiam perfecta est agnitio. In hujus vero aequalitatis cognitione transcendente ex actionis integritate orta sunt scientiae et operis signa.

Tāni tsha alaukikam akhāńdam pratjag brahma nirluńthitasāmān-javiśaesham lakshanaja bodhajanti. Tasmād brahma aeva vaedapra-māńakam na kārjam iti bhāvah-. Kiṇ tsha tishthatu vaedāntsprāmāń-jaṇ karmakāńdae 'pi vjatiriktātmāstitvādau siddhae 'rthae prāmānjam avaśjakaṇ. Tad abhāvae tatprāmāńjājogān na hj abhavishjaed daeha-sambandhjātmasadbhāvānadhigamae pāralaukikapravrittivisrambhas. Tasmāt karmakāńdaprāmānjam itshhatā asiddhae 'rthae 'bhavishjaed. Daehasambandhinj ātmani svargāhau tsha prāmāńjasja abhjupaejatvāt kārjae vaedaprāmānjānijamād vaedāntānām api svārthae mānatvaṇ sidh-jati iti āha na tsha iti. Nanu daehāntarasambandhjātmadshnānam vinā vidhivaśād adṛishtārthakrijāsu pravṛittih- sjād iti na iti āha. —

Haec extramundanum docent, absolutum, (operis fructu aeterno, ethice) manifestatum indicando in sequalitate, quam ex Brahmo coe-pit per oppositionem. Quare auctoritatem scientiae primae nonnisi Brahmum efficit, non autem finis. Hic sensus. Imo vero etsi in ope-ris latere consistat vaedantae auctoritas, tamen in prima est spiritus transscendentis existentia. Si perfecte cognita sit substantia (sensus absolutus), auctoritas est necessaria. Deficiente quippe illa haec fun-damento caret. Neque enim alterius mundi productionibus fides fo-ret, nisi mente attingeretur hic existentiae et lucis status, qui sam-bandhici corpore spiritus est. Unde lateris, quod actionem continet, auctoritas, substantia si imperfecta esset, nonnisi per desiderantem fo-ret. In spiritu enim, qui corpore sambandhicus, svargae victor (adver-sarius) est, ejus auctoritas attingenda promittitur. Nam fini deest ex scientiae primae auctoritate injunctio (obligatio interna). Atqui eorum, qui scientiae primae interna penetrarunt, etiam in proprio sensu (pro-pria substantia) perficitur aestimatio (opinio, investigatio)? Minime. Nonne productio esse potest absque spiritus scientia, qui extra corpus sambandhicus est, ad providentiae decretum (ad legis primae volun-tatem) in actionibus ex invisi substantia perfectis? Non potest, ait.

§ Svabhāva iti. Jadā ātmadaehāntarasambandhī śāstrān mānantarātsh taha na pramitas tadā bhoktur anavagamān na praekshāpūrvakārī jāgādj anutishthael lokājatasja vjatiriktātmaatitvam adshanato dshanmāntaraeshśanishtādi itj āha anītshhajā vaidikakrijāsv apravrittaer darśanād. Ato na atiriktātmadshānam vinā sāmparājikae pravrittir itj arthah-. Nanu vidhajah sādhanaviśaesham bodhajanto na atiriktātmāstitvādau mānam vākjabhaedaprasangād itj ata āha. — § Tasmād iti. Atiriktātmadhijam vinā pāralaukikapravrittjanupapattjā karmakāndaprāmanjājogād iti jāvat, Vidhīnān srutjarthābhjām ubhajārthatvam aviruddham itj arthah. Na kaevalam vidhibhir aeva arthād ākshiptam atiriktātmāstitvam kin tu śrutjā api svamukhaena uktam itj āha.

l. 6

l. 7.

Quando, qui per spiritum extra corpus sambandhicus est, ex lege et aestimatione non est proditus (revelatus), tum, quoniam animo non concipitur fruens (aeterno felix), non consequetur sacrificium etc. (non manifestabitur) ab eo factum, qui prior ex providentia est actor. Nam Lokājata, qui spiritus transcendentis existentiam ignorat (negat), in voluntate voluntati, quae extra nativitatem est, contraria versatur. Itaque ait, quia per desiderium oppositum (voluntatis defectum) in actionibus vaedicis productionem (exitum) non conspicit. Quo fit, ut absque spiritus transcendentis (extramundani) scientia in congressu cum adversario locum non habeat progressio (productio). Hic sensus. Nonne leges primitivae (providentiae decreta) perfectionis subsidium distinguere docent? Imo in principio existentiae spiritus transcendentis nulla est aestimatio (opinio), quia consequeretur sermonis diversitas et repugnantia. Unde ait: § *Tasmāt* etc. Eo quippe, quod spiritu transcendente non intellecto, non concipiatur alterius mundi progressio, nec unita videtur, quae in operis latere est, auctoritas. Sic. Per duplicem śrutis essentiam et sensum aperta est duplex legum primitivarum vis et significatio. Hic sensus. Neque ex significatione per leges primitivas solum adjecta est absoluta (positiva) spiritus transcendentis existentia. Quin etiam per śrutem in propria refertur forma.

l. 9. §. Jā ijam iti. Nirńajadarśanād atiriktātmāstitvam iti sambandhah-. Tatra aeva prakṛitopajogitvaena upakramopasaṇhārāntarae
§. p. 153. l. 1. darsajati. — § Jatha iti. Purvavad aeva sambandhadjotanārtham tsha kārah-. Upakramopasaṅhāraikarūpjat kaťhaval· līnām atiriktātmāstitvae tātparjam uktvā bṛihadāraṅjakavākjasja api tatra tātparjam
l. 3. aha. — § Svajam iti. Na bi prasiddhadshaďatvasja daehādaeh-. svajaṇ dshjotishťvam iti dshjotir brāhmańagatopakramas tadvishajo daehadivjatiriktātmānam adhikaroti. Tam praetam vidjākarmańī pūrvopārdshitae phaladānāja anugatshhatah-. Sa tsha gatvā dshǹānakarmānugunaphalam anubhavati iti śārīrakabrāhmańāgatopasaṇhāro 'pi dshanmāntarasambandhavishajo.

---

§. *Jaejam* etc. Ex ovidentiae demonstratione est prima spiritus transcendentis existentia, itaque Sambandha. Sic per aequalitatem in unione distribute praeformatam adparet in comprehensione principii liberi absoluta. § *Jathā* etc. In morem primitivum nec minus ut Sambandha luceat, nisus est ethicus et sacrificium. Quum ob unius, quae in principii liberi comprehensione est, formam, doloris specie, complexus solutionem in spiritus transcendentis existentia hujus praestantiam enuntiaverit, inde quoque efficitur sermonis, qui in Brihadāraṅjako est, excellentia. § *Svajam* etc. Non enim a se ipso lucis qualitatem habet corpus primigenium, cujus perfecta est et agnita caligo (stupor, aqua) Lux ejus est liberum, quod per eum, qui a brahmo est, advenit, principium. Eo manifestatus (hoc manifestans) spiritum corporis primitivi transcendentem superat. Hunc post vitam, ut fructus ferant, sequuntur, quae primitus universim collecta sunt, scientia et opus. Idemque quum excessit, agnoscit fructum, cujus est consentanea scientiae et operi qualitas. Ita, qnae per eum, qui a brahmo est, et cui corpus spirituale, advenit, comprehensio, non minus hunc, qui extra nativitatem est, manifestat Sambandham.

Na tsha atra aeva bhasmī bhavato daehādaer dshanmantara sambandho juktas. Taena ātmā daehādivjatirikto dshanmāntarasambandhī siddho brāhmaṅābhjām itj arthah. Adshātaśatrubrāhmaṅae tsha vjavatvādsh dshnapajishjāmi itj upakramo vjatiriktātmāstitvavishajo. Na hi pratjakshae daehādau dshidshnāsā asti. Tatra aeva upasaṅhārae ja aesha vidshnānamajah- purusha iti vidshnānamajaviśaeshanād atiriktātmāstitvam darśitaṅ. Na hi daehādaer vidshnānamajatvam asti tasmāt tad apj upakramopasaṅhārābhjām vjatiriktātmāstitvaṅ gamajati itj āha. — § Dshnapajishjāmi itj upakramja iti. Na tsha udāhṛitānām vākjānām aprāmānjaṅ tatprāmānjasja autpattikasūtrae haetvaviśaeshād abhjupaejatvād iti bhāvah-. Jatha uktātmani aham pratjajo mānaṅ tatra daehākārās sphuranād atiriktātmāstitvasja taena aeva sphurtjupapattaer, ato na tatra srutiprāmānjam iti śankatae. — l. 4.

Neque vero hoc in loco e corpore primo, quod in cineres vertitur, recte conciperetur, qui sit extra nativitatem sambandha. Quare spiritus, qui corpus primum transcendit, extra nativitatem sambandhicus, a duobus, qui in Brahmo sunt, perfectus est. Hic est sensus. Eum, qui per inimicum non natum a brahmo est, ex defectione docebo. Ita principium liberum, quo manifestatur spiritus transcendentis existentia. Nam in corpore primigenio, quod coram oculis est, non invenitur sciendi cupido. Ibi (in principio) solum, qui est in comprehensione hic ex conscientia natus (formatus), in eaque consistit purusha (persona, homo). Hoc modo, quum, qui ex conscientia formatus est, describatur, una spiritus transcendentis demonstratur existentia. Non enim corporis initio convenit, quae ex conscientia fit, formatio. Licet inde haec per utrumque, principium nempe liberum et comprehensionem doceat spiritus transscendentis existentiam § *Dshnapajishjāmi* etc. Neque verba adlegata carent auctoritate. Hanc enim in lege (*sūtra*) de rerum origine, eo quod caussarum sit distinctio, admitti oportet. Hic sensus. Ex dicto in spiritu *Ego* reflexio est determinatio, finitio. Hic corporis ex perturbatione adfectus et sollicitationes, inde etiam, quum, ad spiritus transscendentis existentiam perturbationem accedere intelligatur, effici, ut hac in re non sit universalis in śruta auctoritas; ita querit.

l. 5. § Tatpratjaksha iti. Pratjakshasja vishajo 'vakāso jasminn itj atiriktātmāstitvam utshjatae. Jadj api vjatiriktātmāstitvam tvad abhiprājaena ahaṇ dhīgotsharas tatha api na sā vjatiraekam ātmano gotsharajati. Juktāgamavivaekaśūnjānām ahampratjajabbādshām vjatiraekaprātjajaprāptau vipaśtshitām vipratipattjabhāvaprasangād iti paribarati.

l. 6. — § Navādi iti. Vivādapratikūlā vādino nāstikā na aeva vivādam

ib. muntshanti itj āha. — § Na hi iti. Taeshu pratikūljasambhāvanārtham viśaeshaṅam. Na itjādi vadantah- santo no 'smākam pratikūlā na hi sjur aevam vadanasja aeva sambhavād adhjakshavirodhād iti jodshanā. Pratjakshae vishajae vipratipattjabhāvae drishtāntam aha. Tatra vjabhitshāram śaṅkatae. —

Tatpratjaksha etc. Ejus, qui visibilis est, manifestatio luce fit deorsum splendente, in qua sic enuntiatur spiritus transcendentis existentia. Etiam si vero spiritus transcendentis existentia ad tuam opinionem *Ego* sit, quod per intellectum res sensibus objiciat; eodem tamen hic modo haud objicit sensibus absolutionem spiritus transcendentem. Ita complectitur, quoniam idea absoluta iis deest, qui, quod conjunctum est et integrum in scientia altiori tradita per disquisitionem suam inane reddunt; qui *Ego* reflexum objectum dispertiunt, quippe, quum absolutionis transcendentis abstractiones reflexss consequuntur, laudantur empirici (qui ex posteriori conjiciunt). § *Navādi* etc. Qui dialectica adversaria disceptant, Nastikae, controversam haud magis solvunt quaestionem. § *Nahi* etc. Ipsis efficitur distinctio in ratione et vi, quam dissensionis origo habet. Neutiquam etc., ita dicentes, licet sint, non nobis tamen forent, adversi. Nam non forent, si et ejusdem originis esset sermo eorum, ubi solum, quod sub sensum cadit, negarent. Haec connexio. Quae in manifestatione versatur visibili, ubi idea absoluta deficit, doctrina empirica (Dhrishtānta) vocatur. Nunc de investigatione ideali quaerit.

§ Sthāńvādāv iti. Pratjaksha'e dharminī sthāńur vā purusho vā iti viprattipattaer upalambhān na pratjakshae viprattipattjabhāvo vjabhitshārād iti śańkārthah-. Ādipādaena pāshānādau gadshādivipratipattih- sangrihjatae. Kim pratjakshamātrae vipratipattih-. Kim vā taena viviktae pratipan na. Na agho 'ńgīkarān na tsha aevam ātmani pratjakshae vipratipat tāvad hi na āgamānvaeshanāgatae na aeva tan nirāstraena tau nirńajād iti manvāno dvitījam dūshajati. Na itjādinā. Pratjakshato viviktae 'rthae vipratipattjabhāvam prapantshajatí — § Na hi iti. Ātmanah- sthūladaehavjatiriktatvan na pratjaksham iti pratipādja sūkshmadaehavjatiriktatvam api na ahampratjajagrahjam itj āha. —

l. 9.

l. 10.

---

§ *Stāńvādau* etc. In visibili justo vel Sthāńus est (immobilis, colligens) vel Purusha, (homo, persona) ex ideae absolutae conceptu. Nam in visibili non deficit idea absoluta, ut patet ex investigatione ideali. Hic dubii sensus est. Per vocem primam (Sthāńu) comprehenditur notio aggeris in petra exstructi atque aedificio apti. Quomodo in momento (materia) visibili idea sit absoluta? Aut quomodo in hoc, quod per eam distinquitur, ideale? Nullo modo. Nec vero ex corporis membrorum formatione hoc sequitur. Neque etiam idea est in spiritu visibili, nisi quis eo, quod revelatam altiorem investigetur scientiam, eundem obtineat; non autem ita, ut rejiciat hanc, in qua quippe est absolutio certa. Ita. meditatus (auctor) punctum refellit secundum. *Na* etc. Amplius, ideam in substantia, (sensu), quae visibilium instar investigata est, absolutam esse nullam explicat. § *Nahi* etc. Postquam naturam, quae physicorum (externorum) corporum a spiritu est, transcendentem non esse visibilem exposuit, eam quoque corporis (spiritualis interni) transcendentem per *Ego* notionem abstractam concipi posse negat.

l. 11. § Vaināśikās tv iti. Tae khalv aham iti dhijam anubhavanti tathā api daehāntarasthūladaehātiriktan sūkshman. Tatra pradhānabhūtājā budhaer atiriktasja ātmano nāstitvam aeva paśjanti. Tatra ahan dhijā sūkshmadaehātiriktātmasiddhir itj arthah-. Kiṅ tsha pratjakshasja vishajo rūpādis tad rāhitjan tad vailakshańjan tadā ātmano 'sti. Aśabdam asja arśaejam arūpam itjadi śrutaeh-. Na hi rūpādi tad ādhāram vinā pratjaksham kramatae. Ato na daehādjatiriktātmāstitvasja §. p. 154. l. 1. pratjakshatvāt prasiddhir itj āha. — § Tasmād iti. Pratjakshato vivikto vipratipattjajogāt prakritaě tsha tad darśanād iti jāvat. Atha itshhādajah- kvatshid āśritāh- guńatād rūpavad itj anumānād atiriktātmasiddhir iti na itj āha.

---

§ *Vaināśikās tu* etc. Hi sane per *Ego* conscientiam (intellectum subjectivum) intelligunt, similiter etiam substantiam internam (corpus absolutum spirituale), quod quum sit extra relativum hoc corpus, corpora relativa transcendit. Quo fit, ut sic etiam non existere videant spiritum, qui ex ratione (sapientia), quae per praedestinationem (aequalitatem absolutam) viva facta, transscendens est. Itaque ipsis per conscientiam *Ego*, spiritus, qui corpus internum (absolutum) transscendit, perficitur. Quid vero? Illius igitur, quod sub sensum cadit, distinctio, quae fit per figuram etc., inde diremtio et separatio (singularitas, relictio), inde conditio accidens et vana in spiritum cadant? Sed „absque sono ut hoc (eum) cogitem, absque figura", śrutis docet. Quin enim finiatur figura externa et reliquis cohaerentiae terminis circumscriptis, non subjicitur sensibus. Hoc fit, ut ad existentiam spiritus, qui corpus ejusque attributa transcendit, nulla ex sensibilitate accedat perfectio, atque illius ex hac nulla sit cognitio. § *Tasmāt* etc. Sensibilis rei instar per intellectum illis distinctus (spiritus transcendens) absque ideae absolutae unione et contemplatione est in creato, diremto ac dispertito et ex ejusdem aspectu. Haud ultra patet, quod sentiunt. Itaque cupidines earumque momenta aliquo quasi confugiunt, ac pro qualitatum principio et proprietate in figurae modum adhaerescunt. Unde per ratiocinationem illis similiter spiritus transcendentis perfectio fit et agnitio. Falso tamen.

§ Tathā iti. Na ātmastitvaprasiddhir iti sambandhārthas tathā śahdah. Ajam hhāvah. Itshhādinaṇ svātantrjae svarūpasiddhih- pāratantrjae parasparāśrajatvam ādhārasja idānīm aeva sādhjamānatvāt. Kvatshitsh tshhabdaena tsha āśrajamātravatshatae siddhasādhanatvam mānasas tadāśrajasja siddhitvāt ātmoktau tsha dṛishtāntasja vikalā iti. Jah- prāńaeua prāńini itj ādi śrutjā. Prāńinādivjāpārākhjasja lingasja ātmāstitvae pradarśitah-. Svāt tasja tsha vjāptisāpaekshasja pratjakshādisiddhātmavishajatvān na tasja śabdaikagamjatā iti śańkatae. Śrutjā iti. Ātmanah- svātantrjaeńa lińgagamjatvābhiprājaeńa śrutjā lińgaṇ na upanjastam iti pariharati. — ⌝sadhja l. 2.

---

§ *Tathā* etc. Neque enim ita perficitur et agnoscitur spiritus existentia. Samhandhi suhstantia et vis hac ratione nonnisi vox esset et sonus. Hic est sensus. Si cupidines earumque momenta a se ipsis pendendo libertate gaudent, eam, quae formae propriae ac naturae est, perfectionem obtinent. Sin ab alio pendent, efficitur, ut ad se invicem confugiant et adhaerescant. . Etenim cohaerentiae circumscriptio nunc solum certis terminis finita absolvitur. Per vocem autem *aliquo*, qui refugium hic innuit, huic a mente adjumenti, quo perfectio obtinetur, vis est et potestas. Ah hac autem, quae hujus refugii est, perficiendi vi, et in spiritus vocabulo doctrina empirica habet, unde ejus, quod perfici oportet, particularem et deformatam efficiat figuram. At „qui per vitam in vivo" ɔit, confirmat Śrutis prima. Ejus signi, quod ex vivorum etc. actione mutua ac interna et processu essentiali nomen habet, est is, qui in spiritus existentia demonstratur. Ex naturae euim proprietate ae possessione, et quia ejusdem comprehensionis conspectus per mundum sensibilem et attributa [illegible] ah eo, per quem spiritus perfectus est et agnitus, manifestatur, non est solum (unius) in verbo intelligentia (comprehensibilis ratio). Sic duhitanti. Ita per Śrutem. Per libertatem, qua signi comprehendendi cupidus est spiritus, secundum Śrutem non habet signum oblatum et intus compositum. Ita complectitur (omnia).

l. 3. § Na iti. Jo 'tshaetanavjāpārah- sa tshaetanādhishthānapūrvako. Jathā rathādivjāpārah- prāṅādivjāpārasja apj atshaetanavjāpāratvātsh tshaetanādhishthānapūrvakatvam iti sambhāvanāmatriṅaliṅgopanjāso. Na hi nistshajavattvaena tad upanjasjatae. Ātmanah- dshanmāntarasambandhasja pramāṅtaraena agrahaṅāt tadvjāptiliṅgājogād itj
ib. āha. — § Dshanmāntara iti. Nanu vjatiriktātmāstitvam āgamae aekagamjaṇ tshaet kathaṇ tat prajakshaṁ anumaejaṇ tsha iti vādino
l. 4. vadanti tatra āha. — § Āgamaena tv iti. Jā ijam proktae vitshikitsa itj āgamaena. Ko hj aeva anjasmād itjādi. Vaedoktais tsha prāṅanādibhir laukikair liṅgavisaeshair ātmāstitvae jathoktātmasiddhim anusāranto vādino. Vaidikam aeva aham pratjajam pratilambham nānā vaidikānj aeva tsha liṅgāni pasjantah-. Tan

---

§ *Na* etc. Qui per insensilis processum est, hic ordine ante eum ponitur, qui per conscientiam (sensile) supra illum consistit. Ut est corporis spiritualis (*ratha*, rheda, hic idem ac *sarīra*) etc. processus; sic ex processu, qui in processu vivorum est, non conscio efficitur ejus, qui per conscientiam superius stat, praepositio, itaque signi, quod est in creationis (contemplationis unitae) momentis sive materia, oblatio est ac interna compositio. Non enim per modum decreti in mente firmi offertur hoc atque intus componitur. Quoniam absque Sambandhi, qui extra nativitatem est, auctoritate spiritus non concipitur, quum ejusdem non conjungatur comprehensionis (adeptionis) signum. § *Dshanmāntara*, ait, etc. At si per Āgamam (scientiam altiorem traditam) solum intelligi potest spiritus transcendentis existentia, quomodo etiam sensibus et ratiocinatione obtinetur? Ita disceptantes quum objiciant, respondet: § *Āgamaena tu* etc. Quae haec ex ante dictis in homine dialectica sit (cf. p. 152. l. 9.), per Āgamam (solvitur). Quis enim hoc modo aliunde (id efficiat)? etc. Per signi distinctiones in Vaedis propositas, vivas efficaces ac mundanas (universales), in spiritus existentia, eam, quam diximus, spiritus absolutionem, dum eam dialectice tractant, essentialiter prosequuntur. Ipsi et vaedicam *Ego* conscientiam in idea adeptionis absoluta concipiunt, et vaedica eodem modo signa varia considerant.

Svotpraekshānirmitāni tāni vikalpajanto dvidhā ātmānam vadanti. Vastu tastv ātmā jathoktaśrutjā aekasamādhigamja itj arthah-. Tasja asja itjādinā kāṅḍajoh- sambandham pratidshnāja tādarthjaena siddhjae 'rthae vaedāntaprāmaṅjan. Sarvopītjādina prasādhja adhunā karmabhih-śuddhabuddhaer vairagjādidvārā dshnānotpattir iti tajoh- sambandhan katbajati. — § Āgamān mānāntarād vā vjatiriktātmāstitvam pratipattāv api itj arthah-. Pumarthopājaviśaeshārthino dshnāpanārthan karmakāṅḍam ārabdhan. Tshaet tarhi tatra uktakarmabhir aeva vivakshitapumartbasiddhaer vaedāntārambhavaidjarthāt na sambandhoktibsā avakāśā.

Quoniam haec ita formant animo, uti in sensu (conspectu), quam qui subjecti particularis est, producta sunt multo altiori. Hac autem mente spiritum duplicem esse affirmant. In eo, quod materiale una est et formale, spiritus est, ut dictum in Srute, unius contemplatione (aequalia in unitate continendo) attingendus. Hic est sensus. Quum jam per id, quod ad locum *tasjāsja* etc. (v. p. 168. supra) profertur, in duobus lateribus Sambandha sit agnitus promissus, ad eundem sensum in substantia perficienda continctur Vaedantae auctoritas. Loco *Sarvopi* etc. (ib. supra) quum absolutus (perfecte agnitus) sit, nunc ab eo, qui purum reddidit intellectum (qui puri intellectus) operibus, per statum ab amore sui et animi perturbationibus liberum scientiae est origo. Itaque his duobus (scientia et opere) describit Sambandham. § *Sarvathā* etc. Aut ex Āgama sit, aut ex eo, quod propria subjecti mensura superetur, semper in idea absoluta (intelligentia) est spiritus transcendentis existentia. Ut scientia ei tradatur, qui desiderat distinguere, quo hominis substantiam concipi oporteat, auxilium, operis pars est suscepta. Si nunc hic per dicta etiam opera ex eo, quod substantiae, quam enuntiare animus est, humanae absolutio in principio Vaedāntae sensum habeat a sacrificii loco (*vaedi*), nonne Sambandhi nomen hoc luculentum?

I. 10. Itj âśankja âha. — § Na tv iti. Âtmâdshnânam khalv anarthakâranam anvajavjatiraekaśâstragamjam mithjâ dshnânakârjalingakan tsha tatsh tsha akarttabhoktribrahmâtmadshnânâd apanaejam. Na hi tat karmakândae uktair aeva karmabhih- śakjam apanaetum virodhâbhâvât. Tasmât taddhânârthadshnânasiddhajae vaedântârambhasambhavâd uktasambandhasiddhir itj arthah-. Jadi karmabhir dshânan na nivarttatae mâ nivarttishthasmj aeva tasmin karmavaśân mokshah- sjâd itj âśankja âha. — § Jâvaddhi iti. Samjagdshnânam aeva sâkshân mokshahaetur na karma. Tat tu pranâdhjâ tadupajogi. Na hi satj aeva adshnânae muktis. Tasmin sati sansârasja durvâratvât. Tasmât karmakândasja vairâgjadvârâ pravaeśo muktâv iti bhâvah-. —

§ p. 155. l. 3.

Ita dubitanti § *Natu* ait, etc. Spiritus inscientia sane insensile fundamentum est et organum, quod ex śâstro de nexus successionum transcensu intelligi potest, quo (organo) etiam scientia et finis (faciendum) perperam et fallaciter designantur, quodque igitur per eam, quae in agente est et fruente, spiritus brahmici inscientiam est deducendum (avertendum). Non enim hoc per actiones, quae quidem in operis parte (absoluta) describuntur, deduci potest, ubi quippe deficit oppositio. Quare ut magis perspiciatur, quam significationem et vim habeat ejusdem (inscientiae) relictio, ad hujus rei scientiam perficiendam, ex principii, quod a vaedanta docetur, origine est dicti Sambandhi absolutio. Hic sensus. Quodsi vero per actiones se non componat ininscientia, nec justus (existens) etiam, qui in compositione constat, ex actionum potestate libertate absoluta gaudere poterit. Ita objicitur. § *Jâvaddhi* etc. Caussa libertatis spiritualis evidenter solum veritatis scientia est, non vero actio. Haec autem sollicitando in copulatione conjuncta servit. Nec enim in justo (*sati*) insciente est libertas spiritualis. Nam in hoc justo contractio mundi (aeterni) dura foret atque conclusio. Igitur eo quod in operis parte (absoluta) amor sui et animi perturbationes solvantur, libertati spirituali aperitur introitus.

§ Ajam itj adshho nirdiśjatae. Rāgadvaeshādi itjādi śabdaena l. 3. avidjā'smitā'bhinivaeśādajo grihjantae. Doshāṅām svābhāvikatvaṇ śāstrānapaekshatvam. Api kārah- sambhāvanārthah-. Drishtatvam anvajavjatiraekasiddhatvam. Adrishtatvam śāstramātragamjatvam. Adharmopatshajaprātshurjae haetum āha. — § Svābhāvika iti. Atha vairāgjārthaṇ karmaphalaṇ prapantshajann adharmaphalam āha. — § Tata iti. Uktaṇ hi. śarīratshaih- karmadoshair jāti sthāvaratām nara iti. Tat kim punjopatshajābhāvād anavakāśaṇ svargādiphālam na itj āha. — § Kadātshid iti. Śāstrījasaṇskārasja balījastvae phalitam aha. — § Tata iti. Ādiśabdo vāgdaehavishajah-. Phalavibhāgam vjaktuṇ karma bhinatti. —

l. 6.
l. 7.
ib.
l. 8.

---

§ *Ajam* etc. Insciens demonstratur. Per formulam *Rāgadvaeshādi* (amoris proprii et animi commotionum repugnantia etc.) comprehenduntur illi, qui per inscientiam in propriae existentiae particularis arrogantiam ingrediuntur. In noxiis molimen existentiae suae particularis est legis (aeternae) despectus. Quamvis hic nisus et studium vim quoque creationis (rerum originis) et significationem habeat. Visi substantia (essentia) est absolutio, quam habet in transcensu successionum nexus; invisi autem substantia per legis momenta (materiam, ethice) intelligi potest. In copia, quae igni sacrificiali ex injusto est, abundantefundamentum esse affirmat. § *Svābhāvika* etc. Quum jam operis fructum explicat, ob arrogantiae solutionem, de fructu injusti loquitur. § *Tatah-* etc. Dictum est enim: operum culpis in corpore productis fit, ut homo in immobilis aeterni internum vadat. Quid ergo? Si purorum (sanctorum) collectio ad unitatem (ignem sacrificialem) desit, non eluceat svargae etc. (principalis) fructus? Imo vero § *Kadātshit* etc. ait. In puritatis et absolutionis legalis vi praepollente fructum produci asserit. § *Tatah-* etc. Verbum *ādi* denotat subaudiri vocem et corpus. Ad fructuum partitionem explicandam opus dividit (auctor).

l. 9. § Tad dvividham iti. Tasja muktiphalatvam nirasitum phalam
§ p. 150. l. 1. vibhadshatae. — § Tattra iti. Kaevalam ishṭādi karma iti śaeshah-. Karmaṅā pitṛiloka iti hi vakshjati. Tasmin phalae nānātvam abhipraetja ādi sabdah-. Vidjajā daevaloka iti. Śrutim āśritja āha. —
ib. § Vidshṅāna iti. Daevaloko jasja ādir brahmalopasja antah- tasja arthasja praptir aeva phalam asja iti vigrahah-. Uktae'rthae śatapa-
l. 2. thīm śrutim pramāṅajati. — § Tathā tsha iti. Sarvatra paramātmabhāvanāpurah-saraṇ nitjaṇ karma anutishṭhann ātmajādshī. Kāmanāpurah-saraṇ daevān jadshamāno daevajadshī. Tajor madhjae katarah- śraejān iti †satj ātmajadshī śraejān iti nirṅajah- kṛito. Ato dshṅānapūrvam karma daevalokasja kāmanāpūrvam pitṛilokasja prāpakam itj arthah-. †vitshārae

---

§ *Tad dvividham* etc. Quem hoc pro libertate spirituali fructum ferat, ut distincte demonstret, eundem distribuit. § *Tattra* etc. Absolutum (ex virtute individua profectum), quod cupiti (voluntatis universalis) etc. instrumentum est, opus et reliq. Per actionem est pitrium (manium) mundus. Hoc quippe vult dicere. In hoc fructu varietatem significat vocabulum *ādi*. Per scientiam est mundus daevarum. Quod ad Śrutem provocando confirmat. § *Vidshṅāna* etc. Cui daevarum mundus est exordium, et eo, quod brahmo elidatur, finis, huic substantiae adeptio solum fructus, huic hoc modo pugna (effusio, corpus). Quum indicavit substantiam (essentiam), ex Śrutis parte, quae *Śatapathi* nominatur, auctoritatem adfert. § *Tathā tsha* etc. Ubivis, qui perpetuam, quae ex supremi spiritus comtemplatione dux est, actionem sequitur, spiritus cultor audit, qui cupidinem ducem, deos colens, deorum est cultor. Horum duorum uter praecedit? Ita scrutanti, prima, veritatis nempe, aetate, spiritus cultorem praecessisse pro comperto est. Quo fit, ut opere, cui scientia antecedit (*v.* quod scientiam sequitur) daevarum mundus obtineatur, eo autem, cui cupido, mundus pitrium. Hic sensus.

Pravrittaṇ tsha nivrittaṇ tsha dvividhaṇ karma vaidikam. Iha vā amutra vā kāmjam pravrittam karma kīrttjatae. Nishkāmam dshñānapūrvam tu nivrittam abhidhījata itjādi. Manusmritiṇ tsha udāharati. Smritiś tsha iti. Dharmādharmajor aekaikasja phalam uktvā miśrajoh- phalam āha. — § Sāmjae iti. Ubhābhjām punjapāpābhjām mānushtvaṇ labhatae 'vaśa iti. Trividham api karmaphalaṇ vairāgjārthaṇ sankshipja upasaṇharati. Sā tsha avidjā kritatvād anartharūpā itj āha. — § Svābhāvika iti. Tshitrakarmadshanjatajā tasjāh- vaitshitrjam āha. — § Dharmādharma iti. Tarhi dharmādharmābhjām aeva tan nirmāṇasamhbavāt kritam avidjajā itj āha. — § Nāma iti. Taeshaṇ sūkshmāvasthā vidjā tad ālambatae iti jāvat. Dharmādaer avidjājāś tsha nimittatvopādānābhjām upajoga iti bhāvaḥ. 1. 3. 1. 4. 1. 5. 1. 6.

Et progrediens et regrediens est duplex opus vaedicum. Sive hic sive ultra (extra hanc vitam) in cupidine sit, ad extera progrediens opus dicitur; quod vero supra cupidinem est, cuique scientia antecedit, vocatur intus regrediens, et sic porro. Mani smritem (legum codicem) etiam adlegat: *Smritiś tsha* etc. Postquam unius cujusque, justi et injusti nuncupavit fructum, et, qualis amborum mixtorum sit, enuntiat. § *Sāmjae* etc. Per utrumque sanctum et impium (virtutem et vitium una), qui in arbitrii necessitate est, humanitatem nanciscitur. Triplicem ergo comprehendit operis fructum, in (pro) arrogantiae solutione essentialem, conjunctum atque compositum. Atque haec inscientia ob absolutionem non habet speciem sensibus subjectam. § *Svābhāvika* etc. Per operis variegati producendi rationem, varietatem ejus enarrat. § *Dharmādharma* etc. Nunc etiam pro dharet adharma, eo quod hujus subjectioni locus detur, per inscientiam creatum (perfectam varietatem) dicit. § *Nāma* etc. Horum in ideis (sūkshma) constans scientia inde pendet. Inscientia vero, quae dharmae et adharmae est organum, per effectionem caussalem et adsumtionem (complexum) adplicatur (impenditur). Hic sensus.

Nanu sansāragataer avidjatvam ajuktam pratjakshādi pratipannatvāt tannāmarūpābhjām aeva vjākrijatae iti. Śrutau tsha nāmarūpātmano dshagato abhivjaktiśravanān. Na tsha prāmānikasja avidjākritatvam ata āha. — § Tad aeva idam iti. Dshagatah- svarūpam ātmā tatra adhjastatvād. Ātmatattvae 'nabhivjaktae pratjakshādinā śrutjā tsha abhivjaktam iva driśjamānam api dshagad anabhivjaktam aeva iti. Na tasja avidjākritatvakshatir iti bhāvah-. Avidjākritān sansāragatim anubhāshatah-. — § Sā aesha iti. Avidjākritatvae katham anāditvam iti āśankja tasja pravāharūpaena itj āha. — § Bīdshānkurād iva iti. Tarhi kadātshit kalajā sādhanaāpaekshām antaraena nāśo bhavishjati itj āśankja āha. —

I. 6.

I. 7.

ib.

Nonne conditio inscientiae, quae in cursu universi esse dicitur, inepta est, quum ex sensibilium etc. intelligentia hic (cursus) etiam per vocem et figuram explicetur? Imo in Śrute explicatur ex perceptione manifestationis mundi, qui vocem et figuram a spiritu habet (cui in voce spiritus est et in figura). Neque archetypi (exemplaris mundi) per inscientiam est creatio (perfectio). Quare § *tad aeva idam* etc. ait. Propria mundi forma et pulchritudo est spiritus, qui quippe illum superfulget (se illi superimmittit). Quum non sit revelatum spiritus principium (fundamentum), tamen per sensibile etc. ac śrutem quasi reveletur, ita manifestatur mundus non revelatus. Hic autem eo, quod ex inscientia creatus sit, non deficit. Iste est sensus. Ex inscientia creatum esse cursum universi, utroque confirmatur (sensibili et Śrute). § *Sa aesha* etc. At si creatio ex inscientia, quomodo aeternitas? Ita dubitanti respondet: Eo quod haec continui successionum fluxus speciem adsumat (quod ipsi provectionis sit species). § *Bīdshānkurād iva* etc. Nunc aliquando ab malum abundans (ob mali nimietatem a *kala* menstruum profluvium, indigestio ex satietate etc.), ubi ad perfectionis instrumentum nullus in eo est amplius respectus, futura deletio. Hoc objicienti respondet.

§ Anādir iti. Tshaitanjavad ātmani tasja avidjākṛitatvānupapat- l. 0. tim āśaṅkja nānārūpatvaena tato vilakshaṅatvād aekarūpae juktam tasja kalpitatvam iti āha. — § Krijā iti. Anādaer api saṇsārasja prāg l. 8. abhāvavan nivṛittih- sjād iti tshaet tathā api brahmavidjām antaraena nāśo na asti itj āha. — § Ananta iti. Pralajato haetutvam djota- l. 9. jitum anartha iti viśaeshaṅam. Naisargika iti pāthae kāraṅarūpaeṅa tattvam unnaejaṇ jasmāt karmasaṇsāraphalaṇ na moksham phalajati tasmāt sanidānasaṇsāranivarttakātmadshṅānārthatvaena sādhanatshatushṭajā sampannam adhikāriṅam adhikṛitja vaedāntārāmbhah- sambhavati itj upasaṇharati. — § Itj aetasmād iti. Jathā uktadshṅānārthatvaena ib. upanishadārambhae brahma vā idam agra āsīd itj ārabdhavjam. Tasmād ārabhjadshṅānopadaeśad.

---

§ *Anādih-* etc. Rationabilis (rationabilitatis) instar in spiritu enu (mundi cursum) ob creationem ex inscientia factam non posse comprehendi, si objiciatur, quia per formarum varietatem conditio ejus sit accidens et vana: in unius, ait, habitu justa est (congruit) ejus formatio. §* *Krijā* etc. Quin ante universum aeternum (quod initium non habet) involutionem, ut si non existeret, admitti oportet. Quodsi ita, eodem modo etiam intra brahmi scientiam non est interitus. § *Ananta* etc. Ex solutione productio (fundatio) ut dilucidetur, sensibus non subjectus (dicitur). Inde ejusdem distinctio. In voce *creatura* per instrumenti caussalis formam educendum est fundamentum (principium). Unde opus, quod universi est fructus, libertatem (non) conservat; hinc, quum per vim et significationem scientiae spiritus brahmici, qua mundus cum coussa conjunctus componitur, is, qui perficiendi adjumentorum quaternario instructus, ad summum auctorem tendit et actorem, sit absolutus (obtentua), efficitur vaedantae exordium. Ita (integrum) comprehendit dum ait § *Itj aetasmāt* etc. Ex dictae scientiae sensu in Upanishadis exordio fuisset ponendum: Brahmum quidem hoc in principio fuit, etc. Inde enim scientiae institutionem inchoari oportuisset.

* Lectione.

Ushā vā ăśvasja itj ārambhas tu na juktah-. Sākshād atra tad anuktaer itj āśaṅkja. Asmād ārabhjopaniahadārambhae abhīshtaphalam abhidhitsamānah- prathamam aśvamaedhopāsanaphalam āha. — § Asja tv iti. Rādshajadshhatvād aśvamaedhasja tadanadhikāriṅām api brāhmaṅādīnāṇ tatphalārthinām asmād aeva upāsanād tadāptir iti matvā śrutau tadupāsanoktir itj arthah-. Kim atra nijāmakam itj āśaṅkja vikalpaśravaṅaṃ kaevalasja api dshṅānasja sādhanatvam sūtshajati itj arthato vikalpaśrutim udāharati. — § Vidjajā iti. Tatphalaprāptir iti pūrvaeṅa sambandhah-. Tatra aeva śrutjantaram āha. — § Taddhā iti. Tad aetat prāṅadarśanaṇ lokaprāptisādhanam iti jāvat. Ādiśabdaena kaevalopāstjā brahmalokāptivādinjah- śrutajo grihjantae.

§ p. 157. l. 1.

l. 3.

ib.

Istud autem *Ushāvā aśvasja* ineptum est initium. Haec enim propositio hic manifesto incongrua. Quod si objiciatur, respondet: In Upanishadis incboandae initio fructum desideratum nominandi cupidus primo cultus aśvamaedhici fructum nuncupavit. § *Asja tu* etc. Ex eo, quod Aśvamaedha sit sacrificium regium, et quod a brāhmaṅis et aliis geratur ejus procuratio, qui etiam si supremum auctorem ejus et actorem non caperent, hinc tamen desiderarent fructum, inde haec adeptio; idem animo concipitur. Hic in śrute sensus est de ejus procuratione sermoni. Quae vero in hoc obligatio? Ita si objiciatur, institutionis auditionem instrumentum primae indivisae scientiae perficiendae declarat. Hoc sensu institutionis śrutem adlegat. § *Vidjajā* etc. Ejusdem fructus adeptio (de qua Śaṅkara, secundum integrum) ex primitivo est Sambandha. Ubi de eo, quod Śrutem excedit, loquitur. § *Taddhā* etc. Haec eadem vitae demonstratio est mundi absolvendi (obtinendi) instrumentum. Vocabulo *ādi* (primus, primitivus) Śrutes accipiuntur, quae mundi brahmici, qui cultu primo indiviso (kaevala) obtinetur, tractant complexum.

Aśvamaedhae jad upāsanaṇ tasja api aśvādivat tatsh tshhaeshatvaena phalavattvān na svātantrjaena taddhātvam angaeshu svātantraphalābhāvād iti śankatae. — § Karmavishajatvam iti. Dshnānasja kratvarthatvam dushajati. *Na* iti. pūrvatrārthato darśitām vikalpaśrutim atra haetutajā svarūpato 'nukramati. — § Jo 'śvamaedhaena iti. (Sarvam pāpmānam tarati brahmahatjām iti sambandhah-.) Dshnānakarmanos tuljatvasja njājjatvād iti śaeshah-. Upāstiphalaśrutaer arthavādatvam āśankja aśvamaedhavadupāstaer api karmatvād vihitatvāt karmaprakaranād vjutthitatvātsh tsha na aevam itj āha. — § Vidjā iti. Phalaśrutaer arthavādatvōbhāvae haetvantaram āha. — § Karmāntarae tsha iti. Aśvamaedhātiriktae karmani ajam vā avaloko agnir itj ādau tshitjāgnādāv aetal lokādisampadanasja svatantraphalopāsanasja darśanān na phalaśrutaer arthavādatā itj arthah-.

1\. 4.

1\. 5.

1\. 0.

ib.

At qui in aśvamaedha est cultus, etiam instar equorum etc. per eorundem destinationem, quae ex fructuum productione est, non autem per libertatem distinguitur. Etenim in membris corporeis (adjumentis inferioribus) liberi fructus deficit. Ita dubitanti § *Karmavishajatvam* etc. (respondet). Sacrificii significationem in scientia inesse negat. *Na* etc. Ad sensum superius (in srute primitiva) indicatum, monstratam institutionis śrutem hic effectioni (caussae) congruenter ex natura rei sequitur. § *Jo 'śvamaedhaena* etc. (Omne vitium superat, ipsam brahmi occisionem Sambandha). Scientiae enim et actionis aequalitatem esse oportet. Sic reliqua. Si expositio sensus, quem srutis de cultus fructu habet, in dubium vocetur, nonne etiam (confirmatur) ex modo cultus asvamaedhici peragendi, ex finita destinationis (usus) ratione, ex eo quod hic actio primitiva membratim demonstretur, et ex agendi potestate summa ac libertate? § *Vidjā* etc. Si in srute de fructu desideratur sensus expositio, rationem aliam (internam) profert. § *Karmāntarae tsha* etc. In opere, quod aśvamaedham transcendit, vel hic deorsum lucet (loquitur, despicit) agnis. Ita quum primitus in loci, ubi mortui comburuntur, igne primo (etc.) intuitus sit opulentiae, quae hujus mundi etc. est, quaeque pro libertatis fructu, (sacris conficiendis) cultui inservit, ex fructuum Śrute significatio et vis non amplius exponitur. Hic est sensus.

Asvamaedhopāsanaņ na kratvarthaņ kin tu purushārthaņ tatra tsha adhikāro 'svamaedhakratvanadhikāriṅām api itj aetāvad aeva ishtaņ tshaed upāsanae karmaprakaraṅasthae 'pi tallābhād vidjā prakaraṅaena asjā dhjājanam arthavad itj āsaṅkja āha . — § Sarvaeshāni iti . Paratvae haetuh- . samāshti iti . Anuvŗittavjāvŗittarūpahiraṅjagarbhaprāptihaetuttvāt tasja sraeshthatā itj arthah- . Tasja puujasraeshthatvae 'pi prakŗitae kim ājātaņ tad āha . — § Tasja tsha iti . Jadā kratupradhānasja asvamaedhasja upāstisahitasja api sansāraphalatvaņ tadā alpījasām agnihotrādinām sansāraphalaņ kim vātshjam itj asmin karmarāsau bandhahaetau viraktāh- sādhanatshatushtajā visishtāh- dshnānam apakshamāṅās .

l. 8.

l. 9.

At in asvamaedhae cultu non est sacrificii ratio et vis, quid vero purushae? Et eo summus sit auctor et actor, iis, qui in asvamaedhae sacrificio ne hujus quidem auctoris supremi rationem habent? Eateuus vero solum (etiam) voluntas est universalis (cupitum). Si quidem in cultu, qui in operis (altioris) manifestatione versatur, ex hujus lucro (adeptione) etiam sit scientia; per manifestationem ejusdem contemplationi vis est et significatio (essentia). Sic dubitando § *Sarvaeshām* etc. ait. Fundamentum est in praestantia ejus transcendenti. *Samashti* etc. Praestantia illius in hoc est, quod rationem contineat, in forma ejus quod adjunctum est, et quod exemtum, nanciscendi Hiraṅjagarbham (foetum aureum i. e. naturam brahmi divinam). Hic est sensus. Etiam si praestantia, quae in hujus sanctitate est, manifestata sit, quae inde accessio? Ad hoc § *Tasja tsha* etc. ait. Quum ex asvamaedha, qui per sacrificium in aequalitate praeformatus est, qua quidem cum cultu altiori conjungitur, universi foecunditas sit spiritualis, ex minoribus quoque focis Agnis sacrificiislibus fructus quis est dicendus? sic. Qui in operum copia (cumulo), quae fundamentum est copulae (vinculi) liberi sunt ab amore sui et animi perturbationibus, perficiendi instrumentorum quaternario sunt distincti, ad scientiam altiorem respicientes.

Tadupājae śravaṅādāv aeva sarvakarmasaṇnjāsapūrvakae katham pravrittaer anitjāśajavatī śrutir upāsanām vidjārambhae 'bhidadhāti. Taena ushā vā aśvasja itjādi upanishadārambho 'kto asja viśishṭādhikārisamarthakatvād itj arthah-. Upāsanaphalasja saṇsāragotsharatvam aeva kutah- siddham ata āha. — § Tathā tsha iti. Asanājā hi l. 10. mṛitjuh- sa vai na aeva raemae 'san 'bibhaed iti bhajāratjādi śravaṅād upāstijuktakratuphalasja sūtrasja bandhamadhjapālitvād viśishṭo 'pi kratur na muktajae parjāpnoti itj arthah-. Uktae sarvakarmaṅām bandhaphalatvae nitjanaimittikānāṇ tatphalatvaṇ taeshām vidhjuddaesae phalaśrutaer nashṭāśvadagdharathanjājae na muktiphalalābhād iti śaṅkatae.

Quodsi hoc etiam ex traditione prima et alias agnitum adjumentum, quod omnium operum compositionem praemitti postulat, accipiatur; quomodo Vaeda, perinde ac si, quod inconstans est, indicaret, in scientiae exordio, e progressu, qui ad externa tendit, cultum sublimiorem internum nuncupat? Ideo Upanishad verbis *Ushā vā aśvasja* etc. inchoatur, quia hoc aptus habilisque redditur, qui ratione descripta ad summum auctorem tendit et actorem. Hic sensus. At fructus, quem cultus sublimior profert, etiam in universo sensibus subjicitur. Unde (ergo in hoc) absolutio (perfectio, agnitio)? Quare § *Tathā tsha* etc. ait. Fames enim est mors; quae quidem non quievit (non lusit). Ipsa timuit. Unde metus et ira etc., ex traditione, per quam in lege, quae spectat ad fructum sacrificii cultui altiori convenientis, conservatur (illustratur) vinculi medium, sacrificium etiam descriptum pro libertate non sufficit: Hic sensus. Quodsi dicta foecunditas, quae est in omnium operum junctione (copula), admittatur, hinc illis quae aeterno fundantur, foecunditas est in horum oblatione, quae ad providentiae legem facta, fructuum śruti in equo delendo et curru comburendo consentanea est, non ex eo, quod libertatis fructus obtineatur.

l. 11. § Na nitjānām iti aetāvān vai kāma iti. Sarvakarmanām avisaeshanaphalasambandhaśravanāt paśtshād aeva kāmjaphalatvasja vidhjuddaeśavaśāt siddhatvāt karmanā pitriloka iti vākjasja nitjādi karmaphalavishajatvān na mokshaphalatvāśankā iti pariharati. Na iti. Uktam
§ p. aeva sphutajati. — § Sarvan hi iti. Patnī sambandhamātā aha dshā-
158. jā iti. Tathā api kathan karmanah- sarvasja kāmopajatvan tatra āha.
l. 1. Aetāvān vai kāma iti. Kathan tarhi taeshām phalabhaedo labhjatae
l. 2. tatra āha. — § Puttra iti. Atha aevam phalavibhāgae kathan sam-
l. 4. asbtivjashtisamāptiphalatvam aśvamaedhasja uktam ata āha. — § Annātmakatān tsha iti. Asja adhjājasja avasānae karmaphalasja hiranjagarbharūpatān trajam itj ādjā śrutir upasanharishjati itj arthah-. Upasanhāraśrutaes tātparjam āha. —

Haec si objiciantur, § *Na nitjānām* etc. ait, et, *aetāvān vai kāmah-* etc. Ex absolutione, quae fructuum, quos opera universa absque discrimine proferunt, sambandha (conjunctio) audit, et quae post desiderabilium foecunditatem oblatione (ad legem) providentiae facta, voluntatis vim habet et potestatem, per opus est pitrium mundus. Ita sermo: *nitja* etc., libertatisne foecunditas sit ex fructuum, qui operum sunt, manifestatione, dubitationem non habet. Sic haec comprehendit. *Na* etc. Dictum hoc modo explicat. § *Sarvan* hi etc. *Patnī* est Sambandhae mater. Porro *Dshājā* etc. ait. Hac etiam ratione, quomodo operi universo sit cupidinis adjumentum? Quare ait: Fatenus vero cupido etc. Quomodo autem tunc ex ipsis (operibus) fructuum diversitas obtineatur? Unde § *Puttra* etc. Porro in fructuum etiam partitione quomodo explicetur ea, quae aśvamaedhae est, foecunditas absolutionis, qua congestio et digestio (consumtio) perficitur? Hinc ait: § *Annātmakatān tsha* etc. In hujus lectionis fine śrutis primitiva triplicem substantiae divinae (*Hiranjagarbhae*) formationem in operum fructu comprehendet. Hic sensus. Ex vaedo de Sambandha (*upasanhāra* complexione) nuncupat hujus praestantiam.

§ Sarvakarmańām iti. Karmaphalaṇ saṇsāraś tshaet proktād anushṫhānāt tadabhāvān muktānām punar bandhah- sjād iti āśaṅkja āha. — § Jdam aeva iti. Tarhi tasjām avasthājām iti jāvat tasja punar vjākarańo kārańam āha. — § Tad aeva iti. Vjādshṅatāvjākṛitātmanah- saṇsārasja prāmāńikatvaena satjatvam āśaṅkja avidjādshṅatatvaena tan mithjātvam uktaṇ smārajati. — § So- 'jam iti. Sa aeva hi bhrantivishajo na prāmāńikas kuto 'sja satjatā itj arthah-. Katham asja ātmanj advajae kūṫasthae prāptir itj āśaṅkja āha. — § Krijā iti. Samāropae mūlakārańam āha. — § Avidjajā iti. Ātmanj avidjāropitaṇ taddvaitam itj atra dvae vā ava brahmańo rupae mūrttaṅ tsha aeva amurttaṇ tsha itj ādi. Vākjam pramāńajati. — l. 5. l. 6. ib. l. 7. l. 8. l. 9.

---

§ *Sarvakarmańām* etc. Si operum fructus est mundus ex praedicta consequentia, eo deficiente liberatorum denuo vinculum obtinere necesse est, ita dubitanti reponit: § *Idam aeva* etc. Tunc, in hoc gradu, quatenus; ejusdem explicatio repetita fundamentum (rerum) et caussa est. § *Tad aeva* etc. Universum, in quo spiritus scientia non autem actu explicitus est, per rationem archetypam veritate niti si quis dubitat, eo, quod inscientia cognita sit, falsitatem ejusdem et et praestigias descriptas commemorat. § *So 'jam* etc. Haec certe, quae quippe per turbam, errorem et distractionem manifestatur, non est archetypa. Unde ergo ejusdem veritas? Hic sensus. Quomodo in spiritu, duplicitatis experte (unico, consentiente) in supremo stante, ejusdem (veritatis) adeptio? Ita si quis dubitat, § *Krijā* etc. respondet, In adstructione perfecte unita (in concretione) adserit fundamenti (radicis) caussam. § *Avidjajā* etc. ait. In spiritu per inscientiam adstructa est concretaque haec duplicitas; ubi quidem duae, quae a brahmo decedunt, formae, cum corporea tum etiam incorporea. Sermonem auctoritate confirmat.

l. 9. § Mūrtta iti. Nanv ātmanj āropo na upapadjatae tasja nitjaśuddhabuddhamuktasvabhāvasja dvaitavilakshaṅatvād asati sādṛiśjae 'dhjāsāsiddhaei ata āha. Ata iti. Saṃsārād vailakshaṅjam aeva prakaṭajati. — § l. 10. Anātma iti. Ādi padaena anjae 'pi viparjajabhaedhāḥsaṅgṛihjantae. Āropae pramāṅom̃ kaṇomi bhuṅdshae tsha itj anubhavam pramāṅajati. — § l. 11. Avabhāsata iti. Ātmanj adhjāsaḥ- sādṛiśjādj abhāvae 'pi na bhāsi malinatvād iva djuno 'nubhūjatae. Ataḥ- sa vilāsaḥ- vidjā nivarttakabrahmavidjātvaena upanishadārambhaḥ- sambhavati iti upasaṃharati. — § p. 159. Ata iti. Aetāvad itj anarthoktiḥ-. l. 1. Tattvadshñānād adshñānanivṛittau dṛishṭāntam āha. — § l. 3. Radshvam iva itj. Aevam upanishadārambhae sthitae prāthamikabrāhmaṅajor avāntaratātparjam ...

§ *Mūrtta* etc. Nonne concretio in spiritu inepte admittitur? Imo vero hic aeternus, purus, scitus, liber, qui a se ipso est, quum ejus similitudo, quia haec per duplicitatem accidens est et vana, in eo est, quod non existit, ipse in alta eminet absolutione. Quare § *Atah-* etc. ait. Ex mundo solum rationem ejus, quod accidens est et vanum deducit § *Anāma* etc. Verbo *ādi* alia quoque oppositionis genera comprehenduntur. In concretione (concreando) projicio, facio, nutrior (fruor). Sic conceptum auctoritate probat. § *Avabhāsatae* etc. Qui in spiritu superius sedet, quamvis ejusdem similitudo, quaeque ex ea sunt, in nihilo versentur, nonne in luce quasi ex maculatione splendens concipitur? Quare hic idem, quo invitatio fit, est ipsa scientia. E ratione scientiae, qua in brahmo fit compositio, exordium Upanishadis incipit. Ita haec comprehendit (auctor). § *Atah-* etc. Vocabulo *aetāvat* insensile denotatur. Ex principii scientia in inscientiae compositione (synthesi) est sensilium essentia et finis (*Drishtānta*, philosophia naturalis). § *Radshvam iva* etc. Itaque constitute Upanishadis exordio in primis duobus brahmanis ad humiliorem hunc potius adtenditur descensum.